

פרק ח. השמירה מכל דבר מוֹק לבריאות הגוף.

(קאפיטל ח. דאוי עניגע זארג פֿעלטיג צו פֿער-
מיידען, וואו דער געזונדהייט שעדליך איז.)
57 62 ב"ז

פרק ט. מדת הסבלנות והתקוה.
(קאפיטל ט. פֿאן דער געדולד, אונד דער
האָפֿנונג.)
63 72 —

פרק י. טובת חיי האדם בחברת מינו, ומחובות הנמשכות ממנה.
(קאפיטל י. פֿאן דעם נוצען דעם געזעלל-
שאַפֿטליכען לעבענס, אונד דען דארויז ענט-
שטעהנדען פֿפֿליכטען.)
73 89 —

פרק יא. אהבת רעהו ועמיתו.
(קאפיטל יא. פֿאן דער נעכסטענליכע.)
90 95 —
פרק יב. אהבת הבריות הכללית.
(קאפיטל יב. פֿאן דער אללגעמיינען מענ-
שענליכע.)
96 108 —

פרק יג. אהבת האמת והתמימות.
(קאפיטל יג. פֿאן דער ליבע צור וואהר-
הייט אונד דער אויפֿריכטיגקייט.)
109 115 —

פרק יד. פחיתות הגאות.
(קאפיטל יד. פֿאן דער שעדליכקייט דעם
שטאַלצעס.)
115 121 —

פרק טו. מעלת הצניעות והעניות.
(קאפיטל טו. פֿאן דער בעשיידענהייט אונד
זאנפֿטהייט.)
121 130 —

פרק טז. הכעס והמחלוקת מושכות רעות גדולות אחריהן.

(קאפיטל טז. צארן אונד צאנקזוכט האבען
זעהר אויבלע פֿאַלגען.)
130 143 —

עבר (ז"טע)

פרק יז • אהבת האדם אל קרוביו
ומטיביו, והחובות הנמשכות ממנה •

(קאפיטל יז • פאן דער ליבע צו פֿערוואנדטען
אונד וואָהל טהעטערן, אונד דען דאָרין
ענטשטעהענדען פֿעליכטען •)

144 ביז 160

פרק יח • חובות האדם באשר הוא
מדיני •

(קאפיטל יח • פאן פֿעליכטען דעם מעגשען אלז
בירגער •)

160 — 165

פרק יט • הכרח חוקים צדיקים וישרים
במדינה •

(קאפיטל יט • פאן דער גאטטווענדיגקייט דער
געזעצע •)

166 — 178

פרק כ • הכרח תקנות רבות לטובת
החברה •

(קאפיטל כ • פאן דען גאטטווענדיגען אייגן
ריכטונגען צום בעסטען דער בירגערליכען
געזעלשאפט •)

179 — 201

פרק כא • חוב נתינת המסים לעזר
טובת החברה •

(קאפיטל כא • פאן דער שולדיגקייט שטייער
אונד גאבען צום בעסטען דער בירגערליכען
געזעלשאפט צו ענטריכטען •)

201 — 223

**פרק ח. השמירה מכל דבר מו"ק
לבריות הגוף.**

(קאפיטל ח. ראוי ענינע זארג פֿעלטיג צו פֿער-
מיידען, וואו דער געזונדהייט שעדליך איז.)

62 ביז 57

פרק ט. מדת הסבלנות והתקוה.

(קאפיטל ט. פֿאן דער געדולד, אונד דער
האָפֿנונג.)

72 — 63

פרק י. טובת חיי האדם בחברת

מינו, ומחובות הנמשכות ממנה.

(קאפיטל י. פֿאן דעם נוצען דעם געזעלל-
שאפֿטליכען לעבענס, אונד דען דארויז ענט-
שטעהנדען פֿפֿליכטען.)

89 — 73

פרק יא. אהבת רעהו ועמיתו.

(קאפיטל יא. פֿאן דער געכסטענליכע.)

95 — 90

פרק יב. אהבת הבריות הכללית.

(קאפיטל יב. פֿאן דער אללגעמיינען מענ-
שענליכע.)

108 — 96

פרק יג. אהבת האמת והתמימות.

(קאפיטל יג. פֿאן דער ליבע צור וואהר-
הייט אונד דער אויפֿריכטיגקייט.)

115 — 109

פרק יד. פחיתות הגאות.

(קאפיטל יד. פֿאן דער שעדליכקייט דעם
שטאלצעס.)

121 — 115

פרק טו. מעלת הצניעות והעניות.

(קאפיטל טו. פֿאן דער בעשיידענהייט אונד
זאנפֿטהייט.)

130 — 121

פרק טז. הכעס והמחלוקת מושכות

רעות גדולות אחריהן.

(קאפיטל טז. צארן אונד צאנקזוכט האבען
זעהר אויבלע פֿאלגען.)

143 — 130

לוח הענינים

מחלק שני

(אינהאלטס = פערצייכנים)

(פאם צווייטען טייל)

פרק א. אהבת עצמו בשווי הראוי. עבר (זייטע)
(קאפיטל א. פאן דער געמעסיגטען זעלבסט-
ליבע.) 14 ביז 6

פרק ב. חובות האדם להשיג
האמצעים ולהשתמש בהם על אופן
הראוי.

(קאפיטל ב. פאן דען פפליכטען, מיטטעל צור
פאללקאממענהייט צו ערווערבען, אונד געהע-
ריג אנצווענדן.) 19 — 14

פרק ג. גנות ומיני העצלות.

(קאפיטל ג. פאן דער העסליכקייט, אונד
דען פערשידענען ארטען דער טרעגהייט.) 29 — 19

פרק ד. תועלת התרצות.

(קאפיטל ד. פאם נוצען דעם פלייסעם.) 34 — 29

פרק ה. לא טוב רבות הסותרים
במדינה.

(קאפיטל ה. ווא איברצאהל פאן קויפלייטען
קאן נאכטהייליג ווערדען.) 42 — 34

פרק ו. מדת הסתפקות.

(קאפיטל ו. פאן דער גניגאמקייט.) 50 — 42

פרק ז. דרך הממוצע בין הכילות והפזור.

(קאפיטל ז. מיטלשטראסע צווישען גיין
אונד פערשווענדונג.) 57 — 50

פרק

פרק כג • ענין וניחברי תפלות
הנהוגות בכלל אומה הישראלית •

(קאפיטל כג • אינהאלט אונד פערפאסער דער
בייא דער גאנצען נאציאן איבליכען

געבעטע •)

212 ביז 223

פרק כד • עשרת הדברות • דבור
חמישי •

(קאפיטל כד • צעהן געבאטע • פֿינפטעס גע-
באט •)

223 — 229

פרק כה • דבור ששי, שביעי, שמיני
ותשיעי •

(קאפיטל כה • צעהן געבאטע • זעכסטעס,
זיבענטעס, אכטעס אונד ניינטעס
געבאט •)

229 — 236

פרק כו • עשרת הדברות • דבור
עשירי •

(קאפיטל כו • צעהן געבאטע • צעהנטעס
געבאט •)

237 — 242

פרק כז • השנות ההבדל בין חובות
האדם למקום ובין חובותיו לזולתו •

(קאפיטל כז • ווידערהאלונג דעם אונטער
שירעם צווישען דעם פֿפֿליכטען געגען גאט, אונד
געגען דעם געבענמענשען •)

143 — 148

פרק יד • אהבת השי"ת ותכלית עבודת השם.

(קאפיטל יד • דיא ליבע צו גאט • צוועק דעם גאטטעסדינסטעס •)
129 ביז 151

פרק טו • קביעת המועדים וענינם •
(קאפיטל טו • ארדנונג דער פֿעסטטאגע אונד איהרע בעדייטונג •)
141 — 129

פרק טז • מדוע אנוהונגים שמונה ימי פסח •

(קאפיטל טז • ווארום וויר אכט טאגע אסטערן האבען? •)
153 — 142

פרק יז • חג הסוכות ושמיני עצרת •
(קאפיטל יז • לויבבריהיטטען • אונד בעשלוס • פֿעסט •)
161 — 153

פרק יח • ראש השנה • יום הכפורים • עבודת השם הקדומה •

(קאפיטל יח • נייאיהדס • אונד פֿערזעהנונגס פֿעסט, עזעמאהליגער גאטטעס דיענסט •)
171 — 162

פרק יט • ימי שמיחה •

(קאפיטל יט • פֿריידענטאגע •)
177 — 171

פרק כ • צומות והוראתם •

(קאפיטל כ • פֿאסטטאגע אונד איהרע בעדייטונג •)
186 — 177

פרק כא • מקצת כונת בנין בית המקדש •

(קאפיטל כא • אבזיכט דעם פֿארמאהליגען גאטטעס דיענסטעס •)
202 — 186

פרק כב • תפלת שלמה לחנוך

בית המקדש • עבודת השם בזמננו •
(קאפיטל כב • געבעט סאלאמאס צור אינג ווייהונג דעם טעמפעלס • געגענווערטיגער גאטטעסדינסט •)
212 — 202

פרק ו • תכלית בריאת העולם •
הנבואה •

(קאפיטל ו • צוועק דער שעפפונג • אפפערונג •) 44 — 51

פרק ז • התגלות השם בהר סיני •
תורה שבכתב
ותורה שבעל פה •

קאפיטל ז • דיא אפפערונג אויף סיני, ערשטע
ליכעם אונד מינדליכעם געזעץ • 51 — 58

פרק ח • מסירת תורה שבעל פה •
והבור התלמוד •

(קאפיטל ח • איבערליפערונג דעם מינדליכעם
געזעצעם אונד ענטשטעהונג דעם תלמוד'ס •) 59 — 66

פרק ט • שכר ועונש • השארת הנפש •
(קאפיטל ט • שטראפע אונד בעלאהונג • אונד
שטערבליכקייט דער זעלע •) 66 — 77

פרק י • גאולה ותחיית המתים •

(קאפיטל י • ערלעזונג אונד אויפערשטעהונג
דער טאדטען •) 77 — 82

פרק יא • עשרת הדברות • דבור ראשון
ושני •

(קאפיטל יא • צעהן געבאטע • ערשטעם אונד
צווייטעם געבאט •) 82 — 95

פרק יב • עשרת הדברות • דבור שלישי
ורביעי • ענין חובות האדם למקום
וחובות האדם לחבירו •

(קאפיטל יב • צעהן געבאטע • דריטעם אונד
פיערטעם געבאט • אונטערשיד, דער פפליכטען
געגען גאט און יענען געגען דעם נעבען מענשען •) 96 — 102

פרק יג • יראת כבוד הש"ת • חסד
צדק ומשפט •

(קאפיטל יג • פאן דער עהרפֿורכט געגען גאט •
ווייניג גנאדע אונד גערעכטיגקייט •) 103 — 115

לוח הענינים

מחלק ראשון

(אינהאלטס = פערצייכנים.)

(פֿאָם ערשטען טייל.)

זיבוא. הכרה ותכלית הלמוד. עבר (זייטע)

(איינלייטונג. נאָהטווענדיגקייט אונד צוועק דעם אונטערריכטס.)

17 ביז 7

פרק א. כלל האמונה.

(קאפיטעל א. הויפטזעצע אונזערס גלויבענס.)

17 — 19

פרק ב. מציאות ואחדות השי"ת.

(קאפיטעל ב. דאזיין אונד איינהייט גאטטעס.)

19 — 23

פרק ג. רוחניות ושלמיות השי"ת.

(קאפיטעל ג. אונקערפערליכקייט אונד פֿאָלל. קאָמענהייטען גאטטעס.)

23 — 31

פרק ד. שלמיות הבורא נאחזים יחד.

(קאפיטעל ד. דיא פֿאללקאמענהייטען גאטטעס זינד מיט אייננאנדער אינגיסט פֿעדבונדען.)

31 — 34

פרק ה. נפלאות בריאות האדם.

ידיעת השם, חסדו וטובו.

(קאפיטעל ה. דער וואונדערבארע בויא דעם מענשען. אללויססענהייט גאטטעס; זיינע גיטע אונד גנאדע.)

34 — 44

פרק

P טו

Tom. II.

בסתר כבגלוי, ולמאוס בכל מרמה ערמה ותחבולה.
ועל זה אמר הכתוב: את האלקים ירא בני
ומלך. כמו שאינו ראוי שתהא יראת ה' מפחד
העונש, כעבד הירא את המקל והרצועה, אבל
תהי' כיראת הבן את אביו מתוך אהבה וחבה; כן
צריך שתתחבר אל יראת המלכות אהבת נפש
ואמונת רוח. ואם כל אחד עובד את אלקים
באהבה, ועושה רצון המלך באמונה, אז אל כל
אשר יפנה יצליח: טוב לו בעולם הזה, ואשריו
בעולם הבא! לכן שמעוני ידידי! את האלקים
יראו בני ומלך!

ת ס

שטעללט. זיא גיבט אונז דיא לעהרע: וויא דיא גאטטעם=
פֿורכט גיכט איינע שקלאפֿענאנגסט פֿאר קוואלפֿאללען ציכטיי
גונגען, זאָנדערן איינע פֿורכט עדלער ארט, עהרפֿורכט זיין
מיסע, דיא אויז דער קוועללע קינדליכער ליבע פֿליסט; עבען
זאָ מוס דיא פֿורכט פֿאר דעם לאנדעסזעדרן מיט ליבע אונד
טרייע פֿערבונדען זיין. גליקליך היר, אונד זעליג דאָרט, ווער
גאט אויז ליבע דיענט, אונד זינעם פֿירשטען טרייא ערגעבען
איזט! דארום—פֿירכטעט גאט, מיינע זעהנע! אונד
דען קעניג!

ע נ ד ע •

קמה וממה שאמרנו למעלה שהובת ואהבת
לרעד כמוך כוללת כל בני אדם מאיזה אומה
ואמונה שיהיו ושהוייבנו לאהוב את האומות אשר
נותנים לנו מהי ושארית בארצותם ביותר (ממה
שאמרה התורה ואהבת לו (לגר) כמוך, כי גרים
הייתם בארץ מצרים); תדעו ותבינו מעצמיכם, כמה
הייב כל אחד ממנו לאהוב באמונת רוח וכתום
לבב את ראש האומה שבארצותינו, ולשמוע בקול
פקודיו, ולתת את המסים והמכסים, כפי אשר
יצוה עלינו.

קמו ובכלל, ראוי לנו בני ישראל החוסים בצל כנפי
חסדו להיות שוקדים תמיד על משמעתו בטוב לבב
בסתר

*****

קמה איך האבע אבען אונזערע גליך ערוויזען, דאס דאז
געבאט: ליבע דיינען נעכסטען וויא דייך
זעלבסט, אללע מענשען, אהנע אונטערשיעד דער גאציאן אונד
גלויבענס אין זיך בעגרייפֿע, אונד פֿערנער געצייגט, דאס וויר
דיא גאציאנען, אונטער דענען וויר לעבען, אויז דעם גרונדע
פֿארצוגסווייזע ליבען מיסען, ווייל דיא שריפֿט בעפֿיהלט:
„הוא זאלסט דען פֿרעמדלינג ליבען וויא דייך זעלבסט; דען
„אויך איהר ווארעט פֿרעמדלינע אים לאנדע עגיפטענס;
פֿארליך דא נון דער פֿאלל אומגעקעהרט איזט, אונד וויר דיא
פֿרעמדלינגע זינד, וויר יענען דיא אונז אויפֿגענאָממען האבען,
איינע דעסטא גרעסערע ליבע צו ערוויזען האבען. שליעסט
נון היראויז, אין וועלכעס האָהען גראדע פֿאן ליבע אונד
טרייע וויר דיא רעגענטען, דיא אָבעררופֿטער דיזער גאציאָ-
גען פֿערעהרען איהרע בעפֿעהלע בעפֿאלגען, אונד דיא פֿאן
איהנען אונז אויפֿערלעגטען שטייער, גאבען, געביהרען א' ז'
וו' ענטריכטען, אונד איבערהויפט אונז אין אללען שטיקען אלו
רעדליכגעזינטע בירגער פֿערהאלטען מיסען.
קמו „פֿירכטע גאטט מיין זאָהן; אונד דען קעניג!“
ניכט אומזאָנסט האט דיא שריפֿט דען מעגשליכען רעגענטען,
מיט דעם אללבעהערשער דער וועלטען היר צוזאממען גע-
שטעלט

קמך ואנהנו היושבים תחת מלכי צדק וחסד,
 מהווייבים יותר ממרדכי הצדיק לחוס על
 כבוד מלכנו, על שלומו ושלותו, שאף אם אינו
 מבני ישראל, הלא הוא מאמין כמו כל האומה
 בנציאות השי"ת, ושהוא ברא את העולם מאין ליש,
 ושהעצם המרומם ההוא משגיה על כל בריותיו
 ומרחם עליהם, ונותן שכר טוב ליראיו ההולכים
 בתמים, ומעניש כל פועלי און; ומאמין בהשארית
 הנפש אחרי פרידתה מן הגוף; ואוהב את הצדק
 ומתנהג בהכמה ומוסר. וטובות גדולות הוא עושה
 עמנו ועם אבותינו לתת לנו שבת ומהי' בארצנו,
 ובצל כנפיו חוסה בעדנו מכל שטנה ועלילות זוממי
 רעה עלינו. וכאזרח הארץ שוכנים אנחנו בטח
 תחת כסא ממשלתו.

קמה

בען אן דען וואהרען גאט, שעפפער אונד ערהאלטער דער
 וועלט, אן דאז עוויגע, אללוויסענדע וועזען, דעסען פארזעהונג
 זיך איכער אללע געשעפפער ערשטרעקט, אונד דעסען גערעכט-
 טיגקייט דיא טוגענד בעלאהנט, אונד דאז לאסטער בעשטראפט;
 זיא גלויבען דיא אונשטערבליכקייט דער זעלע, אן שטראפֿען
 אונד בעלאהנונגען, דיא אונד דארטען ערווארטען; דארום בע-
 פלייסען זיא זיך איינעם טוגענדוואנדעלס, זיא שיטצען דיא אונד
 שולד, איבען רעכט אונד גערעכטיגקייט אויז, אונד לייטען דיא
 פעלקער מיט וויזהייט, אונד מיט דעם צעפטער דער ליבע.
 אויך געגען אונד בעצייגען זיא זיך וואהלטהעטיג; לאסען אונד
 שוטיץ, נאחרונג, אונד דיא אויזאיבונג דער רעליגיאן אנגעדריי-
 הען, אונד מאכען, דאס וויר גלייך דען איבריגען אונטערטאן-
 נען, פאר דען העמישען אנגריפֿען דעם ניידעם, אונד מעג-
 שעגהאסעס געזיכערט, דיא פריכטע אונזערס פלייסעם אונגע-
 שטערט געניסען.

נפתה לעצת הזמן הרשע להרוג ולהשמיד כל
היהודים אשר במדינות מלכותו מנער ועד זקן
טף ונשים. ולא אמר מרדכי בלבו, מה לי
ולסריסים? יעשו במלכם מה שיעשו, הלא הוא
מלך אומות העולם? והלא ראוי הוא לקחת גמולו
משני סריסיו כדי רשעתו אשר חשב עלינו ואנהנו
נקיים. אבל הכיר בנפשו שחוב עליו להודיע למלכו
אתו אשמת סריסיו, כדי לשמור את נפשו מהם:
ואם יגזור הרג על עם ישראל, הלא מיד ה' היתה
זאת, ולא בעבור זה יבטל חובו, שלב מלך ביד ה',
ואל כל אשר יחפוץ יטנו; ואולי יהפוך לבכו לטוב
על ישראל, כאשר ה' באמת.

*****

טעטען, פֿערשוויג ער עז גלייכוואהל גיכט, זאָנדערן ליעם
דיזעם זאָגלייך נאכריכט דאפֿאָן געבען. ווייט ענטפֿערנט צו
דענקען: וואו האבען מיר דיא קעממערער געטהאן? מעגען
זיא דאך מיט איהם, דעם היידען, מאכען וואו זיא וואללען; מאג
ער אויז איהרען הענדען דען לאָהן זיינער טיראנייא אונד דעם
מענשענהאסעם ערהאלטען — בלייב ער פֿיעלמעהר זיינער
פֿפֿליכט געטרייא, אונד צייגטע דיזען אבשייליכען אנשלאג אן.
זיינע פֿערפֿאָלגונגען אונד אונגערעכטיגקייטען, דיא ער געגען
מיינע נאציאָן אויזאייכט, דאכטע ער, דירפֿען מיך גיכט פֿערלויי-
טען, אויך אונגערעכט אונד פֿפֿליכטפֿערנעסען צו ווערדען.
דיא פֿערפֿאָלגונגען געשעהען מיט דער צולאסונג גאטטעס, אונד
גאט קאן זיין הערץ בעסערן, געגען דאז אונטערדריקטע, אונ-
שולדיג געקדענקטע פֿאָלק איזראעל ווידער מיט גיטע ערפֿיל-
לען. דיא געשיכטע צייגט, דאס ער זיך אין זיינער האפֿנונג
גיכט געטיישט האטטע.

קמז וויר, דיא וויר פֿאָן גערעכטען אונד מילדען קייזערן,
קעניגען אונד פֿירשטען בעהעררשט ווערדען, זינד נאך
ווייט מעהר אלז דער טונענדהאפֿטע מדדכי פֿערפֿליכטעט, פֿיר
דאז לעבען איהרער הייליגען פֿערסאָן, אונד דיא פֿאָרטדויער
איהרעם גלאנצעס אונד רוהמעס בעזארגט צו זיין. זיא זינד
איבער דיא היידנישע רעגענטען אונגלייך ערהאבען: זיא גלויב-

בען

קמג ויותר מזה מחויב כל מדיני. בין ישראל ובין
 שהוא מאומה אחרת, אם שמע אוראה או
 ידע שאחד מאנשי מדינה או איש מארץ אחרת מורד
 במלכות, או חורש וחושב לשלוח יד במלך, שצריך
 להגיד הדבר למלך, או לאחד מעבדיו ושריו אשר
 רוחם נאמנה אתו, למען ישמור את נפשו מן האיש
 הכלי על החורש רעה בסתר עליו, ולשלם לו גמולו
 בראשו. חזו וראו בני אהובי! איך נהג מרדכי
 הצדיק עם המלך אחשורש אשר לא מבני ישראל
 הי'. כאשר נודע למרדכי שהסריסים בגתן ותרש
 בקשו לשלוח יד במלך, לא התעלם ולא הסתיר
 הדבר, אבל גלה אותו למלך אחשורש, אף שלא
 הי' מזרע ישראל, ואף שלב אחשורש הפתי
 נפתה

קמג יעדער בידנעה, יעדער אונטערטהאן, איזדאעליט וויא
 נישטאזדאעליט, איזט אום זא מעהר פֿערבונדען, איינע
 היימליכע פֿערשווערונג, אין וועלכע איינהיימישע אָדער אויז
 לענדער צום שטורצע דער רעגירונג טרעטען, אָדער איינען
 אנשלאג אויף דאז לעבען דעם לאנדעסהערן, דען ער ענטדעקט,
 זאגלייך דעם פֿירשטען זעלבסט, אָדער איינעם זינעד פֿערטרום
 טען שטאאטסבעאמטען אנצוציגען, דאמיט איינעם זאלכען אונס
 גליקע ביא צייטען פֿאָרגעבייגט, אונד דיא פֿערברעכער צור
 פֿערדיענטען שטראפֿע געצאָגען ווירדען. — זעהט מיינע
 פֿריינדע! וויא מרדכי זיך געגען דען היידנישען קעניג אחשורש
 בעטראגען האט. דיזער אהשורש וואר איין היידע, אונד זיי
 גערעגירונג פֿאללער טיראנייא אונד טהאָרהייטען. זיין בעם
 זעם הערץ נאהם קיינען אנשטאנד, זיינעם ליעבלינג, דעם בלוט
 דירשטיגען המן צו וויללפֿאהרען, איינען בעפֿעהל צו אונטער
 שרייבען, אללע איזדאעליטען אין זיינעם רייכע אן איינעם טא
 נע אומצוברינגען, אלט אונד יונג אויזצוראָטטען. אינדעסען
 אלז מרדכי ערפֿוהר, דאס דיא קעממערער, בגתן אונד תרש
 דעם עבען זא ארגען אלז ווייבישען קעניג נאך דעם לעבען טראכט
 טעטען

הזה כולל כל הענינים שיש בהן כרגא דמלכא (והוא
חובלת סך ידוע בתוך קופת המדינה) שאסור
להתעלם ממנו. אף אם הגובים אינם משגיחים עליו
בראוי: אבל כל מדיני בין ישראל ופין מאומה אחרת
מחויב בנפשו לתת כפי המוטל עליו. לכבד את
המלך והשרים, ולשמוע בקולם, ולמלאות
פקודתם בסתר כבגלוי. והרי בתלמוד אמרו:
מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע.
וא"כ כמו שיהא כל אדם ירא שמים בסתר, כן יהא
מורא מלכות עליו בסתר כבגלוי. מבלי ערמה
ותחבולה להתעלם ממשמעתו. אף אם אינו ירא
מהעונש.

קמג

*****

ליכע שטייער אונד אבגאבע, אונד זיא בעפעהלען. אללעס גע-
גויא, פינקטליך אונד אהנע אונטערשליף צו ענטריכטען.
זעלבסט ווען דיא דאצו בעשטיממטען בעאמטע דיא איינטרייבונג
דערוועלבען פערנאכלעסיגען זאללטען.

יעדער בירגער, יעדער אונטערטהאן, איזראעליט אונד
ניכטאיזראעליט, איזט דעמנאך פערפפליכטעט, דעם קעניגע
דיא העכסטע עהרערביעטונג צו בעצייגען, דיא מיניסטער אונד
רעהטע צו פערעהרען, איהרען בעפעהלען געהארזאם צו ליי-
סטען, אונד זיא היימליך וויא עפפענטליך מיט אללער טרייע צו
פאללציהען. דיא אירדישע העררשערגעוואלט, זאגט דער
"תלמוד, איזט איין אבגלאנץ דער הימלישען רעגירונג". וויר
מיסען אונז אלוף אין אנזעהונג דער בירגערליכען אונד פאלי-
טישען אנאָרדנונגען געגען דען מענשליכען רעגענטען עבען זא-
פערהאלטען, וויא געגען גאט אין אבזיכט אויף דאז רעליגי-
עזע געזעטץ, אונד דירפֿען אונז דעמנאך בייא ערפֿיללונג
דער אונטערטהאנספפליכטען, קיינע ליסט, הינטערגעהונג, אָדער
אונרעדליכקייט ערלויבען.

המב ולא זה בלבד אבל צו לברך על מלכי
אומות העולם כמו שמצינו בכרכות:
הרואה מלך ממלכי אומות העולם אומר:
ברוך שנתן מ כבודו לבשר ודם. והא
לכם ראי' שהק"בה ברצונו הקדוש הוא מושב
מלכים לבסא. והם שלוחי ממשלתו לעשות
משפט בארץ ולהנהיג לאומים במשרים כל
אומה ואומה לפי מה שגזר עלי' השי"ת בחכמתו
הנשגבה. ולפיכך הזהירו חכמי תלמוד מאד ואמרו:
אסור לעבור על המכס. הענין שצריך לתת המכס
אף שהמוכסן אין משגיה עליו או שיש דרך עקום
שיכול לעבור בו ויפטר עצמו מן המכס. והאסור
הזה

*****

סע הינשטירצען; אונד לאסע, אַ אללמעכטיגער! איהם יעדעס
„אונטעדנעהמען געלינגען. א' ז' ו' י'“
קמב אין דער עהרפֿורכט געגען דיא דעגענטען געהען דיא תל-
מודיסטען זא ווייט, דאס זיא בעפֿעהלען, דאז ערשטע
מאהל אלז מאן איין דעגיערענדעס אבערהויפט זיעהט, פֿאן
וועלכער נאציאן עס זיין מאג, פֿאלגענדען זעגען אויזצושפרע-
כען: „געלאבט זייא, דער פֿלייש אונד בלוט מיט מאיעסטעט
„בעגאבט האט“ בעווייזט אללעס דיעס ניכט הינלענגליך, דאס
גאט זעלבסט דיא קעניגע איינזעמלע, איהנען מאכט אונד גע-
וואלט געבע, נאך זיינעם הייליגען וויללען אויף ערדען רעכט
אונד גערעכטיגקייט אויזצואיבען, אונד דאס דיא נאציאנען דורך
דיאזעלבען זא בעהערדרשט ווערדען זאללען, וויא עז דאז ערהא-
בענע וועזען איבער זיא פֿעהרענגט האט. אין דיזער איבער-
צייגונג, אונד ווייל וויר אים געוויסען פֿערבונדען זינד, אללע
אבגאבען אונד אויפֿלאגען אונפֿערקירצט צו ערלעגען, פֿערביע-
טעט אויך דער תלמוד: „איינען אומוועג צו נעהמען“
אום דעם צאללע צו ענטגעהען, אָדער דיא וואכ-
זאמקייט דעם צאללע אייננעהמערס זאנסט צו טיי-
שען. דיעזעס פֿערבאָט ערשטרעקט זיך איבער יעדע קעניג-
ליכע

בגולה, ולא הי' להם מלך ישראל, ועם כ"ז אמרו:
דינא דמלכותא דינא. הכוונה, שיש חיוב
בכל נפש ישראל לקיימה ודין המלכות בתום לבב.
וכן אמרו: הוי מתפלל בשלומה של
מלכות, שאלמלא מוראה איש את
רעהו חיים בלעו, וא"כ על מלכי אומות
העולם אמרו כן. ולפיכך מתפללים אנחנו בשבת
ומועדים: הנותן תשועה למלכים וממשלה
לנסיכים, מלכותו מלכות כל עולמים, הפוצה את
דור עבדו מחרב רעה, הנותן בים דרך ובמים עזים
נתיבה, הוא יברך וישמור וינצור ויעזור וירומם ויגדל
וינשא למעלה את אדוננו — ירום הודו. מלך מלכי
המלכים ברחמיו יחיהו וישמרהו מכל צרה ויגון וניק
ויצילהו, וידבר עמים תחת רגליו, ויפיל שונאיו
לפניו, ובכל אשר יפנה יצליח, וגומר.

קמב

*****

אונד דער ענטריכטונג דער שטייערן אירגענד איינען אונטער-
שייד צוצולאסען. — צום בעווייזע, וויא טרייא אונד אויפריכ-
טיגוויר עז מיט אונזערם לאנדעספאטער מיינען, מאג פאלגענ-
דעם געבעט דינענען, דאז אללע סאבבאט. אונד פֿעסטטאגע
אין דען סינאגאגען לויט געבעטעט ווירד: „דער הייל דען קע-
ניגען, דיא דעגערונג פֿירשטען פֿעדלייחט — דעסען רייך
„דורך ווייגקייטען וועהרט! — דער זיינען דינענער דוד פֿאם
„פֿערדערבליכען שווערד ערדעטטעטע; איינען וועג אים וועלט-
„מעער באהנט, אונד איינען שטייג אין געוואלטטיגען געוועסערן;
„דער זעגנע, בעהיטע, אונד בעוואכע; ערהעבע אונד ערהע-
„הע דען טהראן אונזערם לאנדעסהערן (היר ווירד נאמע אונד
„ווירדע דעסזעלבען אויגשפראכען.) א קעניג אללער קעני-
„גע! ערהאלטע איהן לאנגע ביים לעבען; מיט דינענער ליבע
„בעהיטע איהן פֿאר שאדען, קוממער אונד טריבזאלע; ערהעהע
„דען גלאנץ זיינער קראנע, דאס פֿעלקער זיינער לייטונג זיך
„גוטווילליג אונטערזערפֿען, זיינע פֿיינדע אבער פֿאר זיינע פֿיס-
„סע.

העולם אינו כן, שצריך לכבדו ולשמוע בקולו, מפני
 יראת העונש, וצריך לשלם את המס והמכס מפני
 יראת הקנס, אבל לא מפני שיהי' חיוב בנפש ישראל
 עליהם. וא"כ בזמן ובמקום שאין יראת העונש והקנס
 רשאי להתעלם מפקודת המלך, ורשאי להטעות
 ולרמות הפקידים, לשלם פחות ממה שמוטל עליו,
 וכדומה מן הדברים האסורים נגד מלכי ישראל.
 החושב כזאת טועה וחוטא נגד ה', ומתחייב בנפשו.
 הרי חכמי התלמוד, שבזמניהם כבר היו אבותינו
 בגולה

*****

לאנרעס פֿירשטען נור אויז פֿורכט פֿאר צוואנג אונד שטראפֿען
 צו לייסטען האבע; אונד דאס דעם צופֿאלגע, עז אונשטרעפֿֿ
 לייך זיין, זיך דער פֿפֿליכטען דא צו ענטציגהען, וואָ ניכטס צו
 בעפֿירכטען איזט, אונד דיא שטייעראייננעהמער צום בייא
 שפיעל צו בעטריגען, אָדער ווען זיין זיך פֿעררעכנען, אונד ווע
 גיגער פֿאָרדערן, אלז דיזער צו געבען שולדיג איזט, אין איה
 דעם אירטהומע צו לאסען. דער זאָ דענקט איזט געוויסענ
 לאז, אונד פֿערזינדיגט זיך אן גאט, עבען זאָ, אלז ווען ער אין
 איינעם איזראעליטישען שטאאטע לעבעטע, אונד דעסען קע
 גיג אונד בעאמטע צו הינטערגעהען זוכטע, בעדענקט נור
 דיא תלמודיכטען, דיא צו איינער צייט לעבטען, נאכדעם איה
 דע עלטערן שאָן לענגסט אויז דעם לאנדע איזראעלס פֿערטריע
 בען וואדען, אונד קיינען קעניג מעהר האטטען; דיעזע תלמו
 דיסטען לעהרען גלייכוואָהל אויזדריקליך: „דאז געזעטץ
 דער רעגירונג, מוס אלז דאז העכסטע געזעטץ
 הייליג געהאלטען ווערדען, זיין בעפֿעהרען
 פֿערנער: בעטע פֿלייסיג פֿירדאז וואָהל דער רע
 גירונג; אָהגע איהר ערהאבענעם אנזעהען וויר
 דע איין מענשדען אנדערן לעבענדיג פֿערשלינג
 גען. דיזע אונד מעהר אנדערע דיזען עהגליכען אויזשפרי
 בע אונד לעהרען ווארדען געגען היידנישע רעגירונגען, אונ
 טער דענען זיין לעבטען, זאָ נאכדריקליך איינגעשערפֿט, דאס
 וויר אונז גרעבליך פֿערזינדיגען ווירדען, ווען וויר עז וואגען
 וואלטען, אין בעטרעף דעם געהאָרזאמס, דער עהרפֿורכט,
 אונד

בעומה עצתו, נאותים ומכוונים על כוונתו, והיא
הצלחת החברה בלבד.

פרק כב

(מלכי ישראל ומלכי אומות העולם שווים בענינים מדיניים.)
קמא ואם יאמר האומר שהדברים הללו אינם
נוהגים כי אם במלך ישראל ושופטיו ופקידיו,
שחוב על כל איש ישראל לשמוע בקולו, ולתת את
המסים והמכסים ההכרחיים, אבל במלך אומות
העולם

אומשטענדען נאך געטהיג, אונד דען קרעפֿטען דער אונטער-
טהאנען אנגעמעסען זינד; אונד איזט פֿאלקאמוען איבערצייגט,
דאס דיא רעגירונג ניכטס בעפֿיהלט, וואז ניכט צום אללגע-
מיינען בעסטען אבצוועקט.

קאפיטעל כב.

(אין בירגערליכן געגענשטענדן זינד פֿרעמדע רעגענטען גלייך דען
איזראעליטישען.)

קמא איהר מיכט יא ניכט גלויבען, מיינע ליבען! דאס וויר
אין בעאבאכטונג דיזער פֿעליכטען דארום וועניגע
שטרענגע זיין דירפֿען, ווייל דיא אנאָרדנונגען אונד בעפֿעהלע
פֿאָן איינעם לאנדעס הערן קאָממען, דער אונזערער דעליגיאָן
ניכט צוגעטהאן איזט. עז קענטע יעמאנד, פֿאָס פֿאָראָדטהייל
פֿערלייטעט, זיך פֿיללייכט הידאין איינען אונטערשייד צומאס
כען ערלויבען, אונד דענקען, דאס ער דיא פֿערעהרונג, דען
געהאָרזאס, אונד דיא פינקטליכע ענטריכטונג דער שטייער
אונד גאבען, צו דענען ער געגען איין איזראעליטישעם אָבער.
הויפט אים געוויסען פֿערבונדען ווערע, דעם ניכט איזראעליטישען
לאנדעס.

ואינו רוצה לשאת במשא כלל החברה • ואם רבים
 יעשו כמוהו אז יבטל מהרה קיום החבר' והתמדתה.
קמ ואין רשאי להקור ולדרוש, אם טובה היא
 הפקודה היוצאת מלפני השליט אם לא. לפי
 שהחקירה מביאה לידי ספק, והספק בענינים הללו
 גורם התרשלות: ואם יתרשלו למלאות הפקודה, אז
 יבטל הסדר הנכון, ולסוף כל איש יעשה הישר
 בעיניו, ותפסד טובת החברה. אבל כל מדיני נאמן
 רוח, ונקי כפים, בוטח בתוב לבבו על צדקת וחסד
 מלכו, שלא יגזיר דבר שאינו טוב ומועיל לאנשי
 ארצו, ומקוה מחכמתו העמוקה, שכל מה שמצוה
 ומתקן במדינתו הוא נערך אל כחות בני החברה,
 ושאי אפשר להשיג התועלת המבוקש אם לא ע"י
 אותן האמצעים וההכנות, שימצא לב המושל
 בעומק

*****

בארע בירגער בעאייפערט זיך פֿיל מעהר אויף דעם אלטאר
 דעז פֿאטערלאנדעס איין גרעסערעס אָפֿפֿער דארצוברינגען,
 אלז פֿאן איהם געפֿארדערט ווירד. —
קמ ביא דען לאנדעסהעררליכען אנאָרדנונגען מוס מאן זיך
 אללעס קליגעלנס ענטהאלטען אונד זיא ניכט מיט דעם
 קורצען מאאסשטאבע זיינער איינגעשרענקטען איינזיכטען מעסען,
 איבער איהרע נאָטהווענדיגקייט אָדער ענטבעהרל כקייט אבשפרע-
 כען. אונטערזוכען אונד גריבערן, האבע איך שאָן אָבען געזאגט,
 ברינגען צור צווייפֿעלייא, אונד דיזע וועניגסטענס צור לויאיגקייט
 אונד פֿעראבזיימונג אין ענטריכטונג דער שולדיגען אויפֿלאגען.
 דיא זוימזעליגקייט אונד צעגערונג איבער דיא צור אבפֿיהרונג
 דער שטייער בעשטימטע צייט, אינדעם זיא אונאָרדנונג פֿער-
 אורזאכען, זינד מאנכמאהל זא נאכטהייליג, אלז דיא אונטער-
 לאסונג דער ענטריכטונג זעלבסט. יעדער גוטדענקנדע בע-
 שיידענע בירגער, נעהרט איין פֿאללעס פֿערטרויען צור גיטע
 אונד גנאדע דעם לאנדעסהעררן, ערווארטעט פֿאן זיינער ווייז-
 הייט, דאס אללע מאאסרעגעלן, דיא גענאָממען ווערדען, דען
 אומ-

אל כל אשר יהפץ יטנו, וא"כ כל פקודות
המלך הן הפץ השי"ת, שמיטה לב המושל לשום
חקים ישרים בארצו. ואחרי אשר ראינו שהכמת
המלך רבה היא עד מאד, שרצון המלך וחפצו אינו
כ"א להטיב ולהועיל לאנשי ארצו, ושמצות המלך
היא בעצת ה': לפיכך חובה על כל הנתונים תחת
ממשלתו, למלאות כל פקודיו, ולתת כל אחד המס
והמכס המוטל עליו בחפץ ורצון נפש, ולא מפני יראת
הכפיה והעונש. שהנותן את הקו מיראת העונש,
הוא מתעלם מחובותיו בזמן שיכול; וחוטא בנפשו
וכפוי טובה הוא, שמוצא הכל מוכן ומזומן לתועלתו,
ואינו

*****

וואגענש גרינדע אונד מיטטעל, אונד ענדליך דער געטטליכע
בייאשטאנד, דער דיא געזיננונגען דער פירשטען, זיינער ליב
ליגע, לייטעט אונד בעשטימט; דיזע בעטראכטונגען פֿער
פֿעליכטען אונד אום זא מערד, אללען פֿארשריפטען, דיא פֿאם
רעגענטען ערלאסען ווערדען, גוטוילליגען געהאָרזאם צו לוי
סטען, ויר מיסען דעמנאך, דיא אויפֿערלעגטען שטייערן, גא
בען צעללע, מאקסען אונד געביהרען, ניכט אויז פֿורכט פֿאר
דער אויף דיא אונטערלאסונג דער אבפֿוהר געזעטצטען שטרא
פֿע, מאַנדען אויז איבערצייגונג, דאס זיא צו אונזערם בעסטען
געפֿאָרדערט ווערדען, וויללפֿעהריג ענטריכטען, ווער נוד אויז
נאָטהצוואנג שטייערן אונד גאבען ענטריכטעט, זוכט זיך דאפֿאן
לאז צו מאכען, זא אפֿט ער יענען, מיט דער איבערטרעטונג
פֿערבונדענען שטראפֿען צו ענטגעהען אים שטאנדע איזט, איין
זאלכער אונטערטאן איזט פֿעליכטפֿערגעסען אונד אונדאנקי
באר געגען דען שטאאט, דער צו זיינעם בעסערן פֿארטקאמ
מען, בעקוועמערן לעבען, אונד איינעם העהערן וואהלשטאנ
דע זא פֿילע אונד זא קאסטבארע אנשטאלטען טריפט, קענ
טע ער יע איין זיינעם געוויסען רוהיג זיין, אללע פֿארטהיילע דער
געזעללשאפט צו געניסען, אהנע איהרע לאסטען מיטטראגען
צו וואללען? וויא ווערע עז, ווען מעהרערע, ווען אללע זא דעכטען
אונד האנדעלטען, ווירדע ניכט דאז געזעללשאפטליכע שטאאטס
געביידע איבעראינאנדער שטירצען? יעדער רעדליכע דאנק
בארע

המלך ככל הצורך לאותן התקנות וההזמנות אשר
מצא בנפשו הכרחיות, או מועילות לכלל החברה
ויושבי ארצו.

קלט המלך אינו נמהר בדבריו ובמעשיו. אבל
נועץ תחלה ביועציו וחכמיו, ושוקל עצתם
היטב ברוח בינתו והעמוקה מאד, (לב מלכים
אין חקר!) ואחר גוזר אומר וחוק. נפש מושל
צדיק אינה יודעת טובה ותועלת אחרת, כ"א טובת
עמו שלומו ושלותו, והצלחת אנשי ארצו קשורה
בנפשו. והנה הכתוב אומר: לב מלכים ביד ה',
אל

*****

געביהרען פליסען עבענפאללס אין דיא שטאאטסקאסע, אויז
וועלכער ווידער אללע שטאאטסאויזגאבען, דערען אָבען ער
וועהנט וואָרדען, הער גענאָממען ווערדען.

קלט יעדער ווייזע רעגענט איזט אין וואָרטען אונד האַנדלונג
גען איינערט בעדעכטליך; קיין שרייט געשיהט אָהנע
בעראטהלאָגונג מיט דען ערפֿאהרענסטען מעגנערן, דערען
זיינונגען דאז אָבערהויפט אין זיינער ווייזהייט פריפֿט, אונד גע-
גען איינאנדער אַבויגט, בעפֿאַר עס זיך ענטשליעסט: (דאז
הערץ דער קעניגע איזט אונערפֿארשליך!) יע-
דער גוטע רעגענט זוכט דורך זיינע אַנאָרדנונגען איינציג
אונד אלליין דיא וואָהלפֿאהרט אונד דאז בעסטע זיינער אונד-
טערטהאָנען צו ערציעלען; ער פֿיהלט זיך נור דאן ערשט
גליקליך, ווען דאז פֿאלק, דעסען פֿאטער ער איזט, פֿערדגניגט
אונד צופֿרידען איזט. דיא ראטהשליסע דער פֿירשטען ווער-
דען צודעם מייסטענס פֿאן גאט זעלבסט געלייטעט, וויא דיא
שריפֿט זאגט: דאז הערץ דער קעניגע איזט אין
דער האַנד גאטטעס! ער לענקט עז נאך זיינעם
וויילען: ער גיבט איהם דיא ווייזהייט אונד דען גוטען וויל-
לען, צום וואָהל דעם גאנצען גערעכטע אונד ווירקזאמע מיט-
טעל צו וועהלען. געהמען וויר נון, דיזע דריא בעטראכטונגען צו-
זאממען, נעמליך דיא וואָהלוואָללענדע אַבזיכט דער לאנדעס-
העררליכען ענטשליסע, אונד פֿעראָרדנונגען, דיא אין דער בע-
ראטהלאָגונג, וועלכע איהגען פֿאראויז געהעט, רייפֿליך ער-
וואָגענען

מכס ים. כמו מכס הדרכים והגשרים, שכל מי
שעובר עליהם, נותן אל יד הפקיד, גובה המכס,
מטבע מה. ודבר זה בצדק, לפי שעוברי אורח
הם נהנים מתקון הדרכים והגשרים, ולא אותם
היושבים תמיד בביתם, לפיכך הוא מכס ולא מס,
שאינו מוטל על כל בני המדינה, אבל על עוברי
אורח בלבד. וכן מכס הסחורות שנותנים הרוכלים
והסוחרים בלבד, בעבור התקנות שהיו מן הצורך
להזמין בשבילם. וכה וזכות הוא ליושב על כסא
המלכות להרבות או להמעיט מתת כל איש מיושבי
ארצו לפי ראות עיניו ולפי מחסור כלל האומה.
וכל כסף המסים והמכסים הולך למקום אחד,
והוא תיבת החברה או קופת המדינה. ומאותה
הקופה נתפרנסו כל צבאות המלחמה, כל
היועצים, השופטים, השלישים, הפקידים,
והממונים על בתי הספר, ואותן שגובים המסים
והמכסים, בעצמם. ובכלל, כל מי שעסקיו לצורך
הצבור או לתועלת, ומאותה הקופה בעצמה מוציא
המלך

*****

דיזען צאלל ענטריכטען נור דיא רייזענדען, אלו וועלכע דיא
בעקוועמליכקייט, ליכט, אונד אהנע געפאהר פארטצוקאממען
צעניעסען. פאן דער געמליכען בעשאפפעהייט זינד דיא צעללע
אדער אבנאבען, וועלכע אויף דען פערקויף געוויסער וואארען,
געלעגט ווערדען, אום צו דען קאסטען בייאצוטראגען, וועלכע
דער שטאאט צור בעפערדערונג דעם האנדלונגסוועזענס אויזצו-
לעגען, האט. דיזע אבנאבען טרעפפען צונעכסט דען האנט-
דעלסשטאנד, ווייל ער פאן דען דעסהאלב געטראפפענען אנט-
שטאלטען דען ערשטען אונד מייסטען נוטצען ציהעט. דאז
פארטא, דאז געלד וואז מאן ביים עמפפאנג אדער אויפנאבע
דער בדיפשאפטען צו ענטריכטען האט, צאהלען נור דיאיעני-
גען, וועלכע איהרעם נוטצענס אדער פערדגניגענס האלבער
בדיפע וועכסלען. דיא פערשיעדענען צעללע, אבנאבען אונד
געכיהרען

קלח ולמען השיג יד המלך למלאות את משאלות
נפשו, (ואין נפש מושל צדיק שואלת דבר
זולת טובת ותועלת אנשי ארצו,) והן לפרנס כל
הפקידים, השופטים, שרי הצבא, ושרי מדרש
החכמות, וכל אנשי מלחמתו, ולהכין כל דבר,
שמבלעדו החברה לא תצלה, כמו תקון הדרכים,
בתי הספר, בתי הרפואה, וכל מה שזכרנו למעלה,
ושאר תקנו' ההכרחיות או המועילות כי רבותהנה
להביאם פה, מכריחים את המושל העליון, לשום
מסים על יושבי ארצו, לתת כל איש ואיש לפי
ערכו מדי שנה בשנה, או חודש בחדשו מתרת
כסף אל יד הפקידים, גובי המס הממונים ממנו
איש איש על תפקידו, וכן יש ביד המלך לשום
מכסים

*****

קלח אום דיזען גראסען צוועק צו עררייכען, אום דען אויפֿ-
וואנד בעשטרייטען צו קעננען, וועלכען דיא מאניגפֿאל-
טיגען קאסטבארען אנשטאלטען, פֿאָן דענען אבען נור איין
טהייל ערוועהנט וואָרדען, אונד דער אונטערהאלט זאָ פֿילער
מענשען צום דיענסטע דעם שטאַטס, אָהנע וועלכע מאן זיך
ניכט בעגעהען קאן ערפֿארדערן, האט דער לאנדעסהערר דאז
דעכט, שטייערן אונד גאבען אויזצושרייבען, דיא יעדער
אונטערטהאן נאך פֿערהעלטניס וינעם פֿעדמעגענס יעהרליך
אדער מאָנאטליך צו ענטריכטען שולדיג איזט, דיזע שטייער-
בייאטרעגע ווערדען פֿאָן געוויסען דאצו בעשטעללטען בעאמ-
טען, דיא מאן שטייעראייננעהמוער נענט, ערהאָבען,
געזאממעלט, אונד אין דיא גראסע שטאַטס קאסע אָבע-
פֿיהרט, אויז וועלכער קאסע זאָדאן דיא שטאַטסבעדירפֿניסע
בעפֿרידיגט ווערדען, דיא שטאַטספֿערוואלטונג איזט אָפֿט גע-
נעטהיגט, אויסער דיזען שטייערן, דיא אללע אונטערטהאנען
בעטרעפֿען, אויך צעללע פֿיר דען גענום געוויסער אנשטאל-
טען אונד בעקוועמליכקייטען ערהעבען צו לאסען, זאָ גיבט ען
צום בייאשפיל איינען וועג צאלל, וואָפֿאָן שטראסען אונד
בריקען אים גוטען פֿאהרבארען צושטאנדע ערהאלטען ווערדען.
דיזען

שנה בשנה, ומירו נזון כל חיל היוצא לצבא מדי יום
ביומו והוא מזמין להם כל כלי מלחמה. והוא שומר
ומשגיח על יועציו ושריו היושבים ראשונה לפניו,
שומרים ומשגיחי על השופטים, הפקידים והשרים
שלמטה מהם, ואלו נותנים עינם באותן שנפקדו
תחת ידם, כמאמר קהלת: כי גבוה מעל
גבוה שומר, וגבוהים עליהם. וכל
הפקודות והמשמרות והתקנות, הפקידים והמשגיחי
מפניה מה הן? כולן לצורך החברה, לשלום וטובת
בניהמדינה.

קלח

*****

יעהרליך, אדער מאנאטליך ביא דער שטאטס קאסע אנה
געוויסען, דאמיט זיא איהרען בערופסגעשעפטען זארגענפרייא
אבליענען קענען; אונד פֿאן איהם ערהעלט דאז שטעהענדע
קריענסהער קליידונג, וואהנונג אונד דען טעגליכען זאלד, אונד
אללעס וואז צו איינעם פֿעלדצוגע ערפֿאדערליך איזט. דער
דעגענט האט דיא אבעראויפֿזיכט אים שטאאטע; ער אונטער-
זוכט דיא ארבייטען דער מיניסטער, אונד זיא זינר שולדיג איהם
דעכענשאפט צו געבען, זא וואהל פֿאן איהרען פֿעדאנלאסונגען,
אלז פֿאן דער געשעפטספֿיהרונג דער אונטער איהרער לייטונג
שטעהענדען בעאמטען. דאהער דען דיזער פֿאן דען מיניסטערן,
וויא דיא אונטערבעאמטען פֿאן איהנען ווידער צור פֿעדראנט-
ווארטונג געצאגען ווערדען קענען, אונד מיסען. "אייין הא-
הער האט איממער איינען העהערן דער איבער
איהן וואכט, אונד ביידע האבען ווידער העהע-
רע איבער זיך," שפריכט דער זאממלער.
דער געמיינשאפטליכע צוועק אבער אללער דיזער פֿער-
אדנונגען, געזעטצע, איינריכטונגען, אנשטאלטען, אונד דער
איינזעטצונג אללער שטאאטסבעדיענטען פֿאם מיניסטער ביז
צום געדינסטען בעאמטען, אונד פֿאם העכסטען פֿעלדזהערן
ביז צום אונטערסטען פֿארגעזעטצטען, איזט, וויא וויר וויסען,
קיין אנדרער, אלז דעם שטאאטע פֿאן אויסען אונד איננען
דיא גרעסטע זיכערהייט, אונד דען העכסטען גראד פֿאן וואהל-
שטאנד צו פֿערשאפֿען.

קלח

היטב. ולכן כל החוקים, והמשפטים, והפקודות,
והתקנות, יוצאות מלפני המלך, ששומע תחלה
עצת יועציו, ושוקל ברוח בינתו העמוקה הטובה
היא לכלל החברה ובאיזה אופן תיטיב לה, ואחר
יגזור אומר. והאומר ההוא נקרא צווי, פקודה,
או חוק. ומודיעים החוקים לבני האומה במכתב,
או על ידי הדפוס, למען ידעו כולם את דבר המלך.
קלז וכן כל השופטים, והפקידים, השלישים, ושרי
הצבאות, ושרי מדרשה חכמות, כולם מאת
המלך נתמנו, והוא נותן להם את חוק משכורתם,
שנה

*****

רענע מעננער, פֿאן פֿראַממער אונאייגענניטציגער דענקונגסארט
אויצוזוכען, אונד זיא דעם רעגענטען צור פֿערווענדונג בייא פֿער-
שיעדענען שטאאטסגעשעפֿטען פֿאַרצושלאגען. אויז דיזען וועהלט
דער לאנדעספֿירשט דיא בעסטען, אונד ערנענט זיא צו פֿעלד-
הערן, אָבערשטען ריכטערן, האָהען בעאמטען, פֿראַפֿעסאָ-
רען דער אוניפֿערזיטעט, א' ז' ה', אונד זעטצט יענען אין דאז-
יעניגע אַמט איין, צו דעם ער זיך שאָן פֿאן יוגענד אויף געשיקט
געמאכט, אונד דאצו קענטניסע אונד ערפֿאהרונגען געוואממעלט
האט. איהר זעהעט אלזא, דאס אללע געזעטצע, געריכטס-
אָרדנונגען, איינריכטונגען, אונד פֿערפֿיגונגען פֿאַם אָבערהויפט
דעם שטאאטס הערקאממען, נאכדעם ער אים ראטהע דיא גע-
גענשטענדע זעלבסט, איהרע ניטצליכקייט אָדער נאָטווענדיג-
קייט, אונד ענדליך דיא בעסטע ארט דער אויזפֿיהרונג דער
פֿערפֿיגונגען רייפֿליך ערוואָגען, דאז פֿאַרטטהיילהאפֿטעסטע גע-
וועהלט אונד בעשלאסען האט. איין זאלכער האָהער ענטשלוס,
וויירד נאך פֿערשיעדענהייט דער געגענשטענדע, בעפֿעהל, פֿער-
אָרדנונג, אָדער געזעטץ גענענט. פֿאן דיזען ווערדען דיאיעניגען,
וועלכע דאז אללגעמיינע אנגעהען, דעם פֿאַלקע שריפֿטליך אָדער
דורך דען דרוק בעקאנט געמאכט, דאמיט ניאמאנד בייא איבער-
טרגעטונג דערזעלבען זיינע אונוויסענהייט פֿאַרשיטצען קעננע.
קלז פֿאן עבען דעם רעגענטען ווירד דען ריכטערן, אָבער-
אונטערבעאמטען, העהערן אונד ניעדערן בעפֿעהלס-
הערן, דען שולפֿארשטעהערן אונד לעהרערן דער אונטערהאלט
יעהרליך

בצע. בעלי מרע ותבונה רבה. להעמיק עצה עמהם
על כל דבר הקשה הבא אליו, הן בעניני משפט והן
בדברי מלחמה ועשות השלום, או בעסקי התקנות;
והם נקראים יועצי המלך, היושבים ראשונה
במלכות.

קלו כל יועץ ויועץ חוזה אחרי כן ביושבי הארץ
ממיוודעיו ומכיריו, אנשי חיל, יראי אלקים,
שונאי בצע, נבונים ומנוסים, ומהם משים המלך
שרי אלפים, שרי מאות, שופטים, ופקידים,
ושרי צבאות, וחכמי המדרש, וכדומה; איש איש
לפי החכמה שהעמיק בה, ולפי העסק שמנוסה בו
היטב

*****

ווערטיג זיין קאן, אים נאכצוועהען, אב זיא צוועקמעסיג אונד נאך
איהרעם זיננע געפֿיהרט ווערדען; זא וועהלט זיא זיך געהילפֿען,
דענען זיא אויפֿטרעגע גיבט, וועלכע טהיילס דיא ענטווערפֿע דער
געזעטצע, אדער דער איינצולייטענדען אנשטאלטען, אונד זיא
בערהייטס פֿארקעהרונגען, אונד טהיילס דיא אויזאיכונג דער
געזעטצע, דיא אויפֿרעכטהאלטונג דער איינגעפֿיהרטען אנ-
שטאלטען, אונד דיא פֿאללציהונג דער געטהאפֿענען פֿערפֿי-
גונגען צום געגענשטאנדע האבען; צו דיזען איבעראויז וויכטיגען,
אונד פֿיל אומפֿאסענדען געשעפֿטען ווערדען דיא עדעלמיטהיגס-
טען, גאטטעספֿירכטיגסטען, געטרייעסטען, אונאייגענניטציג-
סטען, אונד איינזיכטספֿאללסטען מעננער אים לאנדע בערופֿען,
כייט דענען דער לאנדעספֿירשט צו ראטהע זיטצט, אונד בייא
וויכטיגען שוועריגקייטען, דיא זיך ענטוועדער אין דער רעכטס-
פֿאלעגע, אין קריעגסאנגעלעגענהייטען אונד פֿריעדענסבינדניסען,
אדער אין בעטרעף דער שטאאטסאיינזיכטונגען ערהעבען, איה-
דע מיינונגען אנהערט, אונד הערנאך איינען שלום פֿאסט דיזע
ווערדען דאהער דיא קייזערליכען אדער קעניגליכען, אדער
פֿירשטליכען רעטהע געגענט, דיא אויך דען ערשטען אונד פֿאר-
ציגליכסטען אנטהייל אין דער רעגירונג געהמען.
קלו יעדער ראטה, אדער מיניסטער האט דען אויפֿטראג,
אונטער דען לאנדעסקינדערן, אונד פֿארנעמליך אונטער
זאלכען, דיא ער גוט קענט, וואקערע, געשיקטע אונד ערפֿאה-
רענע

הצלחתה בתקנות מעולות. ועין כל אחר מבני עמו
עליו, להצילו מיד בני בליעל, ולשום חוק ומשפט
בארץ, למען לא ישבית איש את שלום רעהו, וכל
איש ינוח על אדמתו וביתו, ויראה טוב בהונו וביגיע
כפו.

הלה וכדברי מעטי אומר אני לכם: שהמלך משגיה
תמיד על שלום ארצו מבחוץ, ועל בטחת וטובת
יושביה מבפנים. והנה ההשגחה הזאת רבה וכבדה
עליו, לא יוכל לשום עיניו לבדו על כל המעשים,
ולשמוע הוא לבדו כל דברי ריבות ולשפוט עליהם.
אף לא יוכל עמוד על כל משמרת ומשמרת, לראות
היתכנו עלילות מערכי לבו אם לא. לכן הוא חווה
בעמו אנשי חיל, יראי אלקים, אנשי אמת, שנאי
בצע

דער גאנצען בירגערליכען געזעלשאַפֿט, אונד יענע איינעם יע-
דען מיטגלידעס אינס בעזאָנדערע נידער געלעגט זינד, אום פֿאַן
איהנען דען ווייזעסטען אונד נישטליכסטען געברויך צום בעסטערעם
שטאאטס צו מאכען. דער רעגערנט איזט עז, דער דען שטאאט
געגען פֿינדליכע אנגריפֿע שיטצט, קריג אונד פֿריעדען בע-
שליסט; ער איזט עז, דער צום וואָהל דעם פֿאַלקעס גראַסע
אונד וויכטיגע אנשטאלטען איינריכטעט; דער דורך ווייזע אונד
שטודיענגע געזעטצע רעכט אונד גערעכטיגקייט האַנדעלעט;
דער דאז אייגענטהום אונד דיא עפֿענטליכע רוהע אונד אָרדנונג
זיכערט, דאמיט ניאמאנד אים בעזיטצע אונד גענוסע זיינעם
האב אונד גוטסגעשטערט ווירדע.

קדור דער לאנדעספֿירשט וואכט איבער דיא רוהע דעם שטאאטס
פֿאַן אויסען, אונד בעפֿערדערט אים איננערן דען וואָהל-
שטאנד אונד דאז גליק זיינער אונטערטאָנען. וויא עז נון אבער
איינער איינצעלנען פֿערסאָן אונטערגליך איזט, דיזע אונטערהייערע
מענגע געשעפֿטע אלליין צו פֿערזעהען, איהר אויגע אללענט-
האלבען צו האבען, דיא אונאָרדנונגען אונד געברעכען צו פֿער-
היטען, אָדער וואהרצונעהמען, זיא אויך נישט אין פֿערסאָן אל-
לע שטודייטזאכען ענטשיידען, אונד אין אללען ענטשעדן געגענ-
ווערטיג

צרכי המדינה המרובים מאד? ועתה שימו לבכם
אל מענתי, ומתוכה נלמוד החובות המוטלות על כל
איש מאנשי המדינה לעשותם בחפץ נפשו. לפי
שבהן תלויות הסדר הנכון בחברה, שלום הארץ
והשקטה, והצלחת כלל האומה, הנה כל חברה
מתוקנת כראוי, צריכה לתת עליה ראש ומושל,
שיהיו כל יושבי הארץ נתונים תחת ידו, וסרים אל
משמעתו ברוח נכון, והראש ההוא נקרא: קיסר
מלך, או שר מדינה או מושל העליון.
ביד המלך מסורים כל זכויות יושבי הארץ כולם, וזכות
כל אחד מהם בפרט, לפיכך עיני כלל החברה עליו,
להגין בעדה מפני האויב הבא להלחם עמה, וליסר
הצלחתה

ווער ערנענט זיא, אונד זיעהעט איהרען אמטספֿערריכטונגען
נאך? צווייטענס, וואָהער ווערדען אללע דיזע קאָסטען אונד
נאָך אנדערע גראָסע שטאאטסבעדירפֿניסע בעשטרייטען? דיא
בעאנטוואָרטונג דיזער פֿראגען, ווירד אייך מיינע פֿריינדע! מיט
נייען פֿליכטען בעקאנט מאכען, דיא איהר איינסט צו ערפֿיל=
לען האבען ווערדעט. זיא ווירד אייך אבער אויך דיא בעוועג=
גרינדע צור ערפֿיללונג יענער אבליגענהייטען אין דעם העללעם=
טען ליכטע צייגען. איהר ווערדעט לייכט בעגרייפֿען, דאס פֿאָן
דער גענויען אונד ווילליגען בעאבאכטונג דערזעלבען, דיא זיכער=
הייט דעם שטאאטס, דאז וואָהל דער נאציאָן, אונד דיא רוהע
אונד דאז גליק איינעם יעדען בירגערס אבהאנגען; אונד דאס
דארום מיט דעם גרעסטען רעכטע פֿאָן יעדעם מיטגלידע דער
געזעלשאַפֿט געפֿאָרדערט ווירד, צו דיזען גראָסען צוועקען
מיטצוויירקען: יעדע וואָהלאיינגעריכטעטע בירגערליכע געזעלל=
שאַפֿט האט איין אַבערהויפט, דעם דיא גאנצע שטאאטספֿער=
וואלטונג אנפֿערטרויעט איזט, אונד וועלכעם אללע לאנדעסאיינ=
וואָהנער אָהנע אונטערשיעד געהאָרען מוסען. דאז אַבערהויפט
הייכט: קייזער, קעניג, פֿירשט, הערצאָג א' ז' וו'=
ווא עז איממער גענענט ווערדען מאג, זא איזט עז דיא העכס=
טע פֿערסאָן אים שטאאטע, אין דערען הענדען אללע רעכטע
דער

הצבאות ? מי מעמיד וממנה אותם ? מי הוא
המצוה ונותן חוקים, ועורך התקנות המועילות ?
מי משגיח על השופטים, אם ישפטו העם משפט
צדק, או לוקחים שוחד להטות משפט ? מי משגיח
על הפקודים, אם עומדים על משמרתם, ועושים
כפי המוטל עליהם ? מי הוא הגוזר שלום או מלחמה ?
ומי עורך מערכות מלחמה ופוקד על שרי צבא, אם
בחכמה ובאמונה, או בסכלות ורמיה התנהגו עם
מחניהם ?

קלד שתיים שאלתם לדעת : מי הוא הנותן
חוקים, וממנה את השופטים והפקידים
ושרי צבאות ומשגיח עליהם, ומפרנס אותם ואת
הצבאות ? ומאין כל הכסף וההון הרב להוציא על
צרכי

סען, לאנצען, שפיעסען, פֿייערגעוועהר, פֿעֶערדע אונד פֿאק-
וואגען א' ז' וו' צו פֿערזעהען ? וואָהער דיא בעזאלדונגען דער
פֿעלדהערדען, ריכטער, שולמענער, אונד דער גראַסען אנצאהל
בעאמטע ? ווער בעשטעללט דיא פֿאָרגעזעצטען, ווער זעמט
זיא אין איהר אמת איין ? פֿאָן וועס ווערדען דיא געזעטצע אנ-
געאָרדנעט, אונד בעקאנט געמאכט ? פֿאָן וועס ווערדען יענע
איבעראויז ניטצליכע אנשטאלטען אים שטאאטע איינגעריכטעט ?
אין וועסען הענדען ליגט דיא אָבעראויפֿזיכט ? ווער זיהט נאך,
אָב דיא ריכטער נאך געזעטץ אונד רעכט שפרעכען, אָדער אָב
זיא זיך דורך בעשטעכונגען פֿאָן דער גערעכטיגקייט אבלייטען
לאסען ? אָב דיא בעאמטען, איהרען פֿעליכטען געטרייא, דיא
עמטער פֿערוואלטען ? ווער בעשליעסט קריעג אָדער פֿרי-
דען ? ווער אָרדנעט דיא קריעגערישען אונטערנעהמונגען און ?
אונד בעאורטהיילט, אָב דיא פֿעלדהערדן בייא אויפֿיהרונג דער-
זעלבען מיט איינזיכט אונד טרייע זיך פֿערהאלטען האבען ?
קלד אללע דיזע פֿערשיעדענען פֿראגען לאסען זיך אויף צווייא
הויפטפֿראגען צוריק פֿיהרען, נעמליך : ערשטענס, ווער
גיבט דיא געזעטצע, בעשטעללט ריכטער, בעאמטע, לעהרער,
דיא האָהען אונד ניעדערן בעפֿעהלסהאבער בייא דער ארמעע ?
ווער

דואר, בתי ספר, ובתי מדרש; העמדת שופטים, ופקידים, מלמדים, וחכמים גדולים, ואנשי מלחמה, ושרי הצבא, ופרנסת כל ההמון הזה, שהם עומדים על משמרתם ופקודתם יום יום, ואינם יכולים להתפרנס מאומנות, או מעסק ומלאכה, ומעבודת אדמה, וע"י כך פרנסתם מוטלת על החברה; וכן הזמנת כלי מלחמה, ודברים רבים אחרים, שצריכים להיות מוכנים בכל עת, מעתה תשאלוני, בני! מאין כל הכסף הרב הזה, להוציא על הדרכים והגשרים ואוצרות התבואה ובתי החולים, ובתי ספר? מאין כל הכסף הרב לכלכל ולהלביש הצבאות הגדולות, ולהכין להם חרבות ורמחים, סוסים ומרכבות? מי מפרנס את השופטים, הפקידים, המלמדים, החכמים, ושרי הצבאות

שולען, אוניפערזיטעטען א' ז' וו' געהעריג בעשטעללען, אונד דיא איינגעזעטצטען ריכטער, בעאמטע, לעהרער, אונד דאז גראסע שטעהענדע העער זאמט דען בעפעהלסהאבערן אונד פעלדהערדען נאך שטאנד, ראנג אונד ווירדע אונטערהאלטען ווילי קיינער פאן דיזען קאן זיך מיט דעם פעלדבווא, אירגענד איינעם געווערבע, אדער אנדערס געשעפטע אבגעבען, אלז מיט זאלכען, דיא ער פאן אמטס אונד בערוואס וועגען צו פער- ריכטען האט. דא נון אללע דיזע איהרע צייט אונד קרעפטע דעם דיענסטע דעם שטאאטס איינציג אונד אלליין ווידמען, זא מיסען זיא אויך פאן דיזעם אויזגעהאלטען ווערדען. אויסער דעם מיסען נאך אנדערע בעטרעכטליכע אויזגאבען צו פדיעדענס- אונגענדליך מעהר נאך צו קריעגסצייטען בעשטריטען ווערדען.

וואהער אבער נימט דער שטאאט, פראגט איהר מיך, דיא גראסען סוממען געלדעס, דען בריקען אונד שטראסען- בווא, דען איינקויף דעם קארנס פיר דיא פארראטההייזער, דען בעדארף דער שפיטעלער, שולען א' ז' וו' צו בעזארגען? וואהער דיא איינקוינפטע, איין שטעהענדעס גראסעס העער צו אונטערהאלטען, צו בעקליידען, מיט אללען קריעגסבעדירפני-

וגאון. אף אם העמיקו בלמודים וידיעות, אינם
חכמים באמת, אבל רודפים אחר הכבוד והשררה,
ורוהם לא מטהרה, ולא נאמנה עם התור
והחכמה.

פרק כא

(חוב נתינת המסים לעזר טובת החברה.)

קלג הנה אנחנו ראינו שצרכי המדינה והחברה
הם מרובים. כמו עשיית המטבעות, תקון
הדרכים והגשרים, תקון הבארות, וההצלה מפני
האש, תקון שער השוק, בתי אוצרות תבואה
ובתי מלאכות גדולות ובתי הרפואה, תקון הכי
דואר

*****

אום איהרען רוהם צו טהון, דען זיא אפֿט אויף קאסטען אנדע
דער צו בעהויפטען טראכטען. געוועהנליך זינד זיא שטאלץ,
העררשזיכטיג, אונריינעם הערצענס, אונד ווערדען פֿאן איינעם
גייסטע געלייטעט, דער עז וועדער מיט מענשען, נאך מיט גאט
אויפֿריכטיג מיינט.

קאפיטעל כא

(פֿאן דער שולדיגקייט שטייער אונד גאבען צום בעסטען דער
בירגערליכען געזעלשאפט צו ענטריכטען.)

קלג איהר בעגרייפֿט נונמעהר זעהר לייכט, דאס דער שטאאט
אונערמעסליכע ארבייטען אונד בעדידפֿניסע צו בעשטריי
טען האט, ווען ער דאז מינצוועזען, בריקען = אונד שטראסען =
בויא, דיא לעשאַרדנונג, דיא אויפֿזיכט איבער דיא מארקטפֿדיי
זע, פֿאָרראטהס = ארבייטס = אונד היילונגסדיזער, דאז פֿאסטוועזען
שולען

לקח ולמד תבונותם בענות חן ונועם שפתם.
ולזה אמר שלמה המלך: טובה חכמה
מגבורה. הגבורה אינה נוצחת כי אסחוק בלבד.
והיא צריכה לכלים, כמו חרב וחנית, או מקל
ורצועה. טובה ממנה החכמה שמנצחת ולוקחת
נפשות האדם, והן מכריעות את הגוף למלאות דברי
הכמים. אף אינה צריכה לשום כלי, שהחכמה די
לה בעצמה, לנצח את המתקשים והמטיים מדרכי
האמת, ובמתק ניבה מושכת לבב התועים להשיבם
אל הישר והטוב. וזה לכם בני! אות חכמי האמת,
שאינם גוערים בנייפה, ואינם מתנשאים על זולתם.
כמו שאמרו בתלמוד: דברי חכמים בנחת
נשמעים. ולכן האנשים ההם אשר דבריהם
כמדקרות חרב, ופניהם זועפים, ולכם מלא גאה

וגאון

*****

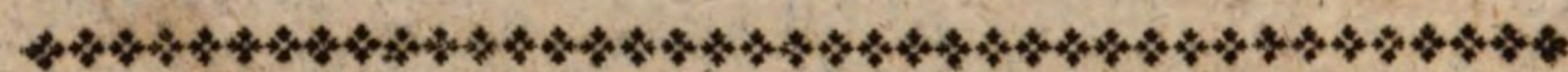
איינען זאנפֿטען איינדריינגליכען פֿארטראג, דער צום הערצען
געהט, ווירקען מעהר אלז צוואנג אונד שטראפֿען, ווייזהייט,
זאגט שלמה, אייזט בעסער דען שטערקע. יענע האט איינע
זיענענדערע געוואלט, אלז דיזע: פֿיזישע קראפֿט צווינגט נור,
ווייזע בעלעהרונג אבער איבערפֿיהרט דען פֿערשטאנד. וואָ יענע
בלאָס בעשטראפֿט, בעסערט דיזע, אינדעם זיא דעם פֿערדאירט
טען דיא אויגען איבער זיינע טהאָרהייט עפֿנעט, אונד מיט
זאנפֿטמוטה איהן פֿיר דיא טונגענד צו געווינגען זוכט. דאז געפרע-
גע וואהרער ווייזהייט, איזט דאזרוהינע, זיכערע בעוואוכטזיין איה-
דער אינגערן שטערקע; דער ווייזען וואַרטע, זאגט
דער תלמוד, זינד זאנפֿט אונד דאך איינדריינג-
ליך. דאהער זינד אויך יענע, אין דערען פֿארטרעגען איין
שטירמישעס, רויהעס געמיטה, איין גייסט דער ערהעבונג,
אונד שטאלצען אנמאכונג הערפֿארלייכטען, קיינע וואהרע וויי-
זען, אָב זיא גלייך אין איהרעם פֿאכע זעהר געלעהרט אונד גע-
שיקט זיין מעגען. דער וואהרע ווייזע זוכט נור וואהרהייט,
שטרעבט נאך ניכטס ווייטער אלז דיזע צו פֿערברייטען. יענען
שטירמערן אבער איזט עז וועניגער אום דיא וואהרהייט, אלז

אום

וכעבור התועלת הרב והמופלג הנמשך מחקירת
בעלי מדע, צריך לכבד החכמים מורי התורה
והמוסר, ודורשי כל חכמה עמוקה, אם הם מעדת
ישראל, או מאומה אחרת. והרי אמרו בתלמוד:
הרואה חכם מחכמי אומות העולם,
מברך: ברוך שנתן מחכמתו לבשר
ודם.

קלב ונבדלת כת החכמים מכרת השופטים,
הפקידים, והשלישים הבדל עצמי. הכתות
האלו הם מצוים, כופים ולוחצים בכח
זרוע להסיר את הנתונים תחתם אל משמעת
פקודתם; ואולם כת בעלי מדע אין לה כי אם
ללמד ולהורות ולמשוך את לב העם אל
לקח

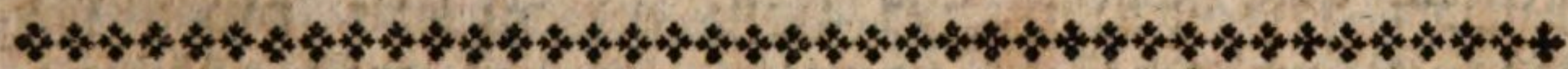

קינסטע אונד וויסענשאפטען לעגען, דיענט, דאס זיא אויזדריק-
ליך בעפעהלען: „ווער איינען אויזגעצייכנעטען
ווייזען, ווען שאן אויז דער ניכטאזראעליטי-
שען נאציאן, ערבליקט, דער שפרעכע פאלגענ-
דען זעגען אויז: געלאבט זיא דער, וועלכער
פלייש אונד בלוט מיט זיינער ווייזעהייט בעגאבט
האט.“

קלב אינדעסען אונטערשיידעט זיך דיזער שטאנד פאן דען
איבריגען אבען גענאנטען שטענדען הויפטזעכליך דארין,
דאס איהם קיינע מאכט, אונד קיינע צוואנגסמיטטעל אנפער-
טרויעט זינד. זיינע בעשטיממונג איזט ניכט, צו בעפעהלען,
זאנדערן צו לעהרען, צו אונטערווייזען: דיא מיינונגען אונד לעה-
רען, וועלכע דיא פאלקסלעהרער פארטראגען, קעננען, איהרער
גאטור נאך, ניכט, וויא אויפטרעגע, אורטהייל, אונד בעפעה-
לע דער בעאמטען, דיכטער, אונד פעלדהערדן, אויפגעדרונגען,
איהרע אננאהמע קאן ניכט וויא דיא בעפאלגונג יענער ערצוואונג-
גען ווערדען. אויך בעדירפען זיא קיינער צוואנגסמיטטעל, איה-
רען לעהרען איינגאנג צו פערשאפטען בעלעהרונג, גרינדליכע
אונטערזוכונג, איבערצייגונג, צוויילען אויך איבערדעוונג דורך
איינען

את הרע, לא מפני העונש, אבל בעבור שהוא
 נתעב בעיני הש"ת ומחסר כבוד נפש האדם.
קלא ויש מן החכמים, כמו חכמי הרפואה,
 חכמי הטבע, חכמי ההנדסה, יודעי דת
 ודין, חכמי עניני מדיניות ודומיהם, שהצלחת
 החברה צריכה אליהם; ויש מהן שמחקרם וידיעתם
 מרבים עונג, ומרחיבים נפש המשכיל, וכולם
 עוזרים לשלמות מין האנושי: שכבר אמרנו
 שבריאות הגוף ושלמות הנפש דבקים ונאחזים זה
 בזה, כמו טובת החלק עם הצלחת כלל החברה.
 ובעבור

דיענט; יע מעהר וואהרהייט אונד זיטליכקייט פֿערברייטעט;
 יע פֿערעדעלטער דאז מענשענגעשלעכט ווירד; דעסמא העהער
 שטייגט דער אללגעמיינע וואהלשטאנד, דעסמא וועניגער ווער=
 דען דיא אנפֿינדונגען אונטער דען מענשען; זעלבסטזוכט, נישט
 דעריגער אייגעננוטיג אונד נייד פֿערשווינדען, אונד אן איהרע
 שטעללע טרעטען ברודערליכע. הערצליכע טהילנאהמע אן
 דעם וואהל אונד וועה אנדערער, אונד איין עדעלמוטה, דער
 זיך מיט פֿערגניגען צום בעסטען דער גאטטונג אויפֿאפֿערט.
קלא אויך דיא אנדערן קלאסען אין דען עפֿענטליכען אונד
 האהען שולען, וועלכע אין דער ארצנייאקונסט, נאטורלעך=
 רע, מעסקונדע, רעכטסגעלעחרזאמקייט, פֿאליטישען וויסענ=
 שאפֿטען אונד אין אנדערן מעהר אונטערריכטען, טראגען אינס=
 געזאמט צור וואהלפֿאהרט דער געזעלשאפֿט זעהר פֿיל בייא;
 מאנכע אין געהערער, מאנכע אין ענטפֿערנטערער בעציעהונג,
 אויף זיטענפֿערבעסערונג, אונד דורך דיזע אויף פֿערעדעלונג
 אונד פֿערפֿאלקאמנונג דעם מענשענגעשלעכטס האבען אויך
 יענע איינען גראסען איינפֿלוס, דיא זיך מיט שענען וויסענשאפֿ=
 טען אבגעבען, וועלכע דען גייסט אויזשמיקען, אונד אים הער=
 צען זאנפֿטע עמפֿינדונגען ערצייגען אונד אונטערהאלטען. די=
 זער עהרווירדיגע שטאנד, וועלכער ניכט נור איהרען צייטגענא=
 סען, זאנדערן אויך דער נאכוועלט ניטצליך צו ווערדען שטרעבט,
 פֿערדיענט אונזרע גרעסטע האכשעטצונג. צום בעווייזע, וועל=
 כען גראסען ווערט איה תלמודיסטען אויף דאז שטודיום דער
 קינסטע

כַּת הַחֲכָמִים, וּבְעֵלֵי מִדָּע. וְהֵן חֲכָמֵי תוֹרָה
וּמוֹסֵר, הַמִּיִּשְׂרִים לֵב הָאָדָם וּנְפִשׁוֹ בְּלִמּוּדֵי
טוֹבִים, וּמוֹרִים אוֹתוֹ דְּרָכֵי ה' וּמִדּוֹת מִשׁוּבָהוֹת,
וְעוֹזְרִים אוֹתוֹ אֶל הַהֲצִלָּה הָרוּחָנִית וְהַנִּצְחִית,
וּמוֹעִילִים גַּם כֵּן לַהֲצִלָּה זְמָנִית, שֶׁבְּמָקוֹם שִׁישׁ
יֵרָאֵת אֱלֹקִים וּמוֹסֵר אֲנָשִׁים, יַעֲשׂוּ אֶת הַטּוֹב גַּם
בְּסֵתֶר, וְאִישׁ אֶת רַעְיוֹנוֹ יַעֲזוּרוּ מֵאֲהָבָה וְאֶחָוָה, לֹא
מִתְקוֹת גָּמוּל, וְלֹא מֵאֲהָבָה בְּצַע. וַיִּשְׁנְאוּ לַעֲשׂוֹת
אֶת

*****

גַּעְהֵן מוֹם, נִכְט נֹר דַּעַן גִּיסֵט דַּעַר מַעֲנִשְׁעֵן דּוּרְךְ רִיכְטִיגֶע
בַּעֲגִרִיפֶפֶע אֹנֵד נִיטְצִליכֶע קַעֲנִיכֶסע אױפֿצױהעללֶען, זאָנֶדֶרן
פֿאַרצױגלִיךְ אױף אִיהֶר דַּעַרִץ צו ווירקֶען, דאָז גַּעפֿיהל פֿיר דאָז
דַּעכְטִליכֶע, שַׁעֲנֶע, אֹנֵד עֵדלֶע צו בַּעלֶעבֶען, אֹנֵד דאָז גַּע
מִיטָה צו גאַטְזעלִיגֶען עִמ־פֿינֶדונֶגֶען צו שְׁטִימֶמען. ווען דַּעַר
לַעֲהֶרשְׁטאַנֵד אױז לִיכֶע צוֹר פֿעדֶעדֶעלונֶג דַּעַר מַעֲנִשְׁלִיכֶען גאַט־
טונֶג מִיט פֿלִיִים, אײפֿער אֹנֵד אונפֶֿערדראָסֶענֶהיִיט זײַנֶער בַּע־
שְׁטִימֶמוֹנֶג עֲנִשְׁשֶׁפֿריכֵט; זאָ שְׁטִיפֿטֶעט ער זאָ פֿיל, אֹנֵד גַּע
וויסֶערמאַסֶען נאָך מַעֲהֶר גוטֶעס אַלז אַללֶע אִיכְרִיגֶען שְׁטַענֶדֶע;
אַם עז גלײַךְ וועגֶיגֶער בַּעמֶערקבאַר אִיזט, אֹנֵד דַּעַר נוטְצֶען
נִכְט זאָ אִין דיא אױגֶען פֿעללֶט, אַלז יַעֲנֶער, וועלכֶען דיא רִיכ־
טֶער, בַּעאַמֶטֶען אֹנֵד דַּעַר וועהֶרשְׁטאַנֵד לִיִּסְטֶען. דַּעַר פֿאַלֶקס־
לַעֲהֶרֶר שְׁטִרִיעֶט דַּעַן זאַאֶמען דַּעַר טונֶענֶד אִים שְׁטִיללֶען אױז,
וועלכֶער נאָך אִין דַּעַן שְׁפֶעטֶעסֶטֶען גַּענֶעראַציאָנֶען שַׁעֲנֶע גוטֶע
פֿריכֶטֶע טרַעגט, דַּעַרֶען דיא נאַכוועלט זיך ערפֿֿרִיעֶט, אָהנֶע
אַפֿט דַּעַן נאַמען דַּעסֶען צו וויכֶען, דַּעם זאָ זאָ פֿערדאַנקט. —
דַּעַר לַעֲהֶרשְׁטאַנֵד טהִילֶט זיך אִין פֿיל צווייגֶען. דַּעַר ערשְׁטֶע
אֹנֵד פֿאַרצױגלִיכֶע אִיזט יַעֲנֶער, דַּעַר אונז מִיט דַּעם גַּעאַפֿֿענ־
באַרֶטֶען וויללֶען גאַטֶטֶעס אֹנֵד מִיט דַּעַר בַּעשְׁטִימֶמוֹנֶג דַּעם
מַעֲנִשְׁעֵן בַּעקאַנט מאכֵט, אונז פֿריהֶציִיטִיג דיא אִירֶטהִימֶער
צײַגט, וועלכֶע דַּעַן פֿערשְׁטאַנֵד לִיכֵט בַּעמֶהֶדֶן, אֹנֵד דאַגעגֶען
גרונֶדֶזֶטֶצֶע אײַנֶער עכֶטֶען אֹנֵד וואָהלוואָללֶענֶדֶען ווייזֶהיִיט אױפֿ־
שְׁטַעללֶט, אן דַּענֶען וויר אונז פֿעסֶט צו האַלטֶען הַעֲטֶטֶען, אום
צו אונזֶערס צִילֶע, צוֹר עוויגֶען אֹנֵד צײַט־ליכֶען גליקֶזעליגֶקײַט צו
גַּעלאַנגֶען. ער מאכֵט זיך דאָדוּךְ נִכְט אום אונז אַללִיין, זאָג־
דַּעַר אום דַּעַן גאַנצֶען שְׁטאַצט, יא אום דיא מַעֲנִשְׁהִיִּט פֿער־
דִּיעֶנט

לדון עליהם, ולהעניש את הרשע כדי רשעתו.
לפיכך לא די שיהיו חוקים נכוחים, ותקנות
מועילות בארץ, אכל מן הצורך, לישר לבב
אנשיה, ולמלאות נפשם ביראת אלקים ומוסר
השכל, כדי שיעשו את הטוב גם בסתר, ויעזבו את
הרע אף אם אין אדם רואה אותם, לא מיראת עונש
השופט, אבל מאהבת אלקים ואנשים, ולכן צריך
שתהי' במדינה מלכך שלש הכתות הנזכרות, עוד
כת אחרת שטובתה ותועלתה גדולה מאד, אף
שאינה גלויה ונראית כל כך בעיני המון עם, והיא
כת

בעשטראפֿען, דיא עפֿענטליך בעגאנגען ווערדען, אָדער מיט
דער צייט אין דען טאג קאָממען. דיא היימליכען פֿערגעהונגען
הינגעגען, וועלכע דער וואכזאמסטען אויפֿזיכט זעלבסט פֿער-
באָרגען בלייבען, טראָטצען דעם ריכטערליכען ארם אונד דען
שטראפֿגעזעטצען, אונד זינד אום זאָ געפֿעהרליכער. יא, פֿער-
שמיטצטע בעזעוויכטער זוכען אָפֿט דיא געזעטצע זעלבסט צו
מיסברויכען, אונד זיא איהרען ליידענשאפֿטען דיענסטבאר צו
מאכען. דאהער זינד דיא מענשליכען געזעטצע, זאָ גוט אונד
ווייזע זיא זיין מעגען. דאך ניכט צולענגליך, דיא איבעל צו
פֿערהיטען, וועלכע אים פֿערבאָרגענען פֿעראיבט ווערדען. דיעם
קעננען נור גאטטעספֿורכט אונד גוטע זיטטען טהון. דיא מיט-
גלידער דער געזעללשאפֿט מיסען זאָ געבילדעט ווערדען, דאס
זיא אויז ניגונג צום גוטען, אונד אבשייא פֿאָר דעם לאסטער
יענעם טהון. אונד דיעס אונטערלאסען; דאס זיא ניכט אויז
פֿורכט פֿאָר שטראפֿגעזעטצען, זאָנדערן אויז גוטען גרונדזעטצען.
אונד אויז ליבע צור טוגענד האנדעלן; דאס זיא דיא לעבעג-
דיגע איבערצייגונג ערהאלטען: אָהנע טוגענד אונד גאט-
טעספֿורכט קעננע דער מענש דורכאויז ניכט
גליקליך זיין. דעם שטאאטע ליגט עז אלזאָ אָב, דער גע-
זעללשאפֿט דיזע בילדונג, דיא פֿערברייטונג גוטער גרונדזעטצע,
אונד איינע זאלכע איבערצייגונג צו פֿערשאפֿען. ער זעטצט
דאהער דען לעהר שטאנד איין, דעסען בעשטרעבען דאחיין
געהען

הכרה'ם. וברין ובצדק נעשים. ואף שנראים בתחילת
המחשבה רעה. ורעה הם למי שפגעו בו. באמת
טובה גדולה עושים לכלל החברה; שמבלעדם כל
אנשי כרי ורשע ירימו יד על רעיהם. ויעשו בהם
ובקנינם כהפץ לבבם. וכל הון צדיקים ונקיים,
ומהית יתומים ואלמנות יהיו להם לשלל.
קל ואולם השגחת השופטים והפקידים והשלישים
לא תתפשט כ"א על המעשים הגלויים
והנראים מבני אדם. אבל על דברים הנעשים
במסתור. ואין עליהם עדים אין ביד השופט
לדון

*****

צוגע דער געפֿעללטען רעכטסאורטהיילע, אָדער דער ערלאסע-
נען פֿערֿאָרדנונגען מיט געוואלט צו צווינגען, אונד דיא ווידער-
זעטצליכקייט אונד דען אונגעהאָרזאם צו בעשטראפֿען. דער
שטראפֿען גיבט עז מאנכערלייא, אס געלדע, אס לייבע, גע-
לינדערע אונד הערטערע, דען פֿעדגעהונגען אנגעמעסען. זיא
זינד איין איבעל; אבער איין גאטווענדיגעס איבעל, מיינע פֿריינ-
דע! אום ווייט גרעסערע דאדורך. צו פֿערהיטען. דיא שטרא-
פֿען, זיא עמפֿינדליך מאנכע, אונד זיא שמערצהאפֿט אנדערע
פֿיר דיאיעניגען זינד, וועלכע זיך דערען שולדיג געמאכט האבען,
זיא היילזאם אונד וואהלטהעטיג זינד זיא פֿיר דיא געזאממטהייט
דער בירגער. עז ווערע אום דיא רוהע, אָרדנונג, זיכערהייט
דעם אייגענטהומס גאר באלד געשעהען; דיא אונשולד אונד
רעכטליכקייט ווירדען אונטערדריקט, איין שפּיל דער גאטלא-
זיגקייט ווערדען, וויטווען אונד וואייען קיינען שוטיץ פֿינדען, ווען
מאן דעם פֿרעפֿעלמוטה זיינע געוואלטזאמען איינגריפֿע אונגע-
אהנדעט הינגעהען ליעסע. אויך יענע שטראפֿען זינד נעטהיג
אונד גערעכט, וועלכע בלאס אויף דיא אונטערלאסונג דעם
פֿאללצוגעס דער בעפֿעהלע אונד פֿערֿאָרדנונגען געזעטצט זינד;
ווייל אויז דער גענצליכען אונטערלאסונג, אָדער דער ווימועליג-
קייט, מיט וועלכער זיא בעפֿאלגט ווערדען, אָפֿט גראָסע נאכ-
טהיילע פֿיר דאז גאנצע ענטשטעהען.

קל ריכטער, בעאמטע, פֿעלדהערדן, אונד אנדערע פֿאָרגע-
זעטצטע קענגען אינדעסען דאָך נור זאלכע פֿערברעכען
בעשטרא- N 2

וחלוקי דעות. ולא יהיו באגודה אחת. אז בטל
הסדר, ואיש הישר בעיניו יעשה. ולא יירא מפני
נגיד ומצוה; ואלמלא מוראה איש את רעהו היים
בלעו. ובעבור זה יכול השופט או הפקיד, או
השליש כל אחד מהם על משמרתו, להכריח ולכפות
את המצווה מהם לעשות כפי הדין הנגזר. או
הפקודה היוצאת לטובת הכלל, ולהעניש את הקם
נגדם ומורד בהם, איש איש כפי אשר יושת עליו
העונש, אם בממון, או ביסורים וכדומה.

קכט ומעתה תדעו בני! שהעונשיכ אשר בהם
יוסרו אנשי בליעל, וכל עושי רעבודון, הם

הכרחים

*****

טראג בעאורטהיילען צו וואללען, אב ער צוועמקעסיג זיין,
אדער ניכט, זאנדערן ער מוס אים פֿערטרויען אויף דיא העהע =
דע איינזיכטען דער פֿארגעזעטצטען דאסיעניגע אויזפֿיהרען, ווא
צו ער בעאדערט ווירד, אונטערזוכען, בעאורטהיילען, בע =
צווייפֿעלן דיא ריכטיגקייט ריכטערליכער אויזשפֿריכע, דער אמטס
בעפֿעהלע אונד פֿערארדנונגען דער פֿארגעזעטצטען, פֿיהרען
איבערהויפט צום וואנקעלמוטה אין אויזאיבונג דער פֿאליכטען
ווען יעדער דאן נאך זיינעם אייגענדינקעל האנדעלט, אונד דיא
זאכע בעסער צו פֿערשטעהען גלויבט, זא מיסען אונארדנונג,
פֿערקעהרטהייט אונד צערדיטטונג דארויז ענטשטעהען יעדער
טהוט, וויא, אונד וואז איהם גוט דינקט, אהנע זיך דארום צו
בעקימערן, אב עז אויך רעכט, אונד דעם בעסטען דעם גע =
מיינוועזענס ניכט נאכטהייליג זיין. אם ענדע זוכען דיאיעניגען,
וועלכע דיא אונגעבונדענהייט ליבען, אונד נור דען איינגעבונגען
איהרער ליידענשאפטען גערן פֿאלגען, דיזע לויאיגקייט, דיזע
שלאפֿהייט אין דער אויזאיבונג צו בעניטצען, אונד זיך פֿאן דען
געזעטצען נאך אונד נאך גאנץ לאז צו מאכען. איך האבע אייך
אבער שאן אפֿט געציגט, וועלכע פֿעדוילדערונג, וועלכעס אונ =
גליק אונד פֿערדערבען דעם שטאאטע דראהען, ווען דאז אנזע =
הען דער געזעטצע צו וואנקען אנפֿענגט; ניאמאנד איזט דאן
זיינעם לעבענס זיכער.

קכט היראויז ענטשפֿרינגט דען דאז בעפֿוגניס דער ריכטער אונד
בעאמטען, אום יענעם אונטהייל פֿארגעזעטצטען, צום פֿאלל =

אך טוב לי! כי בעבור ארץ אבותי, ובגלל דמעת העשוקים שפכתי את דמי.

קכה ולפי שהשופטים והפקידים והשלישים הם יחדיו עוזרים ומקיימים את שלום המדינה השקטה ושלותה. לכן ראוי לתת כבוד ומורא לפקידים ושלישים, כמו לשופטי עיר, ולסור אל משמעתם ופקודתם, שהם אינם מצוים דבר כ"א לתועלת החברה וטובת הכלל. וכן חוב על אנשי מלחמה לשמוע בקול שלישים. ולא יסורו ימין ושמאל טן הדבר אשר יצוו. ואין רשאי לחקור ולדרוש אם רע או טוב הדבר אשר שואל מהם, אבל כל אחד יעשה את המוטל עליו. לפי שהחקירה והדרישה מביאות אל הספק, ומשרבו המסופקים וחלוקי

*****

פעלדע קאמט, דען גורט פֿאַם שווערטע לעזעט, אָהנע פֿראַה= לערייא זיך ריהמען קאן: „אויך איך האבע מיינע מיטבירגער פֿערטהיידיגען העלפֿען! זעהעט היר מיינע וואונדען! מײן העכסטעס גוט! — איך פֿאַכט פֿיר דען פֿעטערליכען באַדען. אונד מײן בלוט פֿלאָס פֿיר דיא טהרענע מיינער געענגסטיגטען ברידער! —

קכה דא דיא פעלדהעררען, אונד דיא אָבער = אונד אונטער= בעפֿעהלסהאבער דיא אייסערע זיכערהייט, וויא ריכטער אונד בעאמטע דיא אינגערע רוהע אונד אָרדנונג בעשיטצען, אונד דעסהאלב זיך אין דיא גרעסטען געפֿאהרען בעגעבען, זא פֿערדיענען זיא אום זא מעהר אללגעמײן פֿערעהרט צו ווערדען. יעדערמאן איזט אלזא פֿערפֿליכטעט, איהרען אנפֿאָרדערונגען, דיא זיא צום בעסטען דער געזעלשאַפֿט, אונד אים נאמען דעם שטאאטס מאכען, אויגענבליקליך געניגע צו לייספען, דאמיט זיא אן איהרען אונטערנעהמונגען נישט אויפֿגעהאלטען ווירדען. דיא קריעגער אבער זינד בעזאָנדערס צום שטרענגסטען געהאָר= זאם פֿערבונדען. דיא בעפֿעהלע, וועלכע זיא ערהאלטען, מײ= סען בלינדלינגס בעפֿאלגט, אונד מיט אללער טרייע פֿאַללצאָגען ווערדען. גיאמאנר דארף זיך ערלויבען, דען ערהאלטענען אויפֿ=

והיבה עליהם, להשליך נפשם מנגד כיום קרב,
ולהתאמץ בכל עוז להציל את ארץ אבותם מיד
השונא הקם מנגד, לפי שעיני כל החברה להם
תלויות, וכל בטחונם על אמונתם ואומץ זרועם
ולבם. ואשרי המפתה ומתהלל, לא כמתפאר:
גם ידי היתה בעוזרי בני עמי! זה לכם פצעי!

אך

*****

אויזריקען צו לאסען! קאנאנען, געוועהרע, איבערהויפט קריגס-
געשיטץ יעדער ארט, וואנען, פֿערדע, צעלטען, אונד
אללערלייא פֿעלדגעדעטהע מוס אנגעשאפט אונד אים גוטען
שטאנדע ערהאלטען ווערדען. ווען דער פֿינד זיך שאן צייגט,
דאן איזט עז צו שפעט, זיך צום קריגפֿיהרען איינצורייכטען.
פֿוספֿאלק אונד רייטערייא, אונטער אונד = אָבערבעפֿעהלסהא-
בער, נעכסט דען פֿעלדהערדען, מיסען צום אויפֿברוכע געגען
דען פֿינד יעדערצייט בעדייט זיין, אונד נישט אויף זיין איינרי-
קען ווארטען, זאָנדערן איהם צופֿאר קאָממען. — דער
שטאאט האט דאהער דאז רעכט אונד דיא אָבליעגענהייט,
דען קערן דער לאנדעסקינדער, קראפֿטפֿאללע אונד מוטהיגע
ייגלינגע צום קריגסדיענסטע צו ציהען, זיא דארין פֿלייסג
איבען צו לאסען, דאמיט זיא אין דייהע אונד גלידער טרעטען
קענען, וועלכע דען איממער דען אבגאנג דעם העערעם, אונד
יענע ערזעטצען, דיא וועגען אלטער אָדער קראנקהייט צום
דיענסטע אונברויכבאר געוואָרדען זינד.

עז איזט דאהער דיא פֿפֿליכט איינעם יעדען אונטערטהאנס,
זיך דינעם דיענסטע, זאָ בעשווערליך, אונד מיט זאָ פֿיל גע-
פֿאהרען ער אויך פֿערבונדען איזט, ווילליג הינצוגעבען. עז
איזט דיא שולדיגקייט איינעם יעדען בראפֿען קריגערס, קיינע
געפֿאהרען צו שייען, מיט מוטה אונד טאפֿפֿערקייט דעם פֿינדע
דען מעגליכסטען ווידערשטאנד צו לייסטען, אונד ווען עז נע-
טהיג איזט, אין דער פֿערטהיידיגונג דעם פֿאטערלאנדעס זיין לע-
בען זעלבסט צו לאסען. ער מוס יעדערצייט דאז פֿערטרויען פֿאר
אויגען האבען, וועלכעס דער שטאאט אונד דיא בעדרענגטען
בירגער אויף זיינען ארם, זיינע הערצהאפֿטיגקייט, אונד זיינע
ליבע צום פֿאטערלאנדע זעטצען, אונד דיעם פֿערטרויען דורך
העלדענמיטטיגע אנשטרענגונג אונד אויפֿאפֿערונג פֿאללקאממען
צו ענטזפֿרעכען זוכען. וואָהל דעם, דער, ווען ער אויז דעם
פֿעלדע

שלום, ואין משכית. כי הריב לא להם, אבל אל
הצבא היוצא לקראת האויב. ומן ההכרח שיהיו
כלי מלחמה, רכב סוסים ופרשים,
חמושים, ושלישים מזומנים בכל עת, אולי
פתאום יבוא האויב, והוא לא ימתין עד שיכינו הכל
לצורך המלחמה.

קכז ולבעבור זאת בוחרים בעלי כח ואבירי לב,
בעודם בימי הבחרות, ומחנכים אותם, עד
שיוכלו לעמוד בקשרי המלחמה, והם פקודי הצבא
וחובה

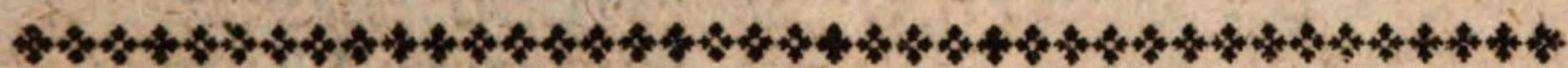
*****

טהע, אללעז פיהע ווירד געפלינדערט. וואו זיך רעטטען קאן,
פליכטעט, אונד פיהרט דאז וועניגע וועג, וואו ער איז דער
פלוכט מיטגעהמען קאן. קיגדער, גרייזע, אונד וואו ניכט פליכט
טען קאן, גערעטה אין דיא געפאנגענשאפט, אפט אין הארטע
דיענסטבארקייט.

קכז אום דיא פיינדליכען אנגריפפע דורך איינע מעכטיגע גע-
גענוועהר אבצוהאלטען, מוס דער שטאאט איין שטע-
הענדעס קריגסהער האלטען: דאז הייסט, ער מוס איממער
איינע געוויסע אנצאהל געוואפנעטער אונד אים קריעגסוועזען
געאיבטער מעננער האבען, דיא צו יעדער צייט אים שטאנדע
זינד, דעם פיינדע מוטהיג ענטגעגען צו געהען, איהם דיא ווע-
גע צו דען גרענצען דעם לאנדעס אבצושניידען, איהן צו שלא-
גען, צו פערפאלגען, געפאנגען צו נעהמען, דאמיט ער עז יא
ניכט וואגע, דיא גרענצען דעם לאנדעס מיט קריג צו בעדרא-
הען. איין זאלכעם קריעגסהער שיטצט דען שטאאט פאן אוי-
סען, אונד מאכט, דאס אויך וועהרענד דעם קריגעס, דיא גע-
שעפטע דער בירגער, האנדעל אונד וואנדעל, דאז פאבריק-
וועזען, האנדווערקע אונד געווערבע אללערלייא ארט פאן
שטאטטען געהען, דיא געזעטצע געהאנדעלאבט, אונד דיא עפ-
פענטליכען אנשטאלטען אויפֿעכט ערהאלטען ווערדען קעננען.
וויא גלויבט איהר אבער, וואו צו איינעם שטעהענדען קריעגס-
העערע אללעם ערפארדערט ווירד! וועלכע גראסע אונד קאסט
בארע אנשטאלטען געמאכט ווערדען מיסען, אום צו אללען ציי-
טען, אין דעם צושטאנדע צו זיין, דאז העער געגען דען פיינד
אויז.

ולהועיל לאנשי החברה, שכל אחד ינוח על מקומו
 בשלום, ויראה טובה עם ביתו ומשפחתו, ויקנה
 שלמות לפי כח השגתו. אמנם כל המרחקה ועמל
 השופטים והפקידים הם לריק ואפס, בבוא האויב
 מבחוץ להלחם עם בני המדינה. כי אז נשמו
 הערים מאין יושב, ושבתו החוקים וההזמנות, ובטלו
 התקנות והמשמורות, הערים והכפרים נהיו
 לשריפת אש, ונפוצו אנשי הארץ הנה והנה, וכל
 מקניהם וקנינם לבז ושלל האויב; ואשר נותרו
 במקומות מושבותיהם, ילכו שבי לפני הצר הלוכד
 אותם. לפיכך צריך שיהיו בכל אומה חלוצי צבא,
 בעלי נפש, מלומדי מלחמה, שיקומו נגד האויב
 להלחם אתו, ולא יתנוהו לעבד בארצם, ויתאמצו
 להכותו ולרדוף אחריו ולשבות ממנו שבי. ואנשי
 המדינה נחים ושקטים אף בשעת המלחמה, איש איש
 על עבודתו ועל משמרתו ועל פקודתו, והחוקים
 והמנהגים והתקנות הולכים על סדרן, כמו בשעת
 שלום

הע אונד ארדנונג. אדער דיא געטראפֿענען אייגריכטונגען.
 וועלכע צום בעסטען דעם גאנצען טהיילס נאטהווענדיג, טהיילס
 גיטצליך זיגדי אלליין געזעטצע אונד אנשטאלטען, זא פֿארטרעפֿ-
 ליך זיא זיין מעגען, אונד זא אייפֿדיג דיכטער אונד בעאמטע
 אויך איהרע פֿפֿליכטען ערפֿיללען, ווירדען דעננאך פֿערגעבליך
 זיין, ווען מאן גיכט זארגט, דעם לאנדע זיכערהייט פֿאן אוי-
 סען, אונד רוהע פֿאר פֿיינדליכען אנפֿעללען צו פֿערשאפֿען
 פֿעללט דער פֿיינד אינס לאנד איין, זא ליגט אללעס דאנידער.
 דיא געזעטצע פֿערליהרען איהרע ווירקזאמקייט, דיא ריכטער ווער-
 דען גיכט מעהר געהערעט; אללע אייגריכטונגען געראטהען אין
 שטאקען; האנדלונג, פֿאבריקען, געווערבע אונד האנדווערקע
 געהען צו גרונדע. דיא פֿיינדליכע געוואלט, צערשטערט אללעס.
 דערפֿער אונד שטעדטע ווערדען איינגעשטערט; אללע פֿאררע-
 טהע

הנערים, אם הוסיפו לקח ביראת ה', בחכמה ומוסר, ובוהנים ושואלים אותם לעתות קבועות. וכן יש לכל ענין וענין פקידים מיוחדים שאין להם עסק אחר, כי אם להשגיח ולפקח על צרכי הצבור, איש איש לפי פקודתו. וחוב על כל אנשי המקום המדינה לכבד את הפקידים, ולשמוע בקולם, ולעזור אותם בעת הצורך, כדי שיוכלו למלאות את פקודתם.

קכו והנה תכלית החוקים והשופטים, ותכלית התקנות והפקידים הוא טובת ושלות המדינה ולהועיל

פלייסיג נאכזעהען, אב ערצטע, אפאטהעקער, קראנקענווער-טער, קעכע א' ז' וו' איהרער פפליכט געטרייא נאכקאממען. — דיזע בעזארגען דען ריכטיגען פאסטענלויף; יענע האבען דיא אויפזיכט איבער דען פארטאגאנג דער שולען, אונד דען פלייס דער לעהרער. זיא מיסען פאן צייט צו צייט דיא לעהרלינגע פריפען, וויא ווייט זיא אין דער רעליגיאנס. אונד זיטענלעהרע, אונד אין אנדערן געגענשטענדען געקאממען זינד. זיא שטעללען דיא איינגעשליכענען מיסברייכע אב, אונד נעהמען מיט דעם אונ-טערריכטע פערבעסערונגען פאר. — זא האבען אויך אללע איבריגע אנשטאלטען אים שטאאטע איהרע לייטע, דיא זיך מיט ניכטס ווייטער בעשעפטיגען, אלז מיט דעריעניגען ארבייט, וועל-כע איהנען אין דיזער אדער יענער אנשטאלט אנגעוויזען ווירד. דא איהרע בעשטימונג איזט, דאז בעסטע דער געזעלשאפט, צו בעגרינדען אונד צו בעפערדערן; זא איזט עז אונזרע פפליכט, איהנען מיט אכטונג צו בעגענגען, איהנען מיט ראטה אונד טהאט בייאצושטעהען, ווען זיא אין ערפיללונג איהרער אמטסאבליעגע-הייט אונזערע הילפע אנשפרעכען; איהר אמט מאג זיך איבריגענס איבער דאז גאנצע לאנד, אדער נור איבער איינע שטאדט, אדער אויך נור איבער איינע טהייל דער שטאדט ערשטרעקען. קכו געזעטצע אונד ריכטער, אנשטאלטען אונד בעאמטע, האבען אינדעסען נור דען צוועק, דאז וואהל דער בירגער אים אייננערן דעם שטאאטס אויפערעכט צו ערהאלטען. זיא האנדהאבען ענטוועדער דיא זיכערהייט דעם אייגענשהומס, דו-הע

כִּנְסִים אֶת הַמִּדּוֹת, הַמִּשְׁקוּלוֹת, וְהַמֵּאזְנִים, אִם
 לֹא נַעֲשׂוּ בִזְיוֹן וּרְמָאוֹת; וְאֵלֶּה שׁוֹמְרִים אֶת אוֹצְרוֹת
 הַחֲבוּאָה שֶׁלֹּא יָכֻלוּ, וְנִחַלְקִים בִּימֵי רַעְיוֹן לְכָל הַבָּא
 לְקִנּוֹת תְּבוּאָה מִשָּׁם. אֵלֶּה עַל בְּתֵי מִלְּאכּוֹת גְּדוּלוֹת,
 לְתֵת לְכָל אֶחָד חוֹק עֲבוֹדָתוֹ יוֹם כִּיּוֹמוֹ, וּמִשְׁכוּרָתוֹ
 לַעֲתֵר עֶרֶב; וְאֵלֶּה מִתְּעַסְקִים בְּבֵתִי הַרְפוּאָה, בְּצִרְכֵי
 הַחֹלִים וְנִגְוִעִים, לְהַבִּין לָהֶם דִּי מַחֲסוּרָם. יֵשׁ
 הַעוֹמְדִים עַל תְּפִקִּידָם לְהַרְיֵץ הָאֲגָרוֹת עַל סֹדֶר נֶכּוֹן;
 וְיֵשׁ הַדּוֹרְשִׁים אֶל בְּתֵי הַסֵּפֶר, לְדַעַת מַה יִּלְמְדוּ
 הַנַּעֲרִים

דַּעַר מִינְצֵעֵן פֿעס־טִצִּיעֵט־טִצִּיעֵן, אֹנֶד דֹּאז פּוֹכְלִיקוֹס פֿאַר דַּעַר אַנ־
 נֶאֱחָמֶע דַּעס פֿער־רופֿפֿענען אַדַּער פֿאַלשען גַּעלדעס צוֹוֹאָרנען. —
 דִּיע אַמִּטִּלִּיעֵטע בַּעש־טִימֵמֶען מֵאָנֶאטִלִּיךְ דִּיא מֵאָרְקִט־פֿרִיעֵט;
 יַענען אִיזט דִּיא אוֹיפֿזִיכט אַנפֿער־טִרוּעט, אויף דַּעס מֵאָרְקִט-
 פֿלאַט־טִצִּיע אַכטונג צו גַּעבֵּען, אָב נאָךְ דִּיער טֵאקס־זאַצונג דִּיא
 לַעבֵּענס־מִיט־טַעל אויך פֿער־קוֹיפֿט ווער־דען, אֹנֶד דִּיאִיעִנִּיגֵען צוֹר
 שְׁטֵרֶאפֿע צו צִיעֵהען, וועלכֶּע דִּיא טֵאקסֶע אִיבער־שְׁרִיעֵטען, אֹנֶד
 דִּיא קִיפֿער אִיבער־פֿאַר־טִילען; אַנדֶערֶע אֹנֶט־עֶרֶז־זוכֶּען מֵאָס אֹנֶד
 גַּעוויכט, אֹנֶד זִיכֶּערן דֹּאז פּוֹכְלִיקוֹס אויך פֿאַן דִּיער זִיטֶע פֿאַר
 בַּעש־טִרוּג אֹנֶד פֿער־פֿעל־שונג. — דִּיע זִינד אִיבער דִּיא קֶאָרנֶמֶא-
 גאַצִּיע גַּעזֶעט־טִצִּיע, פֿיללען זִיא פֿאַן יֶאָהר צו יֶאָהר אִימ־מַעַד
 מַעֲהָר, בִּינֶזֶאָר־גֵּען דִּיא אִינֶלִּיפֿערונג דַּעס גַּעט־רִידֶעס, בַּעוואָה-
 רֶען עז פֿאַר דַּעס פֿער־דַּער־בַּען: אֹנֶד טֵרִיט מִיס־וואַכֶּס אִיין, זִיא
 אִיזט עז יֶאָהר גַּעשֶׁעפֿט, דַּען פֿאַר־רֶאטֶה נאָך אִינַעס פֿעס־טִגֶע-
 זַעט־טִען מַעסִיגֵען פֿרִיעֵט צו פֿער־אִיכֶּערן, אֹס דֹּאדוּרֶךְ זִיא וואָהל
 דַּער הֹונֶער־סֶנֶאטֶה פֿאַר־צוֹבִיעֵען, אַלז אויך דִּיא אוֹיזֶאט פֿירס
 קִינפֿטיגֶע יֶאָהר צו בַּעש־טִרִיעֵטען. — יַענען אִיזט דִּיא פֿער־וואַל-
 טונג דַּער אַר־בִּיע־טִסֶּה־זִיער אַנפֿער־טִרוּעט. זִיא זַאָר־גֵּען דֹּאפֿיר,
 דִּיאִיעִנִּיגֵען, וועלכֶּען עז אָן גַּעלֶעגֶענֶה־יִיט פֿעהלֶט, זִיךְ דַּען נַע-
 טִיגֵען אֹנֶט־עֶרֶז־הַאֶלט צו פֿער־שֶׁאפֿפֿען, זִיא פֿיל אִי־הֶרֶד זִינד,
 מִיט אַר־בִּיע־ט צו פֿער־זַעֵהען, אֹנֶד דֹּאז טֵאגֶעווערֶק זִיא צו לֶאָה-
 נַען, דֹּאס מֵאָן דֹּאפֿאַן לַעבֵּען קאָן. — אַנדֶערֶע זִינד ווִיעֶדֶער
 בַּעש־טִעלֶלט, דִּיא עפֿפֿענ־טִליכֶע הִילֶונג־סֶאנ־שֶׁט־אַלט, דִּיא קֶראַנ-
 קַעש־פֿיט־עלֶער צו פֿער־וואַלטֶען, אֹס עז דַּען קֶראַנֶקֶען ווִידֶער
 אָן אַר־צִיגִיא נאָך אָן פֿפֿלֶעגֶע פֿעהלֶען צו לֶאכֶּען, אֹנֶד מִיסֶען
 פֿלִיעֵיג

התקנות והחזנות אינן מועילות ומביאות אל
התכלית המבוקש מהן. אם לא נתמנו בעלי כידע
ואנשי חיל, להיות שומרים ומשגיחים, שיפקחו
על עניני התקנות. ולפיכך צריך כל אומה לתקן
תקנות רבות, ולהושיב עליהן פקידים
המשגיחים עומדים על משמרתם: מהן על
משמרת תקון הדרכים; מהן על משמרת מלאכת
המטבעות, ושיפקחו שלא יזיפו הרמאים את
מטבעות כסף וזהב; ומהן משגיחים על השער
בשוק, שיהי על אופן שנקבע בזמן ההוא. אלה
מעשים

*****

זעמתיג, היא אונד דא אן איהנען עטוואז אכצוענדערן אונד
צו פערבעסערן. אום איהנען אלזא בעשטאנד אונד גוטען פארט-
גאנג צו פערשאפפן, מיסען זיא אונטער שטרענגע אויפזיכט גע-
זעמט ווערדען. זיא מיסען פאן מעננערן, דיא גראסע איינ-
זיכטען מיט אייפער פיר דאז אללגעמיינע בעסטע פערבינדען,
געלייטעט ווערדען. דיא פפליכטען, אונד דאז אמת דיזער מעננער
איזט עז, ריזע איינריכטונגען אים בעסטען גאנגע צו ערהאלטען,
דאז איזט: זארגפעלטיג דארויף צו זעהן, דאס זיא אונאונטער-
בראכען דען צוועקען פאללקאממען ענטשפרעכען, אום דערענט-
ויללען זיא געטראפפן ווארדען זינד. איהר זעהעט אלזא, וויא
גאטהווענדיג עז זיא, צו יעדער אנשטאלט בעאמטע אונד
אויפזעהער צו בעשטעללען, דיא איהרע צייט אונד קרעפטע
איינציג אונד אלליין דעמיעניגען געשעפטע ווידמען, צו דעם זיא
פאם שטאאטע בערופען ווארדען זינד. זא האט דען נון אויך
וויקליך יעדע אנשטאלט איינע געוויסע אנצאהל מעננער, וועל-
כע אללע דאהין איינשלאגענדע געשעפטע בעטרייבען. אונד
פארשטעהער, וועלכע דיזע געשעפטספיהרער צום פלייסע אונד
צור פינקטליכען ערפיללונג איהרער פפליכטען אנהאלטען.

דער בריקען - אונד שטראסענבויה האט זיינע בעאמטען,
וועלכע יענע בעשטענדיג אין איינעם גוטען פארבראדען צושטאנ-
דע ערהאלטען, אונד זיא פאן צייט צו צייט אויבעסערן. —
דאז מינצווען ווירד ווידער פאן אנדערן פערוואלטעט, אונד
עז ליגט איהנען אונטער אנדערן אויך אב, דען געהאלט פרעכט
רעד

ונתוח הארץ ודומיהן, יש תועלת רב; וקצתן, הן
לתענוג והרחבת הנפש, כמו חכמת ההלצה, מלאכת
השיר, מלאכת הנגון, מלאכת הציור והפסול.
לפי שאושר האומה זמעלתה תלויים בחוקרי
החכמות האלו, ויתרונה על שאר האומות אינה
נערכת, כי אם לפי רבות בעלי מדע ונבונים, ולפי
מדרגת כל מחקר ומושכל, עיונים עמוקים, והמצאות
מועילות שהגיעו אליה, הכמי האומה ההיא.

קכה יש עוד תקנות רבות אחרות, שטובת כלל
החברה צריכה אליהן, אף שלא נראה
תועלתם והכרחם לכל אחד כמנה. ואולם כל
התקנות

*****

דיא גאטטעסגעלעהרהייט, לאגיק, פזיכאלאגיע א' ז' וו', מעם
אונד העהערע דעכענקונסט, נאטורלעהרע, מעכאניק א' ז' וו',
בויאקונסט, ארכיטעקטור, קימיא, קרייטערקונדע, היילקונ-
דע, דענטסגעלעהרזאמקייט, צו דען ניטצליכען געהערען:
שטערנקונדע, דיא געשיכטע, געאגראפיע אונד לענדערקונדע.
דיא בלאס דאצו דיענען, דען מענשליכען גייכט אויזצושמיקען,
אונד דאז לעבען צו פערשענערן, זינד דיא דעכענקונסט, פאע-
זיא, מוזיק, מאהלערייא אונד בילדהויערייא. פאן דען מייסטען
הענגט דאז וואהל דעם שטאאטס אכ, אונד דיא איבריגען גע-
בען איהם איינעוואהען גלאנץ אונד רוהם. איינע נאציאן ער-
העבט זיך איבער דיא אנדערע אין דעם מאאסע, אלז זיא קי-
סטע אונד וויכענשאפטען בערייכערט האט.

קכה אויסער דיזען אנשטאלטען גיבט עז נאך מאנכע אנדע-
רע, דערען צוועק אונד נוטצען ניכט יעדערמאן זא גלייך
אינלייכטעט, אונד דיא דארום ניכט מינדער פיר דיא געזעלל-
שאפט ערשפרייטליך זינד. אלליין וואז ניטצען אללע דיזע פאר-
קעהרונגען אונד שטיפטונגען, ווען ניכט טעגליך אונד אונאב-
לעסיג דארויף געזעהען ווירדע, דאס זיא דעם פארגעזעטצטען
ענטצוועק ענטשטענדען, אונד זיך איממער אין דעם געמליכען
גוטען צושטאנדע ערהאלטען, וויא זיא צו אנפאנגע איינער-
שט ווארדען זינד. יא, אפט דירפען זיא ניכט איינמאהל אים
ערשטען צושטאנדע בלייבען; צייט אונד אומשטענדע מאכען עז
געטהיג

וערות, ללמוד בם יראת ה' ומדות טובות, ודברים
המועילים להנהגת בית ושרה, או חנות הסוחר,
או אומנות מה, וכמו מלאכת הקריאה, והכתיבה,
ומלאכת החשבון וכדומה. ואולם בעיר הבירה צריך
להכין בית מדרש גדול ליודעי בינה ודורשי חכמות
רבות, שבקצתן יש צורך, כמו חכמת האלהית, דרכי
תהלוכות הנפש ומזמותיה, חכמת המדינה והחשבון,
חכמת הבנין, חכמת יסודי ותולדות הטבע, חכמת
הנתוך וההרכבה, הכרת העשבים ומכעם, חכמת
הרפואה, ידיעת דת ודין וכל חוקי המדינה; ובקצתן
כמו חכמת מהלכות הכוכבים, דברי הימים, מפת
ונתוח

דער שטאדט, אונד וואו מעגליך, אויך אין דערפערן איינע
אנשטאלט דא זיין, אום דיא יוגענד, קנאכען אונד מעדכען,
פריהצייטיג צור גאטטעספֿורכט אונד זיטליכקייט אנצופֿיהרען,
זיא אין אללעם גוטען אונד ניטצליכען צו אונטערריכטען, אונד
יעדער קינדער קלאסע ווידער דארין בעזאנדערע אנלייטונג צו
געבען, וואו צו איהרער קינפֿטיגען בעשטימפונג געהערט גע-
לייטערטע רעליגיאנסבעגריפֿע, גוטע זיטענלעהרען, לעזען,
שרייבן, רעכנען, פֿיר אללע; הויז = אונד לאנדווירטהשאפֿט פֿיר
דיזע, קונסטגריפֿע אונד פֿארטהיילע ביא געמיינען אונד פֿיי-
נערן האנדארבייטען פֿיר יענע קלאסע, דאן נאטורגעשיכטע,
ערדבעשרייבונג אים קליינען, בוכפֿיהרען, דיא קענטנים אללער
אין פֿערשיעדענען לענדערן איבליכען צוואאס. אינד געוויכטס-
גאטטונגען, אונד דיא גענויא ש טצונג דעם געהאלטס אונד
ווערטס דער מינצען איינעם לאנדעס געגען יענע אנדער
לענדער פֿיר איינע זאלכע קלאסע, דיא זיך דער האנדלונג וויד-
מעט. אין דער הויפטשטאדט דעם רייכס אבער האט איינע
האָהע שולע, אָדער אוניווערזיטעט צו בעשטעהען. היר מוס
דער זאממעלפלאטין דער געשיקטעסטען אונד אויזגעצייכעסטען
מעננער זיין, אונד דיא ערוואכסענע, נאך איינער העהערן ביל-
דונג שטרעבענדע, יוגענד געלעגענהייט האבען, זיך אין אללען
נאָט הווענדיגען, ניטצליכען אונד שענען קינסטען
אונד וויסענשאפֿטען צו אונטערריכטען. דיא נאָטהווענדיגען זינד:

דיא

נפשם ונפש ביתם. וצורך גדול יש בבתי הרפואה.
הנמצאות גם כן בקריות גדולות. אשר שם ילכו כל
חולה וכל צרוע וכל איש נגוע מדוה ומכאובות
שאינ ידו משגת לקנות סמי הרפואה, ולשלם את
הרופא ואת מי אשר ישרתנו בחליו. המה ילכו
שמה. ושם ימצאו כל מהסורם ותרופה למחלתם,
ושם ינוחו עד אשר נרפאו וחיו, וישבו אל אהלסואל
מלאכתם. ותקון הכי דואר ותפקיד מרוץ האגרות
ממקום למקום, ממדינה למדינה, שאין ערך
לתועלתו, וביחוד לאנשי עיר גדולה רבת המסחר,
רוכלת העמים.

קכד והעולה על כל תקנות ההכרחיות להצלחת
האומ' הוא שיהיו בכל עיר ועיר בתי ספר לנערים
ונערות

*****

נעטהיג, אין וועלכען יעדער טעגליך ארבייט אונד לאָהן פֿינדע.
אונד ניכט געצוואונגען ווידע, צו דארבען, אָדער צו בעטטעלן
עז זינד קראנקען - אייגענטליך היילונגסדייזער פֿאָננעטהען, וואָ
דיא אונגליקליכען אונד פרעסדאפֿטען אויפֿנאהמע, ארצנייא
אונד פֿלעגע פֿינדען, וואָ זיא, מיט אללען ערפֿאָרדערניסען
פֿערזעהען, זיא לאנגע בלייבען, ביז זיא פֿאללקאממען הערגע-
שטעללט, אונד ווידער צו ארבייט טיכטיג זינד, — פֿיר דיא
אנגעזעהענען שטעדטע, אין וועלכען דיא האנדלונג אם מייכטען
אונד אים גראַסען געטריבען ווידר, אונד איבערהויפט, דא
ניכט אללעס דורך באַמהען בעשטעללט ווערדען קאן, איזט
דאז פֿאָספוועזען איינע איבעראויז ניטצליכע, אונד פֿאכט אונ-
ענטבעהרליכע אנעטאלט. זיא איזט דאז מיטטעל, דאס מעג-
שען, צווישען דענען איין גאנצער וועלטטהייל ליגט, איבער
איהרע געשעפֿטע, אונד געגענויטיגעס אינטערעסע, מיט איינ-
אנדער זיך גלייכזאם אנטערדענען, אונד איבעראיינקאממען
קענען. —

קכד וואָראויף אבער דער עטאאט פֿאָרציגליך צו זעהן האט,
דאז איזט, דיא ערריכטונג דער שולען. עז מוס אין יע-

דער

בשנת שפע ושובע, למען לא ימותו אנשי המדינה
ברעב בשנת מחסור ובצורת: ובעיירות גדולות צריך
להזמין בימות החמה עצים לשרפה בימות החורף,
כדי שלא יחלו אנשיהם מקור, אם לא ימצאו עצים
לערת הצורך. ומשניהם על עצי היער שלא
להכרית מהם כ"א לפי ההכרח, ולזרוע זרע העצים
בכל שנה ושנה, למען לא ימעטו האילנות לשרפה
ולבנין, וכדומה. ואחרי שעל הרוב יש בעיירות גדולות
עניים ואביונים רבים, שקצרה ידם להמציא טרף
לביתם, מן ההכרח להזמין בתי מלאכות גדולות
ורחבות ועבודה רבה, שיעבדו ויעשו שם מלאכתם,
ויקהו יום יום משכורתם הלף עבודתם להחיות את
נפשם

*****

אנגעפיללט, וועלכעס געטריידע פֿאָן דעם פֿערדערבען געזיכערט
אונד אויפֿבעוואהרעט ווירד, אונד דאצו דיענט, ווען מיסוואכס
אונד הונגערסנאָטה אײַנטרעטען, שטאדט אונד לאנד
דאמיט אויזצוהעלפֿען. — עז ווירד פֿערנער בעזאנדערס אין
גראַסען פֿאָלקרייכען שטעדטען אים זאָמער אײַן הינלענגליכער
פֿאַרדאָטה אן ברענהאַלץ פֿיר דען ווינטער אנגעשאפֿט. אים
ווינטער זינד דיא וועגע געוועהנליך זעהר פֿערדאָרבען, אונד ער-
שווערען דיא צופֿוהר. בעפֿאָר מאן דאז האָלץ אײַז ווייט פֿאָן
דער שטאדט ענטלעגענען וועלדערן ערהילטע, ווירדען אונטער-
דעסען פֿיל מענשען פֿאַר פֿראַכט ערשטאָרדען, אונד ערפֿרי-
דען. — דאז פֿאַרשטוועזען מאַכט עבענפֿאללס אײַנען וויכטיגען
צווייג דער שטאטספֿערוואלטונג אײַז. מאן מוס אום דיא
פֿאַרטפֿלאַנצונג דער האַ צנאטונגען זעהר בעזאָרגט זײַן, דיא
ביימער ניכט צור אונצײט, אונד ניכט אין אונגעטהיגער מענגע
אומהויען, אָדער שלאגען לאסען: אײַנע איבעל בעשטעללטע
פֿאַרשטווירטשאפֿט קאן מיט דער צײַט אײַנען גענצליכען מא-
געל אן בויה. אונד ברענהאַלץ הערבייא פֿיהרען. — עז מיסען
אין גראַסען שטעדטען מאַנכערלייא אנשטאלטען פֿיר דיא אר-
מוטה געטראפֿפֿען ווערדען. דיזער פֿעהלט עז אָפֿט אין געזונ-
דען טאגען אן ארבייט, אום זיך צו ערהאלטען, אונד אין קראַנק-
הײַטען אן ארצייא אונד פֿלעגע. עז זינד אלזא ארבייטסהײַזער
געטהיג

המאה, גבינה ורומיהן. ומשניהם על המוכרים
שלא יביאו לשוק פירות שלא בשלו כל צרכן, או
דגים ובשר שהתחילו להתעפש, שלא להכשיל בם
בראות הקונים. ותקון השערים, שיהי לכל דבר
הנמכר בשוק שער ידוע, שלא ימכרו ביוקר. לפיכך
שער יש לתבואה, גרעיני חטים ושעורים, וכדומה,
ויש שער לקמח וללחם הנאפה על משקל ידוע,
ושער למדת יין ושכר ידוע. לכל הדברים שהיי
האדם תלויים בהם, קובעים שער בכל חודש,
אם שעת זול או שעת יוקר, וגורעים מן השער או
מוסיפים עליו אם מעט ואם הרבה לפי רבות או מעוט
הענינים הנזכרים.

קכג וכן צריך להזמין בתי אוצרות של תבואה,
שאוספים שם חטים ושעורים, וכדומה,
בשנת

פערדארבענעם בראד, קיינע צור פֿיילנים איבערגעגאנגענע
פֿליישגאטונגען אָדער פֿישע צו מארקטע געבראכט ווירדען, ווייל
זיא דער געזונדהייט נאכטהייליג זינד. זיא זעטצט ענדליך דיא
מארקטפרייזע פֿעסט. אללעז, וואז אויף דעם מארקטע פֿער-
קויפט ווירד, האט זיינען בעשטימטען פרייז, דאמיט דער קייפֿער
ניכט איבערפֿארטהיילט ווירדען. וואייצען, גערשטע, לינזען,
באהנען, מעהל, א' ז' ו' האט נאך דעם פֿערשיעדענען מאא-
סע; בראד, פֿלייש, בוטטער א' ז' ו' נאך דעם פֿערשיעדענען
געוויכטע אײנען פֿעסטגעזעצטען פֿערהעלטניסמעסיגען פרייז.
דאז געהמליכע ווירד ביא אללעז איבריגען לעבענסמיטטעלן בע-
אבאכטעט, דיא פרייזע ווערדען געוועהנליך אללע מאנאטהע
בעשטימט, צוויילען ערהעהט, צוויילען העראבגיגעטצט, יע
נאכדעם דיא געדאכטען געגענשטענרע זיך אין גערינגרעם, אָדער
שטערקערעם איבערפֿלוס פֿארפֿינדען.

קכג איין וואהל איינגעדיכטער שטאאט איזט אויך אויף מיס-
וואכסיאהרע בעדאכט, אונד ערדיכטעט דעסהאלב פֿאר-
דאטהסהייזער. דיזע ווערדען אין זעגענדיכען יאהרען מיט דעם
איבערפֿלוסע אן געטריידע, דען מאן ניכט אויפֿצעהרען קאן
אנוע=

הבארות ברחובות עיר, לצורך אנשי המקום, למען
ישאבו כולם לצמאם, לבשול ולתשמישי ביתם, ולכל
צרכם, ולכבות האש כי תצא בעיר.

קכב ומה מאוד נאות לטובת אנשי העיר תקון
המדות והמשקלות, שלא ירמו

המוכרים את הקונים במדה פחותה, ושיהי' לדברים
לחיים, כמו חלב, יין, שמן, שכר, וחומץ, הין ומדה
קבועה: וכן לדברים היבשים, כמו עדשים
אורז, ודוחן, פול, וקטניות, כלי מחזיק מדה
מצומצמת, וכן לדברים הנמדדים באמת איש, כמו
מטפחות וכל מטוה באמה ידועה. וכן אבני צדק
ומאזני צדק לדברים הנשקלים, כמו לחם, בשר,

הכיאה

*****

עבענפאללס נאטהווענדיג; דיא רייזענדען ווערען יאנסט גע-
צוואונגען, דיא נעכטע אויף דעם פֿעלדע צוצוברינגען, אונד דער
געפֿאהר אויזגעזעטצט, אין דער דויהען אונד אונגעשטיממען
וויטטערונג איהרע געזונדהייט, אָדער וואָהל גאר דאז לעבען
איינצוביסען. — דיא שטעדטע מיט עפֿפֿענטליכען ברונגען צו
פֿערזעהען, איזט עבענפֿאללס קיינע גערינגע וואָהלטהאט. עז
האט יעדערמאן דיא בעקוועמ יבֿקייט, דאז צום קאָפּען, ווא-
שען א' ד' ג' נעטהיגע וואסער זיך אָהנע פֿילע מיהע אנצושאפֿ-
פֿען. אויך איזט עז גוט, ווען פֿייער אויזקאמט, אללעגטהאלבען
זאָגלייך וואסער צום לעשען צו פֿינדען. —

קכב פֿערנער דיא גענויע בעשטיממונג פֿאן מאאס אונד גע-
וויכט, דאמיט דיא קייפֿער ניכט בעטראגען ווערדען; פֿיר
דיא פֿליסיגען ל בענסמיטטעל, אלז: מילך, וויין, עהל, ביער,
עסיג, זאָ וויא פֿיר דיא טראָקענען, אלז: קאָרן, אללער ארט,
לינזען, רייז, באָהנען, ערבוזען, הירזע, וויא ניכט מינדער פֿיר
דיא געגענשטענדע, דיא צור בעקליידונג געהערען, אלז טיכער,
ליינוואנד, זיידעגצייג א' ז' וו' בעשטימט דיא אָבריקייט איין גע-
וויסעם בעצייכנעטעס מאאס, אונד בעריכטיגט עבען זאָ דאז גע-
וויכט, פֿיר זאָלכע דינגע, דיא אויף דאז געוויכט געקויפט אונד
פֿערקויפט ווערדען, אלז: בראָד, פֿלייש, בושטער, קעזע א' ד' ג'.
זיא זעהט צוגלייך דאראויף, דאם קיין אונריפֿעס אָבסט, קיין
פֿער-

שעל ידן נערך כל שכר חלף כל מלאכה עבודה
ושירות; טורה עובד אדמה, ושכר מלאכת האומן,
הסופר, והמשרת, ומחיר הזמן שכלה בעבודתו,
או במלאכתו. וכן תקון הדרכים והגשרים, שתועלתן
רבה לעובדי ארץ, ולמקח וממכר, שיעברו מהרה
הסוחרים עם רכולתם ממקום למקום, ולא יטבעו בטיט
ורפש, ולא יעמדו אצל הנהר ימים רבים שלא יוכלו
לעבור בו. ותקון בתי מלונות לעובדי ארץ, למען
לא ישכבו בחצות קריה או על פני השדה. ותקון
הבארות

*****

קרע פֿטע טעגליך נעטהיג האט • נון ארבייטעט דער מענש
ניכט בלאַז אום זיינען נעטהיגען אונטערהאלט, זאָנדערן אויך
אום עטוואַז פֿיר דאז אלטער אָדער נאָטהעללע צו עראיכרי-
גען • וויר וואָללען אללעס דאז פֿיר דען טאג צום בייאשפּיל
אויף איינען גולדען אנזעטצען • דער טאגלעהנער מוס אלזאָ
פֿערזיכערט זיין, פֿיר איינען גולדען זיך דאזיעניגע פֿערשאַפֿען צו
קעננען, וואז ער דורך דען גאנצען טאג בעדארף, אונד דאס
ער נאך איינען נאָטהעללעניג עראיכריגעט • דיא מינצע מוס
דאהער איהרען בעשטימטען ווערט האבען, דען דיא בעקער,
פֿליישער, ברויער, אונד איבערהויפּט אללע איינוואָהנער אנער-
קעננען, אונד איהרע ערצייגניסע דאפֿיר, אונד צוואר אין דעם
מאאסע הינגעבען, אלז זיך איהר ווערט צו יענעם דעם גול-
דענס פֿערהעלט • דיא אויזערעגונג דער מינצען, דיא בעשטימ-
מונג איהרעם פֿערשיעדענען ווערטות, זינד דעמנאך, וויא איהר
זעהעט, איינע פֿאַרציגליך נעטהיגע איינדיכטונג •

ניכט מינדער וויכטיג איזט דער שטראסען = אונד בעזאָג-
דערס דער בריקענבויא פֿיר רייזעגדע, פֿאַרנעהמליך אבער צור
בעפֿערדערונג דער האנדלונג • מיט וועלכעם צייטפֿערלוסטע,
מיט וועלכעם אויפֿוואַנדע פֿאָן מיהע אונד קאָסטען ווירדע ניכט
דאז איבערזעטגען דער וואאָרען פֿאָן איינעם אופֿער צום אנדערן
פֿערבונדען זיין • דיא בריקען איבערהעבען דען קויפֿלייטען אללער
מיהזעליגקייט, אונד זאָ פֿילער קאָסטען, אונד זיא געוויננען
איבערדיעם אן צייט, אום דיא ווארע דאָהין, וואָ זיא געזוכט
ווירד, זאָ שלייניג צו בדינגען, אלז עז איהר פֿאַדטהייל היישט • —
דיא איינדיכטונג דער ווירטהעסטיזער אויף דער שטראסע איזט
עבענ •

פרק כ

(הכרח תקנות רבות לטובת ההברה.)

קבא ואמנם לא די ליסד חוקים ומשפטים, ולהקים שופטים בארץ, לשפוט בין איש לרעהו, אבל לטובת החברה מן ההכרח גם כן לתקן תקנות רבות, שבלעדן האומה לא תגיע לעולם אל ההצלחה שתקוה אליה. ד"מ עשית המטבעות, וקביעות ערך משקלים ושווים, שצורך גדול בהם, לא בלבד בעניני מקח וממכר, אבל גם בכל העסקי שער

קאפיטעל כ

(פֿאָן דען נאָטהווענדיגען איינריכטונגען צום בעסטען דער ביר- גערליכען געזעלשאַפֿט.)

קבא זינד גוטע אונד ווייזע געזעטצע פֿערפֿאסט, אונד צו איה- דער האנדהאבונג רעכטשאַפֿענע ריכטער בעשטעללט, זא האט מאן צוואר פֿילעס, ביא ווייטעס אבר נאך ניכט אללעס געטהאן, וואו צום עפֿענטליכען וואהל געטהיג איזט. דיא בירגערליכע פֿערפֿאסונג, וויא זיא דערמאהלען איזט, ער- פֿארדערט נאך פֿילע אונד קאסטבארע אנשטאלטען. עז מוס צום ביאשפֿיל דאז מינצוועזען רעגולירט, אונד דיא וועהרונג דעס געלדעס פֿאס שטאאטע-פֿעסטגעזעטצט אונד בעשטיממט ווערדען. דאז געלד, דאז אלז מאאסשטאב דעס ווערטהעס אל- לער בעמיהונגען, ארבייטען, ערצייגניסע, אונד אלזא דעס ווער- טהעס אללער דינגע, דיא דיא מענשען געגען איינאנדער פֿער- טוישען, איין - אונד פֿערקויפֿען, העכסט נאָטהווענדיג איזט; דאז געלד צאהלט דעמנאך דיא מיהע דעס ארבייטערס, אונד וואו ער צו זיינעם בעדירפֿניסע וועהרענד דער צייט ער דיא אר- בייט פֿערפֿערטיגטע, פֿעדצעהרען אָדער פֿערברויכען מוס. הייר- צו ווירד איין געוויסעס געוויכט פֿאָן פֿלייש אונד בראָד, אויך איין געוויסעס מאאס פֿאָן איינעם שטערקענדען געטרענקע אנ- גענאָממען, וועלכעס דער טאגלעהנער צור ערהאלטונג זיינער

קרעפֿטע

M 2

הארץ השקט ובטחה. ומצאנו בתלמוד. שאמרו
על המקרא: מפני שיבה תקום. והדרת
פני זקן ויראת מאלהיך אני ה'; אפילו
זקן אשמאי (והוא עכומ"ז). וצו לחלוק כבוד לזקן
עובד אלילים כמו לזקן ישראל. ואיך לא לחלוק כבוד
וחו לשופטי מלכנו. כמו לשופטי ישראל. והם אינם
עובדים כ"ומז. אבל יודעים רבון העולם ומאמינים
בו ואוהבים את הצדק. ומתנהגים בחכמה ומוסר.
ושוקלים את דיניהם במאזני משפט שכל הישר.

פרק

מוטה אונד דירפטיגקייט געגען איבערמיטהיגע רייכע אין שוטיץ
נימט. זאלכע מעננער, דענען וויר דיא רוהע אונד זיכערהייט
פֿערדאנקען, פֿערדיענען אונזערע העכסטע אכטונג. דאז גע-
זעט: פֿאר דעם גרייזענאלטער זאלסט דוא דיך
עהרערביעטיג ערהעבען. דעהנט דער תלמוד אויך
אויף דען היידגישען גרייז אויז, דעם, אָב ער גלייך איין גע-
טצענדיענער איזט, וויר דעגנאָך דיא נעמליכע עהרע בע-
צייגען מיסען, אלו ווען ער איין איזראעליטע ווערע. אום וויא
פֿיל מעהר זינד וויר דעמנאָך פֿערבונדען, דען עלטעסטען אונד
דיכטערן, דענען וויר אונטערגעאָרדנעט זינד, אָב זיא גלייך מיט
אונזערן גלויבענסמיינונגען ניכט איבעראיינשטיממען, זאָ גוט אל-
לע פֿערעהרונג צו בעצייגען, אלו ווען זיא פֿאָן איינעם איזרא-
עליטישען קעניג אין איהר אכט איינגעזעטצט וואָרדען ווערען.
דיזע זינד קיינע געטצענדיענער; זיא ערקעננען דען אללמעכטי-
גען, איינציגען, וואָהרען גאָט, דען זיא אויך אנכעטען; זיא
ליבען דיא טווענד, ווייזהייט אונד זיטליכקייט, אונד איהרע
אורטהיילספריכע ווערדען פֿאָן דער גערעכטיגקייט אונד דער
געזונדען פֿערנונפֿט געלייטעט.

קכא

המצות והאמונה. הוא דין וחוק לישראל. כאלו
נזרו מלך ישראל. או הכהנים והשופטים אשר
היו בימי קדם. לפני מלך מלך לבני ישראל. ולפיכך
צריך לקיים כל משפטי וחוקי מלכנו המושל עלינו.
ואם אינו ישראל; לא מפני זראת העונש. אבל
בלב ונפש הפצה. כאלו הי' מלך ישראל.

קב ומעתה חובה עלינו לחלוק כבוד לשופטי
המלך כמו לדייני ישראל. לפי שכל שופטי עם
ועם אם הם צדיקים וישרי לבב. תועלתם רבה
לטובת החברה. בזרועם יצילו את עני ואביון
מגוזליהם. העשוק מיד עושקו. הם יעמדו לימין
יתום ואלמנה. יחלצו את הנקי מרשת אורכו. ותהי
הארץ

*****

שטענרע בעטרע פֿען, אונד אלזא דיא בעאבאב-
טונג רעליגיעזער פֿפֿליכטען אין קיינען פונקט
בעריהרען. אויז דיזעס פֿאס וולמוד זעלבסט אויפגעשטעלל-
טען גרונדזאטצע פֿאלגט אלזא דיא פֿפֿליכט, דען לאנדעזגע-
זעטצען, (דער רעגענט, פֿאן דעם זיא הערקאממען, מאג
איזראעליט אדער ניכטאיזראעליט זיין,) אללען געהאנדאס צו ליי-
סטען; ניכט אויז פֿורכט פֿאר שטראפֿע, זאנדערן ווייל מאן איז
נעוויסען אין דעם נעמליכען גראדע דאצו פֿערבונדען זיין, אלז
אב עז איזראעליטישע שטאאטסגעזעטצע ווערען.

קכ דיא פֿפֿליכט, וועלכע אונז בעפֿיהלט, דיא ניכטאיזראעליט
טישען בירגערגעזעטצע האך צו שעטצען אונד ווילליג צו
בעפֿאלגען, לעגט אונז צונלייך אויף, דיא אבריקייטען אונד
ריכטער איינער יעדען נאציאן עבענפֿאללס האך צו אכטען, אונד
היראין צווישען איהנען אונד איזראעליטישען פֿארגעזעטצעטען
קיינען אונטערשייד צו מאכען. דיא ריכטער איינער יעדען נא-
ציאן זינד עהרווירדיגע מעננער, אונד לייסטען דער געזעלשאפֿט
אונשעטצבארע דיענסטע, ווען זיא דען אונטערדריקטען מיט ליי-
בע ביאשפֿרינגען, זיך דער וויטווען אונד וואייזען פֿעטערליך אג-
נעהמען. דיא אונשולד אויז דעם נעטצע ערעטטען, אין וועל-
כעס דיא באוהייט זיא צו פֿעדשטריקען זוכט, אונד דיא אר-

קיט וצריך לנהוג כבוד בשופטים וזקני עם, לפי
שנאמר: אלהים לא תקלל ונשיא
בעמך לא תאור; ובארו בתלמוד: אלהים
אלו השופטים. ואל יעלה על דעתכם,
שהדברים הללו אינן אמורים כ"א בשופטים
ישראלים. ולא בשופטים מאומה אחרת, מאחר
שכבר נמנו וגמרו חכמי התלמוד ואמרו: דינא
דמלכותא דינא. הכוונה, כל דין ודת שיסד
המלך ממלכתי אומות העולם, שאינו הורס עניני
המצות

*****

קיט ריכטער אונד עלטעסטען דעם פֿאלקעס, דענען דיא אויפֿ-
רעכטהאלטונג דער געזעטצע אנפֿערטרויעט איזט, מיסען
אין האָהען עהרען געהאלטען ווערדען. דיא מאכטהא-
בער זאלסט דוא ניכט לעסטערן, אונד דעם פֿיר-
שטען אין דיינעם פֿאלקע ניכט פֿלוקען. דיא
מאכטהאבער זינד, נאך דער ערקלערונג דעם תלמוד'ס, דיא
פֿאם שטאאטע אויפֿגעשטעללטען ריכטער אונד געזעטצפֿער-
וועזער, דיא מיט דער עפֿענטליכען מאכט בעקליידעט זינד,
אים לאנדע רעכט אונד גערעכטיגקייט צו האנדע האבען. —
גלויבט אבער ניכט, מיינע פֿריינדע! דאס מאן נור דען איזראע-
ליטישען ריכטערן פֿערטרויען, געהארזאם אונד עהרפֿורכט שול-
דיג זיין. דיא איינשטיממיגע לעהרע אללער תלמודיסטען איזט:
"דאז געזעטץ דעם לאנדעם פֿירשטען פֿום אלו
הייליגעם געזעטץ געהאלטען ווערדען:" נעמליך
דיא אנאָרדנונגען, וועלכע דער רעגענט איינעם יעדען פֿאלקעס
אין אבזיכט אויף בירגערליכע אונד פֿאליטישע איינריכטונג פֿעסט-
זעטצט, האבען פֿיר אונז גלייכע געזעטצעסקראפֿט אונד הייליג-
קייט. אלו אָב זיא איין קעניג אין איזראעל, אָדער דיא פֿריע-
סטער אונד סנהדרין אנבעפֿאהלען העטטען; יא, זא גאר אין
דעם פֿאללע, ווען זיא מיט אונזערן פֿארמאליגען פֿארשריפֿטען,
איהרער פֿארטרעפֿליכקייט אונבעשאדעט, וועגען פֿערענדעטער
צייטאומשטענדע, אין ווידערשפרוך קאָממען, אלו דאס העכ-
סטע געזעטץ בעפֿאלגט ווערדען מיסען, אין זא פֿערן זיא
בירגערליכע, פֿאליטישע, אונד פֿאליציא געגענ-
שטענדע

אל הנהני הלויים ואל השופט אשר יהי
 כימים ההם. והגידו לך את דבר המשפט.
קיה הרי למדתם, שהדינים והמשפטים הם
 מסורים ביד השופטים, הממונים לגזור
 ולהוציא דין אמת, ואין אהררשאי לדון וולתם. וכל
 עיני אדם יכול לעשות דין ומשפט לעצמו, לפי
 שאין אדם רואה הובה לעצמו. וחייב כל איש
 לשמוע בקול השופט, ולעשות כפי אשר גזרו, כמו
 שנאמר: ועשית על פי הדבר אשר יגידו
 לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה',
 ושמרת לעשות ככל אשר יורוך. על פי
 התורה אשר יורוך, ועל המשפט אשר
 יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר
 אשר יגידו לך ימין ושמאל. לפי שאם
 לא ישמעו אל השופטים ולא יעשו כפי אשר גזרו,
 אז תמלא הארץ מצה ומריבה: ואנשי זרוע ובעלי
 חמס ישלחו יד בנכסי שכניהם, אוישיגו את גבולם
 וכדומה, ותפסד לאט לאט חברת המדינה והנהגתה.
 כמו שאמרנו פעמים רבות.

קיט

*****

וואז זיא דיר פארשרייבען, דאד פֿסט דוא ניכט
 אבווייכען, וועדער רעכטס נאך לינקס.
קיה אהנע שטרענגע בעפאלגונג דער ריכטערליכען אויזשפריכע,
 האבען דיא געזעטצע קיינע קראפֿט; אונד ווא דיא גע-
 זעטצע אהנע ווירקזאמקייט זינד, דא האט דיא געוואלט פֿרייע
 האנד, זיך צום נאכטהייל דער מיטבירגער אללעס אנצומאסען,
 וואז איהרע האבבעגערדע פֿערלאנגט, אינד איהרער העררשזוכט
 שמייכעלט. אפֿפֿענבארע אונגערעכטיגקייטען, דיא אונבעשטראפֿט
 בלייבען, עמפֿערען דיא אונטערדריקטען, אונד פֿעראורזאכן
 אייגען אללגעמיינען אויפֿשטאנד, דער, וויא שאן אפֿט געזאגט
 ווארדען, דיא אויפֿלעזונג דער געזעלשאפֿט, אונד דאז פֿער-
 דערבען דעם שטאאטס נאך זיך ציהען קאן.

קיט

שבין איש לאשתו, וכדומה: ואף שתמצאו על
 רובם דינים וחוקים ישרים מפורשים בתורה, עכ"ז
 אמרה: כי יפלא ממך דבר למשפט בין
 דם לדם, בין דין לדין, ובין נגע לנגע,
 דברי ריבות בשעריך, וקמת ועלית אל
 המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו, ובאת
 אל

*****

בייא דעם געריכטע איין פֿערוויקעלטער פֿאלל
 פֿארקאמט (דעסען ענטשיידונג דיר ניכט בעקאנט איזט);
 עז מאג איינע בלוטשולד, רעכטסזאכע, אדער
 געגענשטענדע דעם אויזזאטצעס בעטרעפֿען,
 וואָדאָיבער אין דיינען טהאָדען זיך שטרייטיג
 קייטען ערהעבען; זאָ מאכע דייך צו דעם אָרטע
 אויף, דען דער עוויגע, דיין גאָט ערוועהלען
 ווירד, געהע צו דען פֿריסטערן, לעוויטען, אונד
 דעם ריכטער (סנהדרין) דער אין יענען טאגען (אונד
 טער פֿעדערטען צייטאומשטענדען) זיין ווירד, דיזע זאָל
 לען דען אויזשפרוך טהון" אויסער דען בעשטעללעטען
 ריכטערן דארף זיך גיאמאנד דאז ריכטעראמט אנמאסן. קענ
 נען דיא שטרייטענדען פארטהיינען זיך ניכט פֿערגלייכען, זאָ מי
 סען זיא איהרע זאכע דעם בעפֿוגטען ריכטער פֿארשטעללען.
 נאָך וועניגער איזט עז ערליכט, אין זיינער אייגענען זאכע ריכ
 טער צו זיין. דיא אייגענליכע בלענדעט דען מענשען, אונד
 מאכט איהן גלויבען, דאס ער דאז רעכט אויף זיינער זייטע
 האבע, זאָ אונגערעכט זיינע פֿארדערונג זיין מאג. — דער
 ריכטערליכע אויזשפרוך מוס אונז הייליג זיין, אונד שטרענג
 בעפֿאלגט ווערדען, זאָ נאכטהייליג ער אויך פֿיר אונז אויפֿאל
 לען מאג. דוא זאָלסט טהון נאך דעם אויזשפרוכע,
 דען זיא דיר פֿערקיינדיגען ווערדען, אויז דעם
 אָרטע, וועלכען דער עוויגע ערוועהלען ווירד;
 כעאָבאכטע גענוי־א דאזיעגיגע אויזצואיבען,
 וואָ צו זיא דייך אנווייזען: נאך דער לעהרע, דיא
 זיא דיר געבען, אונד וויא זיא דיא רעכטסזאכע
 ענטשיידען, זאָ זאָלסט דוא טהון: פֿאן דעם
 וואו

היו חרותים על הלוחות שהוריד משה רבינו מהר סיני, שכל העם רואים וחוקקים אותם בלבם. אבל לפי שהדברות הללו אינן כ"א ראשי אזהרות בעניני שלי שלך, בזכיות ובזכיות חכירי, והאזהרות המסתעפין מהן הן רבות מאד, כמו: ספיקות ודברי ריבות בעסקי הלואה, מקח וממכר, שכירות, שאלה, ופקדון, גבול רשות השכנים, ועניני ירושה, או כי ינצו אנשים והכה איש את רעהו, או דברים שבין

*****

דעם פֿערה אלשענס דעם איזראעליטען געגען גאט אויזמאכען. עז וואר אבער, וויא שאן אבען ערערטערט ווארדען, פֿיר דען ערשטען אונטערריכט איינעם פֿאלקעס, דאז קוים איינער האר=טען שקלאפֿעדייא עגטריסען ווארדען, הינלענגליך אלז פֿארבע=רייטונג צור קינפֿטיגען אומשטענדליכען בעלעהרונג. איינע נא=ציאן נימט דען געהמליכען גאנג, וויא דער איינצעלנע מענש=יע מעהר דיזער אן ערפֿאהרונגען צונימט, אונד איינען פֿדייערן בליק אויף דיא נאטור ווירפֿט, דעסטא עמפֿענגליכער ווירד ער פֿיר וואהרהייטען, דערען זין איינצוועהען ער פֿארהין ניכט פֿער=מעגענד וואר. —

אין דער טהאט איזט דאז געביעט דעם מיין אונד דיין זע ר ווייטלייפֿיג, דיא רעכטע אונד פֿפֿליכטען דעם איינען ביה=גערס צום אנדערן, אונד דיא דער איינצעלנען צור גאנצען ביה=גערליכען געזעללשאפֿט זא מאנניגפֿאלטיג, דער צווייפֿעל אונד שטדייטיגען פֿעללע ביא דארלעהנען, ביא האנדעלספֿערקעהר, ביא דעם פֿערמיטלהען, אדער איבערלאסען דער גיטער, ענט=וועדער צור בלאסען אויפֿבעוואהרונג, אדער צור פֿארהיילעהפֿ=טען פֿערדייטערונג, ביא גרענצבעשטיממונג נאכבארליכער בע=זיטונגען, ביא ערבשאפֿטסזאכען, בעלידיגונגען, אונד שלע=גערדיען, אונאייניגקייטען צווישען עהעלייטען א' ז' וו' זינד זא פֿיל אונד זא פֿערווארדען, דאס משה אונזער לעהרער אין דער פֿאלגע, אונד בעזאנדערס ווא זיך דיא געלעגענהייט דאצו דאר=געבאטען האטטע, נאך דעם ווארטע גאטטעס פֿיר דיא מיי=סטען דיזער פֿעללע בעזאנדערע פֿארשריפטען געגעבען, אונד ביא אללע דעם נאך דען אונטערריכטערן אנבעפֿאהלען: ווען ביא

הזכיות שיש לו, ועד היכן הן מגיעות, ולשפוט שפוט בכל עיר ועיר.

ק"ז וכן מצינו בתורתנו הקדושה, שראשי הדינים שבין אדם לחבירו, כמו: לא תרצה; לא תנאף; לא תגנוב; לא תענה ברעך עד שקר; לא תחמוד בית רעך; לא תחמוד אשת רעך ועבדו, ואמתו, ושורו וחמורו, וכל אשר לרעך, היו

*****

טען אין איינעם בוכע צוואממען טראגען, אונד איבערגאבען זיא דען ריכטערן אונד רעכטסגעהערטען, וועלכע דיא געזעטצע ערקלערען, יעדערמאן בעלעהרען, וואו געזעטצליך, וואו גע- זעטצווידריג זיא, וואו מאן דען רעכטען נאך צו טהן אדער צו לאסען האבע, אונד וועלכע ענדליך דיא רעכטסהענדעל ענט- שיידען, אונד דיא ענטשיידונגען, אדער געפֿעללטען רעכטסאור- טהיילע פֿאללציעהען.

ק"ז איינע ארט פֿאן עפֿענטליכער אויפשטעללונג דער גע- זעטצעסטאפֿעלן פֿינדען וויר אויך אין דער הייליגען שריפט: משה בראכטע צווייא שטייערנע טאפֿעלן פֿאן דעם בערגע סיני, אויף וועלבען דיא צעהן געבאטע פֿערצייכנעט ווארען, פֿאן וועל- כער דיא זעכס לעטצטערן, וויא וויר שאן אין דער ערשטען אב- טהיילונג געצייגט האבען, זיך אויף דיא פֿעליכטען דעם מענשען געגען דיא געבענמענשען, אונד הויפטזעכליך אויף דאז איי- גענטהומסרעכט בעציהען: דוא זאלסט ניכט שטעה- לען: דוא זאלסט ניכט געליסטען (שטרעכען) נאך דעם הגיוזע דיינעם נעכסטען: דוא זאלסט ניכט געליסטען נאך דעם ווייבע דיינעם נעכסטען, אויך ניכט נאך זיינעם שקלאפֿען, נאך זיינער מאנד, זיינעם אכסען, עזעל, אדער וואו זאנסט דיינעם נעכסטען געהערט: דאז פֿאלק האטטע דיא טא- פֿעלן פֿאר אויגען, דיא געזעטצע זינד אין זא וועניגען פֿארשריפֿ- טען ענטהאלטען, אונד זא דייטליך אבגעפֿאסט, דאס זיא אויך דער געמיינסטע מענשענפֿערשטאנד בענדיפֿען אונד בעהאלטען קאן. אינדעסען זינד זיא נור דיא עלעמענטע איינעם ארדענטלי- בען בירגערליכען געזעטצבוכעס, זא וויא דיא ערשטען פֿיער גע- באטע אויך נור דיא גרונדציגע דער גאטטעסגעהרהייט, אדער דעם

הוק ברית וסדר הנאות. כי אז יתרבו דברי ריבות
לאין מספר ואין קץ. והנה בהמשך הזמנים והדורות
רבו מאד החוקים והדינים, ולא הי' אפשר להוקדם
כולם על לוחות, וגם אין בינת כל אחד משנת לדעת
כולם באר הטיב. לכן המושלים החכמים כתבו
כולם על ספר, והניחום בידי שופטי, ללמדם
ולבארם לכל מי הבא אליהם, לדרוש את עניני
הזכיות

סען, וואו איהם דאז דעכט פֿערזאגט, דאס מאן אלזדאן געצוואונג-
גען ווערע, דיזער געוואלט איינע גרעסערע געוואלט ענטגעגען
צו זעטצען, וואן בעלעהרטע זיא, האס דיין פירגערליכע פֿער-
אייניגונג ניכט בעשטעהען קעננע, אהנע דאס יעדער איינצעלנע
זיך פֿערפֿליכטע, ענטוועדער מיט זיינען קרעפֿטען, אדער מיט
איינעם טהיילע זיינער ערווארבענען גיטער, אדער מיט זיינען
גייסטעספֿעהיגקייטען צור אויפֿרעכטהאלטונג דערזעלבען בייאצו-
טראגען, אונד דאס ער נור דורך דיא ערפֿיללונג דיזער פֿפֿליכט,
דורך איינע גערינגע אויפֿפֿערונג פֿאָן זיינעם אייגענטהום דאז
דעכט ערווערבע, בייא אונגערעכטען אנגריפֿפֿען דיא גאנצע גע-
זעלשאפֿט אום שומץ אונד הילפֿע אויפֿצופֿארדערן, אויך דיזע
בייאטרעגע דער מיטגלידער וואורדען דורך געזעטצע בעשטימט
אונד פֿעסט געזעטצט. — אלז אבער דיא בירגערליכע געזעלל-
שאפֿט איהרען ערשטען ראָהען צושטאנד פֿערליעס, זיך דורך
קינסטע אונד וויסענשאפֿטען איממער מעהר פֿערפֿיינערטע,
אונד דורך דיא פֿערפֿיינערטע לעבענסארט, וואָצו דער האנדעל
אויס גראַסען אונד קליינען ניכט וועניג בייטרוג, נייע אונד פֿיל-
פֿאכע פֿערהעלטניסע אונטער דען מיטגלידערן ענטשטאנען,
אונד דאדורך זיך שטרייטפֿעללע ערגאבען, וועלכע דורך דיא
בעשטאנדענען געזעטצע ניכט ענטשיידען ווערדען קאָנטען; זאָ
מוסטע מאן מעהרערע, אונד אויס פֿארטשייטטע דער קולטור
דער גאציאן נאך מעהרערע אבפֿאסען. איהרער וואורדען נאכ-
דער זאָ פֿילע, דאס מאן זיא וועדער אויף טאפֿעלן צור עפֿפֿענט-
ליכען בעלעהרונג אויפֿשטעללען קאָנטע, נאך וואר דער גרעסטע
טהייל דעם פֿאלקעס אויס שטאנדע, זיא אללע צו פֿאסען,
פֿאללקאמומען צו בעגרייפֿען, אונד אויס געדעכטניסע צו בעהאל-
טען. דיא ווייזען געזעטצעבער ליעסען דאהער אללע פֿארשדיפֿ-

קטז והן המה משפטי החברה אשר חקקו אותם
על לוחות נחושת בעט ברזל, והציבו את
הלוחות ברחובות כל עיר ועיר, למען ידעו כולם,
וכל אחד מיושביהם, עד כמה הורשה לעשות
ולפעול, ולקנות קנין ולרכוש רכוש, ולהשמר עצמו
מצאת הוצה מגבול זכויותיו, ולשלוח יד מגרעת
בזכות חבירו או בזכות רבים: לבלתי הפר
חוק

*****

קטז יעדע נור אייניגערמאסען געבילדעטע נאציאן האטטע איה-
רע ווייזען געהאבט: דיזע ליסען עז איהר אנגערעגענט-
ליכסטעס געשעפט זיין, איבער דיא, דעם שיינע נאך,
געגען איינאנדער שטרייטענדע בעפוגניסע, אונד איבער דיא
נאטהווענדיגקייט, רייפליך נאכצורענקען, דאס יעדעס איינצעל-
נע מיטגליד מאנכעס פאן זיינען רעכטען צום בעסטען דער גאנ-
צען געזעלשאפט נאכלאסען אונד אויפאפערן מיסע; וועלכע
אויפאפערונג אבער דורך דיא אונצעהליגען אונד וויכטיגען פאר-
טהיילע, דיא יעדער אויז דער געזעלשאפטליכען פערבינדונג,
אונד דער בירגערליכען פערפאסונג ציהעט, איבערדייכליך ער-
זעטצט ווירד: דיא געזעטצע, וועלכע זיא מיט ווייזהייט אונד
גערעכטיגקייט ענטווארפען, אונד דען דאמאליגען נאך ניכט זא-
פערפילפעלטיגטען אונד פערוויקעלטען פערעהעלטניסען אננעמע-
סען ווארען, בעשטאנדען נאך אין איינער גערינגען אנצאהל פאר-
שריפטען, דיא יעדערמאן לייכט פאסען, אונד אים געדעכטניסע
בעהאלטען קאנטע: מיט אייזערנעם גריפפעל ווארדען זיא אויף
עהרגע טאפעל איינגעגראבען, אונד דיזע אין דער מיטטע איינער
יעדען שטאדט צור אללגעמיינען קונדע אונד וויסענשאפט אויפ-
געשטעללט: יעדער איינזאמהנער פאנד דארין דיא אנווייזונג
זיינער צו געניסענדען רעכטע, אונד דער ערפיללונג אללער דענ-
זעלבען ענטשפרעכענדען פפליכטען: יעדער מוסטע דאז איינענ-
טהום דער איבריגען הייליג האלטען, אונאנגעטאסטעט לאסען;
קיינער דורפטע דען אנדערן אן דער ענטוויקעלונג זיינער קרעפ-
טע, נאך אן דער אויזאיבונג זיינער רעכטע הינדערן: מאן צייג-
טע יעדעס, וויא נאטהווענדיג דיא בירגערליכע פערדייניגונג
זיין, אום ווען עז זיך יעמאנד בייאקאממען ליעסע, דיא געזע-
טצע צו פערלעטצען, אונד דאסיעניגע מיט געוואלט צו ערפרע-
סען

חבירם בשגגה, מקוצר שכלם להשיג, שכל זכות
שיש לאדם נגבלת ע"י זכות הבירו או זכות רבים.
לכן ה' מן הצורך, לשום חוק ומשפט, ולהציב
גבולות לזכות כל אחד ואחד בפרט, ולזכות בני
העיר יחדיו, וכן לכלל האומה, כדי שיזכו כולם
במה שהורשו, ולא תהינה הזכיות מתנגדות זו לזו,
והאחת מפסדת את חברתה. ואין לך אומה ולשון
שלא קמו בהם נבונים וחקרי לב, שהתבוננו על ענין
הזכיות שיש לכל איש מאנשי האומה, ועל אותן
שיש לאומה בכללה. ואחר העיון הנמרץ מצאו
בשכלם כמה וכמה דינים וחוקים:

קטז

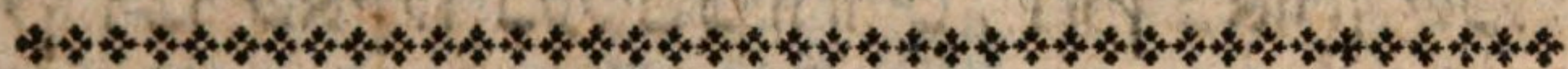
דעכט דער גאנצען בירגערליכען געזעלשאַפֿט בעשטימט, אונד
אָפֿט אַבגעענדערט ווערדען מיסען זאָ קאמען דען, דאס דיא
געגענזייטיגען רעכטע אין שטרייט געריעטשען, דאס יעדער
אום זיך גרייפֿען, מעהר האבען וואָללטע, אלו איהם, אַחנע
אנדערן צו שאדען, צוקאָממען קאן. ביא מאנכען געשאה עז,
וויא געזאגט, אויז אנוויסענהייט, ביא אנדערן וואורדע דיא
פֿאָליכט: ניאמאנדען אים גענוסע דעם זייניגען צו שטערען, פֿאָן
דער האבבעגערדע איבערשרייטטן, אונד וויסענטליך פֿערלעטצט
אין זאָלכער צושטאנד פֿאָן ענטגעגענעזעטצטען, טהיילס פֿיר
רעכטליך געהאלטענען, טהיילס אָפֿפֿענבאר אונגערעכטען אונד
געוואלטזאמען אנמאסונגען, קאָנטע פֿאָן קיינער לאנגען דויער
זיין. עז מוסטע ראטה געשאפֿט ווערדען, ווען דיא מענשען
אין איהרען אויזשווייפֿענדען פֿאָרדערונגען, אונד עבען זאָ אונגע-
מעסענען פֿערווייגערונגען זיך ניכט געגען איינאנדער וואפֿנען,
אונד זיך אויפֿרייבען זאָלטען. עז מוסטען אלוז געזעטצטע פֿער-
פֿאסט ווערדען, דיא יעדעס דיא גרענצען זיינער רעכטע אנוויי-
זען, איהם דיאזעלבען צוויכערן, אבער צוגלייך אויך דיא פֿאָליכ-
טען אויפֿערלעגען, ניא דיא איהם אנגעוויזענען שראנקען צו
איבערשרייטען, אונד יעדעס אין דער אויזאיבונג זיינער בעפֿונגניס-
סע עבען זאָ אונגעשטערט צו לאסען, וויא ער עז פֿאָן אנדערן
צו פֿאָרדערן ברעכטיגט איז.

קטז

בני החברה זוכים בם, כמו: הדרכים, הרחובות, הימים, והמגרשים סביבות הערים. ואף באלו הדברים אין לאחד זכות יותר מחבירו, אבל הכל שוים בם. וא"כ תדעו, שזכות ראובן הוא גבול זכות שמעון, וכן להפך: או שזכות כל אחד מהם נגבלת ע"י חובתו, שהיא להניח את חבירו בזכותו השקט ובטחה. ומעתה תבינו שאצל אנשי החברה אין חוב בלי זכות, ואין זכות בלי חובה.

קטו ואולם יש הרבה מבני אדם שאינם יודעים לשער עד היכן מגיע כח זכותם, ועוברים לפעמים את גבולם, וגורעים זכות חבירם

שטראסען, פליסע, אנוער, עפֿענטליכע ברוגנען, וואסערברעהל-טער, א' ז' ו' אבער אן ריזען האבען ווידער אללע גלייכע גערעכטזאמע, גלייכען אנשפרוך אן נומצניעסונג, וואפֿאן זיך קיינער מעהר אלז דער אנדערע צואייגנען דארף. דיא פֿליכט אלזא דיא ראובן האט, שמעון אן דער אויזאיבונג זיינעם רעכטס ניכט צו שטערען, זיכערט צוגלייך דען ערשטערן אים גענוסע זיינעם אייגענטחומס אונד זיינער רעכטע פֿאר דען אייג-גריפֿען דעם לעטצטערן אונד אללער איבריגען נאכבארען; מיט-הין ווירד יעדעם רעכט, דורך דיא איהר צוזאגענדע פֿליכט: אנדערן גלייכעם רעכט ווידערפֿאהרען צו לאסען, כעשטימט אונד בעגרענצט, זא וויא ווידער אומגעקעהרט דיא פֿליכט דא אויפֿהערט, ווא איה בלאס מיין אייגענעם רעכט צו בעהויפטען זוכע. מיט איינעם ווארטע: יעדע פֿליכט זעטצט איין רעכט, אונד יעדעם רעכט איינע פֿליכט פֿאראויז.

קטו דיא מענשען וויסען אבער זעלטען, וויא ווייט איהרע רעכ-טע, איהרע געגרינדעטען אנשפריכע נאך דער גערעכטיג-קייט געהען. זיא דעהנען זיא אפֿט אויז בלאסער אנוויסנעהייט צו ווייט אויז, זיא זעהען ניכט איין, וויא דיא געגענווייטיגע רעכטע דורך געגענווייטיגע פֿליכטען, אדער וויא דאז בעפֿוגניס דעם איינען דורך דאז רעכט דעם אנדערן, אונד ווידער, וויא דיא בעפֿוגניסע דער איינצעלנען גלידער פֿאן דעם אללגעמיינען רעכט

בכל נכסיו וקניניו כחפץ לבו. ואולם אחרי שכת
וזכות האלו נתונים אל כל אדם, חובה על כל אחד
לבלי עשות דבר שע"י מגרע זכות חבירו, או זכות
רבים, ומוזיק בקנין חבירו. או מפסיד שלום
החברה.

קיד ואחרי שמצד הטבע ומצד הסכמת החברה
כולה אין אחד מאנשיה רשאי לגרוע זכות
חבירו, הנה נגבלת זכות האחד על ידי זכות חבירו,
שאין רשאי לשלוח יד במלאכת וקנין רעהו, להזיק
בכלל או בפרט, או לעשות יתר ממה שזכה בו. שבזמן
שיוצא מזכות עצמו ושולח ידו בדבר שאין לו זכות
עליו, הוא נכנס בגבולי חבירו ומגרע זכותו; שאין
לך דבר שאין לו בעלים מיוחדים, חוץ מאותן שכל
בני

*****

קאממען לאסען: ער דארף אלזא אין דיזעם דעכטע קיינען
שטערען; מיטהין ניכטס אונטערנעהמען, וואז יענען אדער מעה-
דערע הינדערט אן דען פאללען גענוסן איהרער ערווארבענען
גיטער, אן דער פרייאוויליגען פערוואלטונג דערוועלבען, אדער
אן דער ענטוויקעלונג דער גייסטעס-אדער קערפערליכען קרעפ-
טע אונד פעהיגקייטען. האנדעלט ער דיזעס צוויידער, זא מוס
ער זיך געפאללען לאסען, פאן אנדערן מיט גלייכעס מאאסע
בעהאנדעלט צו ווערדען. דען אינדעם ער זיך ווידערדעכטליכע
אייגענפֿע אין דאז אייגענטהום זיינעס נעכסטען ערלויבט, ער-
קלערט ער דורך דיזע טהאט, דאס ער קיין אנדערעס דעכט אנה-
ערקענגע, אלז דיא געוואלט; אונד מוס אלזא דען בעזימץ אל-
לער זיינער גיטער, יא זיינע קרעפֿטע זעלבסט איינער גרעסערן
געוואלט, דער ער ניכט צו ווידעשטעהען פֿערמאג, הינגעבען.

קיד איהר זעהט אלזא, דאס דיא דעכטע דעם איינען דיא
שראנקען פֿאן דען דעכטען דעם אנדערן אויזמאכען. דיא
ניכט איבערשריטטען ווערדען דירפֿען. יעדער שריט אויז זיינעס
אייגענען געביעטע, פֿיהרט אין דאז געביעט איינעם אנדערן; עז
ניכט וויא איך שאן ערוועהנט האבע, קיין פֿלעקען לאנדעס,
קיינען בוים, קער ניכט איינעם בעשטיממען אייגענטהימער אנה-
געהערע, אויסער דען געמיינשאפטליכען דינגען, אלז דיא ווענע,
שטראסען

פרק יט

(הכרח חוקים צדיקים וישרים במדינה.)

קינ אי אפשר לאומה שתתקיים זמן מה מבלתי
חוקים צדיקים, ושופטים ומנהיגים
ישרים ושונאי בצע, המשגיחים על קיום החוקים,
שעל ידם נוסד שלום האומה והצלחתה. הנה לכל
אדם יש כח וזכות לעשות ולפעול ולרכוש רכוש,
לבנות ולהרוס. לנטוע ולעקור הנטוע, ולשלוט
בכל

*****

קאפיטעל יט

(פֿאָן דער נאָטהווענדיגקייט דער געזעטצע.)

קיג קיינע נאציאָן קאן אָהנע געזעטצע בעשטעהען. עז ווער-
דען אלוף ערפֿאָרדערט געזעטצעכר, אונד גע-
זעטצע פֿערווערר דיא ערשטען האבען נאך דען גרונדרע-
געלן דער גיטע, ווייזהייט, אונד גערעכטיגקייט געזעטצע צו
ענטווערפֿען. אונד זיא זא דייטליך אבצופֿאסען, דאס איהר זין
קלאר יעדעס אין דיא אויגען לייכטע, קיינער צווידייטיגען אויז-
לעגונג אונד קיינער פֿערדרעהונג עמפֿענגליך זיא. דיא לעטצע-
טען אבער מיסען איבער דען גענויען פֿאללצוג דערזעלבען מיט
בעזאנדערס אייפֿער וואכען, איהן ניא נאך גונסט אדער אב-
גונסט ווירקען, אדער איינהאלטן לאסען, אונד איבערהויפט
דיא געזעטצע בייא איהרער פֿאללען קראפֿט אונד ווירקזאמקייט
ערהאלטען. —

יעדער מענש האט איין פֿאללעס רעכט, זיינע איהם אנ-
געבאָהרענע קרעפֿטע אונד פֿעהיגקייטען, זא ווייט ער קאן, צו
ענטוויקעלן, אונד אנצווענדען; ער האט דאז רעכט מיט זיי-
נעם וואָהלערדוואָרבענען גוטע נאך בעליבען צו שאלטען אונד
צו וואלטען. ער מאג אויף דיא נאטור, דאז איזט, אויף דיא
געגענשטענדע אויכער זיך ווירקען, אונד פֿערענדערונדען הער-
פֿאָר ברינגען, דיא צו זיינעם גוטצען אָרער פֿערגניגען גערייכען;
גור מוס ער יעדעס זיינער געבענמעגשען איין גלייכעס רעכט צו.

קאָממען

מחלוקות ומריבוה בכל יום, ואיש את רעהו יבלע
חיים, אם אין חוקים ומשפטים בארץ,
להשיב כל איש על כנו בהשקט ובטחה מפני
החומסים ובעלי זרוע, המרימים יד על הקטנים
והחלושים מהם, להפילם ולקחת את כל רכושם
מהם.

פרק

איהרער מיטפֿישער אָדער מיטיעגער, גיבט איהנען דען רוכלאָס
זען געדאנקען איין, יענען דאז איהריגע מיט געוואלט אבצונעה-
מען. זיא רויפֿען מיט איינאנדער; אָפֿט ענטשטעהט מאָרד
אונד טאָדטשלאַג דאָרויז. וואָ דאז פֿויכטדעכט, דאז איזט;
וואָ קיין דעכט גילט, זאָנדערן בלאָס געוואלט אונד שטערקע
ענטשיידען, דא מיסען דיא שוועכערן דאז קירצערע ציעהען,
שקלאפֿען איינעס יעדען ווערדען, דער זיא צו אונטערזיכען
דיא מאכט האט. איינעס זאלכען שרעקליכען צושטאנדע מיסען
ריכטער אונד געזעטצע פֿאַרבייגען. דיא ועזעטצע, וועלכע פֿאָן
דער ווייזהייט, גערעכטיגקייט, אונד ערפֿאהרונג פֿאָרגעשריבען
ווערדען, ענטרייסען דיא שוועכערן דער וויללקיהרליכען געוואלט,
אונד דער טיראנייא, שאפֿפֿען רוהע אונטער דען מענשען,
אונד זיכערן יעדען אים בעזיטצע זיינעס וואָהלעדוואָרבענען איי-
גענטהומס.

קיב זה ירחיב את ביתו והולך וכוונה ברשות
הבירו; וזה מסיג את גבול שדות רעהו
בערמה. או בטעות שאינו מכיר הגבולים. או
שחושב שהותר הדבר. זה אינו מניח אחרים לשאוב
מים מבאר שהוא ברשות רבים. ואומר. שהבאר
הוא שלו. שירשו כ"אב אביו שעשהו לצורך בניו
ובני ביתו. זה שולח בהמתו לשדה אחר. ואוכל
את תבואתו. או מעחית את כרכו. והאחר תופס
את בהמתו. ואינו רוצה להשיבה. אף שהיא שוה
ארבעים כסף. ולא הו"קה אותו כ"א בעשרים כסף.
ואם בני העיר ילכו לצוד ציד דגים או חיה ועוף. אחד
יהדוף את חבירו ויגרשנו. ויחטוף הכל ברשתו.
וחבירו יגבר עליו ויכהו וימיתו. כהנה וכהנה

*****

קיב איינער זוכט זיין הויז צו ערווייטערן. אונד פֿיהרט דען בויא
איבער דיא גרענצען זיינעם נאכבארס; איין אנדערער שניידעט
איין שטיק פֿאן דען א גרענצענדען פֿעלדערן וועג. אונד פֿער-
אייניגט עז מיט דעם זייניגען; אויז אירדטהום. אדער ליסטיגער
ווייזע; מאנכמאהל אויך. ווייל ער עז פֿיר ערלויבט העלט. די-
זער אייננעט זיך איינען ברונגען צו. דער דער געמיינדע געהערט;
ער לעסט ניאמאנדען דאראויז וואסער שעפֿפֿען. דא ער יוסט
אונפֿערן פֿאן זיינעם הויזע איזט. זא שטרייטעט ער דער גע-
מיינדע איהר דעכט דארויף אב. אונד בעהויפטעט. ער זיין איין
ערבשטיק זיינער אורגראסעלטערן. דיא איהן בלאס צום אויס-
שליסליכען געברויכע איהרער פֿאמיליע אונד נאכקאממענשאפֿט
האבען מאכען לאסען. יענער טרייבט זיין פֿיעה אויף דיא וויזע.
אדער גאר אויף דאז פֿעלר איינעם אנדערן. אדער יאנט עז אויף
זיינען וויינבערג. דען עז צו גרונד ריכטט. דער אנדערע ער-
גרייפֿט דאז פֿיעה אונד וויל עז ניכט הערויז געבען. פֿאָרדערט
צום בייאשפֿיל פֿירציג טהאלער. דא דער שאדען דען עז גע-
מאכט האט. נור צוואנציג בעטדעגט. דיא שטאדט = אדער
דאָרפֿלייטע געהען צום פֿישען. אדער אויף דיא יאגד. אייניגע
זינד אונגליקליך. איהר נעטץ וויל ניכט פֿאנגען. עז געלינגט
איהנען ניכט. דאז ווילד צו ערלעגען; דער גייד איבער דאז גליק
איהרער

והמשפטים כל כך, עד שהי' קשה על משה לשופטם
לכדו. ואם כן הדבר באומה שאינה שוכנת
במדינה אחת, אבל נוסעת תמיד, ואין לאנשיה
נכסים וקרקעות, עא"כו באומה יושבת על ארצה,
והיא מלאה ערים גדולות ובצורות, ערים פרוות
וכפרים, ובכל עיר ועיר המון רב מאנשים נשים
נערים וילדות, ולכל איש בית, כרם, ושדה, או
מסחר אומלאכה ידועה, שיתרכו ביניהם ריבות
ומשפטים לאין קץ.

קיב

*****

דאז פאלק שטאנד אום איהן הער פאס מארגען
ביז אבענדס. קיין טאג פֿערגינג אהנע קלאגען אונד בעשווער.
דען דיא שטרייט־קייטען אונד צענקערייען וואורדען איממער
הייפֿיגער, אונד נאחמען זיך איבערהאנד, דאס משה אלליין דער
רעכטספֿלעגע ניכט מעהר געוואכסען וואר, אונד זיך גענע.
טהיגט זאה, אונטערדריכטער צו בעשטעללען, אונד זיך נור דיא
שווערסטען פֿערוויקעלטעסטען פֿעללע פֿארצובעהאלטען. —
ווען עז נון זיך ביא איינער נאציאן צוגעהט, וועלכע אויסער דעם
וועניגען, וואו זיך איז עגיפטען מיטבראכטע, ביאנאהע גאר
קיין אייגענטהום בעזאס, קיינען פֿעסטען זיטן האטטע, וועדער
אקערבויה, נאך פֿיהצוכט, וועדער האנדעל נאך געווערבע
טריב: בעדענקט נון, וויא פֿיל רעכטסהענדעל, גרענצשטריי.
טייגקייטען, קלאגען איבער איינגריפֿע אין דיא גערעכטזאמע,
איבער בעאיינטרעכטיגונגען א' ו' טעגליך אין איינעם שטאא.
טע פֿארפֿאללען מיסען, דער זיך בעפֿעלקערט איזט, זיך פֿיל
גראסע אונד אנגעזעהענע שטעדטע, איינע אונגעזייערע מעננע
מארקטפֿלעקען אונד דערפֿער אין זיך שליעסט! וויא פֿאמיליע
ביא פֿאמיליע איין הויז אדער איינען גרונד, פֿעלדער, וויזען
אונד גערטען בעזיטצט, אונד קיין פֿלעקען לאנד זיך אהנע איי.
גען אייגענטהימער בעפֿינדעט; וויא זיך פֿילע געווערבע, האנד.
ווערקע אונד האנדלונגסגעשעפטע געטריבען ווערדען, דיא אונ.
צעהליגע געלעגענהייטען צו אירונגען, מיספֿערשטענדניסען,
אדער געפֿליסענטליכען אנמאסונגען אונד געוואלטטהעטיגען
איינגריפֿען געבן דא פֿערפֿיעלפֿעלטיגען זיך דיא פֿראצעסע אינס
אונגענדליכע.

ביחוס האיש אל הקבוצ. ויחוס החלק אל כלל
 החברה. או תאמר: ביחוס האבר אל הגוף כלו.
קיא בזמן שבני ישראל היו יוצאים מארץ
 מצרים וחונים במדבר ואף שלא הי' להם לא
 בהים וגנים, לא שדות וכרמים, ולא מקום קבוע
 לדור שם, והיו תמיד במסע ממקום למקום, ומעיר
 לעיר, עב"ז היו במריבה א' עם חבירו, עד שהוצרך
 משה רבינו ע"ה לשבת מבוק' עד ערב, לשפוט את בעלי
 הריב ולעשות שלום ביניהם, כמו שנאמר: וי שב
 משה לשפוט את העם וכל העם נצב
 עליו מבקר עד ערב. ולא הי' יום א' שלא
 נפלו ביניהם מצה ומריבה, ורבו המחלוקות
 והמשכטים

*****

געוועהנליך אויזדריקט: דעם גלידעם צום שטאאטסקערפער.
 עז לינט מיר אלזא נאך אפ, אייך אויך מייט דיזען פֿעליכטע
 בעקאנט צו מאכען.

קיא אלז אנזרע אוראלטען פֿארפֿאהרען אויז עגיפטען צאגען,
 אין דער וויסטע העדום וואנדערטען, קאנטע קיינער פֿאן
 איהנען איין אונבעוועגליכעס אייגענטהום האבען. זיא האטטען
 וועדער איינען וואהנארט, נאך גרינדע, הייזער, פֿעלדער,
 גערטען א' ד' ג: זיא ווארען איין נאמואדישעס פֿאלק, זא לאנג
 דיא פֿיערציגער יגע וואנדערשאפט וועהרעטע. מאן זאללטע
 דענקען, דא ווא עז אן אייגענטהום דער הייזער, פֿעלדער,
 וויזען אונד גרינדע, אונד דען מייט דעם אייגענטהומע פֿערבונג
 דענען דעכטען אונד גערעכטזאמען, מיטהין אויך אן דען זא
 הייפֿיגען גרענצשטרייטֿיגקייטען פֿעהלט; ביא איינעם פֿאלקע,
 דאז וועגען נאהרונג, קליידונג, אונד אללער אנדערן בעדירפֿֿֿ
 גיסע גאנץ אהנע זארגען וואר, דא מוסטע דיא גרעסטע רוהע
 אונד איינטראכט העררשען, אונד זיך גיא, וועניגסטענס נור
 אייסערדכט זעלטען פֿעראנלאסונג צו פראצעסע פֿינדען. גלייכ
 וואהל ערזעהלט אונז דיא שריפט, דאס משה פֿאללאויה צו
 טהון האטטע, דיא שטרייט אונד רעכטסהענדעל צו שליכ
 טען, אונד אים פֿאלקע דען פֿריעדען אונד דיא רוהע צו ער
 האלטען: משה זאס דאז פֿאלק צו ריכטען, אונד

דאז

מחובות האדם ביחוסו אל אביו ואמו, אל רבו
ואדונו, והפכתם; מחובות האבות אל בניהם,
הרב אל תלמידיו והאדון אל משרתו, והבעל עם
אשתו. וקורא אנכי חובות האלו חובות הבית,
שאינם סובבים ומקיפים כ"א אותן היחוסים
הנגבלים בבית ומשפחה אחת, ואינן יוצאין הוצה
לה.

ק ואולם מעתה נשים עין על יחוסי משפחה
ומשפחה, ויחוס כל המשפחות יחדיו, שהן
תושבי עיר אחת אל תושבי עיר אחרת, ואל המדינה
בכללה, לבאר אחת אחת החובות המסתעפות
מהן, אשר נוכל לקרוא אותן חובות מדיני
ביחוס

*****

צו האלטען, וועדער צו קארגען, נאך צו פֿערשווענדען, אונד
אנדערע לעהרען מעהר, דיא אללע דיא פֿליכטען רעם מענש
שען געגען זיך זעלבסט אין זיך בעגרייפֿען. אים פֿארטשריטטע
האבע איך איך אויך מיט יענען פֿליכטען בעקאנט געמאכט,
וועלכע אויז דען פֿערהעלטניסען צו דען עלטערן, לעהרערן, אָדער
צום מייסטער, ביא דעם מאן איין האנדווערק ערלערנט, אָדער
צור העררשאפֿט, אין דערען דיענסט מאן שטעהעט, הערגע-
לייטעט ווערדען. ענדליך האבע איך אויך געצייגט, וואו אים
עהעשטאנדע, אין דיזעם נייען אונד זעהר וויכטיגען פֿערהעלט-
ניסע, דער גאטטע אונד דיא גאטטין, דער פֿאטער אונד דיא
מוטטער צו בעאבאכטען האבען. אלליין אויך דיזע פֿליכטען
בעשרענקען זיך, זא צו זאגען, נור אויף יעדעס איינצעלנע הויז,
אויף יעדע איינצעלנע פֿאמיליע, אָהנע אויף דיא בירגעלדיכען
פֿערבינדונגען אללער פֿאמיליען, אללער איינוואָהנער איינעם גאנ-
צען דייכס צו זעהען.

ק אויז דיזען פֿערבינדונגען געהען ווירער נייע אבליעגענהיי-
טען הערפֿאר, וועלכע דיא עפֿענטליכע פֿליכטען
אויזמאכען. זיא בעציעהען זיך אויף דאז פֿערהעלטניס דעם
איינצעלנען בירגערס צור געזאמטהייט אללער בירגער, דאז
פֿערהעלטניס דעם טהיילס צום גאנצען, אָדער, וויא מאן זיך
געוועהנ-

יא L

תמיד עליו, כי הוא מנת חלקה, ולו הקדישה
ראשית בכורי דודיה, ולכן אל תעזוב אהבת נעוריה.

פרק יח

(חובות האדם באשר הוא מדיני.)

קט ראו ידידי! עד הנה לא למדתי אתכם כ"א
ראשי חובות האדם אל עצמו, בשמירת
גופו מכל מאכל רע וקשה להתעכל, בנקיות, וללמד
מלאכה להתפרנס ממנה, ולהרגיל עצמו במדה
נכונה, לא לקמץ, ולא לפזר יותר, ושאר ענינים
מכוונים אל ההנהגה ישרה בינו לבין עצמו. וכן
מחובות

*****

דעם זיא דיא ערשטלינגע איהרער יוגענדליכען צערטליכקייט גע-
ווייהט האט.

קאפיטעל יח

(פֿאָן דען פֿליכטען דעם מענש אלו בירגער.)

קט אללע פֿליכטען דיא איך איך, מינע פֿריינדע! ביזהער
געלעהרט האבע, זינד מייסטענס נור הייסליכע
פֿליכטען. זיא בעטרעפֿען נור דאז פֿריפֿאטלעכען דעם
מענשען אונד זיינע ענגערן פֿערהעלטניסע. פֿאָן דער ארט זינד
אללע דעגעלן, וועלכע דער מענש אין בעציעהונג אויף זיינע איי-
גענע פֿערסאָן צו בעאבאכטען האט. צום בייאשפּיל, אללעז
וואז צור זעלבסטערהאלטונג געהערט, אלו: דיא פֿליכט,
דיא געזונדהייט צו שאַען, קיינע אונפֿערדויליכע שפּייזען צו גע-
ניעסען, מעסיג צו לעבען, זיך ריינליך צו האלטען א' ז' וו' -
דיא אַבליגענהייט, איין האנדווערק צו ערלערנען, אונד זיך דא-
פֿאָן עתדליך צו ערגעהרען; פֿערנער, אין אללען דינגען מאאס
צו

ומלבושיו. מבלי שצריך להמתין. ולאכר דבר
מעסקיו; לפקח על עסקי הבית בחכמה. להשגיח
באהבה על בניה. ולשום עין על בני ביתה. שיהי
מנהגה בית על הסדר היותר נאה. ולא ימצא בעלה
שום דבר מגונה. או מקולקל שיכול להתקצף עליו.
ותדבר עמו תמיד בנעימות ובטוב טעם. כדי שחגדל
יום יום אהבתו אליה. ויהי צנועה בדבריה
ובמעשיה. ואל תפנה לאנשים אחרים. והיו עיניה
תמיד

צושעטצען; איהם מיט גיטע צופאך צו קאממען. אונד דיא
ווירטהשאפט גוט צו פיהרען. זא דאס דער מאן דען טיש צור
געהעריגען צייט אנגעריכטעט. זיינע וועשע אין בערייטשאפט.
אונד איבערהויפט אללעס אין דער ארדנונג פֿינדעט. דאמיט ער
אויף ניכטס צו לאנג ווארטען דירפֿע. אונד פֿאן זיינען געשעפֿ-
טען ניכט אכגעהאלטען ווירדע. זיא מוס הויזגערעטהע. קליי-
דער אונד וועשע ריינליך האלטען. אונד אכטונג געבען. דאס
ניכטס דאפֿאן אבהאנדען קאמט. אָדער פֿערדארבען ווירד.
אונד אללעס פֿארבייגען. וואן דעם מאנגע פֿערדרום מאכען קאן.
זיא בעפֿלייסיגע זיך דער מעגליכסטען שפארזאמקייט. אונד אָרד-
נונג. אונד האבע אויף דיא דיענסטלייטע איין וואכזאמעס אויגע.
ווירד זיא מוטטער. זיא מוס דיא פֿלעגע אונד ווארטונג דער קינד-
דער איינע איהרער אנגעלעגענטליכסטען זארגען זיין. זיא האט
אויך צור גוטען ערציעהונג דערזעלבען ביאצוטראגען; וואָצו איהר
דיא מיטטערליכע ליבע. דיא אבער ניא אין פֿערזערטלונג איינ-
ארטען דארף. דיא בעסטען לעהרען אן דיא האנד געבען ווירד.
איבערהויפט האט זיא זיך יעדערצייט געגען דען מאן נאכגעבענד
אונד געפֿעלליג צו בעצייגען. דאמיט זיינע ליבע צו איהר דורך
איין פֿארטאגעזעטצטעס זאנפֿטעם בעטראגען אונטערהאלטען. גע-
נעהרט. אונד פֿערמעהרט ווערדע. אין האנדלונגען אונד רעדען
מוס זיא זעהר ציכטיג זיין. אונד אים אומגאנגע מיט אנדערן
מעגנערן דארף. זיא ניא דען לייכטעסטען שריט איבער דיא גרענ-
צען דעם שיקליכען אונד וואָהלשטענדיגען טהון. הערץ אונד
אויגען מיסען אונאויפֿהערליך אן איהרעם מאנגע הענגען. אן
דעם לאָזע איהרעם שיקזאלס. דעם ליבלינג איהרער זעעלע.
דעם

מישרתי הבית לא ידעו למי ישמעו. אם אלה אדון.
או אל הגבירה. ויעותו חוק עבודתם: ועי' יבטל
סדר הבית. ותהרום ההנהגה הנכונה. ואיש כל
הישר בעיניו יעשה. תקלות רבות מתהוות בכל יום.
בעת שעבר רוח המחלוקת בלב אשה ובעלה.
קה מחוכורת האשה אל בעלה. לאהוב אותו
לכבדו. להזמין לו כל צרכיו. מאכלו. משקהו
ומלבושיו

קערייען ערביטשערן דאז געמיטט. אונד רייצען עז צום צארנע.
הירויז ענטשטעהט צאנקזוכט. דיא בירע טהיילע אימזמער
מעהר גענען איינאנדער אויפבריינט. אונד אלזאן איזט עז
אום דאז הייסליכע גליק געשעהען. מיט דער איינטראכט פליהען
דוהע אונד ארדנונג אויז דעם הויזע. זינד דיא עלטערן אין צאנק
אונד שטרייט. וויסען דיא קינדער ניכט. וואהן זיא זיך ווענדען
זאללען. צום פאטער אדער צור מוטטער; זיא פירכטען דיזע
אדער יענען דארודך צו רייצען. אויך איזט ווערער דער פאטער
נאך דיא מוטטער. אין איהרער ערביטטערונג גענען איינאנדער.
אויפגעלעגט. זיך אום דיא אויפפיהרונג דער קינדער ארדענט
ליך צו בעקימערן. דיזע בלייבען אלזא זיך אונד איהרען אומ
פוגענדען איבערלאסען. אויך דיא דיענסטלייטע זינד איבעל דא
דאן. זיא וויסען ניכט. וועם זיא פאלגען זאללען. דעם הערן.
אדער דער פרויא. ווען אין איהרעם טראטצע איינע פערביע
טעט. וואז דער אנדרע אנבעפיעהלט: וואז זיא טהון. איזט
ענטוועדער איינעם אדער דעם אנדערן ניכט רעכט. ווען דיזער
אונאנדונג ניכט באלד אבגעהאלפען ווירד; ווען טראטץ אונד
ערביטטערונג אימזמער מעהר איבערהאנד געהטען; זיא פערדליכ
רען צו לעטצט ביידע טהיילע איהר אנזעהען. פאטער אונד מוט
טער בייא דען קינדערן. הערר אונד פרויא בייא דען דיענסטליי
טען; אונד עז ווירד איהנען אונגעגליך. פאמיליע אונד הויזלייטע
אין דעם נאטורלענדיגען געהארזאם צו ערהאלטען. עז זוכט יע
דער זיך אימזמער אונאבהענגיגער צו מאכען. אונד צו טהון. וואז
איהם בעליבט. שטעללט אייך נח דען ערשרעקליכען צושטאנד
איינער זאלכען ווירטהשאפט פאר. וועלכען דיא אונזעליגע צאנק
זוכט הערבייאפיהרט!

קה דיא פרויא איזט אלזא אויך פאן איהרער זייטע פערפלייכ
טעט. איהרען מאן פאן הערצען צו ליבען. אונד האב
צושעט

ואמונתו. שאינו מעלים ממנה דבר מעסקיו. ועיי' הגדל אהבתה ואמונתה ובטחונה עליו. ואם רואה בה דבר שאינו הגון, יוכיחנה כינו לבינה בטוב טעם ודעת, ויבטיחנה, שעוד לא הסרה אהבתו אליה, אבל ראוי לאשת חן כמוה, שתסיר ממנה כל שמץ דופי, ותשתדל תמיד לעלות במדרגת השלמות אל מדרגה יותר עליונה.

קו הבעל ישמור מאוד שלא יעציבנה, כי העצבות היא תהלת הכעס, והכעס מוליד מריבה; וכי ינצו איש ואשתו, אז תאבד הצלחת הבית. הבנים רואים אבותיהם באיבה ומריבה, וצר לבם, לא ידעו אנדרה יפנו, אם אלהאב, או אל האם, ואין אחר משניה' משגיה עליהם, וילכו תועה ושובב. וכן משרתי

*****

דיועם בענעהמען אויף דען האהען גראד דער ליבע, דיא ער צו איהר טרעגט. איהרע צערטליכקייט פערמעהרט זיך דאדורך יעדען טאג, אונד זיא הענגט אן איהם מיט אונערשיטטערליכעם פערטרויען. בעמערקט ער אין איהרעם בעטראגען עטוואז, דאז אים שטאנדע איזט, זיא בייא דער וועלט אין איין נאכטהייליגעם ליכט צו שטעללען, זא מוס ער עז איהר אונטער פיער אויגען מיט דער מעגליכסטען שאנונג אונד זאנפטהייט פארשטעללען, אונד צו געמיטה פיהרען, דאס זיא דארום צוואר אין זייער ליב בע נאך ניכט דאז גערינגסטע פערלאהרען האבע, דאס עז אבער איינער זא אכטונגסווירדיגען פרויא, וויא זיא זייא, צו קאממע, אויך דען שיין, אונד איבערהויפט אללעס צו פערמיידען, וואז צו שיעפען אורטהיילען, זייא עז איבער איהרען פערשטאנד איהר הערץ, איהר הייסליכעם לעבען, אדער איהרע עהעליכע טרייע געלענענהייט געבען קענטע: דיא וועלט האבע איינע זא גוטע מיינונג פאן איהר, דאס זיא מיט רעכט ערוואטע, אין איהר איין מוסטער פערנינפטיגער אונד רעכטשאפפער פרויאן מעהר צו ערהאלטען.

קו פאר אללעם היטע ער זיך, זיא אין איבלע לוינע צו ברינגען פארטנעזעטצטע פערדריסליכקייטען אונד געקערדיען

דתורה: וכי תשלחנו חפשי מעמך, לא
תשלחנו ריקם: העניק תעניק לו מצאנך
מנרנך ומיקבך אשר ברכך ה' אלקיך
תתן לו.

קו כחובות הבעל לאהוב את אשתו כחבה יתיר,
לכבדה, להזמין לה כל צרכי הבית ברוחה.
ואף שהבעל הוא אדון הבית, אל ינהג בה מנהג
השפחות, אבל יטיב לה פניותמיד, וידבר עמה דברי
חן. וישאל עצה ממנה לפעמים בעניני עסקיו,
ואם אינו צריך לעצתה, כדי להראות לה חבתו
ואמונתו

צאהלט ווארדען איזט, דעננאך איין פארציגליכעס דעכט אויף
אונזערע אונטערשטיצונג ערווארבען ווערע אויך דיעס ניכט,
זא ווירדע אונז שאן דיא אללגעמיינע נעכטענליעבע אויפפאר-
דערן, זיינער ענטקערעפטונג זא פיל מעגליך צו הילפע צו קאמ-
טען. זא פארנעהם דער הערר זיין מאג, זא איזט דער בעדיענ-
טע דאך זיין נעכסטער; אונד דוא זאלסט דיינען
נעכסטען ליבען וויא דייך זעלבסט. אויך בעפיהלט
דיא שריפט אויזדריקליך, דען ענטלאסענען קנעכט ניכט לעער
אויזגעהען צו לאסען, זאנדערן איהן זא צו בעשענקען, דאס ער
זיך פיר דיא צוקונפט פערזארגען קעננע.
קו ניכטס איזט הייליגער אלז דיא עהעליכע טרייע אונד ליבע.
דער עהעמאן איזט פערבונדען, זיינע פרויא אויפריכטיג צו
ליבען, זיא אין עהרען צו האלטען, אונד מיט אללעס וואו זיא
פיר זיך אונד ראז הויז ברויכט, דייכליך צו פערזעהען. דער מאן
איזט הערר אים הויזע: גלייכוואהל דארף ער מיט זיינער פרויא
ניכט געביעטעריש אומגעהען. ער מוס טראכטען, זיך איהר
יעדערציט געפעלליג צו מאכען, אונד איהר איממער בעווייזע
זיינער ליבע. אונד צערטליכקייט צו געבען. בעזיטצט זיא איינ-
זיכטען, זא מאג ער מיט איהר אויך איבער געשעפטע רעדען,
זיא צו ראטהע ציהען, ווען ער שאן איהרעס ראטהס ניכט
בעדארף. זיא זיהעט הידאויז, דאס זיא איהרעס מאננע
וויכטיג זיא, דאס ער זיא מיט אללען זיינען אומשטענדען בע-
קאנט מאכע, ניכטס פאן איהר פערדהעלע, אונד שליסט אויז
דיועס

הרע, ומתאווה לחברת ריקים ופוחזים, צריך האדון
להוכיחו ולהזהירו שנים ושלש פעמים, בדברים
דכים. ואם בדברים לא יוסר עבד, צריך ליסר
אותו, ולהאכילו לחם צר ומים לחץ, או להושיבו
בבית האסורים שנים או שלשה ימים עד ישוב מדרכו
הרעה, ולא יאבד נפשו עוד בחברת בני בליעל.
אל יכהו אל הלחי, וכן לא יכהו במקל ורצועה.
קה ובכלל, אל יתנהג עמו בקצף וחמה, אבל במדת
חמלה ורחמים. ולפיכך אם יוקין העבד והוא
נאמן ביתו, אל ישלחו מעמו ריקם. אל יעזבוהו
בכלות כחו, ואינו יכול לעבוד עוד, אבל יחמול עליו,
ויזכור לו אמונתו ויגמול טובה עמו, ויתן לו את
נחסורו כפי יכולתו. האדון, כל גדול שהוא, הוא
לעולם רע לעבדו, ועבדו הוא רעהו, ואף עליו נאמר:
ואהבת לרעך כמוך. ואולם בפירוש צותה
התורה

*****

אדער ער פֿינדעט פֿעדגניגען און בעזער געזעלשאַפֿט, זאָ האָט
דער הערר איהן מיט זאנפֿטען פֿארשטעלונגען, אונד ערנסטלי-
צען ערמאהנונגען דאָפֿאָן אבצוהאלטען, אונד ווען דיזע פֿרוכט-
לאָז בלייבען, איהן אין דער קאָסט קורץ צוהאלטען, אדער אויף איי-
ניגע טאגע איינשפערדען צו לאסען, ביז ער פֿאָן זיינער פֿער-
אירונג צוריק קאָמט, אונד דיא שלעכטע געזעלשאַפֿט מיי-
דעט. ער דארף איהן אבער ניכט דורך באקענטטרייכע, שטאק-
שלעגע, אדער מיט דעם רימען צו בעסערן זוכען.
קה מענטשען, דיא דאז שיקזאל צווינגט, פֿאָן דעם וויללען אנה-
דערער אבצוהענגען, זאל מאן ניא מיט שטרענגע, זאנ-
דערן געלינדע אונד לייטזעליג בעהאנדעלן. האָט איין דיענסט-
באָט דורך פֿילע יאהרע דעם הויזע טרייע זיענסטע געליי-
סטעט, זאָ דארף ביאן איהם אים אלטער, ווען ניר ניכט מעהר
גוט פֿאָדט קאָן, ניכט אָהנע פֿערזארגונג אויז דעם הויזע לא-
סען. ער האָט דורך דען אנהאלטענדען רעדליכען דיענסט,
אין וועלכעם ער זיינע קרעפֿטע צוגעזעצט, אָב עז גלייך בע-
צאהלט

צריך העבד שישמור את לשונו, שלא לגלות לאחר
את מסתרי אדונו, ובכלל, כל מה שאינו רוצה
שידעו אחרים. שהמגלה סודות אחרים אה שאינו
הולך רכיל, ואינו מחרחר ריב, בני אדם שונאים
אותו, אינם מאמינים בהבטחתו שיודע לשמור פיו
ולשונו, ויראים ממנו, שלא יגלה מה שרואה או
שומע מהם לאחרים.

קד ואולם חייב הארון להתנהג עם עבדו בדברי
פיוס, שלא יכעיסו בדברים, ואל יכביר
עליו עול העבודה יותר מן הנהוג. ויזמין לו מזונותיו
ברוחה ולעתות קבועות, שלא יצטרך להמתין הרבה.
כי אליו הוא נושא את נפשו: וישלם לו את משכורתו
בלי איחור ובלי עושק. ואם העבד נוטה אל דרך
הרע

טרויעט האטמע: — דער בעדיענטע מוס זיינען מונד האל-
טען, אונד פערשוויגען זיין; דארף דיא געהיימניסע זיינעם העדרן,
אונד וואו דיזער זאגסט נישט גערן האט, דאס עז אנדערע ליי-
טע וויסען, ניאמאנדען בעקאנט מאכען; אב עז גלייך קיינע
פערליימדונג ווערע, אונד נישט צו אונאייניגקייט אונד שטרייט
אנלאס געבען קענטע. ריא מענשען, דענען ער דערגלייכען דיג-
גע צוטריגע, ווידען פאן איהם איינע געהעסיגע מיינונג פאסען,
אונד דענקען, איינען זא שוואצהאפטען מענשען מעכטע איך
פיר קיינען פרייז צום בעדיענטען האבען.
קד דער הער דארף מיט זיינען דיענסטלייטען, אונד דיא פרויא
ניכט מיט דען איהריגען אונגעביהרליך פערפארען, זיא
ניכט צום צארנע דייצען, אונד נישט איהנן ארבייטען אויפער-
לעגען, דיא זיא נישט ערטראגען קעננען, אדער דיא זיא נישט
צו לייסטען שולדיג זינד. ווירד איהנען דיא קאסט געגעבען, זא
מוס מאן זיא אין דייכליכעס מאאסע אונד צור געהעריגען צייט
דייכען לאסען, ווייל דיא דיענסטבאטען אין איהרעם אבהענגי-
גען צושטאנדע, זאלכע נישט זיין, נאך ווען זיא וואללען,
פארדערן קעננען. וויא דיא קאסט מוס איהנען אויך דער לאחן
צור בעשטימטען צייט, אונד אהנע אבברוך פער אבפאלגט ווער-
דען. — לעכט דער דיענסטבאט נייגונג צו לאסטערן בליקען,
אדער

שלב הארון בוטח על אמונתו, ומפקיד כל אשר יש
לו בידו, ועל כן אל יכזב באמונתו.
קג ראובני! כמה גדלה אמונת יוסף לפוטיפר אדונו,
ואף שפוטיפר הי' מצרי, ויוסף עברי, עכ"ז לא
ראה ולא שם לבו על אמונת פוטיפר באלילי מצרים,
לא שנא אותו, ולא כזב בו בעבור זה, אבל עבד ושרת
אותו באמונה ובתום לבב, ולא החסיר מאומה
מנכסיו, ועוד העדיף עליה, מה שהי' בכחו. ואם
לא היתה אמונתו שלמה עם פוטיפר, לא הי' מפקיד
בידו כל ביתו, וכל אשר יש לו, כמו שאמר יוסף
בעצמו: וכל אשר יש לו נתן בידיו. וכן
צריך

*****

דיא זאכען העטטען צוויי גולדען געקאסטעט. דער הערר שענקט
איהם איין פֿיר אללע מאהל זיין צוטרויען; דיזעס צוטרויען מוס
איהם הייליג זיין, אונד ער מוס טראכטען, דעסזעלבען אינזומער
ווי רדיגעד צו ווערדען, אונד דארף יענען אין קיינעם שטיקע היינ
טערנעהען. —
קג איהר וויסט, וויא טרייא יוסף דעם פוטיפר וואר. יענער
וואר איין העברעער, דער דען וואהרען גאט אנערקאנט אונד
אנגעבעטעט האט; דיזער איין עגיפטער, איין היידע, איין גע-
טצענדיענער. וועדער דער גלויבענסאונטערשייד, נאך זאנסט
איין אנדרער אומשטאנד קאנטע יוסף אין זינער טרייע, אויפ-
ריכטיגען ערגעבענהייט וואנקענד מאכען דורכדורנגען פֿאן דעם
צוטרויען, דאז איהם פוטיפר געשענקט, שפראך ער: זיין
גאנצעס פֿערמעגען איבערלעסט ער מיין געני-
דען; ער בעקימערט זיך אום ניכטס, אלז אום
דיא שפייזע, דיא ער צו זיך נימט; וויא קענטע
איך אן איהם אונד ער ליך האנדעלן? א' ז' וו' זיין
געם העררן פֿערמעגען וואר איהם זא ליב, וויא זיין אייגענס:
ניכט אלליין דאס ער זיך ניכט דאז גערינגסטע דאפֿאן צואייגע-
טע, וואר ער פֿילמעהר דארויף בעדאכט, עז ווא מעגליך צו
פֿערמעהרען דיזע טרייע האט אבער אויך געמאכט, דאס
פוטיפר עבענפֿאללס אויף דען בעליגיגאונטערשייד ניכט גע-
אנהען, אונד איהם דאז אונד האף, האב אונד גוט אנפֿעד-
טרויעט

אחרי ששכרי מועט והרוח הרבה, אקח מאשר
אמצא להוסיף על שכרי. וכן לא יעלים דבר מממון
אדוני, אף שאינו מחסר לו מאומה. ד"מ אם אדוני
אמר לו, צא וקנה לי בעד שני זווים ירק, בשר,
יין, ולחם, למשתה היום, והוא קנה הכל ויותר
מכדי צרכו בוו אחד וחצי. ואדוני אומר לו, תמה
אני שהבאת הרבה ויותר ממה שאני צריך בעד שני
זהובים: אל יאמר בלבו, אם כן הדבר שהוא
כרוצה, וחושב עוד שקניתי בוול בשני זווים, אעלים
ממנו מחצית הזו שהרוחתי, ואיני מחסר לו מאומה;
לא כן יעשה, אבל ישיבנו את הנותר מכספו. לפי
שלב

*****

פאלקאממען צופרידען איזט. אויף גלייכע ווייזע מוס דער
געזעלל אויף דען נוטצען זיינעם מייסטערס בעדאכט זיין, אונד
דען לאהן רעדליך פערדיהנען. דיזער דארף ניכט דענקען: איך
בריינגע מיינעם מייסטער ווייט מעהר איין, אלז קאסט אונד לאהן
בעטרעגט: וואז ווערע עז, ווען איך מיר בייא געלעגענהייט,
דאס ער עז ניכט מערקט, עטוואז פאן דעם זייניגען פארענט.
האלטע, ניכט אום צו שטעהלען, זאנדערן אום נור דאדורך מיי-
נען לאהן צו פערמעהרען? דיעס ווערע העכסט אונרעדליך אונד
שטראפבאר געדאכט. — דער בעדיענטע דארף דעם הערן
ניכטס אונטערשלאגען, זעלבסט דאן ניכט, ווא דער הערר איי-
גענטליך ניכט צו שאדען קאמט. ווען דיזער איהם צום בייא-
שפיעל פיר דען הויזגעברויך צווייא גולדען ניכט, דאפיר פלייש,
געמיזע, בראד אונד וויין איינצוקויפען. יענער בעשטרייטעט דען
גאנצען איינקויף אבער מיט אנדערטהאלב גולדען, אונד אלז ער
נאך הויזע קעמט, איזט זיין הערר ניכט נור דאמיט צופרידען,
זאנדערן ער אייסערט נאך זיין ערשטוינען דאראיבער, וויא עז
מעגליך וואר, פיר צווייא גולדען זא פיעל, אונד נאך מעהר
אלז דאז הויז בעדירפע, צו בעקאממען. אויך אין דיעזעם פאל-
לע מוס ער רעדליך האנדעלן, אונד דען ערשפארטען האלבען
גולדען דעם העררן, ווידער צוריק געבען, אונד יא ניכט גלויבען,
איהן פיר זיך בעהאלטען צו קעננען, ווייל דער הערר שאן פאלל-
קאממען צופרידען זייא, ווען ער איהם אין דער מיינונג לעסט,
דיא

אם ישאלו אותו מאה פעמים על דבר אחד; כי ע"י
השאלה והתשובה יתברר הענין להם יותר; וכבר
אמרו החכמים: ולא הקפדן מלמד. וכן
אין ראוי לרב לשאת פנים לבן העשיר, ולהראות לו
חבה יתרה ממה שמראה לבני עניים; צריך שיהיו
כל תלמידיו שוים בעיניו אם טובים הם. כמו שכל
בני אדם שוים אצל השי"ת.

קב מחובות העבד אל אדונו. לשרת אותו בתום
לבב, ולעשות את מלאכתו באמונה. וכן
הפועל בבית אומנתו חייב לעבוד את האומן
באמונה. שעל כן הוא נוטל את שכרו. ואף
שהאומן מרויח רווח גדול יותר משכרו אל יאמר בלבו
אחרי

*****

איזט; אום זא פֿיל מעהר אן איינעם לעהרער, דער אונטער אנה
דערן אויך דיא פֿליכט האט, דיא שולער צוד מעסיגונג דער
בעגערדען אונד לידענשאפטען פֿריהצייטיג צו געוועהנען, דאס
זיט זיא אין איהרעם לעבען איינען ווינשענסווערטעהען גלייכ
נוטה בעהויפטען. — ער דארף ניכט ווארט קארג
(לויניג) זיין, גאך פֿערדריסליך ווערדען, זאגען דיא
דאבבינען; דיא קינדער מעגען איבער איינען געווענשאנד הונג
דערטמאהל פֿראגען, דארף ער גלייכוואהל ניא אונזיגליג ווער
דען, אונד זיא אבשרעקען; זאנדערן ער מוס איהנען מיט גליי
כער זאנפֿטהייט דען פֿאדטראג דיטליכער מאכען. פֿראגען אונד
אנטווארטען קלערען דיא זאכע איממער מעהר אונד מעהר
אויף. — דער לעהרער מוס זיך אין דער שולע אלדער פֿאר
טהייליכקייט גענויא ענטהאלטען, אונד ניא דען זאחן איינעם
דייכען מאנגעס, ווען ער זיך דורך זאנסט ניכטס אויציכנעט,
קינדערן ארמער עלטערן פֿארציהען. ניכט געשענק, ניכט דער
פֿערדיענסט, זאנדערן דאז פֿערדיענסט מוס דען פֿארצוג בע
שטיממען; איהם מיסען דיא קינדער, וויא ביא גאט דיא מעג
שען פֿאללקאממען גלייך זיין.

קב דער בעדיענטע איזט שולדיג זיינען דיענסט טרייא, רעדליך
אונד זא צו פֿערדיכטען, דאס דיא הערשאפט דאמיט
פֿאלל.

קא ואולם מחובות הרב, לשום תמיד טובת
הלמידיו ושלמותם נגד עיניו, וילמד אותם באמונה,
להבין להם כל דבר על בוריו, לא שילגו בשפתם
ואין דעה בלבם. כי אין הפץ במלאות מוחם במלות
ושמות בלבד, או במאמרים שאין בהם תועלת, לפי
שמכל זה לא יקנות כונה, לא ישבילו על מעשיה, ואיך
ימצאוהו בעיני אלקים ואדם? ואין ראוי לרב לגעור
בתלמידיו יותר מדאי, ושלא יבעוס כלל, כי אם
הבעס כגונה בכל אדם, על אחת כמה וכמה בחכם
המורה לאחרים את המדות המשובחות, והוא אינו
שומדם. ולא יראה נלאה להשיב על שאלותם, אף
אם

קא דער לעהדער האט אבער אויך דיא פֿליכט, דיא בילדונג
אונד פֿערעדלונג דער יוגענד אונאבלעסיג אים אויגע צו
האלטען. אללעס, וואז ער איהר פֿארטרעט, מוס דען העכ-
סטען גראד דער דייטליכקייט האבען; ער מוס דיא קונסט בע-
זיטצען, זיך צו איהרער נאך געריגען פֿעהיגקייט העראב צו
שטימומען, דאמיט זיא איהן פֿאללקאמומען פֿערשטעהען קעננען.
בלאסע נאמען דער דינגע, אהנע איהרע קענטניס, בענעננוגען
אהנע בעגריפֿע, זעלבסט שפריכע אונד לעהרען, דיא אויף
דאז מענשליכע לעבען קיינען נישטצליכען איינפֿלוס האבען, פֿיל-
לען נור דאז געדעכטניס, אונד לאסען הערץ אונד פֿערשטאנד
לעער. פֿאן אללעס דעם קאן זיא וועדער אים אומגאנגע מיט
מענשען, נאך צו איהרעם פֿארטקאמומען, אדער אים פֿערדהאל-
טען צו גאט געברויך מאכען. אללע אנגעווענדעטע מיהע ווע-
דע פֿערדלאהרען. וואז וויל זיא נאכהער אנפֿאנגען, נאכדעם דיא
שענסטע צייט, אין וועלכער קאפף אונד הערץ דעם אונטער-
דיכטס אם עמפֿענגליכסטען זינד, מיט געהאלטלאזען אונד
אבערוויטציגען דינגען צוגעבראכט ווארדען איזט? — דער לעה-
דער מוס דיא קינדער מיט ליבע בעהאנדעלן, ניא אין דער גע-
דולד ערביידען, אונד עמפֿינדליך ווערדען. ער דארף נישט יע-
דען קינדישען פֿעהלער גלייך האך אויפֿנעהמען; נאך וועגיגער
דארף ער יע אין צאָרן געראטהען. דער צאָרן איזט איין גע-
מיטהספֿעהלער, דער אן יעדעם מענשען מיט רעכט צו טאדעלן
איזט

כל תלמיד לכבוד את רבו שהוא מטיבו ולא הוב אותו
בתום לבב. ואם יגעור אותו לפעמים בדברים קשים.
ויחרפהו נגד שאר תלמידים, אל יטור לו בשביל זה
איבה ומשטמה בלבבו; כי אם יגדל הנער אז יבין
שלטובתו גערו הרב, ולא ביישו אלא להשיבו אל
הדרך הטובה, למען לא ישאר בסכלותו, כי
הנערים אינם יודעים מאומה, אי זהו הדרך הישר
שיבורו להם. וחייב לאהוב את רבו כל ימי חייו,
לעמוד על ימינו ולעזרהו תמיד כפי יכולתו, אף שאינו
צריך לרבו יותר, והוא חכם גדול מרבו.

קא

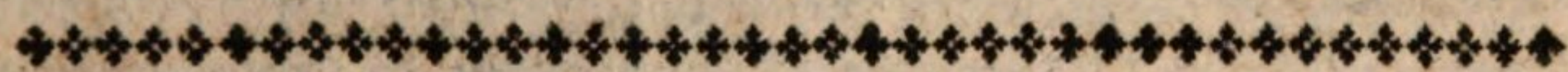
זאלכעס איינצוזעהען. איינסט ווירד ער עז שאן ערקענען, דאס
זיין לעהרער, אלז וואהרער יוגענדפריינד, עז זעהר וואהל מיט
איהם געמיינט האבע, זיינען אונגעהאָרזאם, אונד דען קינדישען
אונפֿוג ניכט צו איבערזעהען; אונד דאס ער פֿעטערליך
בעזארגט וואר, דיא נייגונג צו אויזשווייפֿונגען אונד דיא אונ-
אָרדענטליכען בעגירדען אים קיימע צו ערשטיקען. מאן מוס דא-
הער דען לעהרער ליבען, שעטצען, אונד פֿערעהרען, אויך נאָך
אים מענליכען אלטער, ווען מאן דיא שולע שאן לענגסט פֿער-
לאסען: זעלבסט דאן נאָך, ווען מאן עז אין דער געלעהרזאמ-
קייט פֿיל ווייטער אלז יענער געבראכט האט. נאך עלטערן אונד
פֿערוואנדטען האט ער אויך דען ערשטען אנשפּרוך אויף אונזערע אונ-
טערשטיצונג אים אלטער, אין קראנקהייטען, אָדער אנדערן
נאטהפֿעללען. ער האט אונז דען וועג צור שוועגד אונד ווייז-
הייט געפֿיהרט, אונד מיט דען גיטערן בעקאנט געמאכט, ווא-
דורך דער מענש דען העכסטען ראנג אין דער שעפֿפֿונג בע-
הויפטעט, אונד אָהנע וועלכע ער צום אונפֿערניפֿטיגען טהירע
הינאב זינקט. דיא געוויסענסרוהע, דיא אכטונג וועלכע וויר גע-
גיסען, אונד דיא אונאויזשפּרעכליכע זעליגקייט, דיא וויר אים
אנדערן לעבען ערווארטען, האבען וויר גרעסטענשהיילס זיינער
אייפֿריגען בעמיהונג צו פֿערדאנקען, אונז פֿריהציטיג גוטע
גרונדזעטצע איינצופרעגען, אונד אונזערן פֿערשטאנד מיט געליי-
טערטען בעגריפֿפֿען צו בערייכערן.

קא

לשלמות האנושי, או מועילות להנהגת הבית וסדר
חיי האדם. והנערים והנערות אשר נפשם מלאה
מדבר ה' ומדות ישרות יטו אוזן אל תורת אם
ומוסר אב, ואז ימצאו הן בעיני אלקים ואדם.

ק ובעבור שהרב הנאמן שאינו עושה מלאכתו
ברמי, הוא משתדל תמיד להשכיל את נפש
תלמידיו בידיעות, ומרגיל אותם אם בקריאת
ספרי קודש, אם בלמוד דברי החכמים, במעשה
הכתיבה, בחכמת החשבון, בדרכי המבטא,
ובשאר חכמות, ועי"ז מביא אותם להכרת הכורא
ולשלמות אמתית ועוזרם לחיים הנצחיים; לכן חייב
כל

דיא מוטטער איזט עבענפאללס שולדיג, איהרע טאכטער אין אללען
הייסליכען פֿערדיכטונגען, אים וואשען, נעהען, שפינגען, קא-
כען, באקען, אונד דערגלייכען צו אונטערווייזען, דאמיט ווען
זיא איינסט הייראטהעט, זיא דער ווירטהשאפט פֿארשטעהען
קעננע, אונד דער מאן מיט איהר איין צופריעדענעס לעבען פֿיה-
רע. אללע דיזע אונד דערגלייכען דינגע זינד טהיילס נעטהיג,
טהיילס ניטצליך צור הייסליכען גליקזעליגקייט, אונד צור אויפֿ-
רעכטהאלטונג דער אָרדנונג אים מעגשליכען לעבען.

ק דער לעהרער, ווען ער זיך דיא בילדונג דער שילער מיט איי-
פֿער אנגעלעגען זיין לעסט, איזט נאך דען עלטערן אונזער
גרעסטער וואָהלטהעטער. דער אונז דיא הייליגען ביכער לעזען
אונד ערקלערען לעהרט, אונז אים שרייבען, רעכנען, אין
שפראכען אונד אנדערן ניטצליכען קענטניסען, ניכט בלאָס דעם
שולגעלדעס וועגען, זאָנדערן אויז אויפֿריכטיגער ליבע צור
אויפֿקלעדונג דער יוגענד אונטערווייזט, פֿערדינט דער שילער
דאנקבארקייט דורך איהרע גאנצע לעבענסצייט. איזט ער צו-
וויילען אונגעהאלטען, אונד פֿעהרט ער דען שילער אויך הארט
אן: דארף דיזער דארום קיינען גראַל אדער ווידערוויללען געגען
איהן נעהדען. אין דיזעם אויגענבליקע שיינט עז דעם קנאבען אל-
לערדינגס עטוואָ הארט, פֿאַר אללען זיינען מיטשילערן בעשעמט
צו ווערדען ער מוס אבער בעדענקען, דאס דיעס צו זיינעם
בעסטען געשעהע, אָב עז איהם גלייך אן פֿערשטאנד פֿעהלט.
זאלכעם

והמוסר ועניני חכמות מועילות, לגעור בם אם רע
הם עושים, ולשבחם על צדק פעולתם ויושר דבריהם,
ולספר להם מעשה החסידים ותומם, כדי שיתלהב
לבבם לעשות כמוהם.

צט ומן תובות האבות לתנך את הבנים במלאכה
המפרנסת את בעליה, כמו שאמרו רז"ל:
הייב אדם ללמד בנו אומנות, כדי שלא
יהיו לעול על הבריות, וכן מוטל על האמהות לנהל
את הבנות בדרך מוסר וצניעות ולהנכס בעסקי
הבית כמו הכבוס, התפירה, הטוויה, הבשול, האפי,
ובדומה, עד שיהיו ראויות להנשא ותמצאנה חן
בעיני בעליהן, שכל הדברים הללו הם או הכרחיות
לשלמות

איינע גוטע ריכטונג צו געבען, עז מוס נעמליך אין דער רעלי-
גיאן, אין דען זיטענלעהרען, אונד אין ניטצליכען קענטניסען
אונטערזייען, אונד צום גאטטעסדינסטע אנגעהאלטען ווער-
דען, לעסט עז איינע אונטערדענטליכע נייגונג פֿערשפירען, וויל
עז זיך נישט דען בעפֿעהלען דער עלטערן אונד לעהרער פֿיגען,
זא מוס עז ערמאהנט, געווארנט, אונד ווען דיעס נישטס פֿער-
פֿענגט, בעשטראפֿט ווערדען, מאן מוס עז אבער אויך לאָבען,
ווען עז זיך רעס לאָבעס אונד בייאפֿאללס דער עלטערן אונד
לעהרער דורך פֿלייס, געהארזאם, אונד איינע גוטע אויפֿפֿיה-
רונג פֿערדינט מאכט, עז איזט גוט, דאז קינד מיט דער גע-
שיכטע טוגענדהאפֿטער עדלער פֿערסאָנען בעקאנט צו מאכען,
אום דורך איהר בייאשפיל, עז צום גוטען אנצופֿייערן.

צט איינע פֿארציגליכע פֿעליכט דעס פֿאטערס איזט, דען זאָהן
צו איינעם האנדווערק, אָדער צו איינער זאָנסט ברֿאָדברייט-
גענדען פֿערריכטונג אנצופֿיהרען, אום איין ניטצליכעס מיטגליד
דער בירגערליכען געזעלשאפֿט איזט איהם צו מאכען, דיעס איזט
אין שטרענגעם געבאט אונזרער ראבבינען: "יע דערמאן איזט
פֿער פֿעליכטעט, זיינען זאָהן איין האנדווערק צו
לעהרען, אָדער לעהרען צו לאסען, ווער דיעס
אבער אונטערלעסט, פֿיגען זאָהן צו; דער ציהט
זיינען זאָהן גלייכזאם צום שטראסענרויבע אויף."

צח ואולם גם מחובות האבות, לדאוג בעבור
בניהם, כדי להביאם אל השלמות, ולגדלם
באופן היותר ראוי אל גוף ונפש האדם. צריכים להכין
להם מזונות היותר טובות לעכול, ולחלבישם בכגדים
נקיים ונאותים אל הבריות, ולשמרם מכל מאכל
ומשתה, ומכל מיני שהוק המזיקים ומשהיתים את
הגוף, עד אשר יגדלון והיו לאנשים השומרים עצמם
מכל דבר רע מבלי שיצטרך להשגיח אחר עליהם.
וצריכים להורות להם יום יום את דרכי התורה
והמוסר

אלטער אבער, ווען איהרע קרעפֿטע אבנעהמען, גאנץ פֿארציג-
ליך בייאשטעהען, אונד איהנען דאז לעבען זיך אנגענעהם צו
מאכען זוכען, אלו עז אין זיינעם פֿערמעגען שטעהט. מיט אל-
לער דינסטבעפֿליסענהייט, אונד אללען ליבעסווערקען, דיא
עז איהנען ערצייגט, איזט עז דעננאך ניכט אים שטאנדע, אויך
נור איינען מערקליכען טהייל יענער וואהלטהאטעז אבצוטראגען,
מיט וועלכען זיא עז זייט זיינער געבורט ביז אינס שפעטע אלטער
איבערהייפֿט האבען.

צח דיא עלטערן זינד אבער אויך שולדיג, פֿיר איהרע קינדער
אללע מעגליכע זארגע צו טראגען. זיא מיסען ערשטליך
בעדאכט זיין, דעם פֿיזישען דערזעלבען, דאז איזט, איהרען
לייבעסקרעפֿטען אללען פֿארשוב דורך נאהרונג, פֿלעגע, בע-
קליידונג א' ז' וו' צו געבען, דאמיט זיא אן שטערקע צונעהמען,
אונד איהר וואכסטהום בעפֿערדערט ווערדע. זיא דירפֿען ניכט
צוגעבען, דאס זיא אונפֿערדויליכע שפייזען צו זיך נעהמען,
אדער זיך זעלבסט מיט גוטען נאהרונגסמיטטעלן איבערפֿיללען.
זיא מיסען זיא פֿלייסג וואשען, אונד דיינליך האלטען; שפיל-
צייג, אונד אנדרע דינגע, וואמיט זיא זיך פֿערלעטצען מעכט
טען, פֿאן איהנען ענטפֿערנען, אונד איבערהויפט זיא זיך לאנג
אונטער וואכזאמער אבהוט האלטען, ביז זיא צו דייפֿעם פֿער-
שטאנד קאממען, אונד זיך זעלבסט איבערלאסען ווערדען קענ-
נען. וויא זיך דיא פֿיזישען קרעפֿטע נאך אונד נאך ענטוויקעלן.
אונד דער גייסט זיך הערפֿאר דרענגט, מיסען זיא טראכטען,
פֿערשטאנד אונד הערץ דעם קינדעס צו בילדען, אונד בידען
איינע

לשובתו • וישמור עצמו מלצערם או להכעיסם אף
בדבר קטן • ויעזור אותם תמיד • ביהוד בימי הזקנה
ככלות כחם • לפי שאין מספר לכל הטובות שגמלו
עמו מיום בואו לעולם • ואף אם לפעמים דברו אתו
קשות • או שהכזוהו • ימהול להם בנפשם • ויזכור
שלטובתו יסרוהו • ולא הוכיח אותו כי אם מאהבתם
אליו •

צח

*****

נאך פערשטערקט ווירד! וועלכע פערעהרונג, ליבע אונד בייא-
שטאנד זינד וויר ניכט דענען שולדיג, דערען גיטע וויר ענטווע-
דער אונזערן אייסערן וואהלשטאנד, אדער דיא בילדונג אונזערס
גייסטעס צו פערדאנקען האבען! דיא ערשטען אונד גרעסטען
וואהלטהעטער, זינד אונשטרייט דיא עלטערן • מיהע, זארגען,
קוממער, אונד נאכטוואכען, ניכטס שיאט איהרע ליבע, אונד
צו פפלעגען, צו ווארטען, אללען בעדירפניסען אונזערס הילף-
לאזען צושטאנדעס צופאר צו קאממען; אונד זיא לאסען עז
ניכט בייא דער בלאסען אויפערציעהונג בעווענדען, אונד אללעס
דאז הארצורייכען, וואז דיא עדהאלטונג דעס לייבעס ערפאר-
דערט, זאגדערן זיא בעמיהען זיך אויך אונד איינע גוטע ערציע-
הונג צו געבען, אונד פעהיג צו מאכען, אלז רעכטשאפפענע
אונד ברויכבארע מעננער אונזערן נעבענמענשען גיטצליך צו
ווערדען • נאטור אונד פפליכט פארדערן יעדעס קינד אלזא אויף,
פאטער אונד מוטטער צו פערעהרען, זיא אינגיטט צו ליבען,
אונד מיט ליבע אללעס צו בעפאלגען, וואז זיא בעפעהלען;
דען וואז זיא בעפעהלען, ציעלט איממער צו זיינעם בעסטען •
אום זא בעהוטזאמער מוס עז זיין, זיא ניכט צו קרענקען, אונד
עז דארף ניכטס אונטערנעהמען, דאז זיינע עלטערן אויך נור
דען גערינגסטען פערדרום מאכען קענטע • פאהרען זיא איהן צו-
וויילען הארט אן, אדער קעמט עז גאר צור עמפפינדליכען ציכ-
טיגונג, זא מוס עז איהנען אים הערצען פערגעבען, דארום
ניכט אונגעהארזאם ווערדען, אונד בעדענקען, דאס דיא ציכטי-
גונג זעלבסט, דא זיא אויף זיינע בעסערונג אבצוועקט, איינע
גראסע וואהלטהאט זייא • דאז קינד מוס געגען דיא עלטערן
זעהר ווילפעהריג אונד דענסטפערטיג זיין; איהנען בייא אללען
איהרען געשעפטען אונד אונטערנעהמונגען עמסיג העלפען: אים

אלטער

K ;

Tom. II.

פרק יז

(אהבת האדם אל קרוביו ומטיביו, והחובות הנמשכות ממנה.)

צו ממה שאמרנו עד הנה למדנו, שהייב כל אדם לאהוב את רעהו, לכבדו, ולכסות את חרפתו, לדבר טובה עליו, להיות תמים עמו בכל עסקיו, ולעזור כפי יכולתו, אף שלא קבל שום טובה ועזר ממנו: ושגם לא נחדול לעזור את שונאינו המצירים לנו, ולמהול להם את הרעות אשר גמלו אתנו. ומעתה התבוננו כמה חוייבנו מן הכבוד והאהבה והעזר לאותן שגמלו טובות עמנו ומכינים לנו מזונות וכל צרכינו, או המתאמצים להשלים את נפשנו, או הממלאים חפצנו, ולכן חובה על כל אדם לכבד את אביו ואת אמו, ולאהוב אותם, שהם הטיבו אותנו בראשונה. ולשמור כל מצותם שאף הם לטובתו

קאפיטעל יז

גפאן דער ליבע צו פֿערוואנדטען אונד וואהלטהעטערן, אונד דינן דארויז ענטשטעהענדען פֿעליכטען.)

צו וויר האבען געזעהן, וויא מאן זיך געגען דען נעכסטען צו פֿערהאלטען האבע, אום זיך דער ליבע גאטטעס ווירדיג צו מאכען; וויא זעהר מאן זיך בעאייפֿערן מיסע, יעדען אין עהרען צו האלטען, צו ליבען, איהם אויז אללען קרעפֿטען ביאצושטעהען, געגען זיינע פֿעהלער נאכזיכט צו האבען, אונד איהן מיט אפֿפֿענהייט אונד הערצליכקייט צו בעהאנדעלן. דיעס בין איך יעדעס מיינער נעבענמענשען שולדיג, אהנע דאס ער מיר גאך אירגענד איינע וואהלטהאט אדער געפֿעלליגקייט ער= וויזען; יא, איך מוס זאגאר מיינען פֿינדען אין דער נאטה ביאשפרינגען, אונד דען געדעכטען אונוויללען אונטערדריקען. בעדענקט נון, מיינע פֿריינדע! אום וויא פֿיל דיא אללגעמיינע נעכסטענליעבע דורך דיא פֿעליכט דער דאנקבארקייט נאך

אל יחזיקו חייב בפני אחרים, אף שהוא שונא אותו;
ולא ישמע להקלקות משהו, שרוצ' לתת לו מתנה
כדי שישתוק, וימצא חבירו חייב, אבל יאמר האמת,
ויהפך בזכותו, כדי שלא יאבד הנקי ברשעת משהו.
וכ"כ ואמר: עושה אלה, מי שמתנהג תמיד
במדות הטובות הללו, לא ימוט ולא יפול לעולם!
טוב לו בע"ה ואשריו בע"ה.

פרק

צאהו דעם נידעם, דעם האסעם אונד דער ראכזוכט צער-
פליישט צו ווערדען, פערמעגען אונד לעבען דאראן זעטצט, זיא
אויז דען קלויזען איהרער פערפאלגער צו רייסען, אונד איהרע
הערצענסדרייגקייט, איהר מאקעללאזעם שענעם לעבען צור
בעשעמונג דער באסהייט (ווען זיא נאך דער שאאם פעהיג
איזט) אן דאז העללע טאגעסליכט צו שטעללען; אונד דער
עהרענשטעללען, ווירדען אונד רייכטהימער, דיא איהם צור בע-
שטעכונג ווידער דיא אונשולד אנגעבאטען ווערדען, מיט אב-
שייא פאן זיך ווייזט.

נון בעשליסט דיא אונענדליכע גיטע אונד געדעכטיגקייט
איהרע ערקלערונג מיט דען ווארטען: „ווער אללעס דיע-
זעס טהוט, ווירד ניא וואנקען!“ ניא, ניא ווירד ער
וואנקען, נאך שטרויכעלן; דיא געטליכע ליבע שיטצט אונד
שטיטצט איהן; דיזע אונבעגרענצטע ליבע פערלייהט איהם
צופריעדענהייט אין דיזעם לעבען, אונד שענקט איהם איינסט
אין שאאסע גאטטעס וואננעפאללע זעליגקייט!

האורבת אל הזכובים. ואורגת בעדס חוטים דקים עד
שנאחזים ברשתה. ואח"כ מוצצת את דמם וחלבים.
אכל אוהב אני מי שעוזר את חבירו בין ישראל בין
אינו ישראל ומלוה לו מעות לצרכו. ואינו נושך אותו
ברבית. ומקים אותו כדי שיקום. ולא כדי שיפול יותר
עמוק מבראשונה.

צו אוהב אני מי שמצדיק את הנקי ומושיעו.
ואינו לוקח שוחד כדי להרשיעו: ולא עד
הדיין כלבד נאמר. אלא על כל האדם. אם שומע
חבירו נחשד בדבר רע. והוא יודע שחבירו נקי ממנו.
אל

*****

דיעזעם געלדע העלפֿען. אונד ביסעט נור נאך מעהר איין. אין
דער צייט, ווען ער פֿאן דער נאטה אויף דאז אייסערסטע גע-
דענגט ווירד, ערגרייפֿט ער אללערדיגס איין זא פֿערצווייפֿעל-
טעם מיטטעל, געלד צו האהען וואוכרישען צינזען אויפֿצונעה-
מען. אונד האפֿט אויף איין בעסערעם שיקזאל. אלליין דיא
צאהלונגס צייט קעמט, אונד דער ארמע קאן נאך ניכט ראטה שאפֿ-
פֿען. ער מוס זיך צו נייען צינזען, אונד צו צינזען פֿאן דען נאך
ניכט אבגעפֿיהרטען צינזען פֿערשטעהען. דיא צינזען וואכסען זא
האך דאס זיא בייאנאהע זא פֿיעל אלו דאז קאפיטאל בעטרא-
גען. נד איזט ענדליך געצוואונגען. אום דיא האבזוכט דעם ווא-
כערערס צו בעפֿרידיגען, שטיק פֿיר שטיק פֿאן זיינעם הייזגע-
דעטהע אונד זיינען קליידערן צו פֿערקויפֿען, ביז ער מיט זיינער
פֿאמיליע צו גרונדע געהעט. זא קעמט דער אונגליקליכע אין
איין ווייט גרעסערעם פֿערדערבען, אלו יענעם וואר, דעם ער
האט ענטפֿליהען וואללען. דעם וואוכערער זינד דאהער גאט
אונד מענשען שפינגעפֿינד. ער גלייכט אויך פֿאללקאממען איי-
נער שפינגע, דיא אויף דיא פֿליעגע לויערט, מיט פֿיינען פֿעדען
אומשפינגעט, אונד ווען זיא איינמאהל אים נעטצע פֿערשטריקט
איזט, זיא גענצליך אויזוויגט. גראדע זא מאכען עז דיא וואוכע-
דער, דיא בלוטזויגער דער מענשען! וויא קענטען דיזע ליבלאזען אויף
דיא ליבע, גאטטעם אנשפרוך מאכען?

צו איך ליבע דעניעניגען, דעך דיא אונשולד אונבעשמעכליך
שיטצט; דער, ער מאג ריכטער אדער קיין ריכטער זיין,
זא באלד ער דיא אונשולד אין געפֿאהר זיעהעט, פֿאס גיפֿטיגען
צאהן

צד אוהב אני מי שמחזיק ועומד בדבורו, ואם
נשבע להרע, אף ששבעתו גורמת לו רעה
והיזק גדול, לא ימיר ולא יחלל שבועתו.
צה אוהב אני מי שלא נתן כספו בנשך, שלא
הלוח ממונו לחבירו, כדי לשלם לו יותר ממה
שהלוהו. שהנותן לחבירו ד"מ מאה כסף לשנה,
כדי להשיב לו מאה ועשר, הוא עושה רעה גדולה
לו; כי איך יוכל חבירו להרויח במאה כסף כל כך,
כדי להחיות עצמו מהם, ולהוסיף עוד עליהם עשר
כסף? ומן ההכרח שימכור את נכסיו אחת אחת
ער שמתרושש ויהי' כלה ואובד, הוא וכל משפחתו.
ולכן כל מלוי ברכית שנואים בעיני ה', שמכלין את כל
מי שנופל תחת ידם אחת אחת, כדרך השממית
האורבת

*****

צד איך ליבע דעניעניגען, וועלכער אונזאנדעלבאר ערפיללט
וואז ער פערשפרייכט אויף זיין געגעבענעם ווארט פעלזענע
פערט העלט: ניא זיינען שווארד ברייכט, קענטע ער זיך גלייך
דאדורך פאסגערעסטן עלענדע רעטטען.
צה איך ליבע דעניעניגען, דער געלד אהנע וואוכער פערט
לייזט; דער מיט זיינעם פערמעגען דעם בעדרענגטען נעכט
סטען, ווער ער נון זיין, איזראעליט, אדער גיכטאיזראעליט, צו
הילפע איילט, איזן פאר דעם שטורצע זיכערט, אונד ווידער
אין שטאנד זעטצט, זיין האנדווערק אדער געווערבע צו טרייבען,
דאמיט ער זיינע פאמיליע אונד זיינעם הויזוועזען ווידער אלז
עהרליכער מאן פארשטעהען קעננע; אבער מיט דעם געליעהע-
נען געלדע נישט וואוכערט. (וואוכערן הייסט, מאן לייזעט
יעמאנדען צום ביישפיעל הונדערט גולדען אויף איין יאהר, אונד
בעדינגט זיך דאבייא אויז, בייא דער צוריקצאהלונג, איבער
דיא געליעהטנע הונדערט נאך צעהן גולדען אלז צינזען צו ער-
האלטען). דער וואוכער גלייכט איינעם מיט גיפט בעשטריכענען
פלאסטער, דאז דיא וואונדע פאללענדס אונדזיילבאר מאכט:
דער הילפסבעדירפט'גע ווירד אנשטאט אויפגעריכטעט, נור
דעסטא טיעפער איגס אונגליק געשטירצט. ער וויל זיך מיט
דיעזעם

צב אוהב אני מי שלא רגל על לשונו. להרחק
 ריב בין אנשים ע"י רכילות. ולא עשה לרעהו
 רעה. אף שרעהו הוא מאומה ואמונה אחרת.
 ולא גילה חרפת קרוביו וחביריו. והתאמץ לכסות
 את חרפתם בפני אחרים. שלא יתביישו יותר.
צג אוהב אני מי שמואס את הנבזה, המתנהג
 במדות גרועות, כמו הכילי, האכזר, ובעל
 חמס, ודומיהם, ומתרחק מחברתם, ומכבד יראי
 ה' ונתקרב להם ומתנהג במנהגם, ולומר מהם
 חכמה ומוסר להשלים את עצמו.

צד

*****
צב איך ליבע דעניעניגען, דער דיא פֿערליימדונג, אונד אל-
 לעס פֿאן הערצען פֿעראבשייעט, וואו טרעננונג אונד צוויא-
 שפאלט אונטער דען מענשען פֿעראנלאסען קאן; דער קיינעם
 זינער נעכסטען, פֿאן וועלכער אבקונפֿט ער הערשטאממט,
 אונד וועלכעם גלויבען ער צוגעטהאן זיין מאג, איבעלס צופֿיגט;
 אונד קיינעם זינער געבענמענשען איינען שאנדפֿלעק, אָדער
 זאָנסט עטוואַז שמעהליכעס אנהענגט; דער אים געגענטהייל
 ווירקליכע פֿעהלער אנדערער צו ענטשולדיגען צו פֿערקליינערן,
 אָדער וועניגסטענס היימליך צו האלטען זוכט, אום זינען נעכ-
 סטען, דער זיך נאָך בעסערן קאן, ניכט דער עפֿענטליכען פֿער-
 אכטונג פֿרייז צו געבען.

צג איך ליבע דעניעניגען, דער דיא פֿערעכטליכען מענשען,
 דיא גייציגען, הארטעהרציגען, לאסטעהאפֿטען אונד גע-
 וואלטטהעטיגען מיט גערינגשעטצונג בעהאנדעלט! ווען זיא שאָן
 דיך אָדער מעכטיג זינד, אונד איהרע געזעלשאפֿט פֿליעהעט;
 הינגעגען דיא גאטטעספֿירכטיגען, דיא פֿראַממען אונד טוגענד-
 האפֿטען אויפֿריכטיג פֿערעהרט, זיך צו איהנען העלט, איהרע
 ווייזען לעהרען אונד ערמאהונגען מיט דאנק אננימט, אונד אים
 האנדעלגדען לעבען איהרעם ביאשפֿילע פֿאָלגט.

צד

בנשך ושהר על נקי לא לקה, עושה אלה
לא ימוט לעולם!

צא הרצון, שדוד המלך שואל את השם, מי הוא
הראוי לגור באהלו, ולשכון בהר קדשו? מי
הוא האהוב מאת השם ורוצה בקרבתו אליו? ובאה
התשובה: אהב אני מי שהוידך המים עם רעיו
בכל עסקיו ומשאיו ומתנו עמהם, ואינו מזייף הסהורות
והכדורות והמשקולות, וכל פעולותיו בצדק הוא
עושה, ודובר תמיד האמת בלבבו ואינו מחניף
לרעהו, ואינו מייעצו להרע.

צב

*****

נע וואוכער געלד פֿערלייחט, אונד אונשולד אנבעשטעכליך
שיטצט: ווער דיזעס טהוט, ווירד ניא וואנקען!
צא דוד פֿראגט: ווער דארף אין דיינעם צעלטי וואהנען? ווער
אויף דיינעם הייליגען בערגע רוהן? נעמליך, ווער קאן זיך
געטראסט דער גאטהייט נעהערן, אונד זיך פֿאן דער ליבע
דעם אונענדליך גיטיגען וועזענס פֿערזיכערט האלטען? אָדער,
איז מוס מאן זיך פֿערהאלטען, אום זיך דיזער ליבע ווירדיג צו
מאכען? היראויף ערהעלט ער אין וועניגען פֿערזען איינע אנט-
ווארט, דיא בייאנאהע דאז גאנצע מאָראַלישע פֿערהאלטען דעם
מענשען אין זיך שליסט:

איך ליבע, הייסט עז, איך ליבע דעניעניגען, דער מיט
זיינען נעבענמענשען אויפֿריכטיג אומגעהט, אים פֿערקעהר מיט
איהנען, דער רעדליכקייט פֿאלגט, אונד וואז רעכט איזט אויז-
איכט; דער אין האנדעל אונד וואנדעל ניאמאנדען בעטריעגט, וועדער
וואארען, נאך מאאס, אָדער געוויכט פֿערפֿעלשט, אונד זיך ניא
פֿאס אייגענוטצע פֿערפֿיהרען לעסט.

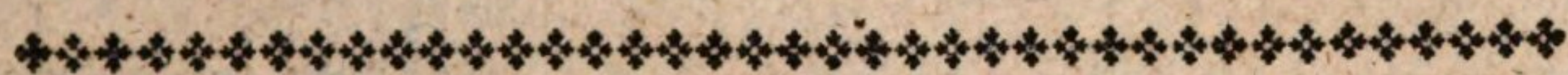
איך ליבע דעניעניגען, דער זיין ווארט העלט, זיינע
פֿערשפרעכונגען געטרייא ערפֿיללט; ניאמאנדען בעליגט, יע-
דערציט וואהרהייט פֿאס הערצען רעדעט; דער אללע פֿאלש-
הייט האסט, וועדער שמייכעלט, נאך מענשען, דיא זיינעם
ראהטם בעדירפֿען, צו נאכטהייליגען שריטטען פֿערלייטעט,
אונד איבערהויפט ניא אנרערס שפּריכט, אלז ער דענקט.

צב

בלבבו אבל יוכיחו מיד על פניו, כדי שיוכל להתנצל
עצמו כמו שנאמר: הוכח תוכיח את עמיתך
ולא תשג עליו חטא.

צ וכדי לחזור את מה שאמרנו למעלה בפסוקים
קצרים, אביא הנה דברי דוד המלך ע"ה:
ה' מי יגור באהלך? מי ישכון בהר קדשך?
הולך תמים ופעל צדק ודובר אמת בלבבו,
לא רגל על לשונו, לא עשה לרעהו
רעה, וחרפה לא נשא על קרובו נבזה
בעיניו נמאס, ואת יראי ה' יכבד, נשבע
להרע ולא ימיר. כספו לא נתן
בנשך.

טהור איך אם בעשטען, איהן גלייך צור רעדע צו שטעללען,
אום הינטער דיא וואהרהייט צו קאממען, אונד דאמיט מיין
פריינד זיך רעכטפערטיגען קאן. זא וויל עז אויך דיא שרייפט:
„ער מאהנע, שטעללע דיינגען נעכסטען צור דעם
דע; דוא זאלסט איהם דען פעהלער ניכט נאכ-
טראגען.“ צוויילען עמאללען אונד גראללען מענשען יאהרע
לאנג מיט איינאנדער, אונד ווען זיא עז רוהיג אונטערזוכען, זא
איזט אפט דער געגענשטאנד איהרער ענטצווייאונג איין בלא-
סער מיספערשטאנד.

צ שוועהרליך ווירדע מאן אללעז, וואז איך ביזהער געלעהרט
האבע, קירצער אונד בינדיגער דארשטעללען, אלז בוד אין
זיינען פזאלנען. דער פֿינפֿצעהנטע פזאלס, פֿיללייכט דער דייכ-
האלטיגסטע אן זיטטענלעהרען, לויטעט זא: „ווער דארף, א
הערר! אין דיינעם צעלטע וואהנען? ווער אויף דיינעם הייליגען
בערגע רוהען? דער רעדליך וואנדעלט, רעכט אויזאיכט; פֿאם
הערצען וואהרהייט רעדעט: מיט זיינער צונגע ניא פֿערליימ-
דעט; ניא זיינעם נעכסטען בעזעס טהוט, ניא זיאנע נעבענמען-
שען שמועהט: פֿערעכטליכע ניכט אכטעט, דיא גאטטעספֿירב-
טיגען עהרט; צו זיינעם שארען שווערט אונד העלט; ווער אה-
נע

למדינים, והם יקנוהו ויביאו אותו למצרים למכרו
לפוט־פר; אבל ה' יכול לבוא למצרים באופן אחר,
ויפתר חלומות פרעה וימצא הן בעיניו, ויהי
מה שהי': כי לא יבצר מה' למלאות רצונו בכמה
דרכים.

פס ולא בלבד שבני אדם שונאים ורודפים את
ההולך רכיל, אלא אף הקב"ה שונא אותו, כמו
שנאמה מלשני בסתר רעהו אותו אצמית.
וא"כ הוא שנוא בעיני אלקים ואדם. והשמרו גם כן
מלשמוע ולקבל רכילות, שלדברי חז"ל המקבל
מלשינות עונשו ועונו עליו, כמו הדובר רכיל עצמו.
ואם שומע דבר שאינו הגון מאהובו, אל יחפה עליו
בלבו

אויז נייד אונד אייפֿערזוכט פֿאן דעם עגיפטישען בארכארישען
פֿאלקע שקלאפֿיש אונטערדיאכט וואָרדען, דא בעפֿרייעט זיא דער
אללמעכטיגע אויף איינע וואונדערבארע ווייזע, אונד פֿיהרטע
זיא, זיינעם בונדע געטרייא, אין דאז איהנען פֿרעמדע געלאַכטע
לאנד. דיזע פֿערליימדונג פֿאן זייטען יוסף'ס האט דעמנאך צוואר
וואָהלטהעטיגע אונד גלענצענדע פֿאלגען געהאבט; אלליין דא—
רום בלייבט זיא ניכט מינדער טאדעלהאפֿט. גאט העטטע
אָהנע דיא פֿיינדזעליגע בעהאנדלונג זיינער ברידער, אנדרע מיט—
טעל געהאבט, איהן נאך עגיפטען צו ברינגען, אין דיא גונסט
דעם קעניגס פרעה צו זעטצען, אונד צום גראָסען מאַננע ווער—
דען צו לאסען. —

פט ניכט דיא מענשען אלליין, אויך גאט פֿערדאבשייעט דען
פֿערליימדער; איך פֿערטילגע דען, שפּריכט ער,
דער ווידער דען נעכסטען אין געהיים זיינע צוג—
גע שפיטצט. געבעט אויך דען פֿערליימדערן קיין געהער,
מיינע לייעבען! דער זיא אנהערט, אונד איהרען איינליספע—
לונגען פֿאלגט, איזט, נאך דען ראבבינען, עבען זא שטראפֿ—
באר, אלז דער פֿערליימדער זעלבסט. ווירד מיר איבער מיינען
פֿריינד עטוואז הינטערבראכט, דאז מיר ניכט געפֿעללט, זא
טתוע

שונאים ורודפים אותו. והרי ידעתם מה שאירע
ליוסף, הוא שנאמר עליו, ויבא יוסף את
דבתם רעה אל אביהם. הוא דבר רע על
אחיו, והמשיך שנאתם עליו עד שזרקוהו לבור,
ואח"כ מכרו אותו למדינים להיות עבד, והם מכרוהו
במצרים. ואף שכל מאורעות יוסף היו ע"פ השגחת
השם, כדי שיוסף יהי שליט, ומשכיר בר בכל ארץ
מצרים, ויביא אביו וכל אחיו לגור שם, ויהיו כל
בניהם משועבדים לפרעה במצרים, עד שהוציאם
הק"ה במופתים נפלאים: עכ"ז לא הי' מן ההכרח
שידבר רע על אחיו, והם ישנאו אותו, ומכרוהו
למדינים

*****

לוסט! דער גוטמיטהינסטע, דער ברידערליך געזינטעסטע
דאובן, האט אויף פילעם צורעדען זיא צוואר פערמאכט,
איהן ווידער אויז דער גרופט צו ציהען; ער קאנטע זיא אבער
ניכט בעוועגען, איהן אין דאז פערטערליכע הויז צוריק צו ברינגען
גען. זיין גליק וואר, דאס יוסט מעדיאניטער פארבייא צאגען,
דענען זיא איהרען אונבעזאננענען (דען באסהאפט וואר ער
זיכער ניכט), ברודער צום שקלאפען פערקויפטען: ווער ווייס,
וויא עז איהם זאנסט ערגאנגען ווערע! אינדעסען וואר זיין לאפאן
אינזמער נאך זעהר טרויריג. ער פערלאהר דאזאונשעטצבארס-
טע גוט, דיא פרייאהייט, מוסטע פאטערלאנד, פאמיליע אונד
פריינדע פערלאסען, אונד אין עגיפטען שקלאפענדיענסטע פער-
ריכטען. צוואר וואר דיזעס עראייגניס, וויא וויר שאן געזאגט
האבען, איינע בעזאנדערע פיינונג גאטטעס, דיא צום בעסטען
יוסף'ס, זיינער פאמיליע, אונד דער גאנצען נאציאן אויזשלוג.
ער ווארד אין דער פאלגע, וויא דיא געשיכטע זאגט, צום
אונטערקעניג אויזגערופען, דער אללע קארנפאררעטהע פער-
וואלטעטע, וואדורך ער צולעטצט זיינעם פאטער אונד זיינען
ברידערן אין דער ערשרעקליכען הונגערסנאטה דיא גרעסטען
וואהלטהאטען ערווייזען קאנטע. ער ליעס זיא ענדליך נאך
עגיפטען קאממען, ווא זיא זיך בעזעטצטען, אונד איין געזעכט-
ליכעס אונד עהרענפאללעס לעבען פיהרטען. אין דער פאלגע,
נאכדעם דיזע פאמיליע צו איינער גראסען נאציאן אנגעוואכסען,
אויז

רבות השנאה והמהלוקת. ולכן אמרה התורה: לא
תלך רכיל בעמך; שהרכילות גורמת פירוד
הלבבות, ומביאה לידי מריבה, והמהלוקת מבטלת
אושר והצלחת המשפחות, והורסת סדר והנהגת
האומה בכללה.

פח ולכן בני השמרו מאד מלדבר רע איש על
רעהו בסתר, ולהלשין אותו אל אוהבו, או
פקידו או לא' מבני משפחתו, שהמלשנות גורמת
רעות רבות בעולם: וההולך רכיל סופו שהכל
שונאים

*****

נאך מעהר געגען איינאנדער צו רייצען; יעדעס ווידער צוצוטרא-
גען, וואו דעם אנדערן עטווא אים אויזברוכע דעם אויפגעבראכ-
טען געפיהלס ענטפאהרען זיין מאג, דאז אַפֿט נאך מיט פֿאל-
שען אונד ליסטונגען צוועטצען פֿערמעהרט ווירד: דיא אונאייגענ-
ניטציגסטע פֿריינדשאפֿט פֿערוואנדעלט זיך צולעטצט אין דיא
גיפֿטיגסטע פֿערפֿאלגונג. — „גע הע ניכט מיט פֿער-
ליימדונגען אונטער דעם פֿאלקע אומהער;“ זאגט
דיא שריפֿט; ענטהאלטע דיך דיזעס שווארצען לאסטערס, דאז
דיא רוהע, דיא איינטראכט דער פֿריינדע, דער עהעלייטע,
אונד דער פֿאמיליען אונטערגרעכט, אונד מאנכמאל דאז גליק
איינעם גאנצען פֿאלקעס צערשטערט.

פח מאן היטע זיך, יעמאנדען היימליך אנצוקלאגען, אָדער
בייא זיינען פֿריינדען, פֿארגעזעטצען, אָדער בייא זיינען
פֿאמיליע פֿערדעכטיג צו מאכען, אונד אום דאז צוטרוען צו
בריינגען. דיא געהיימען צוטרעגער, נאכדעם זיא פֿיל אונגלייך
אנגעריכטעט האבען, ווערדען צו לעטצט פֿאן ביידען פארטהייען,
דיא זיא געגען איינאנדער אויפֿבריינגען, גלייך געהאסט, אונד
פֿערפֿאלגט. דיא שריפֿט ערצעהלט אונז דאס יום ה' זיינע
ברידער בייא איהרעם פֿאטער היימליך פֿערקלאגט, אונד זיא
ווידער זיך זיא אויפֿגעבראכט האטטע, דאס זיא בעשלאסען,
איהן אין איינע טיפֿע גרופֿט צו ווערפֿען האט יא מעהר
אלז הארט וואר דיעס פֿערפֿאהרען; אבער אויך דיא ערבייטטע-
דונג וואר שטארק: צעהן זעהנע זעהען זיך צוגלייך אונד אויף
איינמאל דער פֿעטערליכען ליבע בערויכט: וועלך איין פֿער-
לומט

לאדם על אהובו, שאהבתו אינה אמת, שהיא
מזוייפת, שהוא מתקנא בו ורוצה להרע לו וכדומה.
שע"ז מטילים איבה בלב אדם על חבירו. ויותר
שאוהבו מתקרב אליו, הוא מתרחק ממנו, שמתירא
לגלות לו את לבו ואת מעשיו, כדי שלא יוכל
להזיק לו. וההרחקה הזאת מביאה את חבירו
לכעוס עליו, בעבור שאינו מאמין בו, ומיד כשכועס
עליו, הוא חושב באמת שחבירו שונא אותו; ועי"כ
באים לדברי מריבה ומחלוקת. ואז כשרואים בעלי
רכיל, שנחלק לבב האוהבים והתחילו לריב יחד, אז
ימהרו לדבר באזני איש, מה ששמעו מפירעהו דברי
כעס ומשטמה, ויוסיפו עליהם עוד מלבם, למען
רבות

דע געגען איינאנדער אויפצוהעטצען. דיא פערליימדונג, דיזע
פעסט, דיא אים פֿינסטערן שלייכט, ערדיכטעט, אונד פֿעננט
יעדען שיין אויף, דיא רוהע צו שטעהרען, אונד דיא אויפֿריכט
טיגסטע פֿריינדשאפט פֿערדעכטיג צו מאכען. דעם אונבעפֿאנגע
נען דוינט זיא אינס אָהר, טרויע דיינעם פֿריינדע ניכט צו פֿיל,
זייא בעהוטזאם, ענטדעקע איהם ניכט דיינע געהיימניסע; גע
וויסע שפורען לאסען מיך בעפֿירכטען, ער קענטע זיא מיסברוי
כען: קורץ, ער מיינט עז מיט דיר ניכט זא אויפֿריכטיג וייא
דוא גלויבסט; אונד אונטערשפּייטצט דיזע העכמישע ווארנונג מיט
פֿארגעשפּיעגעלטען שיינגרינדען. דיא ווארנונג האט אנפֿאנגס
קיינע גראסע ווירקונג; דאך מאכט זיא פֿארויכטיגער, צוריקהאל
טענדער. דער פֿריינד נימט דיזע פֿערענדערונג וואהר, ווירד
איבער דער קעלטע אונגעהאלטען, מיט וועלכער מאן איהן
בעגעגנעט, אונד גיבט זיינען אנוויללען צו ערקעננען. נון האט
דער פֿערליימדער געוואנגען שפּיל, ער דא"ף דיזעם אנוויללען
נור איינע פֿיינדזעליגע בעדייטונג געבען, אום דען פֿערדאכט,
אונד דאז מיסטרוען צו פֿערשטערקען. יע מעהר זיך דיזער
ענטפֿערנט, יע בעליידיגטער גלויבט זיך יענער, אונד ענדליך
ערפֿאלגען פֿאן ביידען זייטען געהעסיגקייטען אונד ערבייטטע
רונגען. דיא צוטרעגער אונד אהרענבלעזער זוכען ביידע טהיילע
נאך

פז ראו בני! כמה קשה המהלוקת. שע"י המריבה שהיתה בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט הצטרכו להתפרד זה מזה. ומה הי' סוף של קרח ועדתו? שע"י תלונותם ודברי ריבם נגד משה ואהרן גדלה אש המהלוקת בקרב עם ישראל, עד אשר חלק לב העם. ועוד מעט היו קמים אלו נגד אלו, ולוחמים יחדיו כל בני ישראל כאויבים זה לזה. עד שחרה אפה' בהם. הוא צוה, והאדמה פתחה את פיה, והבליעה קרח ומשפחתו וכל האנשים אשר עזרו לריב אתו. למען לא יקום להם שם ושארית בקרב האומה.

פז והנה רוב המריבות שבבני האדם נמשכים מן האנשים הולכי רכיל, ודוברים רע בסתר לאדם

*****

פז וועלך אונהייל האט דיא צאנקזוכט ניכט אנגעריכטעט! וועס וועגען האבען אברהם אונד לוט, דיזע דורך פֿערוואנדֿשאפט אונד טונענד פֿערבונדענע מעננער זיך טרענען מיסען? ווייל איהרע ביידער זייט געווען הירטען זיך ניכט מיט איינאנדער פֿערטראגן גען קאנטען. וואו פֿיר ענטזעטצליכעס ענדע האט קרח געבסט זיינעם אנהאנגע גענאָממען! דיזע העדרש = אונד שטרייטגייע. דיגע ראָטטע האט זיך ווידער משה אונד אהרן, יא ווידער גאָט זעלבסט אויפֿגעלעהנט, דען זאמען דער צוויאטראכט אונטער דער נאציאָן אויזגעשטרייעט, זיא אין צווייא פארטהייען געטהיילט; אונד וועניג פֿעהלטע, דאס דיזע ניכט געגען איינאנס דער אויפֿגעשטאנדען ווערען, אונד זיך אויפֿגעריעבען העטטען לענגער קאנטע גאָט דיזען אונפֿוג ניכט מיט אנזעהען: ער ווינקט טע, אונד דיא ערדע טהאט איינען ווייטען שלונד אויף, פֿערשלאנג קרח, זיינע פֿאמיליע, אונד אללע דיא אן דיזעס באָס האפֿטען ראנגשטרייט אנטהייל גענאָממען האטטען, אונד איבערגאב זיא דעם אבשייא, אונד דער פֿערגעסענהייט. —

פז דיא מייסטען צענקערייען אונד שטרייטגיטען ריהרען פֿאָן דען אָהרענבלעזערן הער, וועלכע אויז אייגענניטציגען אבזיכטען, אָדער אויז באָסטהייט עז זיך אנגעלעגען זיין לאסען, פֿרייג

דע

השלום והידידות בין יושבי המדינה, תתרבה טובה
שובע וברכה.

פה ולזה רומז המשורר באמרו על ה': "השם
גבולך שלום חלב חטים ישיבך". הרצון,
שהשי"ת על ידי השלום ששם בגבולי ארץ ישראל,
שלא היו יכולים האויבים להתקרב אליה מבהוץ,
ואנשי הארץ מכפנים מתנהגים במדות משובחות,
ונוחים זה לזה, ועוזרים את רעיהם באהבה ושלום,
הוא משביעם חלב חטים, לפי שהם עובדים את
האדמה היטב בשובה ונחת, ומוציאים מן הארץ
החטים היותר טובים בשפע רב, ואינם צריכים
לזון עצמם מן הקמח הגרוע, אבל נוזנים מן הלחם
היותר יפה. ולפיכך ראוי לכל אדם לעשות שלום
בין איש לחבירו, ולהרבות האהבה והאחוה בין בני
האדם.

פו

*****

בער צו שטיללען. — פֿרידע אונד איינינקייט אבער בעפֿער-
דערן וואהלשטאנד אונד איבערפֿלוס.
פה דאז מיינט דער הייליגע זענגער, דא ער שפּריכט: ער
שאפֿט דיינען גרענצען זיכער הייט; אונד
זעט זיך דעם בעסטען וואייצען. שענקט גאט
דעם לאנדע איינען דויערהאפֿטען פֿרידען; ווירד דאז לאנד ווע-
דער פֿאן אויסען דורך עראבערונגסזיכטיגע פֿינדע בעדראָהט,
נאָך אינגעדעהאלב פֿאן פארטהייגייסט, צאנק אונד צוויסט בע-
אונרוהיגט; זא בליהט דער אקערבווא, אונד דער באָדען בע-
לאהנט דיא עמסיגען ארבייטער מיט דעם שענסטען וואייצען.
אונד מיט איבערפֿלוס אללער ארט: אין איינעם קאָרנרייכען לאנד-
דע נעהמען דיא געווערבע איינען העהערן שוואונג, אונד פֿער-
מעהרען דען אללגעמיינען וואהלשטאנד. אללעס דיזעס איז
איינע פֿרוכט דער רוהע אונד איינשטראכט.

פו

ומדנים בין איש לאשתו, בין אב ובנו, בין רב
ותלמידו, בין אדון ועבדו, וכדומה, הוא אינו נח.
עד שעושה שלום ביניהם וחוזרים להתפייס זה לזה,
ואה"כ שניהם אוהבים ומכבדים אותו. הרודף
שלום, מועיל מאוד לחברת האדם. שמדרך בעלי
הריב להתבטל מטלאכתם, ואינם עושים מאומה
כל היום, אלא חורשים וחושבים להכעיס את איש
ריבם, ולקחת נקם ממנו, וכל אחד מהם מאסף את
אוהביו ורעיו להיות בעזרו ולריב את איש ריבו, ועי"ז
מבטלים גם אחרים ממלאכתם. ואם תגדל אש
המחלוקת ובושרת במשפחות רבות, ובין כל אנשי
העיר, אז שדותיהם ישארו שממה מבלי עובד
אותם, ובעלי המלאכות ילכו שומם, ואינם
מוצאים לסוף אף כנר לחם. ובהפכו, ברכות
השלום

*****

מער, אינדעם ער דיא צוויאטראכט אים קיימע ערשטיקט, אויף
דיא גאנצע בירגערליכע געזעלשאַפֿט האבע. געראטהען מעג=
שען אין שטרייט, פֿערוואהרלאָזען זיא איהר געווערבע, אונד
ווענדען אין דער ערביטטערונג איהרעס געמיטשהם אללע איהרע
געדאנקען לעדיגליך דארויף, וויא איינער דען אנדערן אס מייס=
טען קרענקען קעגנע. יעדע פארטהייא, אויסערדעם דאס זיא
איהרע געשעפֿטע פֿערנאכלעסיגט, שטערט זיא אויך איהרע
פֿריינדע פֿאן איהרען פֿערריכטונגען, בערופֿט זיא אללע אויגענ=
בליקע צו זאממען, אום ראטה צו פֿלעגען, וויא דעם געגנער
ביאצוקאממען זיא. געהמען מעהרערע פֿאמיליען אנטהייל אן
דיוער געגענווייטיגען פֿערפֿאלגונג, זא קאמט עז אפֿט זא ווייט,
דאס דיא פֿאקעל דער צוויאטראכט דיא גאנצע שטאדט אין
פֿלאממען זעטצט, אונד אללע איינוואהנער געגען איינאנדער
ערביטטערט. יע מעהר דער געהעסיגע פֿערפֿאלגונגסגייסט אום
זיך גרייפֿט, דעסטא מעהר רייסען מייסיגאנג אונד צערשטריי=
אונג איין; דיא פֿעלדער ווערדען ניכט אנגעבויט, דיא געווער=
בע ניכט בעטריעבען, אונד דיא צאנקזוכט פֿערלעסט זיא ניכט
עהער, ביז זיא קיינען ביסען בראד מעהר האבען, איהרען הונ=
גער

מתרצית ומוחלת • והכת הזאת היא היותר משובחת
שבבני האדם, שראוי לנו להתדמות אליה.

פרק טז

(הכעס והמחלוקת מושכות רעות גדולות אחריהן.)

פר מי שהוא קשה לבעוס ונוח לרצות, הוא נוטה
אל השלום ואוהבו; לא בלבד שהוא שוכן
תמיד, להיות בשלום עם רעיו ומכיריו, ועם כל
אדם מאיזה עם ואמונה שיהי, אבל שאוהב גם את
השלום בכלל. אם רואה ריב בין אנשים, או מזה
ומדנים

*****

סערסט זעלטען, אונד נור ביא זעהר וויכטיגען פֿעראנלאסונגען
אויפֿגעבראכט ווירד, אבער אויך אלודאן ווידער, וויא גאט,
צור פֿערוזהנונג אונד צום פֿרידען צוערשט דיא הענדע כיע-
שעט.

קאפיטעל טז

(צאָרן אונד צאנקזוכט האבען זעהר איבלע פֿאָלגען.)

פר דיא נייגונג צור פֿריד פֿערטיגקייט ערצייגט אויך
דיא פֿרידענסליכע, ווער זיך בעשטרעבט, מיט
זייען נאכבארען, בעקאנטען אונד אללען מענשען, זיא מעגען
איזראעליטען אָדער נישטאיזראעליטען זיין, אין איינטראכט צו
לעבען, דער ווינשט אויך, דאס פֿרידע אונד פֿערטראגזאמקייט
אונטער דען מענשען אללגעמיין העררשען מעגען, זיהט ער פֿריינדע,
עהעלייטע, פֿאטער אונד זאָהן, לעהרער אונד שילער, אָדער הערר
אונד דינער אים צווישט אונד שטרייט, זא האט ער וועדער ראסט
גאך רוהע, ביז ער זיא אויזגלייכט אונד זיא ווידער פֿעראייניגט מאן
גלויבט נישט, וועלכען נישטצליכען איינפֿלוס דער פֿריעדענסשטיפֿ-
טער

לקראה כת הרשע. לפי שנמצא בה כבוד הלב, גאווה
וגאון, והיא מתרחקת מדרכי ה' שאמר. והי'
בטרים יקראו ואני אענה עוד הם מדברים
ואני אשמע, והוא נותן תחלה יד לפושעים,
פושט ימיו לקבל את השבים אליו מחטאתם.
השלישית, אינה כועסת בקל ואינה מתרצית בקל.
ואף שקושי המחילה הוא דבר מגונה ורע מאוד,
לפי שע"ז האדם מתרחק מדרכי השי"ת, כמו
שאמרנו, עכ"ז אינה מזקת כל כך לחברת האדם,
לפי שקשה הדבר להביא הכת הזאת לכלל כעס.
והכת הרביעית, נקראת כת החסד, שאינה כועסת
אלא לפרקים מעטים, ועל ענינים גדולים וקשים
שראו לבעוס עליהן, ובבקשה מועטת מיד היא
מתרצית

*****

בין מאן זיא נור אייניגערמאסען כעזענפטיגט. דיזע פֿערראטהען
שטאלץ אונד הארטעהדציגקייט, אונד זינד ווייט ענטפֿערנט
דיא וואהלוואללענדע בערייטווילליגקייט גאטטעס צום פֿערגעבען
נאכצואהמען. בעפֿאר זיא מיך אנרופֿען, שפֿרייבט
ער; אנטווארטע איך שאן; זיא האבען גאך ניכט
אויזגעשפֿראכען, האבע איך שאן געוועהרט;
ער ביעטעט דען בעזעוויכטערן צו ערשט דיא האנד, אונד
שטרעקט זיינע רעכטע אויז, דען רייאגען זינדער גיטיג אויפֿצו-
נעהמען. מאנכע מענשען פֿאן פֿלעגמאטישער נאטור, זינד עבען
זא שווער צו פֿערזעהנען אלז שווער עז איזט, זיא צום צארגע
צו רייצען. אב זיא גלייך פֿאן דער איינען זייטע, דאס מאן זיא
נעמליך נור מיט מיהע ווידער בערוהיגען קאן, זעהר צו טא-
דעלן זינד, זא האבען זיא דאגעגען דאז גוטע, דאס זיא זיך
ניכט לייכט ערצירגען, מיט היז וועניגער שאדען אלז יענע אנ-
ריכטען, דיא אללע אויגענבליק אויסער פֿאסונג קאממען, אונד
דאדורך מאנכעס אונהייל שטיפֿטען. דיא ריהמליכסטע אונד נאכ-
אמונגסווירדיגסטע קלאסע דער מענשען אבער איזט יענע,
דיא איהרע נאטור, איהר טעמפֿעראמענט אונד איהרע ליידענ-
שאפטען בעהערדשט, גיא איהרע פֿאסונג פֿעדליערט, איי-
ט 1
בערסט

לרצות. רשע. קשה לבעוס וקשה
לרצות. יצא הפסדו בשכרו. קשה לבעוס
ונוח לרצות. חסיד.

פג הכוונה שיש בבני אדם ד' כתות: האחת,
שכועסת על כל דבר קטן ועל כל דבור קל,
והיא מדה מגונה; אבל היא נוח לרצות, כמעט
שהמבעים אותה מתחיל לבקש מחילה היא מיד
מתפייסת. ודבר זה הוא משובח מאוד, אבל
תועלתו קלה; לפי שאחר המחילה הוזרת לבעוס
מיד על כל דבר מועט. השנית, כועסת בקל, ואינה
כתרצית אלא אחר בקשות והכנעות רבות; וראוי
לקראה

*****

איזט לייכט אויפצוברינגען, אונד ווידער
לייכט צו בעזענפטיגען; ביא דעם וויעגט דאז
נאכטהייליגע דאז פארטהיילאפטע אויף
ווער לייכט אויפפעהרט, אונד זיך שווער פער-
זעהנען לעסט, האט איין בעזעם געמיטה
מאנכער לעסט זיך ניכט לייכט צום צאָרן רייצען.
אונד ווירד ער גערייצט, זיך גור מיט מיהע ווי
דער בערוהיגען; ביא דיזעם וויעגט דאז גוטע
דאז שליממע אויף. נור דער גראַסמיטהיגע,
דער טוגענדהאפטע איזט שווער אויפצוברי-
גען, אונד לייכט צו בעזענפטיגען

כג נעמליך עז גיבט מענשען פאן איינעם היטציגען טעמפער-
מענטע, דיא יעדעס אונגעביהרליכע וואָרט, איינע מינע
אויפצוברינגען אים שטאנדע איזט; דאז איזט אונשטרייטיג איינע
זעהר טאדעלהאפטע אייגענשאפט. וואהר איזט עז, זיא זינד
גלייך ווידער גוט, זא באלד דיא היטצע פאראיבער איזט;
אונד מאן ווירדע זיא דיזעהאלב לאַכען קעננען, ווען זיא
ניכט אללע אויגענבליקע ביא יעדער גערינגפייגיגען פערנלאסונג
ווידער אין היטצע געריעטהען, אונד זיך אויפס נייע פיר בע-
ליידיגט הילטען. עז גיבט אנדערע, דיא נעכסט דעם, דאס
זיא לייכט אויפפאהרען, אויך האלזשטאדריג זינד, ביא דענען
עז פיל צייט אונד מיהע, אונד גראַפע דעמיטהיגונג קאסטעט.

ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישרים
אתו.

פב הפיך השם הוא להתרצות איש אל רעהו. לדבר
טוב עליו, להשלים אתו, אם הכעיסו ופגע
בכבודו; כמו שאב העליון. אב הרהמים, מוחל
וסולח לאשמת בני אדם הקרבים אליו לבקש
ממנו סליחה ומחילה. ולא בלבד שבעל מדה הזאת
מושך עליו חוט של חסד השם ית'. ואויביו נהפכו
לו לאוהבים, אף הוא מעורר לב אחרים להתנהג
בדרכיו ובמדותיו, ונמצא בזמן שהתרום בנפשו
על יצר הנקמה הוא גורם שלמות לזולתו. וזהו
מדת החסיד, כמאמר חכמינו: ארבע מדות
בדעות: נוח לבעוס ונוח לרצות יצא
שכרו בהפסדו. נוח לבעוס וקשה
לרצות

וואנדעל גאט גענעהם; זא טרעטען אויך זיינע
פיינדע אין פריעד ענס בונד מיט איהם: זאגט דיא
שי"ט.

פב גאט האט איין וואהלגעפאללען, ווען דיא מענשען געגען
איינאנדער פריינדליך אונד פערטרעגליך זינד, אונד בעליי-
דיגונגען נאכזעהען, וויא ער מיט אונזערן פערזעהונגען נאכזיכט
האט. פערזעהנקיכלייט אונד פריעדפערטיגקייט זינד טוגענדען,
דיא אונז ערשטליך גאט געפאלליג מאכען, אונד דאן אויך אונז
זיעדע פיינדע, דיא אונז אהנע אורזאכע געקדענקט האבען, צום
גוטען בעקעהרען, זיא בעסערן; אינדעם זיא איהרע אונגעדרעכט-
טיקייט איינזעהען לערנען דיא זעלבסטאיבערווינדונג גיכט אונז איי-
נען צוואכס פאן פאללקאממענהייט אונד פערעדלוג. ווער עז
אין דער פערזעהנליכקייט צור פערטיגקייט געבראכט האט, דען
גענען דיא ראכניגען: גראסמיטיג; איינען אויזער-
וועהלטען, טוגענדען פאן מאן, פריער ארטען
פאן געמיטסהעסבעשאפענהייטען גיכט עז אונז
טער דען מענשען, זאגט דער תלמוד: מאנכער מיזנט
אויזט

ולכחול להם כלבי יהיו ישראלים או מחזיקים
בדת אחרת. וכן צוו רבותינו לאמר בלילה קודם
שילך לישן: שארי לי מארי מאן דמצער
לי: מאן דמצער לי, בין שהוא בן ברית, ובין
שאינו בן ברית. והבא לבקש מחילה ממנו, ימחול
לו מהרה, בטוב לבב, בנחת רוח, ובפנים רצוים.
אך ימתין עד שיכלה דבריו, אבל יאמר מיד:
שכחתי כבר מה שעשית לי. המדה המשובחת
הזאת מהפכת השונאים לאוהבים, ואל יצירו לו
עוד. כי שלמים הם אתו כל ימי חייו. כמו שנאמר:
ברצות

בליק גענייגט פֿינדען לאסען, אונז מיט איהנען אויזצוזעהנען,
זא באלד זיא אום פֿערצייהונג ביטטען. יא, וויר מיסען איהנען
שאן אים פֿאראויז אים הערצען פֿערגעבען: דען דיא ראבבינין
בעפֿעהלען, דאס מאז אללע נאכט, בעפֿאָר מאן צו בעטט גע=
העט, זיין געמיטה פֿאן יעדעס גראָלל, יעדעס פֿינדזעליגען גע=
דאנקען רייניגע, אונד דאן אויך גאָט פֿיר זיינע פֿינדע אום פֿער=
געבונג אנדעפֿע: „דער הערר פֿערצייהע יעדעס,
דער מיך בעליידיגט האט!“ גאָט פֿערגעבע יעדעס, ער
זיא איזראעליט, אָדער ניכטאיזראעליט; ער פֿערגעבע אללען
מענשען, דיא מיך הייטע געקדענקט האבען. דיעס געבעטזעטצט
פֿאראויז, דאס וויר אונז שאן מיט איהנען אויזגעזעהנט האבען,
אונד נוד נאך בעזאָרגען, גאָט מעכטע איהר בענעהמען געגען
אונז ניכט אונגעאהנדעט לאסען, וועסוועגען וויר איהן אום ער=
לאסונג דער שטראפֿע אנפֿלעהען מיסען. ווען יעמאנד אונז דיא
צוגעפֿיגטע בעליידיגונג אבביטטעט, זא דירפֿען וויר ניכט דען
געריןגסטען אונזיללען געגען איהן בליקען, אויך אונז ניכט לאנג
ביטטען לאסען. מאן מוס פֿילמעהר איהם מיט גיטע אונד
זאנפֿטמוטה צופֿאָר קאָממען, אונד בעפֿאָר ער גאָך אויזגעשפּראָ=
כען האט אנטוואָרטען: מאן האבע שאן אללעס פֿערגעסען
אונד פֿערגעבען, אום איהם יעדע דעמיטהונג צו ערשפּארען.
דיזעס איזט דאז מיטטעל, פֿינדע אין פֿרינדע צו פֿערוואנדעלן,
איהדע צונייגונג צו געווינען, דיא אונז פֿיר יעדע קינפֿטיגע בע=
ליידיגונג אום געוויסעסטען זיכערטיי „איזט דעס מענשען
וואנדעל

פ ואחרי שמהובות האדם להתנהג בדרך שיכבדוהו ויאהב. הו אחרים, לפי שאהבת רעיו, הוא אמצע, שע"י יוכל להגיע אל שלמותו, לכן הזהירו מאוד, בני! שלא להקל בכבוד אחרים, ואל בינתכם אל תשענו, אבל תתיעצו עם מי שראוי לקחת עצה ממנו, ואל תהא דעת אחרים קלה בעיניכם. שימו על לבכם, מה שידונו אחרים על מעשיכם ועל דבריכם, ואם צדקו אמריהם תקחו מוסר מהם, ואל תבוזו למי שיהי', ואף אם הם הפחותים שבבני אדם.

פא כמו שהוא ממדות משובחות להטות שכמו לסבול המקרים ופגעים רעים, ולא להתלונן עליה' ורצונו, כן ראוי לסבול בני אדם המכעיסים ומצערים אותו הן במעשים והן בדברים, ולמחול

פ דא עז נון דיא פֿלִיכט מיט זיך ברינגט, אונז דען ביאפֿאלל, דיא אכטונג אונד דיא ליבע דער מענשען צו ערווערבען, דיא אויך אלז מיטטעל צו אונזערם פֿארטקאממען, אונד אונזערע פֿערפֿאלקאמנונג דיענען; זא נעהמט אייך אלזא אין אכט, מיינע ליבען! יעמאנדען גערינג צו שעטצען, אויף אייערע געשיקליכקייט איינען גראסען ווערטה צו לעגען, אדער אייך פֿיל אויף אייערע איינזיכטען איינצובילדען. נעהמעט גוטען דאטא פֿאן אויפֿריכטיגען אונד ערפֿאהרנען מענשען אן: האל-טעט קיינע מיינונג פֿיר צו גערינג, אום זיא אנצוהערען; זייד ניכט גלייכגילטיג געגען דאז אורטהייל, דאז דיא לייטע איבער אייערע האנדלונגען אונד אייערע אויפֿפֿיהרונג פֿעללען; אונד טאדעלן זיא אייך מיט רעכט, דער טאדעל מאג אויך פֿאן דער געמיינסטען קלאסע דער מענשען. הערקאממען, לאסט איהן ניכט אויסער אכט, זאנדערן זוכט אייך צו בעסערן.

כא וויא וויר אונזערע ווירדיגען שיקזאלע געלאסען אונד אָהנע מורדען ווידער גאט ערטראגען, זא מיסען וויר אונז אויך געגען דיא בעליידיגונגען אונד אונגערעכטיגקייטען אונזערע פֿיינדע מיט געדולד וואפֿנען. וויר מיסען מיט איהנען נאכזיכט הא-בען, אונד פֿריעד פֿערטיג זיין, אלזא אונז יעדען אויגעג-בליק

אנכי עמכם; ואף שהם קראו אותו נשיא
אלקים, הוא לא נתגאה בלבו, ולא רצה לקחת
את מערת המכפלה מהם בחנם, אבל קנה אותה
בארבע מאות שקל כסף. וגם אחרי שקנה מהם
המערה, לא דבר עמהם בדרך עזות, כאשר יעשו
הקונים, אבל התנהג עמם בענוה ובדרך מוסר.
והנה כמו שבני אדם שונאים את המתגאה עליהם,
ומרחיקים עצמו מהם, ואינם נותנים לו אף הכבוד
הראוי לו, ומכניעים ומשפילים אותו, כן אוהבים
את הצנוע והעניו; הכל נמשכים אחריו, ומגביהים
אותו מעלה מעלה, ויותר שהוא בורח מן הכבוד,
הכבוד רודף אחריו.

*****

דען קינדערן חת אים בעשיידענען טאנע; „איין פֿרעמד־
לינג, איין אנזעסיגער בין איך נור ביא אייך.“
זיא נאנטען איהן: איינען געטטליכען פֿירשטען, וואלטען איהם
צור בעצייגונג איהרער עהרפֿורכטדיא העהלע שענקען דאריינען
זיינע פֿרויא בייאצוועטצען; ער אבער איבערנאהם זיך וועדער
דעם האהען טיטעלס, דען זיא איהם בייאלעגטען, נאך וויל־
לינטע ער איין, דיא העהלע אלו בעשענק אנצונעהמען, זאג־
דערן ערקויפֿטע זיא אום פֿיער הונדערט זילבערשטיקע, לייטע,
ווען זיא איין ערבשטיק קייפֿליך אן זיך געבראכט, פֿלעגען זיך
דאן טעהר פֿרייאהייטען הערויז צו נעהמען: אברהם אבער
בליב זיך גלייך; שפֿדאך איממערפֿארט אים בעשיידענען טאנע;
וויא מאן דען שטאלצען פֿליעהעט, האסט אונר פֿעראכ־
טעט, איהם זאגאר דיא עהרענבעצייגונג פֿערזאגט, דיא איהם
פֿאן דעכטס וועגען געביהרט; זא ווירד דער בעשיידענע גע־
ליכט, געשעטצט, פֿאן אללען מענשען אויפֿגעזוכט, פֿאן איי־
נער שטופֿע דער עהרע צור אנדערן ערהעהנט: יע מעהר ער
דער פֿערעהרונג אויווייכט, דעסטא מעהר ווירד ער אללענט־
האלבען פֿאן רער עפֿענטליכען האכאכטונג בעגלייטעט.

מודה על דבריו ומקבלם. ואם מוצא בנפשו סברות
חזקות המתנגדות לדעת אחרים, ואינו יכול להסכים
עמהם לא יאמר תשובותיו בקול רם ובגאווה, אבל
מציע אותם בענוה ובדברי הן לפנייהם, ואומר:
צר לי, שאיני יכול להסכים עם דבריהם, אף שהם
דברי שכל, אבל מצאתי עוד בנפשי כמות ספיקות,
ואלו הן: ואחר שחתם דבריו, מבקש מהם מחילה,
שלא לנצחם הציע ספקותיו, אבל לחקור עמהם
אמת הענין המדובר ביניהם.

ע ממדת הצנוע להתחבא עצמו ושלא לרדוף
אחרי הכבוד והשררה, ואינו מתנשא על
אחרים. והרי ידעתם שאברהם אבינו ע"ה עם כל
חכמתו מעלתו ועשרו, אמר לבני חת: גר ותושב
אנכי

וועם עז וי"א. — קאן ער דיזער מיינונג אבער זיינען בייאפאלל ניכט
שענקען, נלויבט ער גרינדע צו האבען, זיא בעשטרייטען צו מיסען, אלז
דאן ווירד ער ניכט שטאלץ הינטרעטען אונד זיינע איינווענדונגען
מיט גראסעם גערייטע אלז ענטשיידענדע אויף שפריכע
אויפדרינגען, זאנדערן דיאזעלבען בעשיידען אונד זאנפט
פארטראגען, אונד שפרעכען: עז טהוט מיר לייך, דאס איך
מיט איהרען גרינדען, דיא איבעריגענס שאפפניג זינד, ניכט
איבעראיין שטיימען קאן, ווייל מיר נאך פאלגענדע צווייפעל
אים וועגע שטעהען, אונד ביים שלוסע זיינער רעדע אום פער-
געבונג ביטטען, דאס ער זיינע צווייפעל פארגעטראגען האבע,
וועלכעס ניכט אויף רעכטהאבערייא, אדער אויף זוכט צו גלעג-
צען, זאנדערן לעדיגליך אין דער אבזיכט געשעהען זי"א, אום
וואהרהייט צו ערלאנגען.

ע דער בעשיידענע מאן לעבט גערן אים פערבארגענטי,
דענגט זיך ניכט הערפאר, ווירדען אונד עחרענשטעלען
צו ערהאשען, אדער זאנסט אויף איינע ארט הערשאפט
איבער מענשען אויפצואיבען. דיא בעשיידענהייט אונזערס שטאמ-
פאטערס אברהם מאג אונז היראין צום מוסטער דינען. זא
ערהאבען, זא גראס אונד רייך ער וואר, שפראך ער דאך מיט
דען

הדבקות בו, ואינו מתנשא על זולתו בשביל מעלותיו
שאינן שלימות בעיניו, וחושב שהן קלות כל כך עד
שכל אדם יוכל להגיע אליהן ביגיעה מעטה. והוא
אינו מתבייש לשאול אם שומע דבר ואינו מבינו
בראו, ומכניע עצמו אל כל אדם, אם יכול ללמוד
אולדשיג ממנו תועלת מה לו ולזולתו. הצנוע אינו
מתעקש ועומד על דעתו; הוא שומע תהלה דעת
אחרים ושומע אותם בנחת, ואינו נבהל להשיב על
דבריהם, אבל בוחנם ושוקלם היטב, ואם ישרו
בעיניו, אז הוא מודה להם בטוב פנים. ואף אם
הפחות שבהם נצחו והכריעו לדעתו, אינו אומר מי
הוא זה שרוצה לדעת זאת יותר טוב ממני?
והרי עמך משכלו כמה וכמה מדריגות? אבל
מודה

*****

זיך מעגליך צו בעסערן טראכטעט. בעשיידען איזט מאן, ווע-
מאן זיך פֿאַן זיינען פֿאַרציגען ניכט איינגעהמען לעכט, אום אנ-
דערע גערינג צו שעטצען; ווען מאן אים געגענטהייל זיינע
פֿאַללקאממענהייטען גערינג אכטעט, אונד צו גלויבען גענייגט
איזט, דאס אויך אנדערע מיט מעסיגער אנשטרענגונג דאצו
געלאנגען קעננען. ווער זאָ פֿאַן זיך דענקט, שעמט זיך ניכט
צו געשטעהען, ער האבע דיזעס אָדער יענעס נאָך ניכט דעכט
איינגעזעהען. ער העלט עז פֿיר קיינע העראבלאסונג, עטוואז,
פֿאַן וועס עז זיין, צו ערלערנען, אָדער עטוואז ניטצליכעס פֿיר
זיך אונד אנדערע צו ערהאלטען. גיא ווירד ער אייגענוינג אויף
זיינע מיינונג בעהאררען; ניא אנדערן אין דיא דערע פֿאַללען,
זאָנדערן דיא מיינונג איינעם אנדערן רוהיג אונד אויפֿמערקזאם
אנהערען, זיין גענויא פֿריפֿען, אונד ווירד, ווען ער זיין ריכטיג
פֿינדעט, פֿאַן זיינען געדאנקען אבגעהען, אונד איהר עפֿפֿענט-
ליך גערן ביאפֿפֿליכטען. דער איהן ווידערלעגט, מאג נאָך זאָ
אונבעדייטענד זיין, ווירד איהם גלייכוואָהל ניא דער געדאנקע
איינקאממען: וויא, דיזער ווילל עז בעסער וויסען? וויל מיך בע-
לעהרען? קאן ער זיך וואָהל מיט מיינעם שארפֿזיננע מעסען?
זאָנדערן ער הולדיגט דער וואוהרהייט, כאג זיין קאממען, פֿאַן
וועס

ולתגאה עליהם, לשומם כעבדים המשתחווים
לפניו, והוא רודה ומושל בם להנאתו, או להרים
לבבם על אחיו.

פרק טו

(מעלת הצניעות והעניות)

עה כמה נאה מדת הצניעות! הצנוע חוקר את עצמו
וידע: זאת נפשו, רואה מעלותיו, ושוקל כנגדו
את חסרונותיו. הוא מרפא עצמו יום יום מן החסרונות
הדבקות

*****

גער דורך נייען רייכטחום, דער דיא אללגעמיינע טהעטיגקייט
בעלעכט, ווידער אויפצורייכטען. עז גיבט אויגענבליקליכע פֿער-
לענענהייטען, אויז דענען דיא געוועללשאפט נור דורך גראסע
אויפֿפֿערונגען געריסען ווערדען קאן. זאלכע אויפֿפֿערונגען
קענען זיך נור זעעלען אבגעווינגען, דיא זיך איבער דיא דענק-
ארט אייגעס זעהר גראסען טהיילס דעם מענשענגעשלעכטס היי-
אויף שווינגען. זאלכע זעלטנע מענשען האט דיא פֿארזעהונג
צום בעסטען איהרער מיטברידער הינעשטעללט, ניכט אבער,
זיך איבער זיא צו ערהעבען, זיא צו אונטערייאכען, אונד נור איה-
רער הערשבעגערדע צו פֿרעהנען. דיא פֿארזעהונג ווידע זאנסט
מיט זיך אין ווידערשפרוך קאממען, אונד געגען איהרען צוועק
האנדעלן.

קאפיטעל טו

(פֿאן דער בעשיידענהייט אונד זאנפֿטהייט)

עה דיא קראנע אללער פֿארציגע, אללער גראסען פֿעהיגקייט
טען, אונד אללער טוגענדען, איזט דיא בעשיידענע
הייט. בעשיידען איזט מאן, ווען מאן זיך זעלבסט פֿריפט,
צוה זעלבסטקענטניס קאמט, זיינע פֿעהלער איינזעהט, אונד

זיך

הנשגבה. לחונן מעט מבני אדם במעלות יותר
נכבדות, לא לתועלת עצמן, אבל לטובת החברה.
לפעמים תצטרך חברת בני אדם וטובתם אנשים
מופלגים בכת, במעלה, או במדה: בעלי אומץ
לכב למלחמה, אנשי חכמה עמוקה להנהגת העם,
ויד הרוצים המעשרת את בעליה, ומעשרת את
החברה ברב הסחורות, ובעלי נפש נדיבה, להזיל
זהב מכיסם בשעת הדחק, כי אולת יד בני העיר
אשר באה במצוק. והי' בכל זאת הפך השם להועיל
לבני אדם לתמכה ולסעד, ולא לבזותם,
ולהתגאה

*****

דאז גליק איינען אויזגעצייכנעטען פֿארצוג געשענקט, צו בערענ-
קען, דאס ער איהן מעהר צום בעסטען אנדרער מענשען, אלז
צו זיינעם אייגענען פֿארטהייל, אונד נאך וועניגער אין דער אב-
זיכט ערהאלטען האבע, דאדורך איבער אנדערע מענשען צו
הערדשען, אונד זיא אלז זיינע אונטערגעבענע צו בעטראכטען.
דיא אונערפֿארשליכע ווייזהייט גאטטעס, אינדעם זיא דיא פֿער-
פֿאללקאמונג דער מענשען דורך דיא געזעלשאפטליכע פֿער-
בינדונג צו ערהאלטען זוכט, האט עז געטהיג געפֿונדען, מאנכע
מענשען מיט אויסערארדענטליכען גייסטעס = אָדער געמיטהס =
קרעפֿטען, מאנכע מיט גראסען טוגענדען אויסצוריסטען, אונד
אנדערע אין זאלכע אומשטענדע צו זעטצען, וואָדורך זיא
דער בירגערליכען געזעלשאפט, צוועלכער זיא געהערען, אונד
צווייילען דער גאנצען מענשהייט זאלכע ערשפרייטליכע דיענ-
סטע לייסטען, דיא פֿאן דער מיטטעלמעסיגקייט מענשליכער
קרעפֿטע ניכט צו ערהאלטען וואָרען, אום איינען גראסען שטאאט
צו לייטען, איזט איין דורכדרינגענדער גייסט פֿאן געטהען, דער
דאז גאנצע אין איינעם בליקע איבערשויעט, אונד ווען עז צו
וואנקען דראָהט, אין זיך זעלבסט מיטטעל פֿינדעט, דאז עפֿ-
פֿענטליכע וואָהל צו זיכערן, צווייילען מוס איין האָהער העלדענ-
מוטה דאז בעדרענגטע פֿאטערלאנד דען געפֿאהרען ענטרייסען,
מאנכמאהל האבען אויסערארדענטליכע אנשטרענגונגען אונד
איין ווייט אומפֿאסענדער שפעקולאציאָנסגייסט נייע הילפֿסקוועל-
דען צו ענטדעקען, אום דען געזונקענען וואָהלשטאנד דער ביר-
גער

יתגאה המשכיל, אף אם יש בו יתרון מעלה, או
יתרון קנין, כמו היופי, החכמה, העושר, הגדולה,
ודומיהם. בעין שכלו יראה שיש בעולם רבים
יפים ממנו; יש עשירים רבים, שבערכם יהי עני;
ופקידים שהם נתעלו יותר ממנו, כי גבוה מעל
גבוה שומר וגבוהים עליהם. וכן יש חכמים גדולים
שהוא צריך עוד לשמשם וללמוד מהם כל מי חייו.
עז והכלל, מי שיש בורוח חכמה מבין בעצמו, שכמו
שכוונת הבורא היא שיהיו בני אדם ביישוב
ובחבורה נעזרים זה מזה, כן רצתה חכמתו
הנשגבה

דעסען פֿאַרציממער געסטערן פֿאַן מענשען פֿאַלל וואר, ווירד
הייטע זייער ווירדע ענטזעטצט, אונד איבערמאָדען וויל שאַן
ניאמאנד וויסען, וואָ ער וואָהנט. דיא טאלענטע, דיא גליקליכע
כען נאטורגאבען, שיינען עטוואז דויערהאַפֿטער צו זיין, זינד
אבער אויך ניכט איממער בלייבענדיג מאן האט ביאשפילע,
דאס מאנכע זעהר געשיקטע מענשען נאך איינער געפֿעהרליכען
קראנקהייט, פֿיל פֿאַן איהרען פֿערשטאנדסקרעפֿטען פֿערלאָהע
רען, אונד איינע גייסטעסשוועכע איברג בעהאלטען האבען,
וואָדורך זיא צום נאכדענקען אונפֿעהיג געוואָרדען וואָדען וואו
ענדליך דיא אבקונפֿט פֿאַן איינער פֿערעהרונגסווירדיגן פֿאמיליע
בעטריפֿט, דיא האט אין זא לאנג קיינען ווירטה, ביז מאן זיך
ניכט דורך פֿאַרטרעפֿליכע אייגענשאפֿטען ווירדיג געמאכט האט,
אין מיטגליעד דיזער פֿאמיליע צו זיין, דיא איהם הערנאך אלס
לערדינגס אייניגען גלאנץ זעהר געבען קאן.
עז ווער אייניגער איבערלעגונג פֿעהיג איזט, ווירד זיך אויף קיי
נען דיזער פֿאַרציגע פֿיל איינבילדען איזט ער שען געביל.
דעט, ווירד ער ערוועגען, וואָ פֿיל שענערע מענשען גיכט עז
ניכט, דיא מיך פֿערדונקעלן! איזט ער רייך, געשיקט, בע
קליידעט ער איינע האָהע ווירדע, זא ווירד ער אין דער וועלט
מענשען פֿינדען, דיא רייכער זינד, העהערע עמטער פֿערוואל
טען, אונד עז אין דען וויסענשאפֿטען זא ווייט געבראכט האט
כען, דאס ער ביא איהנען נאך לאנג אין דיא שולע געהען
קאן — איבערהויפֿט האט אין יעדער, דען דיא גאטור, אדער
דאז

להבניע עצמו אל מי שאינו חכם כמהו או מי
שמשפחתו אינה נכבדת כמשפחתו וימות ברעב
ואל ישרת אנשים אחרים שהם לניטה מכדרגתו.
עו כל משכיל יודע שהגאות הוא סכלות גדולה
לאדם שכל היתרונות שיש לו ביופי
בעושר בשלטנות ובידיעות הן דברים חולפים
ואינם מתמידים. היופי יעבור מעליו ע"י הזקנה
או החולי; העשיר יכול לאבוד את נכסיו; והפקיד
יד פתאום מכסא ממשלתו; והחכם היודע יחלה
לפעמים. ובאשר קם מחליו הוא משומם; ויקרת
המשפחה בעצמה היא דבר ריק ואין מועיל. אם
לא יתלוה עליה קנין הטעלות הרמות והנדרות
המשובחות אשר על ידן יתדמה לבני משפחתו
היקרים. ויאצילו עוד מהודם עליו. ולכן אל
יתגאה

*****

פערשטאנדען, מיר איזט עז לייכט בעגרייפליך. ער שטעהט
זינעם גליקע אפֿט אים וועגע: פֿאמיליענשטאלץ, אדער דיא
איבערשפאנטע אינבילדונג פֿאן זיך זעלבסט לעסט עז ניכט צו,
זיך צו יעמאנדען העראב צו לאסען, דער ניכט זינעם גלייכען
איזט; ער ווירדע עהער פֿאר הונגער אומקאממען, אלז צו ליי-
טען אין דיענסט טרעטען, דיא ער אונטער זינער ווירדע העלפֿט.
עז יעדער פֿערנינפֿטיגע מאן זיהט דאז טהעדיכטע אונד לע-
כערליכע דעם שטאלצעם זעהר לייכט איין. אויך זינד דיא
פֿארציגע, ווארויף מענשען צו שטאלצירען פֿלעגען, אונבע-
שטענדיג אונד וואנדעלבאר. שענהייט, רייכטהם, עהרענ-
שטעללען, געשיקליכקייט, אדער דיא אבקונפֿט פֿאן איינער
בעריהמטען פֿאמיליע, זינד געוועהנליך דיא דינגע, וועלכע אויפֿ-
געבלאזען מאכען. אלליין דיא שענהייט שווינדעט אים אלטער,
אונד אפֿט פֿיל פֿריהער דורך קראנקהייטען. וויא פֿערגענגליך
איזט ניכט דער רייכטהום! פֿייערסבריינסטע, איבערשוועמונגען,
דיבע, אונד האנדערט אנדערע צופֿעללע האבען שאן דיא
בעגריטערטען צום בעטטעלשטאבע געבראכט. מיט דען עה-
דעגשטעללען געהעט עז. אפֿט ניכט בעסער. דער מיניכטער,
דעסען

אינו אוהב כ"א את עצמו בלבד: ומי שאינו אוהב
את זולתו, אינו נאהב מזולתו. לפיכך המתגאה על
הבריות לא בלבד שאינו מושך חנם עליו, אלא
שמושך גם שנאתם עליו, ומונעים ממנו אף הכבוד
הראוי לו ומכניעים ומשפילים אותו תמיד. והשי"ת
בעצמו מואס בו, שנאמר: גבה עינים ורחב
לבב, אותו לא אוכל.

ע"ה המתגאה אינו לומד דבר על בוריו, ומונע טובה
מעצמו. אינו לומד דבר על בוריו, שאם אינו
מבין דבר, הוא מתבייש לומר לרבו שאינו מבינו כראוי
כדי לבארו לו היטב, ונשאר בנאותו חסר בינה;
ועל כל דבר ששמע פעם אחר אומר, כבר הבינותיו,
אף שאינו השיגו. ומונע טובה מעצמו, שמתבייש
להכניע

*****

ביהרע אללע עהרע: דער האכמיטהיגע מוס אויף דיא ליבע
דער מענשען פערציכט טהון; דען דער שטאלצע ליכט זיך נור
גאנץ אלליין; ווער אבער אנדערע ניכט ליבען קאן, דער קאן
אויך ניכט ווידער געליכט ווערדען. דעם האפפערטיגען איזט
עז אלזא אונמעגליך זיך דיא ליבע אנדערע צו ערווערבען.
געוועהנליך אבער ציעהט ער זיך איהרען האס צו, מאן לעסט
איהם ניכט אלליין דיא עהרע ניכט צו, דיא ער פערלאנגט, זאגט
דערן מאן פערזאגט איהם, אום איהן צו דעמיטהיגען אונד צו
ערגערן, אויך יענע עהרע, דיא איהם ווירקליך געביהרט.
נאָט קאן איהן זאָ וועניג ליידען אלז דיא מענשען. דען
האכמיטהיגען בליק, דאז שטאלצע בריסטען,
קאן איך ניכט דולדען שפריכט נאָט.
ע"ה דער האכמיטהיגע לערנט זעלטען עטוואז גרינדליך, אונד
שאדעט זיך אויך אויסערדעם זעהר אָפֿט אן זיינעם גליקע.
צו שטאלץ, זיינע אונוויסענהייט איינצוגעשטעהען, צו זאגען:
הערר לעהרער! דאז האבע איך נאָך ניכט רעכט בעגריפֿפֿען;
זייען זיא זאָ גוט, מיר עז דייטליך צו מאכען, טיישט ער דען
לעהרער, אונד וויא איין געגענשטאנד דאז ערשטע מאהל פֿאַר-
געטראגען ווירד, שפריכט ער גלייך: א, דאז האבע איך שוין
פֿער-

ובעבור שהם מופלגים ביופי, בעושר, או באומץ
הלב, או בחכמה, או שהם ממשפחה נכבדת, הם
מתנשאים על בני אדם, ואינם נחשבים בעיניהם
כלום, ואינם רוצים במנהג זולתן, ונוהגים
במנהגו זרות ומשונות עד שהכל בורחים ומתרחקים
מהם. ואם אנשים מעטים חונפים להם על מנת
לקבל טובה, לא נמצא אחד בהם שאוהב אותן
באמת. והנה המתגאה ניכר מהר בדבריו, שעתק
יוצא מפיו, במלבושיו, במהלכו, שהולך עקב בצד
גודל, ובהרמת עיניו, שמגביה עיניו ורואה על
חביריו, כאלו הם עבדיו ומשרתיו, ואינו מקדים
שלום לאדם, ואינו מכבד לזולתו, ורוצה שהכל
יתנו כל הכבוד לו לבדו. ודעו בני! כי הגאווה
והאהבה אינן יכולים לדור במקום אחד, שהגאווה
אינו

וידקליכען ווערטתהם • מענשען, דיא צו זעהר פֿאן איהרער
שענהייט, טאפפערקייט, געשיקליכקייט איינגענאָממען זינד,
אָדער דיא אויף איהרען רייכטהום, אָדער אויף איהרע אַב-
קונפֿט שטאַלצירען, ערהעבען זיך נאך אונד נאך איבער אנדע-
רע, דיא איהנען הערנאך פֿערעכטליך פֿאַרקאָממען • אום זיך
פֿאָן דען איבריגען מענשען אויזצוצייכנען, פֿערפֿאללען זיא אויף
דיא לעכערליכסטען גריללען, אונד נעהמען אָפֿט דיא זאָנדער-
בארסטען זיטטען אן • זיא ווערדען דאהער פֿאָן אללען לייטען
געפֿלאָהען • זיא קענען שמייכלער פֿינדען, דיא זיך דעם פֿאָר-
טהיילס האלבער, דען זיא פֿאָן איהנען צו ערהאשען האפֿפֿען,
פֿאָר איהנען שמיעגען, אבער אונטער אללען איזט קיין איינצי-
גער, דער עז מיט איהנען גוט מיינט • דער האַכמיטהיגע גיבט
זיך צו ערקענגען, דורך זיינע רעדען, דיא זיינע האָהע מיינונג
פֿאָן זיך אויזדריקען, דורך זיינען שטייפֿען גאנג, לאנגזאמעס
דאהערשרייטען, אונד דורך זיינע בליקע, דיא ער אויף דיא
לייטע שיעסט, אלז אַב אללע איהם צו געבאָטע זיין מיסטען •
ער גריסט ניאמאנדען צו ערשט, לעסט קיינעם אויך דיא מיט-
דעסטע עהרענבעצייגונג צו, אונד גלויבט, איהם אלליין גע-
ביהרע

יש מתפאר בדברי שקר: כאיש מלחמה שמתפאר,
שהוא בידו לבדו תפש עשר אנשים מן האויב,
ובאמת הוא נס בראשונה ממערכות המלחמה,
וימס לבו בקרבו. והנה אף שאינו מועיל לעצמו
ואינו מוסיף לשום אדם בדבריו, עכ"ז חוטא, והוא
מכלל שנאמר עליהם: למדו לשונם דבר שקר.

פרק יד

(פתיחות הגאווה *)

עד אין לכם מדה גרועה באדם מן הגאווה.
יש מבני אדם שאינם יודעים ערך עצמם,
ובעבור

*****

טעגליך אומצוגעהען פֿאַרגעבען, אנגעהימט אונד אנעמפֿאָה־
לען. צו דיזען געהערען דיא פֿראהלער אללער ארט, אונד
בעזאנדערס דער גראַסשפרעכער, וועלכער מיט זיינער פֿויסט
אלליין צעהן פֿינדליכע סאלדאטען ערלעגט האבען וויל, אונד
פֿיללייכט דער אנפֿיהרער דער פֿייגען פֿליכטלינגען געוועזען וואר.
דיזע לעצטערן שאדען צוואר ניכט דורך איהרע ערדיכטונגען,
אונד ציהען אויך קיינען פֿארטהייל דאפֿאן. אינדעסען זינד
זיא אינזומער צו טאדעלן, אונד געהערען צור קלאסע, פֿאן דער
דיא שדיפֿט זאגט: „זיא געוועהנען איהרע צונגע צור
ליגע.“

קאפיטל יד

(פֿאן דער שעדליכקייט דעם שטאלצעס *)

עד איין זיכערעס מיטטעל זיך בייא לען מענשען פֿערהאסט
צו מאכען, איזט דער שטאלץ. דעם שטאלצען פֿעהלט
עז פֿאסט אינזומער אן איינעם ליכטיגען מאַסשטאבע זיינעם
וירקלי-

מהלל הבטחתו. ואינו עומד בדבורו. גם הוא נתעב
בעיני ה' ואדם. שהוא רמאי וכפוי טובה. והרי
הוא כעושי שק שכר שכיר. יש מי שמבשר את חבירו
בשורות כוזבות כדי לקבל ממנו טובה או מתנה.
ואולי האנשים האלה אינם אוהבים את השקר.
אבל אוהבים את התועלת המקוים מכינו בלבד.
עג ואולם יש בני אדם שהרגילו לשונם לדבר שקר
אף שלא יקוו ממנו שום טובה. ומזה המין מי
שמחליף הדברים ששמע, ומספרם באופן אחר.
ליפות ספורו. או המטעה את חבירו. ואומר לו
שדבר טובה עליו. ושכחו בפני נכבדי ארץ. והוא לא
שכחו ולא דבר עליו טובה. וגונב את דעתו. וכן
יש

גענדיענסט פֿערשפראכען, ווען ער איהם צו זיינעם פֿארהאבען
בעהילפליך זיין ווירד, אונד נאך דעם איהם יענער טרייא אונד
רעדליך געהאלפֿען, ווארטבדיכיג ווירד, דאז ניכט צוהעלט.
וואו ער איהם זאג הייליג צוגעזאגט האט. עז איזט איין אונד
דאנקבארער, איין ניעדערשטעכטיגער מענש, אונד גלייכט בייא
נאהע דעמיעניגען, דער דעם ארבייטער דען בעדונגעגען לאהן
פֿארענטהעלט. מאנכער ברינגט מיר גוטע אבער ערדיכטעטע
נאכריכטען, אום זיך בייא מיר איינצושמייכלען, זיינע ערפֿרייליג
נע באמשהשאפט מיט איינעם געשענקע, אדער איינער וואהל
טהאט צו בעלאהנען; וואו מאן אים געמיינען לעבען פרעללען
נענט. אללע דיזע מענשען האבען צוואר קיינע ענטשולדיגונג,
דיך אבער דאז פֿיר זיך, דאס זיא צור ליגע אונד פֿאלשהייט
פֿאם אייגענוטיג אנגעטריבען ווערדען.
עג עז גיבט אבער אנדערע, דיא אהנע אללע אבזיכט, איד
גענד איינען פֿארטהייל צו ערלאנגען, זאנדערן נור גלייכזאם
אויז נייגונג צום ליגען זיך אנגעוועהנען, אונדוואהרהייט צו שפרע
בען. זאג גיבט עז פֿילע דיא פֿאלשע נייאיקייטען ערדיכטען.
אדער יעדע טהאמזאכע אין דער ערצעהלונג ענטשטעללען.
אום זיא דורך צוועטצע אויזצושמיקען; אנדערע ווידער, דיא
זיך אלז גענגער אויפֿווערפֿען, באלד דיזען, באלד יענען בע
דערען, זיא העטטען איהן, דען מניכטערן מיט וועלכען זיא
מעגליך

לכן אציגם הנה למען דעת להשמר מהם. יש מי
 מכחיש בפקדון או בהלוואה, או שמעיד עדות שקר
 ועונישו כפלים כחטאתו: בשביל שהזיק לחבירו
 וגונב את ממונו, ובשביל השקר, כי אף השקר בלא
 נזק הוא תועבת השי"ת, שנאמר: שש הנה שנא
 ה' לב חורש מחשבת און, עינים רמות,
 ולשון שקר, מי שמבטיח את חבירו שהוא
 אוהבו כדי שלא ישמור ממנו, ואז יוכל להרע לו
 וזה הוא חורש מחשבת און, שהקב"ה שונא אותו.
 מי שמבטיח את חבירו להטיב עמו, או לתת לו
 מתנה אם יעזרהו בעסק מה, ואחר עזרו אותו,
 מחלל

*****

דערזעלבען צייטען, דיא פרייליך ניכט גלייך שטרעפליך זינד,
 אבער דאך אינסגעזאמט פאן דעם אויפריכטיגען, וואהרהייט
 ליבענדען מאנע פערמייערען ווערדען מיסען: דער בעטריע-
 גער, וועלכער ענטוועדער איין אנפערטרויטעכ גוט, אדער איין
 גע שולד אבלייגנעט, אדער יענער, דער דורך איין פאלשעם
 צייגנים זיינען נעכסטען אום זיין פערמעגען ברינגט, איזט דאפ-
 פעלט שטראפבאר; דעם שאדענס וועגען, דען ער אנדערן צו-
 פויגט, אונד דאן ווייל ער געלאגען, אדער דיא וואהרהייט אב-
 געלייגנעט האט: דען שאן דורך דיא ליגע אלליין, אהנע דיק-
 זיכט אויף איהרע פאלגען, האט ער זיך נאך דער שריפט גאט
 צום פיינדע געמאכט: דער עוויגע, זאגט זיא, האסט
 איין הערץ, דאז אויף פערדערבען זינט: אויגען,
 דיא אויף אנדערע מיט שטאלץ העראב זעהען,
 אונד איינע צונגע, דיא ליגען שפריכט: "ניכט מיט-
 דער שטראפבאר איזט דער פאלשע פריינד, וועלכער געגען יע-
 מאנד פריינדשאפט היינעלט, איהן זיכער מאכט, אום איהן
 דעסטא לייכטער שטירצען צו קעגנען: דאז איזט דאז הערץ,
 זא אויף דאז פערדערבען אנדערער זינט, איהנען פאללען לעגט,
 אין דיא זיא, געטיישט דורך פריינדשאפטספערזיכערונגען, גע-
 לאקט ווערדען: דיזער וויא יענער, ביידע זינד דער גאטהייט
 צום גרייעל: אונד איין זאלכער ווירד פאן גאט אונד מענשען
 פעראבשייעט, דער יעמאנדען איין געשענק אדער איינען גע-
 גענדיענסט

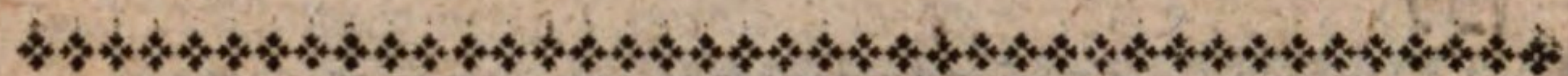
באמת. שכל מי שנושא ונותן עם חבירו באמונה.
 הוא מודה בשי"ת שרואה ויודע את מעשיו
 ומחשבותיו, וכל המכחש ומכזב בחבירו בין ישראל
 בין אינו ישראל, הרי הוא כמכחש במציאות השם
 או בידיעתו, או בהשגחתו על בני אדם, וחושב
 בלבו, אין ה' רואה אותנו, עובד ה' את הארץ.
 ולפיכך צריך שיהא כל אדם תמים במעשיו במאמריו
 ובמחשבותיו, וירחיק עצמו מכל מיני השקר, כמו
 שנאמר: מדבר שקר תרחק: מכל דבר
 שקר אף שאינו מוזיק לשום אדם, תרחק.
 והנה מיני הכחש והשקר והרמאות רבים הם.
 עב ולפי שיש מבני אדם שאינן נוהגין בכלם.
 לכן

*****

שען, אונד פערקעהר מיט זיינען פריינדען איז
 מער דער ווארהייט געטרייא בלייבט, דען פֿינע
 דע איך מיינעם די ענסטעס ווירדיג, דער בע-
 קענט, דאס איך אללע האנדלונגען אונד געדאנע-
 קען דער מענשען קעננע, ווער אבער אנדערס האט
 דעלט, אדער אנדערס שפריכט אלז ער דענקט, דיא מענשען,
 זיא מענען אונדאעליטען אדער נישטאונדאעליטען זיין, טיישט,
 בעטריעגט, איהנען דאז איהריגע אבלייגעט אונד אבשטריי-
 טעט, דער לייגעט ענטוועדער דאז דאזיין גאטטעס, אדער זיי-
 נע אללוויסענהייט, אדער זיינע אכטזאמקייט אויף דאז טהון
 אונד לאסען דער מענשען: דער מוס אים הערצען דענקען:
 גאט זעהט אונד הערט אונז נישט, בעקימערט זיך נישט וואז
 היעניעדען געשיעהט. — אונזער פֿארטהייל אלזא וויא דיא
 פֿעליכט פֿארדערט אונז אויף, אין האנדעל אונד וואנדעל, אין
 געזינגונגען אונד אין ווארטען וואהרהאפט צו זיין, יעדע ליגע,
 אונדוואהרהייט אונד פֿאלשהייט צו פֿעראבשייען: ענטהאלט
 טע דייך יעדער ליגענהאפטען דעלע, זאגט דיא
 שריפט: זיא מאג דיינעם נעכסטען שאדען ברענגען, אדער נישט.
 עב ליגען, אונדוואהרהייטען, טיישונגען זינד מאנכעווארט,
 פֿאן דענען אייניגע, זעלבסט דיא רעדליכסטען מענשען,
 אפט פֿיר ערלויכט האלטען: איך ווערדע אייך אללע ארטען
 דערוועל

ידברו, ויאמרו בפה מה שאינם חושבים בלבבם, אם
 כן אי אפשר לסמוך על דבורם. הבטחתם ועדותם.
 מי יתן והיו אלמים לא יוכלו לדבר, ולא הטעו בכזבם
 את בני אדם, לעשות מעשים כ"י את גופם או
 ממונם. או מביאים אותם לידי קצף ובזיון. ומי שנוהג
 עם הבריות באמונה הכל מתקרבים אליו, ועוזרים
 לו בשעת דוחקו, ומתיעצים עמו ומכבדים אותו.
עא מי שאינו תמים עם הבריות, אינו תמים עם
 השי"ת. וכן אמר השי"ת: הולך בדרך
 תמים הוא ישרתני. מי שהולך בדרך תמים
 בכל עסקיו ודבריו עם בני אדם, הוא ראוי לשרתני
 באמת

גען, אונד דער געהאפטען ערפֿאהרונגען. נאך דיזען ווערדען
 געשעפֿטע אונטערנאָממען, מאַאסרעגעלן געטראָפֿען, פֿערקעח-
 רונגען אונד אנשטאלטען געמאכט. דען עז איזט אונגעגליך,
 דאס יעדער פֿאן אללעם וואז ער צו וויסען בעדארף, זיך זעלבסט
 איבערצייגען קעננע. ווען נון דיא מינדליכען אדער שריפֿטליכען
 אייסערונגען מיט דען טהאטזאכען ניכט איבעראיינשטיממען: זא
 וואר עז בעסער מיט לויטער שטוממען, מיט מענשען אומצוגע-
 הען, דיא וועדער שפרעכען נאך שרייבען קעננען. מאן ווערע
 ניכט פֿערלייטעט וואָרדען, שרייטע צו טהון, דיא אָפֿט דיא
 געזונדהייט אדער דאז פֿערמעגען קאסטען, אדער שאנדע אונד
 פֿערדרום מאכען. פֿאלשע מענשען ווערדען דארום זעהר פֿעה-
 אבשייעט, זא וויא געגענטהיילס דיא אויפֿריכטיגען אונד וואהר-
 האפֿטען פֿערסאָנען פֿאן יעדערמאן פֿערעהרט אונד אויפֿגעזוכט
 ווערדען. אללעס דרענגט זיך צו איהנען, אום בייא איהנען זיך
 ראטחם צו ערהאלען; קאממען זיא זעלבסט אין פֿערלעגענהייט,
 זא קענען זיא אויף דיא הילפֿע איהרער פֿילען פֿריינדע אונד
 בעקאנטע זיכער רעכנען.

עא ווער מיט מענשען ניכט אויפֿריכטיג איזט, מיינט עז אויך
 מיט גאט ניכט אויפֿריכטיג. דארום לעסט זיך ער אויך
 דורך דען הייליגען זענגער פֿערנעהמען: נור דער קאן מיר
 דיענען, ווער אויפֿריכטיג וואנדעלט: ווער אים
 בירגער לויכען לעבען, אים אומגאנגע מיט מענ-
 שען

כראוי וכל משקלותיו ומדותיו בצדק, אבל צריך
לנהוג עצמו באמונה וצדק אף בדברי שיחתו עם
הבריות. שאל יוציא מכיו דבר שאינו אמת,
שהבירך סומך על אמונתך בין במקח וממכר, ובין
בדברים אחרים: ולכן צריך אתה לנהוג עמו באמונה
וצדק. וכן אומרים אנחנו בכל יום בתפלתנו:
לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר,
ומודה על האמת, ורובר אמת בלבו.
ע וכבר אמרו החכמים: אסור לגנוב דעת
הבריות, ואפילו דעתו של גוי. הכונה,
שאסור להטעות בני אדם, ולגנוב לבבם ודעתם,
לומר להם דבר שאינו כן, אף שלא יגיע להם מזה
שום היזק, או קלקול. לפי שכל ישוב העולם
והנהגתו תלויים במאמר וכדבור בני אדם, שעל ידן
נגלו כל מהשבותיהם ותעלומותיהם, ואם כזב
ידברו

*****

בעקענע דיא וואהרהייט, אונד שפרעכע ניכט
אנדערס, אלז וויא ער אים הערצען דענקט
ע דיא ראבבינען וינד זעהר שטרענג אין דיזעם פונקטע. "מאן
דארף גימאנדען, (זאגען זיא) זיא עז אויך איין
היידע, זיינע מיינונגענט ווענדען, דאז איזט, איהן
דורך איינע פאלשע נאכריכט, אדער דורך איינען שלעכטען
ראטה טיישען, צו איינער איריגען מיינונג פאן פערסאנען
אדער דינגען, אדער צו מיסליכען אונטערנעהמונגען פערלייטען.
דיזע אויפריכטיגקייט מוס זעלבסט ביא גלייכילטיגען דינגען
בעאכטעט ווערדען, ווען וויר אונזער צוטרוען ניכט פערלייערן
וואללען יעדע אונזאהרהייט, זא אונבעדייטענד זיא איזט,
מאכט אונזרע וואהרהאפטיגקייט פערדעכטיג. דאז גאנצע מא-
ראלישע לעבען, דאז איזט, דער פערקעהר דער מענשען מיט
איינאנדער, דיא ערהאלטונג דער בירגערליכען געזעלשאפט,
דיא דעכטספאלעגע, אונד אללע רעגירונגסגעשעפטע בערוהען
אויף אויזזאגען, בעריכטע, צייגענשאפטען, פער-
זיכערונגען, אלז אויזדריקע דער געזיננונגען, איבערצייגונג-
גען

פרק יג

(אהבת האמת והתמימות)

ס גדולה מעלת האמת! כי כל אוהב האמת,
הנושא ונותן עם חבירו באמונה, ומיעץ לו
ברוח נכון, ופיו ולבו שוים, ידבק בו רצון בני אדם,
ויאהבו אותו כל יודעיו. ומי שאינו עוסק עם בני
אדם באמונה, או שנותן עצה רעה להכשיל אחרים
על ידה, הכל שונאים אותו ומתרחקים ממנו.
ולפיכך לא בלבד שיהיו כל עסקיו וסתורתו עשויים
כראוי

*****

קאפיטעל יג

(פאן דער ליבע צור וואהרהייט אונד רעד אויפֿריכטיגקייט)

ס אין אללעם אונזערן טהון, אים אומגאנגע אונד אין דען
געשעפטען, דיא וויר מיט אנדערן טדייבען, וואהד=
האפט צו זיין. ווארט האלטען, פֿערשפרעכען ערפֿיללען, דיא
אויזבעדונגענע גוטע וואארע ליעפֿערן, דיכטיגעס מאאס אונד
געוויכט געבען, מאכען דען עהרליכען קויפטאן, אבער נאך
ניכט דען גאנץ וואהרהאפטען געזעלשאפטער. צור וואהרהאפט=
טיגקייט געהערט נאך, דאס, ווען מאן אום זיינע מיינונג בע=
פֿראנט ווירד, עז מאג האנדלונגסגעשעפטע, אָדער אנדערע
געגענשטענדע בעטרעפֿען, זיך אויפֿריכטיג אָהנע הינטערהאלט
אונד צווייאדייטיגקייט צו ערקלערען. היידוודך געווינט מאן
דאז צוטרויען דער מענשען; זיא קענען זיך אויף דיא נאכריכ=
טען פֿערלאסען, דיא וויר איהנען מיטטהיילען, אונד זיא זוכען
אונזערן ראטה, ווען זיא אין פֿערלעגענהייט קאממען, ווייל זיא
פֿאן אונזער אויפֿריכטיגקייט זא אָפט בעווייזע ערהאלטען אונד
איבערצייגט זינד, דאס וויר איהנען געוויס צו איהרעם בעסטען
אנראטהען ווערדען. זא הייסט עז אויך אין אונזערם מארגענגע=
בעטע: „דער מענש זיא יעדער צייט גאטטעס פֿירכט=
טיג אין געהיים (אָהנע דאמיט אויפֿזעהען צו מאכען);
בעקענינע

ידן יגיע להשלמת עצמו. שמי שאין רוח הבריות
נוחה הימנו אף שהוא בעל חכמה ומעלות, כולם
בורחים ממנו ויקשה עליו מאוד למצוא עזר מזולתו;
ומבלתי עזר זולתו כמעט אי אפשר להגיע אל
מבוקשו תמיד. ולפיכך כעשיר כעני צריך להשתדל
להרבות לו אוהבים, ולמשוך חן כל רואיו עליו,
ולמנוע עצמו מכל מה שמרחיק ומבריח את זולתו
ממנו, והן המדות המגונות, ויקנה לעצמו המדות
המעולות שגדבר מהן להבא.

פרק

*****

סען, ווייל ער ניכט דיא קונסט פֿעדשטעהעט, אנדערע פֿיר
זיך איינצונעהמען. אָהנע דיא מיטווידקונג אנדערע אבער, איזט
עז בייאנאהע אונמעגליך, אין דער וועלט גוט פֿאַרטצוקאָממען.
אָדער, וויא מאן צו זאגען פֿלעגט, זיין גליק צו מאכען. אויך
דער רייכע, דער שאַן זיין גליק געמאכט האט, מוס אין פֿילען
פֿעללען צו אנדערן זיינע צופֿלוכט נעהמען; עז איזט אלזא זיי
פֿאַרטהייל וויא זיינע פֿעליכט, זיך דיא ליבע אונד פֿריינד
שאַפֿט דעריעניגען צו ערווערבען, מיט דענען ער אומגעהעט,
אונד דערען הילפֿע ער איינסט בעדירפֿען קענטע. דאהער מוס
מאן אים בענעהמען מיט דען מענשען זעהר בעהוטזאם זיין,
אונד ניכט נור אללעס בעליידיגענדע, זאָנדערן אויך אללעז, וואו
אנשטעסיג אונד מיספֿעלליג זיין קענטע, זאָרגפֿעלטיג פֿערמיין.
דען דיא קונסט אנדערע פֿיר זיך איינצונעהמען, איזט זעהר
איינפֿאך: מאן בעאבאכטעטע יעדערציט דאז זיטענגעזעטץ,
אונד מאן ערלאנגט גאר באלד דיא פֿערטיגקייט. זאָ צו האבן
דעלן, דאס דיא מענשען מיט אונז צופֿריערען זינד. דאז זיט
זענגעזעץ פֿאַרדערט פֿאַן אונז:

ואל יקל בכבודו, שהדברים האלו גורמים שנאה
ופירוד הלבבות ומביאים לידי מריבות ונקימה:
אבל צריך לכבד כל אדם כפי ערכו ומעלתו.
והכלל: כל דבר שרע בעיניך אל תעשה לזולתך.
כמו שאמרו החכמים: מאי דסני לך,
לחברך לא תעביד.

סח והנה לא בלבד שחובה עלינו למנוע עצמנו
מכל דבר הגורם היזק וצער לזולתו, אלא
שצריך האדם להתנהג בכל מעשיו, באופן
שימשוך חן הבריות עליו ושירכו לו אוהבים, שמתוך
שירכה אוהבים העומדים לו בעזרתו, והטורחים
בשבילו, יקל עליו יותר לקנות האמצעים אשר על
ידן

*****

ציינען האס, אונאייניגקייט, טרעננונג דער געמייטהעד, דיא
אָפֿט אין עפֿענטליכע צוויאטראכט, פֿערפֿאלגונג אונד ראכע
אויזברעכען: מאן מוז יעדען נאך שטאנד אונד פֿערדיענסט אין
עהרען האלטען, אונד אללעס פֿערמיידען, וואס דעם נעבענ-
מענשען מיפֿפֿעלליג איזט: „וואס דיר ניכט דעכט אָדער
אונליב איזט, טהוע אויך דיינעם געכסטען
ניכט!“

סח עו איזט אבער ניכט גענוג, דאז צו פֿערמיידען, וואָדורך
דיא ניכטאיזראעליטען צו שאדען קאָממען, אָדער זיך
דאראיבער ערגערן, זאָנדערן מאן מוז אויך טראכטען, איהנען
אין דער נאָטה בייאצושטעהען, אונד צו איהרען אונטערנעהמונג-
גען בעהילפֿליך צו זיין. מאן בעטראגע זיך איבערהויפט געגען
יעדערמאן לייטזעליג, העפֿליך, אונד פֿריינדליך, אונד זוכע,
ווא מעגליך, זיך אללע מענשען צו פֿריינדע צו מאכען. דיא ער-
פֿיללונג דויער פֿפֿליכט ברינגט אונז אויך גראַסע פֿאַהטהיילע.
ווען וויר אונז אום דאז וואָהלוואָללען דער מענשען בעווערבען,
יע מעהר פֿריינדע וויר האבען, דעסטאָ לייכטער געלאנגען וויר
אויך צו דען מיטטעלן, אונזער גליק אונד אונזערן וואָהלשטאנד
צו בעפֿערדערן. ווער זיך בייא דען מענשען ניכט בעליבט צו
מאכען ווייס, פֿינדעט זעלטען אונטערשטיצונג אונד בייאשטאנד.
מאכער געשיקטע טאלענטפֿאַללע יינגלינג זיהעט זיך פֿערלאָ-
סען

נחשכנו בין העמים. שקבלו אותנו לשבת בתוכם.
והונגים אותנו ושופטים אותנו בצדק ומגינים עלינו;
כן יגן ה' אלקי' צבאות עליהם! אמן —

סז ולפיכך הגזל, או הגונב או העושק שכר
שכיר, הלזה מחבירו ואינו משלם לו,
המזייף סחורתו, או המדות והמשקולות, המלוה
ברבית, המכחש ומשקר בעמיתו, בין שהוא ישראל
בין שאינו ישראל, עובר על דברי ה' ומצותיו, ואשמו
בראשו, לפי שהוא מזיק לזולתו. ואם כל אחד
יחטא, אז תמלא הארץ חמס, ונשחתו דרכי
הברת אדם, עד שתאבד מהרה, וישוב העולם
לתהו ובהו, כמו שאמרנו למעלה. וכן אל יכעיס
אדם את חבירו, בין שהוא בן ברית ובין שאינו בן ברית,
ואל

*****

דען נאציאנען, וועלכע מיט דעם טרויריגען שיקזאלע אונזרער
פֿארעלטערן מיטלידען האטטען, אונד אויך איהרע נאכקאמ-
מענשאפט מיידע בעהאנדעלן, גערעכטיגקייט ווידערפֿאה-
רען לאסען, אונד פֿאר אונבילדען שיטצען: זא שיטצע זיא אויך
דער עוויגע! דער הערר דער העערשאארען! אמן.

סז ווער דעמנאך רויבט, שטיעהלט, יעמאנדען דען לאהן פֿאר-
טנטהעלט, זיך געלד אויזלייהעט, אונד עז ניכט ווידער
בעצאהלט: ווער וואאנע, מאאס אדער געוויכט פֿערפֿעלשט;
געלד אויף וואוכער אויזטהוט, אנפֿערטרויטעס גוט אבלייגנעט,
אונד איבערהויפט וואז איממער פֿיר איינען בעטרוג ער בעגעהט,
עז מאג איינען איזראעליטען, אדער ניכט איזראעליטען בע-
טרעפֿען, דער פֿערלעטצט דאז ווארט גאטטעס אונד זיינע גע-
באטע, אונד טרעגט דיא שולד אויף זיינעם הויפטע. זאלכע
לאסטער, געגען ווען זיא איינמער אויזגעאיבט ווערדען, זינד
פֿעראבשיאונגסווירדיג; איהרע פֿאלגען זינד פֿיר דען שטאאט
אונד דיא מענשהייט גלייך געפֿעהרליך, אבגלייך איהר אונמיט-
טעלבארער שאדען פֿאן דיזער אדער יענער רעליגיאנספֿארטהייא
אלליין עמפֿונדען ווירד. בעליידיגעט קיינען מענשען, מאג ער
דיזעס אדער יענעס גלויבען צוגעהאן זיין, אונד בעהאנדעלט
ניאמאנדען גערינגשעמציג. בעליידיגונגען אונד קרענקונגען ער-
צייגען

שהאומות אשר בצל הסדרם אנו חוסים, הם
מאמינים בנציאות השם, ושהוא ברא את העולם
מאין ליש, ומשגיה על כל בריותיו, ומרחם עליהם,
ונותן שכר טוב ליראיו ההולכים בתמים, ומעניש
כל פועלי און; ומאמינים בהשאת הנפש אחר
פרידתה מן הגוף, ואוהבים את הצדק, ומתנהגים
בהכמה ומוסר. ועוד שהם גומלים חסד עמנו,
ונותנים לנו שארית ומח' בארצותם. ואם אמרה
התורה: ואהבת לו (לגר) כמוך, כי גרים
הייתם בארץ מצרים, שאזרה הארץ יאהוב
את הגר, על אחת כמה וכמה שהגר יאהוב את
האזרח, שנותן לו מקום לשבת אתו, ועושה חסד
עמו למצוא מחיתו ומנוחתו בארצו. ואנחנו כגרים
נהשבנו

*****

גלויבען, דאס דייעס וועזען דיא וועלט אויז ניכטס הערפאר גע-
בראכט האט, דאס עס זיינע פארזעהונג איבער אללע געשעפטע
וואלטען לעסט, זיך אללער ערבארמט, יענע, דיא עז פירכטען
אונד רעדליך וואנדעלן, דיכליך בעלאהנט, דיא פֿרעפֿלער היג-
געגען נאך איהרעם טהון בעשטראפֿט; אונד גלויבען, דאס דיא
זעעלע, נאך דער טרעננונג פֿאָס ליבע ווייטער פֿארטדויערט.
זיא ליבען דיא גערעכטיגקייט, דיא ווייזהייט אונד דיא זיט-
ליכקייט; אונד ערווייזען אונד זא פֿיל גיטע, אינדעם זיא אונד
שוטיץ, נאחרונג אונד גערעכטיגקייט אין איהרעם לאנדע אנגע-
דייגען לאסען. דיא שדיפֿט בעפֿיהלט: „ליבע דען
פֿרעמדלינג וויא דיך זעלבסט; דען איהר זייט
פֿרעמדלינגע געוועזען אים לאנדע עגיפטען.“
דעם איינגעבאחרגען לאנדעסקינדעס פֿפֿליכט איזט עז אלווא-
אויך דען אויפֿגענאָממענע פֿרעמדלינג ליברייך צו בעהאנדעלן;
וויא גראָס מוס ניכט דעמנאך דיא שולדיגקייט דעם פֿרעמדלינגס
זיין, יענע אויפֿדריכטיג צו ליבען, דיא איהן זא גיטיג אויפֿנעה-
מען, איהם זא פֿיל וואָהלטהאטען ערווייזען, אויפֿענטהאלט,
זיכערהייט, רוהיגען בעזיטין אונד אונגעשטערטען גענוס דעם
ערוואַרבענטן פֿערגעננען דייעס איזט אונזער פֿערהעלטנים צו
דען

שפכה, וכאש אכלה תלהט ערים ופלכים, ומדינות
רבות החריבה. ולכן השמרו בני! מלחשוב כאותם
הפתאים ההלכים בחושך ולא ראו אור ה', שחובב
כל העמים המתנהגים בצדק ויושר, ובמדות טובות
ונכוחות, והוא מצליח מעשה ידיהם, ונותן חלק
עולם הבא לחסדיהם, ואנשי אמת שיש בהם:
והשמרו מלשנוא אותם, ולהזיקם בגופם, בממונם
ובכבודם, או להכעיסם בדברים, להטעותם
ולצערם, ותתנהגו עמם ברוח חן, באמת ואמונה
ובלי רמיה, ותאהבו אותם כמו שנאמר: ואהבת
לו כמוך.

סו ותזכרה עלינו לאהוב האומות אשר אנו
יושבים בקרבם יותר משאר האומות, לפי
שהאומות

*****

פֿערהערט! — היטעט אייך אלוף מיינע פֿריינדע! פֿאר דעם
איררוואהנע יענער פֿאנאטיקער, דיא מיט בלינדהייט געשלא-
גען זינד, דאז ליכט גאטטעס ניכט זעהען; ניכט ערקענען וואל-
לען, דאס ער אללע פֿעלקער ליכט, דיא אן דיא טוגענד גלוי-
בען, אונד איין גערעכטעס זיטטליכעס לעבען פֿיהרען; ניכט
בעהערציגען וואללען, דאס ער זיא מיט זיינער אללגנאדע בע-
גינסטיגט, איהרע אונטערדנעהמונגען, דיא צום גוטען פֿיהרען,
געלינגען לעכט, אונד דיא רעדליכען אויז, אללען נאציאנען, דיא
דער טוגענד אונד וואהרהייט ערגעבענען מענשען נאך דעם
טאדע מיט איינער אונאויזשפרעכליכען זעליגקייט בעלאהנט.
אהמעט אלוף גאט נאך, אונד בעטראכטעט דאז לעבען, דאז
פֿערמעגען אונד דיא עהרע איינעם יעדען מענשען, גלייכפֿיעל
אב איזראעליט אדער ניכטאיזראעליט, וויא אייער אייגענעם
לעבען, אייגענטהום, אונד אנזעהען ערווייזט אייך געגען יע-
דערמאן פֿריינדליך, געהעט מיט יעדעם אויפֿריכטיג, מיט וואהר-
האפֿטיגקייט, אונד אהנע אללע הינטערליכט אום, קורץ: ליג-
בעט יעדען, וויא אייך זעלבסט!

פֿון דיא נאציאנען אבער, אין דערען מיטטע וויר לעבען, מי-
סען וויר פֿארצוגסווייזע ליבען. דיא נאציאנען, דערען שוטיץ
וויר געניסען, גלויבען דאז דאזיין דעם וואהרען גאטטעס;
גלויבען

מישפט גר: והי' הגר כמוך + ועתה ברור כאור
שמש. שאסור להזיק את כל מי שיהי' ומה שיאמין.
לא בגופו לא בממונו. ואסור להכעיסו או להטעותו
בדברים כדי שלא לצערו. והכלל. שצריך להתנהג
עמו. כאילו הי' אורח הארץ מעם ישראל.
המאמין בתורת משה. ולא הוב אותו כמונו. כמו
שאומר: ואהבת לו כמוך +

סה ומזה אנו ללדין. כמה מכעים את ה'. מי ששונא
את זולתו בעבור שהוא מהזיק באמונה אחרת +
ומי שקורא בדברי הימים והקורות. יודע כמה מזקת
שנאת הדת. אשר רבים חללים הפילה. ודסנקיים
שפכה

איהם נאהרונג אונד קליידונג: עו זיין נור איי-
נערלייך געזעטץ פֿיר אייך, אונד פֿיר דיא
פֿרעמדען, דיא אין אייערם לאנדע זינד: עו
ווערדע גלייכע גערעכטיגקייט אונטער אייך
אויזגע איבט, דען פֿרעמדען, וויא אייערן מיט-
בירגערן: פֿערפֿלוכט זיין, דער דעם פֿרעמדען
אונרעכט צופֿיגט! בעהאנדעלט דען פֿרעמדען,
וויא אייך זעלבסט. — עו איזט אלזא קלאר, דאס וויר,
שאן פֿערמעג דעם געזעטצעס, ניאמאנדען, וועלכעם גלויבען ער
אויך אנהענגע, וועדער זייער געזונדהייט שאדען, נאך אס
פֿערמעגען פֿערקירצען, אדער זאנסט קרענקען דיפֿען; דאס
וויר איהן מיט אללער ליבע, וויא דיא איזראעליטען, וויא אונז
זעלבסט בעהאנדעלן; אונד דאס וויר זעהר אויף אונזערע דוט
זיין מיסען, דעם פֿאנאטישען אונזין יא קיינען איינגאנג אין אונז
זער געמיטה צו געשטאטען. —

סה וועלכעם אונגליק האט דער דעליגיאנסהאס ניכט שאן אונז
טער דען מענשען אנגערעכטעט! נעהמט דיא געשיכטע צור
האנד, אונד שוידערט פֿאר דען בלוטשטרעמען, דיא דורך זיינע
האנד געפֿלאסען! מיט וועלכער וואנטה האט ער דיא פֿרעמם-
טען גאטזעליגסטען מעננער נידערגעמעצלט! זא פֿיעל
שטעדטע דעם ערדבאדען גלייך געמאכט, זא פֿיעל שטאטען
פֿערט

וכן מה שצותה ואהבת לרעך כמוך, אינו כ"א
שישראל יאהוב את חבירו ישראל ולא לזולתו.
האנשים האלה הולכים בדרך תועה, ומכעיסים
את ה', שאצלו שוים כל בני אדם נקיי כפים וברי
לבב. והרי הכתוב אומר: וכי יגור אתך גר
בארצכם לא תונו אותו. כאזרח מכם
יהי לכם הגר הגר אתכם ואהבת לו
כמוך כי גרים הייתם בארץ מצרים אני
ה'. ובמקומות אחרות מה הוא אומר? ואהבת
את הגר: ה' אוהב את הגר, לתת לו לחם ושמלה:
חוקה אחת תהי' לכם ולגר הגר בארצכם: בצדק
תשכטו את אחיך ואת גרו: ארור האיש מטה
משפט

האלטען, דאס דאז פֿערבאָט אונד דיא ווארנונג דער שריפֿט
פֿאַר דער אויזאייבונג יענער אַבען אנגעפֿיהרטען לאסטער, אלז
רויבען, שטעהלען, פֿאלש שווערען, ליגען, בעטריגען, זיך
רעכען, מאאס אונד געוויכט פֿערפֿעלשען אונד ז' וו', זא וויא
דאז געבאָט דער נעכסטענליעבע, זיך בלאָס אויף איזראעליש
געגען איזראעליש בעציעהען דאס אבער מענשען פֿאָן איינעם
אנדערן גלויבען הירפֿאָן אויגעשלאָסען ווערדען קענען דאָ
זעם ווערע איין אבשייליכער איררטהום, דער דיא גאטשהייט,
וועלכע אללע מענשען פֿאָן שולדלאָזען הענדען אונד לויטערס
הערצען גלייך ווירדיגט אונד ליבט, זעהר בעליידיגען ווירדען
מוס איינע זאָלכע מיינונג ניכט דען צאָרן גאטטעס דיצען, דאָ
ער אויזדריקליך אנבעפֿיהלט: ווען איין איירעס לאַנג
דע איין פֿרעמד לינג (איין היידע) זיך אנזעסיג מאכט,
זאָ קרענקעט איהן ניכט וויא יעדער אינזאסע.
זאָל דער פֿרעמד לינג, דער בייא אייך וואָהנט,
זעהאלטען ווערדען ליבע איהן, וויא דייך
זעלבסט, דען איהר וואדעט פֿרעמד לינגע אים
לאנדע עגיפטען: איך, דער עוויגע בעפֿעהלע;
אונד אן אנדערן אָרטען: ליבעט דען פֿרעמד לינג,
דען גאט, אונזער הערר ליבט איהן: געבט
איהם

השי' שלא לעשות מעשה זמה, שלא להמית או לפצוע שום אדם, שלא לגנוב או לרמות, לעשות משפט צדק, ולא לאכול בשר מן החי, — הי' זוכה בכל טובות הארץ, והי' שוה בכל הענינים כמו הישראל' הוין מענין המלוכה שלא הי' ראוי אליה, כ"א הישראלי בלבד.

סד והנה יש אנשים פתאים ששונאים בעלי דת אחרת, וחושבים שכל מה שהזהירה התורה שלא לנחש ולשבוע שבועת שוא, שלא לגנוב ולרמות, ולזייף המדות, ושלא לנקום ולנטור וכדומה, לא הזהירה כי אם בין ישראל' לישראל', ובין

*****

מיסען, דאס קיין היידע צום קעניג אין איזראעל געוועהלט וויר- דע, וועלך איין האהער גראד פֿאן ליבע אונד וואהלוואללען דער איזראעליטישען נאציאן געגען דיא היידען מוס ניכט פֿאָר- אויז געזעטצט ווערדען, אין דער טהאט גענאָסען זיא אויך, ווען זיא נור דיא זיבען נאָאכ'דישען געבאָטע (*) הילטען, אללע רעכטע, וואהלטהאטען, אונד בעגיינסטיגונגען אים איז- דאעליטישען שטאאטע, וויר דיא מיטגלידער דער נאציאן זעלבסט; מיט דעם איינציגען אונטערשידע, דאס אויז איהנען קיינער צום קעניג אין איזראעל געוועהלט ווערדען קאנטע.

סד איך פֿינדע עז נעטהיג, מיך ביא דיזעם געגענשטאנדע עטוואז לענגער צו פֿערוויילען, ווייל עז מאנכע מענשען גיכט, דיא דער בלינדע אייפֿער פֿיר איהרען גלויבען פֿערדליי- טעט, אנדרע, אויז דעם גרונדע צו האסען, אונד צו פֿערפֿאל- גען, ווייל זיא איינער אנדערן דעליגיאן צוגעטהאן זינד. די- זע טהאָרען קענטען אין איהרעם פֿאנאטישען איררוואהן דאפֿיר האלטען

(*) זיך פֿאן אבגעטטערטערייא ענטפֿערנען; ניכט גאט לעסטערן; זיך פֿאן אונצוכט ענטהאלטען; דען נעכסטען ווערדער מֿאָר- דען, נאָך פֿערוואונדען; ווערער בערויבען, נאָך בעטריע- גען; דיא גערעכטיגקייט אויזאייבען; אונד ענדליך פֿאן קיי- נעם לעבענדיגען טהירע פֿלייש עסען, ביז עז געשלאכטעט איזט; דיזע זיבען געזעטצע מאכען איהרע גאנצע דעלי- גיאן אויז.

ה' התורה הקדושה למורשה ולנחלה ע"י משה
עבדו. ואיך יעלה על דעת אחד ממנו ח"ו לשנוא
את מי שחובב ה'! —

סג וכבר קראתם מה שאמרה התורה. כי
תבא אל ה' ארץ אשר ה' אלקיך נותן
לך. וירשתה וישבתה בה. ואמרת אשימה
עלי מלך ככל הגוים אשר סביבותי.
שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה'
אלקיך. בו. מקרב אחיך תשים עליך
מלך. לא תוכל לתת עליך איש נכרי
אשר לא אחיך הוא. והא לכם ראי'. שכל
איש נכרי מאיזה אמונה שיהי', בלבד שהוא מקיים ז'
מצות בני נח. והן: שלא לעבוד אילי', שלא לחרף את
השי'

*****

נור דארין, דאס זיא אונד קיינע אנדערע נאציאן, דורך משה,
דען געטרייען דיענער גאטטעס, דאז הייליגע געזעטץ עדהאל=
טען האט. — דא נון גאט אללע מענשען אונד אללע פֿעלקער
אין זיינע אונענדליכע ליבע איינשליסט, ווער קאן זאָ פֿער=
מעסען זיין, דאז צו האסען וואז ער ליבט. —
סג אונטער אנדערן בעווייזען דער דולדזאמקייט אונד דער אלל=
געמיינען נעכסטענליעבע מאן אונז פֿאלגענדעס געבאָט די=
נען: „ווען דוא אין דאז לאנד קאָמסט, וואז דער
עוויגע, דיין גאָט דיר איינגיבט, זאָגט דיא
שריפֿט, דוא ווירסט עז אייננעהמען אונד בע=
זעטצען; אונד ווען דוא דאן שפּריכסט, איך וויל
איינען קעניג איבער מיר זעטצען, וויא אללע פֿעל=
קער, דיא מיר אומגעבען; זאָ מאַגסט דוא דעניע=
ניגען צום קעניג איבער דיר זעטצען, דען דער
עוויגע, דיין גאָט ערוועהלען ווירד: נור אויז
דיינען ברידערן קאנסט דוא איינען קעניג אי=
בער דיר זעטצען; דארפֿסט אבער ניכט איינען
היידען, דער ניכט דיין ברודער איזט, צום אָבער=
הויפטע מאכען.“ אום דורך דאז געזעטץ פֿערביעטען צו
מיסען

מה שלא עשה כן לכל גוי. ונאמר: אף חובב
עמים, כל קדושי בידך, והם תכו
לרגליך, ישאו מדברותך, תורה צוה לנו
משה, מורשה קהלת יעקב.

סב הרצון, השי"ת חובב ואוהב כל העמים, וכל
קדושיהם הם בידה', כמו שאמרו חכמינו:
חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם
הבא. אם הם תכו לרגליה', נושאים מדברותיו
והנהגותיו, שהם סובלים כל מה שגוזר עליהם החפץ
העליון ברצון, ואינם מתלוננים עליו, אז השי"ת
אוהב אותם ומרחם עליהם מאיזה אומה ואמונה
שיהיו. אבל יתר עליהם קהלת יעקב, שלזרעו נתן
ה'

*****

ווייזע אונד פֿארטרעפֿליכע געזעטצע צו געבען: איינע אונענד-
ליכע גנאדע, דיא צו יענער צייט קיינער אנדערן נאציאן צו
טהייל געווארדען וואר: זיא טהאט ער קיינעם פֿאלקע!
קיינעם גאב ער קונדע פֿאן זיינען געזעטצען. —
הערען וויר היראייבער משה'ס אייגענע ווארטע: גאט
ליעבט אויך אללע פֿעלקער; דיא הייליגען יע-
דעם פֿאלקעס זינד אין דיינער האנד, זיא בייגען
זיך ווילליג אונטער דיינע לייטונג, טראגען גע-
דולדיג דיינע פֿיגונגען: אונז אבער האט משה
דיא לעהרע אנגעארדנעט, צום ערבטהייל דער
פֿערזאמלונג יעקב'ס.

סב נעמליך, דיא אלליעבע גאטטעס ליבעט אללע נאציאנען,
זיינע געשעפֿע, אויך איהרע הייליגען נימט דיא געטליכע
האנד פֿעטערליך אויף, וויא אונזערע ראבבינען אויזדריקליך
לעהרען: דיא טוגענד האפֿטען אויז אללען נאציאן-
גען דער וועלט, ווערדען דעם עוויגען לעבענס
טהיילהאפֿט: ווען זיא איהרע שיקזאלע אים קינדליכען פֿער-
טרויען אויף גאט מיט געדולד אונד ערגעבונג טראגען, ניכט ווי-
דער איהן מוורען, ניכט לעסהאלב פֿאן דער טוגענד ווייבען. אל-
לע האבען אנשפרוך אויף דיא אונענדליכע גיטע אונד גנאדע.
דער פֿארצוג, דען דיא פֿערזאמלונג יעקב'ס האט, בעשטעהט

פתכלית ההרחק, כדי שלא ילמדו מהם מעשיהם
המקולקלים.

סא ואולם בכל שאר אומות העולם (חוץ
מאותן שבעה, שכבר אבד זכרם, ולא נודע אי
משפחתם), אף שהם בעלי אמונה מחולפת
מאמונת ישראל, הזהירנו השי"ת שלא לכתש
ולשקר בם, שלא לגנוב ולעשוק ולהשבע שבועת
שקר ולרמות אותם הן בדבור והן במעשה, ושלא
לשנוא ולנקום ולנטור אותם, ובכלל: מחוייבים
אנו להתנהג בהם כמו עם כל איש ישראל, שאין
הבדל ביניהם לאומה הישראלית, אלא נתינת
התורה בלבד, שבחר ה' בזרע יעקב אשר כרת עם
אבותיו ברית ידידות וחנינה, להתגלות לו בהר סיני.
מה

ניכט דורך איהר ביישפיל צו גלייכען אונטוגענדען אונד זינדען
פערפיהרט צו ווערדען.
סא אויז דיזעס פערבאטע זעלבסט, אינדעם עז בלאס געגען
יענע זיבען פעלקער געריכטעט, אונד דיא אורזאכע דעם
פערבאטס דייטליך אנגעגעבען ווירד, איזט זאטזאם ערוועזען.
דאס וויר געגען אללע איבריגען נאציאנען, אונד נונמעהר, דא
יענע זיבען פעלקער לענגסט אויזגעשטארבען זינד, געגען אללע
מענשען איהנע אונטערשייד, וויא געגען מיטאזאעליטען דיא
געכסטענליעבע, אונד וואז אויז דערזעלבש פליסט, בעאבאכט
טען מיסען שטעהלען, ליגען, פערעמדעס אייגענטהום אנגריי
פען, עז אבלייגען, פאלש שווערען, מיט ווארטען אדער אין
האנדלונגען בעטריגען, האסען, גראלל נאכטראגען, א' ד' ג'
זינד אין בעציעהונג אויף אנדערע נאציאנען פאללקאממען גליי
כע פערברעכען, אלז ווען וויר זיא געגען אונזרע רעליגיאנספער
וואנדטען אויזאייבען מעכטען. זיא זינד פאן אונז, אונד וויר פאן
איהנען אין קיינעם שטיקע אונטערשיידען, אויסער, דאס עז
דער גאטהייט געפאללען האט, אונזערן פארפאהרען, מיט דע
רען שטאמעלטערן ער איינען בעזאנדערן פריינדעס = אונד ליע
בעסכונד געשלאסען, זיך אויף סיני צו אפפגעבארען אונד איהנע
ווייזע

אחים זה הוא מטעם, לפי שכולם בני יעקב או
 ישראל הם: כמו שאומר הכתוב, מקרב אחיך
 תשים עליך מלך. והנה בימי מרעה היו
 בעולם שבעה אומות, החתי והגרגשי, והאמרי,
 והכנעני והפרזי, והחוי והיבוס, ועליהם בלבד
 נאמר: לא תכרות להם ברית, ולא
 תחנם, מרוב תועבותם ומדות הרעות שהתנהגו
 בה. ולפיכך צוה הקב"ה לישראל שיתרחקו מהם
 בתכלית

*****

מענשען אויז וועלכער נאציאן עד זייא, אונד וועלכעס גלויבען
 ער אנהענגען נאך דעם זיננע דער שריפט זינד אללע מענשען
 אונזערע נעכסטען. וואו זיא אבער דאז בעזאנדערע פֿערהעלטניס
 דעם איזראעליטען צום איזראעליטען, אדער דיזעם אים
 געגענוואן מיט איינעם ניכטאיזראעליטען אנדרייטען וויל, זיא בע-
 דיענט זיא זיך ניכט מעהר דעם נאמענס: נעכסטער, זאגט
 דערן דער בענענונג: ברודער, דיא נור דען איזראעליטען אלז
 אבקעמלינגען איינעם אונד דעסוועלבען שטאמפֿאטערס יעקב
 אדער ישראל, אבער קיינעם אויז איינער אנדערן אבקונפֿט צו
 קאממען קאן. זיא פֿינדען וויר ביא דער וואהל איינעם קעניגס:
 "אויז דיגנען ברידערן זאלסט דוא דיר
 איינען צום קעניגע זעטצען." ווערען אנדערע נאציא-
 נען פֿאן דער בענענונג נעכסטער אויזגעשלאסען, זיא ווירדע דיא
 שריפט ניכט נעטהיג געהאבט האבען, זיך היר דעם ווארטעס
 ברודער צו בעדיענען, אום דאז ענגערע פֿערהעלטניס אנצוועכען.
 וואהר איזט עז, דאס צו דען צייטען משה'ס, אונזערס לעה-
 רערס, עז זיבען פֿעלקער געגעבען, נעמליך דיא חיתיר, גרגשיר,
 אמוריטער, כנעניטער, פֿריזיטער, חויטער, אונד יבוסיתער,
 וועלכע פֿאן דער אללגעמיינען נעכסטענליעבע אויזגעשלאסען
 וואורדען. אונד דיא שריפט אין בעציהונג אויף דיאזעלבען אויזדריק-
 ליק בעפֿאהל: "דוא זאלסט געגען זיא ניכט וואהל-
 טהעטיג זיין, אונד קיינען בונד מיט איהנען
 שליסען." אלליין דיזע פֿעלקער האטטען אויך איהרער גריי-
 ליכען לאסטער וועגען אללען אבשייא פֿערדיענט; אונד
 דער געזעטצגעבער וואר געצוואונגען, דיא איזראעליטען אין דער
 טעגליכסטען ענטפֿערונג פֿאן דענוועלבען צו האלטען, אום

פרק יב

(אהבת הבריות הכללית.)

ס וכבר ידענו שמה שצוה התורה הקדושה
באמרה: לא תגנובו ולא תכחשו, ולא
תשקרו איש בעמיתו, וכן לא תעשוק את רעך, ולא
תגזול, לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר, לא
תעשו עול במדה ובמשקל ובמשורה, וכן ואהבת
לרעך כמוך, וכל מה שהבאתי למעלה מן
האזהרות, אין הכדל בה בין איש ישראל לאיש
מאומה אחרת; שכל בני אדם מכל האמונות
נקראים עמית ורע לישראל, ואם הישראלים נקראים
אחים

קאפיטעל יב

(פאן דער אלגעמיינען מענשענליכע.)

ס איך האבע עז שאן ערוועהנט, אונד ווידערהאלע עז הייר
נאך איינמאהל, דאס וואו אין דער הייליגען שריפט דאז
ווארט: נעכסטער אדער מיט מענש פארקאמט, אללע
מענשען אויז אללען נאציאנען אונד רעליגיאנען זא גוט וואו אונד
זערע גלויבענסגעמאסען דאראונטער פערשטאנדען ווערדען.
„אייהר זאלט ניכט שטעהלען; ניאמאנדען דאז
זייניגע אבלייגנען; איינער דארף דען אנדערן
ניכט בעליגען; דריקע ניכט דיינען נעכסטען;
בעגעהע קיינען רויב; האלטע דעם ארבייטער זיי
נען טאגלאהן ניכט ביז צום אנדערן טאגע צוריק;
ליבע דיינען נעכסטען, וואו דייך זעלבסט; זייר
רעדליך ביא אייערן וואגשאלען, געוויכט
שטיינען, טראקנעם אונד נאסעס מאסע, אונד
אללע איבריגע אבען אנגעפיהרטע אונד מעהר דערגלייכען בע-
פעהלע לאסען ניכט דען אללערגערינגסטען אונטערשיעד צו,
צווישען איינעם איזראעליטישען אונד אינגענד איינעם אנדערן
מענשען

רוב החבורה חובה על כל אחד שיש בידו הרחיקה
או כולה או מקצתו להשליך הונו ונפשו מנגד,
ולעזור כפי כחו. ומי שנכנס בסכנה גדולה, ודעתו
מיושבת עליו, ואינו משומם, אבל רואה ומכיר
את הסכנה, ואת התועלת שתגיע על ידה לישועת
הצבור, ומכניס עצמו בה ברצון כדי להועיל לזולתו,
גדולת הנפש נמצאת בו. והיא גדולת הנפש
שעל ידה נלחם דוד המלך עם גלית הפלשתי,
ושאר גבורי ישראל שמלאו לבם לסכן את עצמם
לטובת כלל האומה.

פרק

שייען. איבערהויפט איזט עז איינעם יעדען בירגערס פפליכט.
זא באלד דעם געמיינוועזען איינע געפאהר דראהעט, זיא גאנץ
אדער צום טהייל אבווענדען צו העלפען, זאלטע אויך פערמע-
גען, געזונדהייט אדער לעבען דארויף געהען. ווער זיך איין דיא
געפאהר קיהן וואגט, נאכדעם ער איהרען גאנצען אומפאנג, דיא
מיטטעל צור רעטטונג, אונד דען נוטצען דעם געמיינוועזענעם
רוהיג ערוואגען, דער בעזיטצט איינע וואהרע זעעלע נגד עס עס
יענען וואהלבערעכנעטען העלדענמוטה, מיט וועלכעם דוד דען
גאטטעסלעסטערער דיזען גלייט, דען פליסטער, הערויז-
געפארדערט, אונד מיט דעם פיל אנדערע איזראעליטישע העל-
דען, צור עררעטטונג דער נאציאן, זיך אין דיא גרעסטען גע-
פאהרען געשטידצט האטטען. אינדעסען זינד דיעס נור נאטה-
פעללע, דיא אויזנאהמען פאן דער פפליכט דער זעלבסטעררהאל-
טונג צולאסען, יא אפאט געביעטען. אין דער רעגעל אבערגעהט
דיזע אללען אנדערן אבליעגענהייטען פאר, דערען ערפיללונג
ניכט מעגליך איזט, ווען וויר אונז אין איינעם צערריטטעטען צו
שטאנדע בעפינדען.

שלא לחנם אמרתי, שכל היוצא מדרך הממוצע
הוא חוטא לפעמים: לפעמים ולא בכל זמן
וענין.

נ לפעמים הוא חובה להפסיד כל נכסיו.
ואף לסכן עצמו בסכנת נפשות לטובת החברה.
ד"מ בשעת מלחמה, בזמן שהאויב קרב ובא לצור
על עיר בצורה, צריך לשרוף כל הכפרים הסובבים
אותה, ואת כל אוצרות תבואה ופירות שבהם, כדי
שלא ימצא מקום ומחי' לחילו, אף שההיזק המגיע
לאנשי כפר גדול הוא ורב מאוד. וכן חובה על כל
אחד מאנשי המדינה לחגור חרב וללחום עם חיל
האויב, ולעמוד בחזק המלחמה, אף שקרוב הדבר
שיפול בחרב שונאו. וכן בכל סכנת צבור שיש בה
רוב

אויך אין אויזאיונג דיזער היילזאמען טויענד ניכט דיא מיטטעל-
שטראסע פֿערלאסען. ווער היראין צו ווייט געהעט, קאן לייכט
געגען דיא זעלבסטערהאלטונג האנדעלן, אונד איזט אין געפֿאהר,
דיעזע הייליגע פֿעליכט, דיא דאך אין דען מייסטען פֿעללען אנ-
דערן פֿאראויז געהעט, צו פֿערלעטצען.

נ וואהל געמערקט! אין דען מייסטען פֿעללען: ווייל דיא
זעלבסטערהאלטונג צוויילען העהערן פֿעליכטען אונטערגע-
ארדנעט איזט. עז גיבט פֿעללע, אין דענען וויר שולדיג זינד,
צום אללגעמיינען בעסטען אונזער האב אונד גוט, יא אונזער
לעבען זעלבסט אויפֿצואפֿערן. פֿעללט דער פֿיינד אינס לאנד,
אונד נעהערט זיך איינער פֿעסטונג, דא אין געפֿאהר איזט בע-
לאגערט צו ווערלען, מיסען וויר דיא פֿארשטעדטע, אונד דיא
אומלעגענדען דערפֿער פֿערברענגען, זאמט אללען פֿאררעטהען
פֿאן לעבענסמיטטעלן, ווען עז דיא צייט ניכט מעהר צולעסט,
זיא צו דעטטען; דאמיט דעם פֿיינדליכען קריעגסהעערע דער
אויפֿענטהאלט ערשווערט, אונד יעדעם מיטטעל צום לעבענס-
אונטערהאלט אבגעשניטטען ווירדע. וויר מיסען נאך מעהר
טהון. דיא געזאמטען לאנדעסאיינוואַהנער זינד שולדיג, זיך צו
וואפֿנען, דעם פֿיינדע ענטגעגען צו גייען, אונד קיינע געפֿאהר,
קיינע וואונדצן, דען פֿערלוסט דעם לעבענס זעלבסט ניכט צו
שייען

נח ואולם היוצא בדרך הממוצע אף בזה הענין
הוא חוטא לפעמים. שכל העוזר לחבירו
באופן שגורם לעצמו ובני ביתו היזק גדול, עושה
שתי רעות לעצמו. האחת, שאין בידו להטיב
לאחרים. והשנית, שסיפּו לבוא לידי עניות,
וימות ברעב ובהוסר כל, או שיטיל עצמו על
הבריות. לפיכך צריך האדם להשגיח כמה יש
בכח ובכלתו לעזור את זולתו, מבלי שיבוא להפסד
מרובה. מי שהוא חלש הגוף, אל יעזר בלילה,
על כטת חבירו יותר מדאי. ומי שנכסיו מועטים,
אל יפחות הרבה מהם, שלא יצטרך גם הוא למתנה
או להלוואה, ויהי לטורח על זולתו. ודעו בני!
שלא

נח בייא דיזער טהעטיגען נעכסטענליעבע מוס מאן יעראך אימ-
מער ריקזיכט אויף זינע אומשטענדע אונד פֿערהעלטניסע
נעהמען. אויך הידאין מוס איין געוויסעס מאאס בעאבאכטעט
ווערדען. אויף איינמאהל צו פֿיל טהון, חייסט פֿערמעגען
אונד קרעפֿטע ערשעפֿען, אונד זיך אויסער שטאנד זעטען.
אויך אנדערן נאָטהלירענדען ביאָזשטעהען. איינע אונפֿער-
העלטניסמעסיגע, צו ווייט געטריבענע פֿרייאַגעביגקייט, בע-
נימט אונז דיא מיטטעל; איינע אללצוגראַדע אנשטרענגונג דעם
לייבעס מאכט אונז אַפֿט אונטוויגליך, אונזערס הויזוועזען געהע-
ריג פֿאַצושטעהן, אונד אונזערע אַנגעהעריגען, דערען וואָהל
אונז צונעכסט אס הערצען ליפֿען מוס, צו פֿערזאָרגען. זאָלכע
אונפֿאַרזיכטיגקייטען קענטען אונז אין מאַנגעל אונד נאָט, אָדער
אין דעם ניכט מינדער טרויריגען צושטאנד פֿערזעטצען, אנדערן
צור לאַסט פֿאַללען צו מיסען. מאן מוס אלזאָ מיט זיך צו ראַטאָ
געהען, וויא פֿיעל מאן, אָהנע איינען זעהר עמפֿינדליכען אב-
ברוך, פֿאַז זיינעם פֿערמעגען צום בעסטען דעם נעכסטען פֿער-
ווענדען קענע; מאן מוס בעדענקען, וואָז זיינע קרעפֿטע ערטראָ-
גען קענען, וויא פֿיעל נעכטע מאן צום ביאָשפֿיעל ביים קראַנק-
קענבעטטע זיינעם פֿריינדעם דורכצוואַכען פֿערמעגען. אָהנע זיי-
נער געזונדהייט צו שאַדען; מיט איינעם וואָרטע: מאן דארף
אויך

כן העזר בנפשו הוא יעמוד לימין כל אדם הן
עני הן עשיר ויטרח עבורו בשעה דהקו ואם
הוא חולה אל ימנע מלהכין לו סמי רפואה ויהי
נעור בלילה על מטתו לשרתו על ערש דוי אם
הוא בריא ויכול לעמוד בלא שינה וכדומה כן
החסדים שהאדם עושה בנפשו ובכחו והעשיר
צריך להם כמו העני וצריך לעשותם בנחת רוח
ובסבר פנים יפות כדי שהשרוי בצער או החולה
לא יחשוב שהמעשה כבדה עליו ויצטער עצמו
יותר וכן אם הוא עוזר בטמונו והוא שמלוח
לחבירו ממון בשעת צרכו ועל ידי זה הוא
כתפרנס או נותן צדקה לעניים וסעד מלהמו
ומכסותו יתומים ואלמנות השמרו לכם מעשות
הדברים האלו בפנים זועפות אבל התראו להם
שמחים וטובי לבב.

נה

*****

כז ליעבעסדיענסטע געפֿעלליגקייטען פֿערווענדונג פֿירשפרא-
כע איבערנאהמע אייניגער ארבייטען אונד בעמידהונגען אב-
וואדטונג אונד נאכטוואכען ביא קראנקען א' ד' ג' בעדארף אפֿט
דער רייכע זא גוט אלז דער ארמע אין אללען דיזען פֿעללען
זייד בערייטוילליג צו דיגענען שיינע קיינע מידע קיינע ענט-
בעהרונג שפארעט קיינע אייפֿאפֿערונג אונד אום דאז גע-
פֿיהל דעם הילפֿסבעדירפֿטיגען צו שאַנען לייסטעט יעדען דיגענסט
גוטוילליג מיט איינער הייטערן מיענע אונד איינער לייכטיגקייט
אלז אב ער אייך וועדער אפֿפֿער נאך בעשווערליכקייט קאָסטע-
טע דיא נעמליכע ארט מיסטעט איהר בעאכאכטען ווען איהר
יעמאנדען אין דער נאָטה געלד פֿארשטרעקט אום זיך ווידער
אויפֿצוהעלפֿען אָדער ווען איהר דען דירפֿטיגען אללמאָזען אויז-
טהיילט וויטווען אונד וואייזען שפייזעט אונד קליידעט טהוט עז מיט
פֿרעהליכעם געזיכטע אונד אָהנע איבערדרוס דיא ארט וויא
איינע גאבע דארגערייכט ווידר איזט זא פֿיל אונד אפֿט נאך
מעחר וועדטה אלז דיא גאבע זעלבסט.

נה

המלך: נתת שמהּה בלבי מעת דגנם
ותירושם רבו. הרצון בראותי ברכת שדה וכרם
של אחרים, לבי שמה כאילו הי' שדי וכרמי.
ויצטער בצרת זולתו, כמו שאמר דוד על דרך
המליצה: ואני בחלותם לבושי שק. שבזמן
שאחרים בצרה או בחולי הוא מצטער עצמו, ואינו
נהנה מבגדי מלכות, ורוצה יותר בלבוש שק. ולא
בלבד שיצטער בצרתו אבל ינחמהו מעוצבו
ומדאגתו, וישים עצות לפניו, ויעזור אותו בממונו
ובנפשו כפי יכלתו.

ג

אנדרער, פרייע איך מיך, אלז ווען דיא פֿעלדער אונד וויינ
בעדגע מיר געהערטען. אויף גלייכע ווייזע זאללען וויר בייא
דעם אונגליקע אונדער נעבענמענשען, אונז בעטריבען, אונד
ווידער דוד נאכאחמען: איך אבער, זאגט ער, ער קראג
קען זיא, זא איזט איין זאק מיין געוואנד: ווען
קראנקהייט אדער אנדערעם עלענד ענטשטאנד, אונד ווען ער
גלייך זיינע פֿינדע בעטראף, זא צאג ער זיינען קעניגליכען מאג-
טעל אויז, אונד לעגטע איינען זאק אן, זיינע טהיילנאהמע, זיי-
נע אינגערע בעטריבנים דורך אייסערע צייכען דארצוטהון. דען
בייא דער אינגערן שטוממען עמפֿינדונג דעם מיטליידענס
בלאס שטעהען בלייבען, דאמיט ווערע דעם נעכסטען ניבט
געהאלפֿען. מאן מוס צו איהם הינטרעטען: מאן מוס טרעס-
טען, ראטהען, העלפֿען. מאנכער ווירד פֿאם שיקזאלע גע-
בייגט, דעם נכט צו העלפֿען איזט, אדער דער קיינער הילפֿע
בעדארף, וואהל אבער דעם טראסטעס: זא געהעט הייז, ריכט
טעט איהן אויף דורך זאנפֿטעס צורעדען, בעצייגט איהם אייע-
רע הערצליכע טהיילנאהמע, צאללט זיינעם שמוערצע איינע
טהרענע דעם מיטליידענס, אונד זיין הטרין ווירד ערווייטערט,
זיין ליידען נאך אונד נאך ערטערעגליכער ווערדען. יענעם, דער
אין פֿערלוסט אונד פֿערלעגענהייט גערעטה, ראטהעט, אונד
העלפֿט זא פֿיעל איהר קענט. דיא הילפֿע בעשטעהט אפֿט
אין געלדפֿארשוס, אפֿט אונד מעהרענטהיילס אין אנדערן ליע-
בעסדיענסטען.

ג

פרק יא

(אהבת רעהו ועמיתו י)

נו ולא בלבד שצריך האדם להרחיק עצמו מכל
דבר רע ומזיק לקיום החכמה, כמו גזילה,
גניבה, שבועת שוא, עושק, וזיוף המדות והמשקולות,
ונקימה ונטירה, וכדומה, אבל חובה גם כן עליו
לאהוב כל אדם כמו שאמרנו למעלה, וענין
האהבה הוא, שיתנהג עם כל אדם בחבה וברעות
בדבריו ובעסקיו, ויכבד כל אדם, ולא יתגאה
עליהם, וישמח בשמחת חבירו, כמו שאמר דוד
המלך

*****

קאפיטעל יא

(פֿאַן דער געכסטענליעבע י)

נו ווען אללע אידען עפענטליכע, אדער היימליכע פֿינדעליגע
איינגריפֿע אונד שטרעפֿליכע אנמאסונגען אן דעם גוט אונד
בלוט דעם געכסטען פֿערמיידען ווערדען; זא האט מאן ערשט
איינע פֿעליכט בעאבאכטעט, געמליך דיא פֿעליכט דאז בעזע
צו אונטערלאסען; אלליין עז גיבט נאך איינע אנדערע,
געמליך: דאז גוטע אויזצואיבען מיט דער אונטערלאס-
סונג אללער אבגעדאכטען לאסטער האט מאן נאך קיינען בע-
וויז פֿאַן דער געכסטענליעבע געגעבען. נון געביעטען נאטור
אונד שריפֿט, יעדען מענשען צו לייעבען, געגען יעדערמאן פֿריינד-
ליך צו זיין, זיך איבער קיינען מיט שטאלץ צו ערהעבען, מיט
יעדעם, אין מינדער בעדייטענדען, וויא אין וויכטיגען געשעפֿ-
טען, אויפֿריכטיג אומצוגעהען, וויר זאללען אונז ביא דעם גליקע
אונד דער פֿריידע דעם געכסטען אויפֿריכטיג מיטפֿרייען, אונד דעם
בייזשפֿילע דוד'ס פֿאלגען, דוא גיבסט, שפֿריכט ער, צו
נאָט; דוא גיבסט מיינעם הערצען פֿריידע, צור
צייט אלז זיך איהר קאָרן אונד מאַסט מעהרעט:
זעהע איך דען זעגען אויף דען פֿעלדערן אונד וויינבערגען
אנדערע

פירוד לבבות. ואם הביריו יעשו כמורהו אז ינתק
קשר החברה. לפי שפירוד לבבות, ונקימה ונטירה
גורמים באורך ימים הפסד הסדר וכליון המנהג
הראוי. שאינם יכולים להתאחד בעצרת שלום
החברה. זה אינו רוצה מה שחפץ הבירו, וחבירו
אינו מסכים לדעתו. ומבלתי עצה נכונה והסכמת
הדעות אי אפשר לשמור הסדר והמנהג הראוי. ואם
נתפרדו הלבבות ואבדו הסדר הנכון, אז יהי תמיד
ריב ומצה בני הם, וישטמו זה את זה, וירדוף איש
את אחיו, ובמהרה יעזבו זה את זה, ותפול החברה
ולא תוסיף קום. ולזה כווננו ה"ל במאמרם: על
שלשה דברים העולם עומד, על הדין, על האמת, ועל
השלום.

פרק

דאראויף אן, זיך אום דאז אללגעמיינע בעסטע צו בעראטהשלא-
גען, זא ווירד דאז הייל דער געזעלשאפט אויז דען אויגען ענט-
דיקט, אויז היימליכען האס, אונד אינגערער ערבייטערונג, וויל
קיינער דער מיינונג דעם אנדערן בייאטרעטען, אונד יעדער איזט
גור בעדאכט, זיין אייגענעם אינטערעסע צו בעהויפטען, אדער
זיינע בעגערדע צו בעפריידיגען. ווא אבער קיין געמיינזין הערד-
שעט, ווען דיא געמיטהער ניכט איינגעשטימט, אהנע שטרייט
אונד פארטהייאזוכט, בלאס דען נוטצען דעם געמיינוועזענס בע-
הערציגען, דא פאנגען נאך אונד נאך אן, דיא גרונדפייילער
דעם שטאאטס צו וואנקען, אונד ער איזט אין געפאהר, מיט
דער צייט איינצושטירצען. דאראויף מעגען וואהל דיא ראכביגען
אין איהרעם שפדוכע ציעלען: „דדייא דינגע, זאגען זיא,
ערהאלטען דיא וועלט: דיא גערעכטיגקייט, דיא
וואהרהייט, אונד דיא פרייעדליכע איינטראכט.“

המשקולות, או המדות, בין לחות, ובין יבשות,
ומרמה את חביריו: וכן הדין שאינו שופט צדק,
ואינו גוזר דין אמת, כולן מהרסים ומחריבים הסדר
הישר ושלום, החברה, ומטילים שנאה בין איש
לרעהו. ובכלל: בעת שגדלו ורבו אנשי עושה
עולה, החומסים את חביריהם, ומתנהגים עמם
לפי שרירות לבם, ולא לפי חוקי הישר והצדק,
חביריהם מתפרדים מהם, נוסעים לארצות אחרות;
או שיקומו במר לבם על נוקשיהם ולוחציהם, וילחמו
עמם, ונמצאו הורגים אלו את אלו, ובין כך וכך
תתבטל החבורה, וסופה לבוא לידי עוני ורעב
ועירום וחוסר כל. הארץ תהי' שממה, ועריה
תהיינה חרבות.

נה וכן השונא את חבירו בלבבו, ומי שהושב
לנקום ממנו, ונוטר איבה ברוחו, הוא גורם
פירוד

*****

איהרען בעגירדען פֿרעהנען, דאז געזעללשאפֿלטיכע באנד צער-
רייסען; דיא מיטבירגער, גערייצט אונד ערביטטערט, ענטווע-
דער צור אויזוואנדערונג אויז דעם פֿאטערלאנדע, אדער צום
הארטנעקיגסטען ווידערשטאנדע צווינגען, וואראויז דען דער
וויטהענדסטע בלוטיגסטע בירגערקריג ענטשטעהט, דער אללעם
פֿערדוויסטעט, פֿערהעערט אונד פֿערשטעהרט, מאנגעל נאטור,
אונד נאמענלאזעס עלענד הערבייא פֿיהרט. ווען דיזע פֿערברע-
כען דאז גראסע באנד דעם בירגערליכען פֿעראיינס שנעלל אונד
געוואלטזאם צעררייסען, זא פֿיהרען ליסט, בעטרוג, פֿערראטה
אונד ראכנערדע ניכט מינדער, אבגלייך לאנגזאמער, צו דעם
גענצליכען אבדונדע, אין וועלכען דיא שטירמע דער העררשזוכט,
אונד דיא העפֿטיגען אויזבריכע געגען איינאנדער קעמפֿענדער
ליידענשאפֿטען זא מאנכען שטאאט געשטירצט האטטען.
נה אונגערעכטיגקייט, בעליידיגונגען, ראכבעגירדע, א' ד' ג',
רייצען דיא געמיטטער ווידער איינאנדער, זעען אונאייניגקייט
אונד צוואטראכט אונטער דען בירגערן אויז; קעמט עז דאן
דאראויף

אני ה' לא תעשו עול במשפט במדה
במשקל ובמשורה מאוני צדק אבני
צדק איפת צדק והין צדק יהי לכם אני ה'
אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ
מצרים.

נך העומד על דם רעהו ואו הגוזל והגונב
משהית את זולתו ומפסיד את הקבוצ וכן
המכחש ומשקר בעמיתו או המדבר רכילות
העושה את רעהו או אינו משלם לשכירו שכר
פעולתו בזמנו כמו שהתנה עמו או המזייף
המשקולות

זויכטע, אים נאסען אונד טראקנען מאאסע;
האלטעט אויף רעדליכקייט בייא אייערן וואג
שאאלען געוויכטשטיינען, טראקנעם אונד נאס-
סעם מאאסע: איך בעפעהלע עז! דער עוויגע!
אייער גאט! דער איך אייך אויז דעם לאנדע
עגיפטענס געפיהרט האבע.

נך ניכט נור שטעהלען, רויבען, דעם געכסטען נאך דעם לעבען
טראכטען, וועלכעם הויפטפערברעכען זינד; אויך דיא מינ-
דער שטרעפליכען לאסטער, אלז: אנפערטרויטע גיטער, אדער
געליעהענעם געלד אבלייגען, איבערהויפט דאז אייגענטהום דעם
געכסטען דורך ליעגען אונד רענקע זיך צואייגען: דורך פערליימ-
דונג דען זאמען דער צוויאטראכט אונטער דען מענשען אויז-
שטרייען; מאאס אונד געוויכט, אדער גאר מינצען פערפערלשען,
אום לאנד אונד לייטע צו בעטרייעגען; דאז רעכט פערקויפֿען;
פאלשע אורטהיילסשפריכע צו גונסטען דער האבזוכט, צום
אונטערגאנג דער אונשולד געלטענד מאכען: דיזע אונד דער-
גלייכען פערדעהונגען, איבערהויפט אללע איינגריפֿע אין דיא
נאטירליכען געזעטצע זינד, ווען זיא גאט אויך ניכט אויזדריקליך,
פערבאטען העטטע, שאן דארום פעראבשיאונגסוויירדיג, ווייל
זיא דיא עפענטליכע ארדנונג צערדייטטען, אונד דיא טרויריג-
סטען פאלגען נאך זיך ציעהען. איך האבע שאן אבען בע-
מערקט, דאס איבערמיטהיגער פֿרעפֿעל אונד אפֿפענע געוואלט-
טהעטיגקייט, דיא דיא געזעטצע מיט פֿיסען טרעטען, אונד נור
איהדען

נב לפיכך צוּתָה לָנוּ הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה וְאָמְרָהּ:
 לֹא תִגְנוּבוּ וְלֹא תִכַּחֲשׁוּ וְלֹא
 תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעַמִּיתוֹ. לֹא תַעֲשֶׂה אֶת
 רֵעֶךָ, וְלֹא תִגְזוֹל. לֹא תִלִּין פַּעֲלָת שְׂכִיר
 אֶתְךָ עַד בּוֹקֶר, לֹא תִשָּׂא פָנֶי דָל, וְלֹא
 תִהְדָּר פָּנֵי גָדוֹל. בְּצַדֵּק תִּשְׁפּוּט עַמִּיתְךָ,
 לֹא תִלֶּךְ רֶכֶל לְבַעַמֶּיךָ, לֹא תַעֲמֹד עַל
 דַּם רֵעֶךָ אֲנִי ה' . לֹא תִשְׁנֹא אֶת אַחִיךָ
 בְּלִבְּךָ, הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ, וְלֹא
 תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא. לֹא תִקֵּם וְלֹא תִטֹּר
 אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ, וְאֶהְבֵּת לרֵעֶךָ כְּמוֹךְ
 אֲנִי

*****

לִיךְ פֶּעֶרְשָׁא פֶּפֶען, ווען זיך ניכט פֶּאן דער נעכסטענליעבע, אונד
 דעם ברידערליכען וואהלוואללען אונטערשטיצט ווערדען.
נב אונד דער צווייטען פֶּפֶרִיכט פֶּאָלגען דען אללע פֶּעֶרְבֶּאטע אין
 דער שרופֿט: „איהר ואללט ניכט שטעהלען; ניא=
 מאנדען דאז זייניגע אבלייגנען; איינער דארף
 דען אנדערן ניכט בעליגען: דריקע ניכט די=
 נען נעכסטען; בעגעהע קיינען רויב; האלטע דעם
 ארבייטער זיינען מאגלאהן ניכט ביז צום אנ=
 דערן טאגע צוריק: טהוט ניכט אונדעכט אים
 געדיכטע; לאס דייך ניכט פֶּאָם מיטליידען גע=
 גען ארמע, ניכט פֶּאָם אנזעהען דער פֶּעֶרְסאן
 פֶּעֶרְלִיטען, זאנדערן ריכטע דיינען נעבענמען
 שוין גאך גערעכטיקייט: געהע ניכט אומהער,
 יעמאנדען צו פֶּעֶרְלִימדען; שטעללע דעם בלוטע
 דיינעם נעכסטען ניכט נאך: איך בין דער עוויגע!
 האסע דיינען ברודער ניכט אים הערצען; ער=
 מאהנע דיינען נעכסטען, דאמיט ער ניכט מיט
 זינדען בעלאסטעט ווערדע; דעכע דייך ניכט, טראם
 גע קיינעם דער קינדער דיינעם פֶּאָלקעם איינען
 גראלל נאך; ליבע דיינען נעכסטען, וויא דייך
 זעלבסט: איך בין דער עוויגע! איבעט קיינען
 פֶּרְעֶפֶל אים געדיכטע, קיינען בעטרוג אים גע=
 איכטע

תועלת החברה גלוי, והצלחת כל אחד מאנשיה יותר גדולה וכיתמדת.

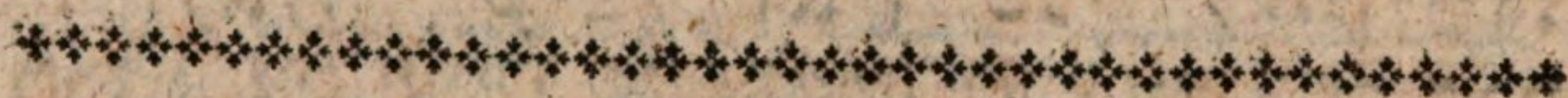
נב ויצאו לנו מזה שתי חובות ראשיות: האחת, כל טובה שמבקש חבירך ממך, עשה לו אם תוכל, כמו שתחפוז שיעשו לך חביריך; והשנית, כל רעה וכל דבר שנוא בעיני חבירך, הרחק ממנו אם תוכל, כמו שתחפוז שחביריך ירחיקו ממך כל דבר רע או שנוא בעיניך, ושתיהן בכלל ואהבת לרעך כמוך. והמצוה הזאת היא היסוד, שעליה נבנה כל התורה, ומבלעדיה החוקים והמשפטים היותר צדיקים לא יקיימו טובת הקבוצ והתמדתו.

נג

*****
נונג בעסער דאבייא, ווען ער אין געזעלשאַפֿט, אלז ווען ער
דיא גאנץ אלליין אויזפֿיהרט.
נב הידאויז פֿאלגען אלזא, וויא ווייזשאַן געזאגט האבען, צווייא
הויפטפֿליכטען: ערשטענס, יעדע גוטשאַט, יעדע גע-
פֿעלליגקייט, אום דיא מאן פֿאן זיינעם נעכסטען אנגעשפֿרא-
כען ווירד, דעמוזעלבען, ווען עז מעגליך איזט, צו ווילפֿאהרען:
טהוע דיינעם נעכסטען דאזייעניגע, וואז דוא
פֿערלאנגסט, דאס מאן דיר טהוע; אונד צווייטענס,
אללעס וואז אנדערן צוויידער איזט, אבצווענדען, דאמיט ניא-
מאנד צו שאדען אָדער פֿערדרום קאָממע: וואז דוא ניכט
וויללסט, דאס דיר געשעהע, טהוע אויך דיינעם
נעכסטען ניכט. דיזע ביידען פֿליכטען זינד אים געבאָטע
גאטטעס, בעגריפֿפֿען: "ליעבע דיינען נעכסטען, וויא
דיך זעלבסט!" איין געבאָט, וואָדאָיף, וויא דער ווייזע
הילל זאגט, דיא גאנצע רעליגיאַן בערוהט: איין געבאָט,
דאז דיא גרונדלאגע דער מאָראַל, דער עפֿענטליכען וואָהל-
פֿאהרט אייזמאכט, דאז גליק דער בירגער, אונד דאז וואָהל
דער מענשהייט בעפֿערדערט. דיא ווייזעסמען אונד גערעכטעס-
מען געזעטצע קעננען פֿיר זיך אלליין דיזע פֿאָדטאָהילע אונזמעג-
ליך

ורפיש ואין סוסיו יכולין להמשיכה מן הרפיש. ראובן
 יושב יום או יומים על הדרך ומצפה מתי יבוא אחד
 לעזרו. ובין כך אובד שכר יום או יומים: אבל אם
 הוא הולך בחברת שמעון בעל עגלה, או יאסור
 שמעון את סוסיו עם סוסי ראובן, ובין כולם ימשיכו
 מהר את העגלה, וראובן אינו אובד מאומה משכרו.
 וכן אם נטבעה עגלת שמעון במצילות טיט, או יקום
 ראובן לעזרו מיד. וכן בכל המלאכות וכל העסקים
 תועלת

איינען רייכען לאהן: פֿעללעט איינער פֿאן איה
 נען, זא איזט דער אנדערע בייא דער האנד,
 איהן ווידער אויפֿצורייכטען; איינער אלליין
 אבער, ווען ער פֿעללעט, האט ניאמאנדען דער
 איהן אויפֿהעלפֿען קאן. נעמליך אין דער געמיינשאפט
 מיט אנדערן לאהנט דיא ארבייט מעהר, מאן בעשטעהט בע-
 סער דאבייא, אלז ווען מאן זיך פֿאן אנדערן זיינעם גלייכען אב-
 זאנדערט. לאסט צום בייאשפיעל דען פֿוהרמאן ראובן זיינע
 לאדונג גאנץ אלליין, אונד ניכט אין געזעלשאפט אנדער
 פֿוהרלייטע פֿיהרען. ווען נון זיין וואגען אין טיעפֿען מאראסט
 פֿערווינקעט, זא דאס זיינע פֿפֿערדע ניכט אלליין אים שטאנדע
 זינד, איהן הערויז צו ציעהען, מיסטע ער דא אייניגע טאגע
 צוברינגען, ביז איהם לייטע צו הילפֿע קאממען; אלזא צייט
 פֿערוויימען אונד געלד איינביסען. מאכט ער זיינען וועג אבער
 אין געזעלשאפט איינעם אנדערן פֿוהרמאנס, זא קאן מאן
 גלייך ראטה שאפֿען. שמעון, דער אנדערע פֿוהרמאן,
 שפאנט זיינע פֿפֿערדע צו ראובנס פֿפֿערדע, אונד אין איינער
 קליינען וויילע איזט דער וואגען אויזדעם זומפֿפֿע. ראובען לייכט
 טעט דעם קאממערעדען שמעון דען נעמליכען דיענסט, ווען
 זיינער פֿוהר איין גלייכעם צוקאמט; מיטהין העלפֿען זיך ביידע
 וועכזעלזייטיג, אונד קיינער פֿאן איהנען קאמט אין דען פֿאלל
 צייט אונד געלד צו פֿערליערען. זא געהט עז אין דען מייסטען
 געשעפטען אונד אונטערנעד פֿונגען; יעדער פֿינדעט זיינע רעכט
 נאכ

חבורתן ? ומאין יבוא עזרם ? לפיכך חובה על
כל אדם להחזיק ידי חבירו ולעזור כל אחד מזולתו
כפי כחו ויכלתו. וע"י שכל אחד עוזר את זולתו,
ואיש את רעהו ייטיב, לא בלבד שתתקיים טובת
החברה, אלא שתוסיף אומץ ותועלת, ותוסיף
טובה וברכה לכל איש ופרט מכלל החברה.
וכדומה לזה אמר שלמה: טובים השנים מן
האחד, אשר יש להם שכר טוב בעמלם.
כי אם יפלוה אחד יקיים את חבירו, ואי
לו האחד שיפל ואין שני להקימו.
הרצון, אם יעמלו שני אנשים יחדיו יגיע להם שכר
יותר גדול משעמלו כל אחד מהם לבדו. ד"מראובן
בעל עגלה שעובר בדרך, והנה נטבעה עגלתו בטיס
ורפש

*****

געהערען, פֿערזעהען ווערדען, ווען דאז גאנצע צערריטטעט
איזט, אונד זיינע קרעפֿטע פֿערליהרט; זא וויא דיא געזעלל-
שאפֿט זיך נאך אונד נאך אויפֿלעזעט, אונד צו גרונדע געהעט,
ווען דען מיטגליעדערן, אויז דענען זיא בעשטעהט, דיא מייט-
טעל בענאסטמען אדער ערשווערט ווערדען, זיך צו ערהאלטען,
אונד דען ארבייטען אונגעשטעהרט אבצוליעגען, דיא זיא פֿיר
זיך אונד אנדערע צו בעזארגען האבען. עז מוס אלזא יעדער בע-
פֿליסען זיין, אין זיינעם ווירקונגסקרייזע, זא ווייט עז פֿערמעגען
אונד קרעפֿטע צולאסען, זיינען נעכסטענאין דען שטאנד צו זעט-
צען, דיא בירגערליכען פֿפֿליכטען ערפֿיללען צו קעננען. ווען
יעדער זיינעם ארבעט זיך בעשטרעבט, אנדערען אויפֿצוהעלפֿען,
דיא מענגעל, דיא מאנקען אן דיא אויזאייבונג דער געזעללשאפֿט-
ליכען אבליעגענהייטען הינדערן, אויז דעם וועגע צו ריימען; זא
וויירד דאדורך דאז אללגעמיינע בעסטע ניכט נור בעפֿעסטיגט,
זאנדערן נאך דאצו פֿערמעהרט; עז ערהעלט נייע שטערקע, אויז
נען צוואכט פֿאן זענען, דער זיך איבער אללע גלידער ער-
ניעסט. איינען דזעם עהנליכען געדאנקען פֿינדען וויר אין דעם
זאממלער. שלמה שפֿריכט: צווייען געהעט עז אימ-
צער בעסער אלז איינעם; איינער מיהע ערהעלט
איינען

טובת החברה וקיומה. שהמפסיד טובתה, הרי
הוא מחסר נפשו וגופו מכל האמצעים הכרחיים
ומועילים להצלחת עצמו.

נא הנה החברה בכללה כמו גוף האדם עם
איבריו; כמו שהם נדבקים ונאחזים יחדיו, וקיום
ובריאות כל אבר נתלים בקיום ובריאות כלל הגוף,
וטובת הגוף בכללו נתלה בשלמות כל אבר מאבריו;
כן תועלת כלל החברה וקבוצת המדינה קשורה
בתועלת כל חלק ופרט ממנה קשר אמיץ וחזק,
ואושר הפרט לא יקום בלתי קיום וטובת
החברה בכללה. בשפל מעמד החברה אי אפשר
לה להזמין צרכי החלקים כרצון איש ואיש.
ואם אנשיה חס עניי וריקי מכל, מה תועיל להן
חבורתן

לער מיטגליעדער, אללעו צו פערמיידען, אונד-צו פֿערהיטען,
וואו דאז געזעלשאַפֿטליכע באנד אויפֿלעזען, אָדער אויך נור
ערשלאַפֿען קענטע. דען דער געזאממטהייט דער גלידער קאן
ניכט שערליכעס ווידערפֿאהרען, אָהנע דאס ניכט יעדעס איינ-
צעלנע דאראונטער ליטטע; יע שלעכטער עז מיט יענער שטע-
העט, יע וועניגער מיטטעל האט דיעזעס צו ערווארטען, זיין
גליק צו בעפֿערדערן.

נא דער מענשליכע קערפֿער מיט זיינען גלידמאסען גיבט אונז
אין אנשואליכעם בילד פֿאן דער בירגערליכען געזעלשאַפֿט.
אללע גלידמאסען זינד אויף דאז אינגינסטע מיט איינאנדער
פֿערבונדען, אונד או בייטען געמיינשאַפֿטליך צור ערהאל-
טונג דעם גאנצען. קיין גליד קאן פֿיר זיך בעשטעהן, נאך איס
פֿאלקאממענע צושטאנדע זיין, ווען זיך ניכט דער גאנצע לייב
וואָהל בעפֿינדעט, אונד ער קאן זיך נישט גאנץ וואָהלבעפֿינדען,
זא באלד אויך נור אין איינציגעם גליד שטעצען ליידעט, אָדער
אונפֿעהיגאייזט, דיא איהם אנגעוויזענע פֿערדיכטונג צו בע-
ווערקשטעלליגען. עבען זא פֿערהעלט עז זיך מיט דעם פֿעדראין
דער מענשען אין דער בירגערליכען אָרדנונג. קיין טהייל דער
געזעלשאַפֿט קאן מיט דען נאָטהווענדיקייטען, נפך וועניגער
אבער מיט יענען דינגען, דיא צור אננעהמליכקייט דעם לעבענס
געהערען

דשים, טוחנים, ואופים לחם, ואלו עוסקים במלאכת
ה' ומלאכת ההכמות.

וואהרי שידענו שאי אפשר לאדם לקנות שום
שלמות אם לא ע"י חברת אדם, ושהצלחתו
בע"הו ואושרו בע"הב תלויות בטובת החברה
וקיומה, שאם תתבטל החברה, תתבטל גם כן
שלמותו, אם כן הובה כללית על כל אדם
שיתאמץ לעזור בכל יכלתו לטובת בני אדם כולם,
כדי שיתקיים קבוצם וחברתם, שמזה נמשכה
שלמותו. ויותר שתושלם טובת החברה, יתרבו
אליו האמצעים, שעל ידן יקנה את הדברים
ההכרחיים והמועילים, וישלים את עצמו ביותר.
ויתר עליו חיבתו, להרחיק כל דבר מפסיד או מזיק
טובת

*****

מיינשאפט לעבען, זיך איינאנדער ביאשטעהען זאללען, אום
איהרען צושטאנד צו פערבעסערן, אונד זיך זא גליקליך, אונד
זא פאלקאממען צו מאכען, אלז איהנען נור איממער מעגליך
איזט. זא איזט עז דען געקאממען, דאס וויא וויר בערייטס גע-
צייגט האבען, דיא מענשען פערשיעדענען פערדיכטונגען זיך
בעזאנדערס ווידמעטען, דיזע דעם אקערבויע, אנדערע דער
פליצוכט, יענע דעם בויאוועזען, דיזע דעם אונטערדיכטע,
א' ז' פ'.

נאכדעם עז נון אויגעמאכט איזט, דאס זא וואהל דאז
צייטליכע גליק, אלז דאז עוויגע הייל ניכט אנלערס אלז
פערמיטטעלסט דער פערראייניגונג דער מענשען אין געזעלל-
שאפטען, אונד דורך דערען געגענווייטיגע הילפע אונד ביא-
שטאנד צו ערהאלטען שטעהעט; אונד דאס יעמעהר דאז בעם-
טע דער געזעללשאפט בעגרינדעט אונד בעפערדערט ווירד,
זיך אויך דער פארטהייל איינעם יעדען איינצעלנען פערמעהרט;
זא איזט עז איינע הויפטפליכט, צור אללגעמיינען וואהלפאחרט
דער געזעללשאפט ווערקטהעטיג, דאז איזט, דורך ארבייט-
זאמקייט אונד פלייס, ביאצוטראגען, צייט אונד מיהע דא-
רויף צו פערווענדען, דאז גליק זינער מיטברילעד צו בעפעכטיג-
גען היראוין ערגיכט זיך דיא נאך שטרענגערע שולדיגקייט אל-
לעד

היתה נפש כל אדם תמיד בטרדה ודאגה. לא הי'
מי שנתן לבו להתחכם. ואם אין חכם אחד. איך
הי' באפשרות שימצאו חכמים רבים. ושיתקבצו
יחד לפנות לבם מכל דבר. ולהטותו אל החקירה
בלבד? והכלל: אי אפשר לאדם יחיד שיקנה
שום אמצעי להשלים בו את גופו או את נפשו מבלתי
עזר זולתו. ולפיכך רצה הק"כ שישבו בני אדם
בהבורה; וכן עשו שהתקבצו יחד ונעזרים זה מזה:
וכמו שאנו רואים מנהג העולם מימים קדומים עד
עתה. שאלו עובדים אדמה שדה וכרם. ואלו
בונים בתים. אלו הורשים. זורעים. וקוצרים. ואלו
דשים

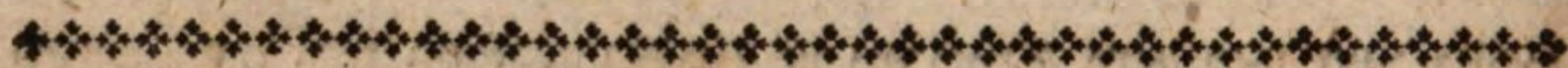
*****

וועזען. זיך דען בעטראכטונגען צו ווידמען? וויא קאן דער גייסט
אויך נור דען ערשטען שריטט צום נאכדענקען טהון. ווען דער
קערפער מיט דען ערשטען בעדירפניסען. מיט הונגער. קעלטע.
היטצע. א' ד' ג' צו רינגען האט? אונטער מאנגעל. קוממער
אונד זארגען איזט עז דער זעעלע אונמעגליך. איהרע פֿעהיג-
קייטען צו ענטוויקעלן. זיך דעם אונטערזוכען אונד פֿארשען צו
איבערלאסען. נאך אונמעגליכער אבער ווערע עז געוועזען. גאנץ
צע געזעלשאפטען פֿאן ווייזען מעננערן צו בילדען. דיא זיך אל-
לער געשעפטע ענטשלאגען. אונד בלאס דאמיט אבגעבען.
איהרע געדאנקען מיט דער ערפֿארדערליכען רוהע אונד זאמלונג
דער זעעלע איינאנדער מיטצוטהיילען. אום זיא געמיינשאפטליך
צו פֿריפֿען. דיזע מוסטען אליא פֿאן איהרען מיטבירגערן מיט
אללען נעטהיגען דינגען פֿערזארגט וואָרדען זיין. דאמיט קיין
קוממער. קיינע זארגע זיא אין איהרער ערהאבענען בעשעפֿטי-
גונג הינדערע. אָדער צערשטרייע. — דער איינצעלנע מענש
איזט אליא אונפֿעהיג. וועדער דיא קערפערליכען בעדירפֿניסע
צו בעפֿייעדיגען. נאך זיינע פֿעהיגקייטען צו ענטוויקעלן: אללע
מיטטעל אונד פֿארטהיילע צור זעלבסטערהאלטונג. אונד אויף-
בילדונג זיינעם גייסטעם ערהעלט עד נור אויז דער פֿעראייניגונג
מיט מעהרערן מענשען. אויז דער הילפֿעל"סטונג דער בירגער-
ליכען געזעלשאפט. דערען מיטגליד ער איזט. דער וויללע
גאטטעם איזט אליא אפֿפֿענבאר. דאס דיא מענשען אין גע-
מיינשאפט

אִירֹפָא לִישָׁא וּלְתַן עִם הַכְּמִי אִמְעִרִיקָא וְכֵן
לְהַפֵּךְ. וַיְכּוֹל הַחֲכָם לְדְרוֹשׁ אֶל רַבְבוֹת מִבְּנֵי אָדָם
בְּפַעַם אַחַת: וְלֹא בְּלִבְדּוֹ לְבְנֵי דֹורוֹ, אֲבָל אִף לְכָל
הַדֹּרוֹת הַבָּאִים אַחֲרָיו.

מִטְ וְאוֹלָם כָּל זֶה הִי מִן הַנִּמְנָעוֹת אִם לֹא עִי חֲבֵרַת
בְּנֵי אָדָם וְהַתְּקַבְּצִים יְהִי. הַנֶּפֶשׁ לֹא תִקְנֶה
דַּעוֹת וְחֲכָמוֹת אִם לֹא עִי חֲבֵרַת הַחֲכָמִים הַמַּעֲוִרִים
זֶה אֵת זֶה, לְחַקּוֹר עַל מַעֲשֵׂה תָבֵל וּמִקְרִיָּה. וְאִי
אִפְשָׁר לְנֶפֶשׁ שֶׁתַּחֲחִיל לְחַקּוֹר וּלְהַבִּין, אִם לֹא
מִצָּאָה מִקּוֹדֶם דִּי מַחְסוֹר הַגּוֹף, וְהַכִּינָה לוֹ כָּל צָרָתוֹ,
שֶׁכָּל מַחְסוֹר הָאָדָם, רַעְבוֹן אוֹ צִמְאון, קוֹר אוֹ חוֹם,
וְכַדּוּמָה מִדְּאִיב אֵת נַפְשׁוֹ וּמִבְּלָבֵל אֵת חֲקִירָתָהּ. וְאִם
הִיָּתָה

עֲנִדְלִיךְ אֲנֶפֶינִי, דִּיא גַעֲלַעְהֶרְטֶען אֲבַהֲאֲנִדְלוֹנְגֶען אֲוֹנֵד דַּעֲרֶען
דַּעֲזוֹלְטֶאטֶע אוֹיִפֶּצוֹשְׁרִיבֶען, דוּרְךְ אֲבִשְׁרִיפֶטֶען צו פֶּעֶרְבֵּרִיטֶען,
אֲוֹנֵד גַּעֲמִינִיטֶצִיג צו מֶאכֶען. — דִּיא בּוֹכְדֶרוֹקֶעֶרְקוֹנֶסֶט, אִינֶע
עֶרְפִּינְדוֹנִי גִייעֶרֶעֶר צִיטֶען, הָאָט צוֹר בַּעֲפֶעֶרְדֶּעֶרוֹג דַּעֲרֶעֶר קִינֶסֶטֶע
אֲוֹנֵד ווִיסֶעֶנְשַׁאפֶטֶען (ווען שְׁאָן פִּילִלִיכְט אויך צוֹר אֲבַנֶּאֱהֶמֶע דַּעֲרֶעֶר
בַּעֲשִׂידֶעֶנְהִיט —) זַעֲהֶר פִּיעֶל בִּיאַגֶּעֶטְרֶאגֶען. דַּעֲרֶמֶאֱהֶלֶען קֶאן
אִיין גַּעֲלַעְהֶרְטֶעֶר אִם אִיסֶּעֶרְסֶטֶען ווִינְקֶעֶל אִיירֶאפֶּעֶנֶם זִינֶע בַּעֲ=
טְרֶאכְטוֹנְגֶען אֲוֹנֵד עֲנִטְדֶּעֶקוֹנְגֶען פֶּאָר דִּיא אוֹיגֶען דַּעֲרֶעֶר וועֶלט לַעֲ=
גֶען, זִיא זַעֲלֶבֶסֶט דַּען ווִיזֶען אִמְעִרִיקָאס מִיטְטֶהִילֶען, אֲוֹנֵד
דוּרְךְ דַּען דֶּרוֹק ווִידֶער דִּיא מִינְוֹנְגֶען אֲלֶלֶער גַּעֲלַעְהֶרְטֶען אֲוֹנֵד
אִיהֶרֶע אוֹרְטֶהִילֶע דֶּאֱרֶאִיבֶער פֶּעֶרְנֶעֱהֶמֶען: עֶר קֶאן אויף אִינֶע
מֶאֱהֶל צו מִילִלִיאָנֶען מַעֲנֶשֶׁען זִינֶער צִיטְגֶעֶנְאָסֶען, גֶּאָךְ צוֹר
שַׁפֶּעֲטֶעֶסֶטֶען נֶאכְוֶעֶלט דַּעֲרֶעֶן.

מִטְ אִיהֶר זַעֲהֶעֶט ווִיֶּאֱהֶל אִיין, דֶּאָס אֲלֶלֶע דִּיזֶע אֲוֹנֵד טוִיזֶעֶנֶד
אֲנִדֶּערֶע פֶּאָרְטֶהִילֶע נִיכְט צו עֶרְהֶאֲלֶטֶען גַּעוועזֶען, ווען
דִּיא מַעֲנֶשֶׁען נִיכְט אִין גַּעֲזַעֲלֶלְשַׁאפֶטְלִיכֶע פֶּעֶרְבֵּינְדוֹנִי גַּעֲטְרֶעֶטֶען
וועֶרֶען. קַעֲנִטְנִיסֶע, גַּעֲלִיטְטֶערֶטֶע בַּעֲדִיפֶפֶּע, עֲנִטְדֶּעֶקוֹנְגֶען
אֲוֹנֵד עֶרְפִּינְדוֹנְגֶען, הֶאֱבֶען ווִיד, ווִיא גַּעֲזֶאגֶט, דַּען גַּעֲמִינִיטֶצִיגֶעֶר
בַּען בַּעֲטְרֶאכְטוֹנְגֶען אֲוֹנֵד פֶּעֶרְהֶאֲנִדְלוֹנְגֶען עֲלִטְטֶערֶער אֲוֹנֵד גִייעֶרֶער
טוִיזֶען צו פֶּעֶרְדֶּאֲנֶקֶען ווִיא וועֶרֶע עֶז אִיהֶנֶען אֲבֶער מַעֲנִלִיךְ גַּעֲ=

וועזֶען

שלכם חשקה במדע וחכמה יושבים לרגלי החוקרים
הזקנים. ואינם עונים דבר. אבל שומעים דבריהם
וכושלים. כמה צריך לרדת אל עומק החקירה מרם
שיגזור על מאמר מה. שהוא אמת או שוא!

מה ואלו הנערים נקראים תלמידי חכמים. ואם ירבו
ימים ויוסיפו חכמה. אז יעשוהם כמעשה
רבותיהם. לחקור סוד ולהמתיק לקהם יחד בחברה.
ואחרים ישמעו וילמדו מהם ונהיו תלמידיהם. וכן
התנהג הדבר מדור לדור. עד שהתחילו לכתוב דברי
חכמתם על ספר ומאז נתפשטה החכמה על פני תבל.
וע"י מלאכת הדפוס שהמציאו בזמנינו. רבתה
החכמה והמדע בעולם. (אף שכצד מה נתמעטה
הענוה.) ועתה יכול החכם היושב בקצה גבול
איירופא

האטטע. — דיא וויסבעגערניגען יינגלינגען, זאסען אייניגע
שטופפֿען טיעפֿער אלו דער זיטץ דער ווייזען וואר, אונד הער=
טען אויפֿמערקזאם אויף דאז, וואז אונטערזוכט אונד פֿערהאנד=
דעלט ווארדען, אהנע דאס עז איינער פֿאן איהנען וואגען דורפֿ=
טען, דאראיבער זיינע געדאנקען צו אייסערן: עז ווארד איהנען
נור געשטאטטעט, צו פֿראגען, בעלעחרונג נאךצוזוכען. לאנ=
גע יאהרע מוסטען דיזע יונגען שילער דער ווייזען, זיך זא פֿער=
האלטען, הערען, בעאכטען, וויא פֿארזיכטיג מאן זיין מיסע,
וויא פֿיעל איבערלעבונג עז קאסטע, בעפֿאר מאן איבער איינען
לעהרזאטץ, אב ער וואהר, אדער פֿאלש זיין, ענטשיידען
קעננע.

מה ווען זיא דאן אללע לעהרען גוט געפֿאסט, דאראיבער
פֿלייסט נאכגעדאכט, אין אונטערזוכונג דערזעלבען נאך
ווייטער געקאממען ווארען, אונד אן ווייזהייט אונד ערפֿאהרונג
צוגעקאממען האטטען, זא בילדעטען דיזע ווידער, וויא איה=
רע לעהרער, אינען האלבצירקעל (אין דיזער פֿארם וואר דער
זיטץ דער פֿארשענדען ווייזען איינגעריכטעט,) אונד בעלעחרטען
דען נאכוואכס דער יוגענד, דער זיך ווידער ביין איהנען טעג=
ליך איינפֿאנד, אונד דורך איהרע אונטערזוכונגען אויבילדעטע
זא פֿערהיעלט עז זיך דורך מעהרערע גענעראציען, ביז מאן
ענדליך

הדעות והתבוננות מלבו, אם לא יתחבר לחכמים
וישמע מהם איכות הענינים, סבותם, ופעולתם,
וישאל אותם מה שאינו מבין, והם יורוהו דרך
החקירה וחקור ויוסף לקח, כי גם אותן החכמים
קבלו רוב למודיהם מן החכמים שקדמו להם.
וגם הם לא התבוננו, אם לא ישבו בשכח החכמוני,
ובחבורה יחד, שאם אחד מהם ענה דבר, שמעו
הביריו והתהכמו עליו, בישוב ובנחת, וכל אחד
אמר דעתו בענוה, לא להתנשאות על חבירו, כי
אם לאהבת האמת; ונשאו ונתנו בו, עד שבררו
את הענין על נכון. והנערים הצעירים לימים,
שלכם

אונד בעריכטיגען. אויך היראין בעדארף עד דער הילפֿע אנדע-
דער. ער מוס פֿאן לעהרערן מיט מאנכען דינגען, איהרען אור-
זאכען, אונד ווירקונגען בעקאנט געמאכט ווערדען; ער מוס זיך
פֿאן איהנען, דאזיעניגע, וואז איהם אונבעגרייפֿליך, אדער אונ-
פֿערשטענדליך איזט, עדקלערען, אונד דען גאנג צו ווייטערס
נאכפֿארשען ווייזען לאסען. דיזע לעהרער האבען דאז, וואז זיא
וויסען, גרעסטענטיילס ווידער אנדערן ווייזען מעננערן צו פֿער-
דאנקען. — עז ווארד אין דען אלטען צייטען דיא איינריכטונג
געטראפֿען, דאס אללע, דיא איהר לעבען דער גאטטעסגע-
לעהרהייט אונד דעם שטודיום דער וויסענשאפטען ווידמעטען,
אין איינעם בעשטימטען ארטע זיך איינפֿאנדען. דיא אל-
טען, ווייזע דורך ערפֿאהרונג אונד נאכדענקען, טהיילטען איינאנג-
דער איהרע אידעען, מיינונגען, בעטראכטונגען אונד ענטדעקונג-
גען מיט יעדער טרוג דאזפֿאר, וואז ער פֿיר וואהרהייט היעלט.
מאן הערטע איהן רוהיג אונד אויפֿמערקזאם צו, ביז ער מיט
זיינעם פֿארטראגע צו ענדע וואר. זא בעשיידען ער זיינע מיינונג
בעהויפטעטע, זא בעשיידען, אונד מיט גלייכער רוהע ווארד ער
ווידערלעגט, ווען מאן, ניכט אויז רעכטהאבערייא, אדער אויז
זוכט, אין דיזער געזעלשאפט זיך הערפֿארצוטהון, זאנדערן
אויז ליעבע צוד וואהרהייט נעטהיג פֿאנד, איהן צו ווידערלעגען.
ביידע מיינונגען וואורדען דאן נעהער אונטערזוכט, זארגפֿעלטי-
גער געפֿריפֿט, ביז מאן דען געגענשטאנד אינס קלארע געזעטצט
האטטע

וחול, ומסיעים אבנים, ואלו בונים, אלו טווים,
ואלו תופרים. אלו יוצאים לצור ציד חי או עוף,
ואלו פורשים מצודה בנהר לצוד דגים. אלו קוצרים
פירות האילן, ואלו הופרים מן העפר ירקורת
ופירות האדמה. אלו בוצרים הענבים ואלו דורכים
אותן בנת, ואלו מחליבים הפרות ועושים מן החלב
חמאה וגבינה.

מן וכמו שאי אפשר לאדם, כל עוד שהוא יחידי
להשלים את גופו, ושימצא כל מחסורו
מבלי עזר זולתו, כן אם הוא בדר ורחוק מחברת אדם,
אי אפשר לו להשלים את נפשו ולמצוא כל
הדעות

*****

אונד געביידע אויפֿפֿיהרען, ווידער פֿאן אנדערן פֿערריכטעט.
דיזע גראבען דאז מעטאלל אויז דען געברענגען, אנדערע בעדיי-
טען עז צו, אונד דאן ווערדען פֿאן דען שמידען פֿערשיעדענע
ווערקצייגע דארויז פֿערפֿערטיגט. אייניגע געבען זיך אב מיט דער
יאגד, אנדערע מיט דעם פֿישפֿאנג; דיע פֿפֿליקען דיא בוימפֿרייכ.
טע אונד גראבען ווארצעל אונד קרייטער אויז דער ערדע, יע-
נע לעזען דיא וויינטרויבען, אנדערע קעלטערן זיא, מאכען וויין
דאראויז, אונד ווידער אנדערע מעלקען דיא קיהע אונד מאכען
בוטטער אונד קעזע א' ז' ו'. דאהער דען דיא בענענונגען דער
מייסטען מענשען נאך איהרען אויסשליסליכען פֿערריכטונגען,
אלז: לאנדבויער אדער אקערסלייטע, ווינצער, גערבער, יעגער,
פֿישער, מיללער, בעקער, ברויער, מוירער, שוסטער, שניידער,
א' ד' ג' איהר זעהעט אלזא, וויר קענטען אונז אונזעגליך ער-
האלטען, ווען ניכט יעדער פֿיר אללע, אונד אללע פֿיר יעדען
איינצעלנען ארבייטעטען.

מן איין גלייכעס בעוואנדנים האט עז מיט דער פֿערפֿאלקאמ-
נונג דעם גייסטעם. ווא דער מענש, פֿאן דער געזעלל-
שאפט אבגעזאנדערט, ניכט אים שטאנדע איזט, דיא בעדיי-
ניסע דעם לייבעס צו בעפֿריידיגען, זא קאן ער אויך, זיך אלליין
איבערלאסען, אונזעגליך זיינען פֿערשטאנד אויפֿקלערען, בעגריפֿ-
פֿע, קענטניסע, ערפֿאהרונגסזעטצע, אונד שליסע אהנע אללע
הילפֿע אנדערער אויז זיך גאנץ אלליין שעפֿפֿען, בעאורטהיילען,
אונד

או מפני הקור או חיה רעה תאכלהו. אם לא נעזר ע"י
זולתו?

מן והנה השי"ת אמר לאדם הראשון: פרו ורבו,
ומלאו את הארץ וכבשה ורדו
בדגת הים, ובעוף השמים, ובכל חיה
הרומשת על הארץ. והרי אי אפשר לאדם
יהידי לרדות בדגת הים, ובעוף השמים, ובכל חיה
אם לא שיפרה וירבה, ומלא את הארץ וישבו בני
אדם יחדיו, ואיש את רעהו יעזור, אלו חורשים,
ואלו גוזזים צמר ואלו חוטבים עצים, אלו לוטשים
נחושת וברזל, ואלו טוחנים ואלו אופים, אלו
אורגים, ואלו מעבדים עורות, אלו מביאים סיד
והול

*****
זיין ווירדע באלד ענדען: דער מענש איזט אהנע הילפע אנדערער
מענשען, דאז אונבעהילפליכסטע אונגליקליכסטע געשעפף:
מן וואז הילפע עז, דאס גאט צו אדם שפראך: זייד
פֿרוכטבאר אונד מעהרעט אייך, פֿיללעט דיא
ערדע, בעמעכטיגט אייך איהרער, העררשעט אי-
בער דיא פֿישע דעם מעערעם, איבער דאז געפֿליע-
געל דעם היממעלס, אונד אללע טהיערע, דיא
דיא ערדע בעטרעטען? איין מענש אלליין איזט ניכט אים
שטאנדע זיך דיא ערדע צו אונטערדערפֿען, פֿישע, פֿעגעל אונד
טהיערע צו בעהעררשען. עז איזט אלזא קלאר, דאס דיא מענ-
שען זיך מעהרען, צוזאממען טרעטען, זיך געזעלשאפטליך פֿער-
בינדען, אונד איינפֿערשטעהען זאללען, ווער דיזע, ווער יע-
גע ארבייט פֿיר דיא געזאמטהייט, דער געזעלשאפט צו פֿער-
דיכטען האבע, דאמיט אין דער געמיינשאפטליכען טהעטיגקייט
אללער, יעדער איינצעלנע דאז פֿינדע, אהנע וועלכעס מאן זיך
אים לעבען ניכט בעגעהען קאן. אונד זא טראף מאן דען דיא
איינריכטונג, דאס אייניגע זיך מיט דעם אקערבויה, אנדערע מיט
דער פֿיהצוכט, דיזע מיט דער וואללשור, אונד יענע מיט שפיג-
נען, וועבען, א' ז' ווייטער, אויזשליסליך בעשעפֿטיגען. האלץ
צום ציממערן אדער הייטצען אויז דען וועלדערן הערבייא שאפֿ-
פֿען, ווירד פֿאן אייניגען, שטיינע זאנד אונד קאלק צוטראגען,
אונד

ימצא כל הכלים ההכרחיים לקצור ולדוש לטחון
ולאפות? ועוד, מה יעשהו מיום מולדתו עד כי
יגדל ויחזק ויהי' לאיש ראוי לעבוד עבודה? ואיך
יגזו צמר ויכבסוהו, ויארוג אותו ויעשה ממנו בגד
לכסות בשרו? או יתפור עלה תאנה לעשות לו
חגורה, ומה יעשה ביום קרה גשם ושלג?
שהחגורות שעשו אדם וחיה לא היו לחסות בהם
ממטר וקרח, כ"א התכסו בהם מפני הבושה. האם
יחיד ידיו רב לו, לבנות בית, לשבת בו, לאכול,
ולישן, ולעשות ע"ם כל צרכיו? הלא אך ימים מעטים
ורעים יחיי' וימות מהר או מפני הרעב, או מפני החום
או

*****

דע איזט, זיך אויך נור מיט איינעם ביסען בראד צו פֿערזעהען.
קאן ער גאנץ אלליין דאז גערעטהע פֿערפֿערטיגען, דאז צום
אקערן אונד פֿפֿליעגען געהערט? קאן ער גאנץ אלליין אקערן,
פֿפֿליעגען, זעען, שניידען, דרעשען, מאהלען, קנעטען, אונד
באקען? וואָהער נימט ער צו לעבען פֿאָן דער אויזאאטצייט ביז
ער בראָד באַקען קאן? וואָהער דיא ווערקצייגע צום שניידען,
דרעשען, מאהלען אונד באַקען? וואָפֿאָן זאָל ער ערהאלטען
ווערדען, פֿאָן זיינער געבורט אן ביז אין דאז יינגלינגסאלטער.
אין וועלכעס ער ערשט דיא פֿעהיגקייט ערהעלט, זאָלכע אר.
בייטען צו פֿערדיכטען? וויא ווירד ער זיך פֿערנער פֿאָר קעלטע
אונד געסע שיטצען? וואָפֿאָן זיך קליידען? זאָל ער ווידער גאנץ
אלליין דיא וואָללע שעערען, וואשען, רייניגען, וועבען, אונד
זיך דארויז איין קלייד פֿערפֿערטיגען? זאָל ער זיך איינע שירצע
אויז פֿייגענבלעטטער מאכען? דאז ווירדע ניכט פֿאָר קעלטע
שנעע, אונד רעגען שיטצען. אדם אונד הוה האבען זאָלכע
נור אומגעבונדען, דער שאמהאפֿטיגקייט וועגען, אבער ניכט
זיך פֿאָר בעליידיגונגען דער רויהען וויטטערונג צו זיכערן. —
וויא מאג ער עז ענדליך אנשטעללען, גאנץ אלליין איין הויז,
אָדער אויך נור איינע היטטע צו ערבויען, דארין צו שלאפֿען,
אונד איינע אָרדענטליכען אויפֿענטהאלט צו האבען? ער ווירדע
פֿאָן ווילדען טהיערען צערפֿליישט, אָדער פֿאָס הונגער, פֿאָן
פֿראַסט אָדער היטצע אויפֿגערעבען ווערדען; זיין טרויריגעס דא

פרק י

(טובת חיי האדם בחברת מינו, ומהובות הנמשכות ממנה.)

מה כבר אמרנו במקומות רבים שכוונת השי"ת
בבריאת האדם היתה להשלים את גופו
ונפשו, ואם כן בהכרח עלה בגזירת חכמתו
הנשגבה, שיהיו בני אדם בישוב ובחברה, לפי
שאי אפשר לאדם להשלים את עצמו מבלי עזר
משאר בני אדם. ואם יחשוב בדעתו להכין לו
בעצמו כל צרכיו, חסר דעה הוא, וימות קודם
שימציא לו פת לחם. האם יוכל לעשות לו בלי
חרישה, ויחרוש, ויזרע, ויקצר, וידוש, ויטחן,
ויעשה עריסה, ויאפה הוא בעצמו? במה יחי
את נפשו מימי החרישה עד עת האפי"? ומאין
ימצא

*****

קאפיטעל י

(פאן דעם נומצען דעם געזעללשאפטליכען לעבענס אונד דען
דארוין ענטשטעהענדען פפליכטען.)

כ"ה איך האבע שאן אן מעהרערן ארטען געצייגט, דאס ביא
דער שעפפונג דעם מענשען גאט קיינע אנדערע אבזיכט
אלו דיא פערפאלקאמונג דיעזעס ערלען געשעפפעס געהאכט
האבען קענען דער מענש פיר זיך אלליין, אבעראנדערט פאן
זיינעם גלייכען, איזט אבער ניכט אים שמאנדע, אויך נור דיא
ערשטען, דיא אללעראונענטבעהרליכסטען בעדידפניסע צו בעס
פריעדדיגען: דיעס פינדעט ער נור אין דער הילפלליכטיג פאן אנג
דערן זיינער גאטטונג. עז ערגיבט זיך אלזא, דאס נאך דעם
ויללען גאטטעס, דיא מענשען זיך צוזאמוען טהון, אין געזעללע
שאפט מיט איינאנדער לעבען, אונד זיך געגענזייטיג בייאשטעס
הען זאללען. נור איינעם איינפעלטיגען מענשען קאן עז איינפאל
לען, זיך אלליין גענוג צו זיין, דיא הילפע אללער אנדערן ענט
בעהרען צו קענען. ער ווירדע שטערבען, עהע ער אים שמאנדע

פיה' להתלונן על דרכיו. כי צדיק וישר הוא וכל
פעלו אמת. אבל יעזוב נפשו עליו. ובידיו יפקיד את
רוחו. ויאמר הנני! אבי שבשמים. הנני! עשה
עמי כרצונך. יסרני בשבט חכמתך. כי אבי אתה.
כי אך להטיב לי תדכני. קח ממני. אם כן גזרת.
את כל מחמד עיני: השביעני במדורים. והושיבני
בחושך וצלמות. ואני שויתי ודוממתי נפשי כגמול
עלי אמו. כי לך אב הרחמים תקותי. ומידך מקור
הטוב. יבוא עזרי. וכן אמר איוב: אשרי
אנוש יוכיחנו אלוה. ומוסר שדי אל
תמאס. כי הוא יכאיב ויחבש. ימחץ
וידיו תרפינה.

פרק

בעה אלטען; וויר דירפֿען אונז ניכט ווידער דיא וועגע גאטטעס
אויפֿלעהנען, דען ער איזט גערעכט, אונד אלל זיין
טהון אונד ווירקען איזט רעכט אונד וואהרהייט.
עז פֿערטרויע יעדער אויפֿריכטיג אויף גאט, עמפֿעהלע איהם
זיינען גייסט אונד זיין הייל, אונד שפרעכע: היר בין איך! הימ-
לישער פֿאטער! היר בין איך! טהוע מיט מיר נאך דיינעם וויל-
לען! ציכטיגע מיך מיט דער רוטהע דיינער ווייזהייט; דען דוא
ביסט מיין פֿאטער; דוא קאנסט מיר ניכטס איבלעס צופֿיעגען.
עז זיין דען צו מיינעם וואהל, גיס, ווען דוא עז זא בעשלא-
סען האסט, גיס מיר אללעס, וואז מיין אויגע ערגעטצט! לאז
מיך יעדע ביטטערקייט שמעקען: פֿיהרע מיך אין טיעפֿע פֿיגס-
טערניס, אין דיא שאטטען דעס טאדעס! איך ווערדע מיינע
זעלע בעזענפֿטיגען אונד רוהיג האלטען, גלייך איינעם זייגלינג.
אן דער מוטטערברוסט; דען צו דיר, פֿאטער דער בארמהער-
ציגקייט! האבע איך מיין צוטרויען, אונד פֿאן דיינער האנד,
א, אורקוועללע אללעז גוטען! קאמט מיר הילפֿע! זא זאגט
אויך איוב: וואהל דעם מאננע! דען גאט היימוזכט;
פֿער שמעהע דיא צוכט דעם אללמעכטיגען ניכט;
ער פֿערלעטצט אונד פֿערבינדעט ווידער, פֿער-
וואונדעט, זיינע הענדע מאכען עז ווידער הייל.

כחלום לילה. וגם המקרים אינם מתמידים. אבל
משתנים וכוליכים אותו לחיי העולם הבא. שהם
חיים נצחיים. שם מקום גמול צדקתו. ולא יראה
עוד רע. ושם ינוחו יגיעי כח: שם אין מחסור ואין
נגע. אין פצע ואין פחד. יחד אסירים שאננו.
ועבד חפשי מאדוניו: שם יהיה בנועם ה'. ובתוך
נפשות אהוביו ישכח רישו וצערו. וא"כ למה יתאונן
לכלי חק. על מה שנאבד ממנו בעולם הזה? הלא
כל מחמדי תכל הכל המה יחד בערך אל האושר
הנצחיי? שהם כלים או משתנים בזמן מועט.
והאושר המקוה מנפש צדיק קיים עולם ועד.
מד כאלה וכאלה יחשוב האדם לנהם את רוחו
בהיותו נאחז במצודות הפגעים. ואל ימרה את

פי

*****
גען דויער זינד, אונד וויא איין געכטליכער טרוים הינשווינדען.
אויך זינד זיא זעלטען אנהאלטאנד, זינד פיעלמעהר וואנדעלבאר
אונד פערענדערליך, אונד ווען זיא אויך אנהאלטען, דאך ענד-
ליך צור גליקעליגקייט, אין איינע וועלט פיהרען, ווא שמוערץ
אונד ליידען, קוממער אונד גראס אונבעקאנטע דינגע זינד. דארט
ווא דער געפעסעלטע פרייא, דער טיראן וועניגער איזט אלז זיין
שקלאפע; דארט ווא דיא טונגענד, זיכער פאר פערליימדונג,
אין איהרער העררליכקייט גלענצט; ווא דער זאנפטע דולדער
זיך אים וואגנעפאללען אנשויען דער מאיעסטעט גאטטעס פער-
ליערט, אונד אים גענוסע דער האהען זעליגקייט אללער זיינער
ערלייטענען קוואלען פערדיסט. — קאן מאן זיך דעמנאך בייא
דעם פערלוסטע איינעם צייטליכען גוטעס אונמעסיג בעט יעבען,
דא מאן זא גראסע אונשעטצבארע גיטער אין יענעם לעבען צו
ערווארטען האט? זינד ניכט אללע קאסטבארקייטען אללע קליי-
נאדיען דיזער וועלט איין טאנד, איין ניכטס געגען זענע אונאויז-
שפרעכליכע עוויגע זעליגקייט? אללע גליקסגיטער היינעדען זינד
דעם וועכזעל, אונד דער אונבעשטענדיגקייט ונטערווארפען,
יענע הינגעגען, דערען היממלישער גענוס אונז אויפבעוואהרט
איזט, זינד בעשטענדיג, אונפערענדערליך, אונד אונוואנדעלבאר.
בד דזע אונד עהנליכע בעטראכטונגען מייסען וויר אנשטעללען,
ווען ווידריגע צופעללע קאממען, אום אונזערע פאסונג צו
בעהאלט.

וירכיבוהו במרכבת המשנה. ונתנו אותו על פל ארץ
מצרים: עבד ימלוך! — ומהצלחת יוסף צמחה
טובה וישועה לכל משפחתו. שלא הי' לה לחם
לאכול מפני הרעב בארץ כנען. ופרעה הביאם אל
ארצו. ואמר אל יוסף. שיתן להם את טוב ארץ
מצרים ויאכלו את חלב הארץ. והרי נהפכו כל
רעות יוסף לטובות רבות. וכן אמר הוא לאחיו:
ואתם השבתם עלי רעה. אלקים
השבה לטובה. למען עשה כיום הזה.
להחיות עם רב.

מג ועוד יזכור האדם בבוא עליו פגעים רעים.
שהיי' האדם קצרים עוברים וחולפים
כחלום

שפינסט אנגעמאהן, מיט איינעם פרעכטיגען גאלדנען ארדען
בעהאנגען, אין איינען וואגען געזעטצט, דער נור פֿיר דען פֿי
צעקעניג בעשטימט איזט, אונד זא צום שטאטהאלטער איבער
גאנץ עגיפטען אויזגערופען: איין שקלאפֿע צום העררשער! —
דייעס גראסע אונד זעלטנע גליק ווארד אויך איינע קוועללע דעם
גוטען אונד דער וואהלטהאטען פֿיר זיינע פֿאמיליע דיא אים
לאנדע כנען פֿאר הונגער באלד אומגעקאממען ווערע דיא
גאט וואר אס העכסטען, אלז פרעה זיינען פֿאטער אונד זיי
נע ברידער נאך עגיפטען קאממען ליעם, זיא מיט האהען עהרען
אויפֿנאהם, אונד יוסף אויפֿטרוג, איהגען דיא שענסטע געגענד
אים לאנדע צום וואהנזיץ איינצוריימען, אונד זיא מיט דעם
קעסטליכסטען וואז דאז לאנד פֿערמאג, צו בעווירטהען. וויר
זעהען אלזא, וועלכע אויזגעהמענד וויכטיגע וואהלטהאטען פֿיר
אללע אויז דען ווידערווערטיגקייטען, דיא יוסף אלליין בעטרא-
פֿען, ענטשפרונגען זינד זא דריקטע זיך דערוועלבע אויך אויז,
אלז עד צו זיינען ברידערן שפראך: „איהר האבט מיז אי-
בעלס צוגעדאכט, גאט אבער האט עז צום גוטען
געדאכט, אום אללעס דאז הייטע געשעהען צו
לאסען, איינעם זא צאהלרייכען פֿאלקע גאה-
רונג צו געבען.“
מג טאן בעדענקע פֿערנער, דאס דיא לעבענסטאנע דער מעג-
שען קורץ, דיא ליידען אין דיזער וועלט פֿאן קיינעד לאג-
גען

את אביו ואת משפחתו, ואת ארץ מולדתו, ויעבוד
בארץ נכרי עבודת פרך. ולא די בזה שנמכר לעבד,
אלא שעלה עליו גם חרון אף פוטיפר אדונו, (והוא
לא אשם) עד שנתן אותו אל בית הסוהר. והנה
יוסף אף שהי' חכם גדול, לא יכול להשיג בזמן
שקרולו הרעות ההן איך ימצא על ידן טובה לנפשו.
וע"כ קבל הכל מאת השם בהשקט נפש, ויט שכמו
לסבול עול המקרים המצירים אותו, ולא התלונן על
ה' אכל הכטיח לבו, שסוף כל הרעות יהי' לטובה,
וכן הי'.

מב ואנחנו ידענו שאותן הרעות בעצמן סכנו את
הצלהת יוסף שהגיע לכבוד ולשררה שהלבישו
אותו בגדי שש, וישימו רביד הזהב על צוארו
וירכיבוהו

*****

שווערסטען דיענסטע פערדיכטען מוסטע. איין פרייאגעבאָהר-
צער, איין איינעם זאָ עדלען אונד בעדיהמטען שטאמע, וויא
דער אבראהאמיטישע וואר, ווארד געצוואונגען, עלטערן, פֿאַמי-
ליע אונד פֿאַטערלאנד צו פֿערלאסען, אין איינעם פֿרעמדען
לאנדע שקלאפֿענארכייט צו טהון. זיין אונגליק שיען דען גיפֿ-
פֿעל ערדייכט צו האבען! אבער גיין! איהם זינד נאָך גרעסערע
ליידען בערײַטעט. פוטיפֿר, זיין הער, ווארד איבער איהן
ערגרימט, ליעם איהן אין פֿעסעלן שליעסען, אונד אין דען קער-
קער ווערפֿען. יוסף וואר זעהר ווייזע; גלייכוואָהל קאָנטע ער
צו דער צייט, אלז ער זאָ אונגליקליך ווארד, ניכט איינזעהען,
וואו פֿיר איין גוט איין זיינעם שרעקליכען שיקזאלע הערפֿאָר גע-
הען קעננע. אינדעסען בליב ער געלאסען, ערטרוג אללעז מיט
געדולד, ערגאב זיך ווילליג אונד אָהנע מורדען אין דיא געט-
ליכען שיקונגען. זאָ געדרענגט ער פֿאָן אללען זייטען ווארדע,
פֿערלאָהר ער דענגאָך ניכט דאז פֿערטרויען אויף גאט, דאס אלל
זיינע ליידען צום גוטען ענדיגען ווערדען. זאָ געשאה עז אויך.
מב וויר וויסען, דאס דיזע אונגליקספֿעללע האבען גראדע פֿאָר-
אויז געהען מיסען, אום יוסף צו יענער האָהען ווירדע איינעם
אונטערקעניגס, אונד צו יענעם גראַסען גלאַנצע צו פֿערהעלפֿען
ער ווארד מיט געווענרעדן אויז דעם פֿיינסטען עגיפֿטישען גע-
שפּינסט

תלונה, ולהצדיק את דינו עליו, שכל מה שהשי"ת
עושה הוא לטוב לנו, והרי נאמר: כי את אשר
יאהב ה' יוכיח. ולכן אם יסורין באים על אדם,
יזכור שעל פי הרוב הם לטובתו. ואם אינו משיג שום
טובה מאותו מקרה רע, ידמה בנפשו שאולי הוא
לתועלת אחרים. והחסיד האמת מקריב את עצמו
בחשק נפש על מזבח הכמת וטובת השם ית', אם
רבים מבני אדם נעזרו ונצולו ע"י יסורים הבאים
עליו.

מא זכרו נא את יוסף הצדיק שמכרוהו אחיו
למדינים, והמדינים הביאו אותו אל מצרים,
ומכרוהו לפוטיפר להיות עבד ביתו. והרי זו רעה
גדולה לבן חורין ממשפחה מיוחסת ויקרה, שיעזוב
את

*****

איהן פֿערדענגט וואָרדען, אלו אינע וואָהלטהאט, אלו אינען
בעווייז דער ליעבע בעטראכטען: ווען גאט לייעבט, דען
ציכטיגט ער, זאגט דיא שריפט אללע ליידען, דיא
אונז איבערקאממען, האבען איממען וואָהלטהעטיגען
ענדצוועק; געוועהנליך ציעלען זיא אב אויף דיא בעסערונג, דיא
פֿערפֿאלקאמנונג, אונד דאז הייל דעם ליידענדען זעלבסט. וואָ
דעם ליידענדען אויז זיינעם אונגליקע קיין גוטעם ערוועכסט, זאלל
ער דענקען, דאס עז פֿילליכט צום בעסטען אנדערער געשיעהט.
דער גאטערגעבענע, טונענדהאפטע, אפפֿערט זיך ווילליג אויף
דעם אלטארע דער געטליכען וויזהייט אונד גיטע, ווען דורך
זיינע ליידען דאז געמיינוועזען גערעטטעט ווירד, ווען זיין אונגליק
זיינען בעדרענגטען מיטברידערן הילפע פֿערשאפט. זעהען וויר
שאן דיא פֿאלגען אונזערער שיקזאלע ניכט איממען איין, זא
מיסען וויר אונז דענאך איבערצייגט האלטען, דאס אויז גאט
טעם הענדען קיין איבעל קאמט, וועלכעם ניכט איין ווייט גרע
סערעם גוט בעפֿערדערט.

מא דענקט אייך דיא געשכטע דעם פֿראַממען יוספֿים; זיינע
ברידער האטטען איהן דען מעדיאניטערן אלו שקלאפֿען
פֿערקויפט. דויע בראכטען איהן נאך עגיפטען, אונד פֿער
קויפטען איהן ווידער דעם פוטיפֿר. וואָ ער אנפֿענגליך דיא
שווערס.

נמרצות. והוציא מרוחו מאמרים וחקירות כמו
הבריא שבחכמים, והוא מופת נאמן. שעם כל
כאבו הגדול, השכיל על דברים עמוקים, ואמרם
במליצה רמה ותקיפה. המושכת לבו של הקורא
אותם עוד היום.

מ ממדות המשכיל המאמין בחסדי השי"ת על בני
האדם לקבל את הרע מאת אלקים, מבלי
תלונה

*****

לאסען. זיין גאנצער לייב, פֿאָן דער שייטעל ביז צור פֿוסזאָהלע
ווארד מיט איינעם בעזארטיגען גיפֿטיגען גרינד בעדעקט. דענקט
אייך דען אונערטרעגליכסטען שמערץ, דעם ער בייאנאהע אונ-
טערלאג! זיין ווייב, פֿאָן דעם שייטליכען אנבליק אונד פֿאָס
מיטגעפֿיהל ערגריפֿפֿען, פֿינג אן מיט דער גאָטהייט צו רעכ-
טען. אלליין איזב אין זיינער אונבעגרייפֿליכען געמיטהסרוהע
פֿערוויעזעז איהר, אונד זאגטע: „זאָל לען וויר פֿאָן גאָט
גור דאז גוטע גערן עמפֿאנגען, איין איבעל
אבער ניכט גוטוויל ליג אננעהמען?“ וואהר איזט עז.
דאס, אלו דער שמערץ צוזעהר איבערהאנד גענאָממען, אויך
ער אנפֿינג, זיין דאזיין, אונד דען טאג זיינער געבורט צו פֿער-
ווינשען. אינדעסען לעס ער זיך גיא פֿאָן זיינען ליידען זאָ
איבערוועלטיגען, דאס ער אללע פֿאסונג אונד דען געברויך זיי-
נער פֿערנונפֿט פֿערלאָהרען העטטע. ער האט אים געגענטהייל
מיט זיינען פֿריינדען, דיא געקאָממען ווארען, איהן צו בעזוכען
אונד צו טרעסמען, זיך אין ערהאבענע פֿילאָזאָפֿישע אונטער-
זוכונגען איינגעלאסען, אונד איהרע מיינונגען מיט איינער בינ-
דיגקייט, מיט איינער גייסטעסשטערקע ווידערלעגט, דיא עבען
זאָ פֿיעל גרינדליכע ווייזהייט אלו קאלטבליטיגע רוהיגע גע-
מיטהסשטיממונג בעווייזען. דער שמערץ, זאָ גראס ער וואר,
בענאהם איהם דאָך ניכט דיא קראפֿט אונד דיא גייסטעסגעגענ-
ווארט, זיין טיעף דורכדאכטעם לעהרגעביידע אויך נאָך אין איי-
נען גלענצענדען, בלומען רייכען פֿאָרטראג איינצוקליידען, דער
נאָך הייטיגעס טאגעס דען לעזער צור בעוואונדערונג הינרייסט.
כ' דיועס מוסטער מוס יעדער פֿערנינפֿטיגע נאכצואהמען טראכ-
טען. ער מוס מייסטער זיינער ליידענשאפֿטען בלייבען, אים
אונגליקע ניכט מורדען, זאָנדערן זאָלכעם פֿאָן גאָט גערולדיג אונ-
געהמען, אונד עז אלו איין געדעכטעס געריכט, דאז איבער

לט וזהו מה שנאמר: הסך כעס מלבד,
העבר רעה מבשרך, לפי שעל ידי השקט
הנפש, והתגבורת על הצער, הרעה עוברת
ממנו. ואתם בני! תקחו מוסר מאיוב הסבלן.
שאחרי מות צאנו, ובקרו, הגמלים, והאתנות,
והנערים, בניו ובנותיו, בכל זאת לא חטא איוב,
ולא נתן תפלה לאלקים, אבל אמר: ערם יצאתי
מבטן אמי, וערם אשוב שמה. ה' נתן
זה לקח. יהי שם ה' מבורך! ואף אחרי
שהוכר, בשחין רע מכף רגלו עד קדקדו, אמר
לאשתו: גם את הטוב נקבל מאת
אלקים, ואת הרע לא נקבל? ועם שקלל
את יומולסוף, עכ"ז לא עזב מדת הסבלנות, ולא
נטרפה דעתו ממנו. והרי השיב את רעיו במענות
נמרצות

לט דארום הייסט עז: ענטפערנע דען גראם אויז
דיינעם הערצען; דוא ווענדעסט איין איבעל
פֿאַן דיינעם לייבע. מאן ווענדעט גראַסע איבעל אב,
ווען מאן זיך אין זיינען לידען צו פֿאַסען ווייס, אונד דיא זעע-
לע נאך אונד נאך ווידער בערוהיגט. קיינער האט אונז וואָהל
איין גרעסערעם בייאשפיעל פֿאַן געדולד, געלאסענהייט, אונד
ערגעבונג אין דיא געטליכען פֿייגונגען געגעבען, אלז איוב.
ער איזט פלעצליך אום זיינען גאנצען רייכטהום געקאָממען,
זיינע העערדען, אללעס רינדפֿיהע, עזעלן, קאמעלע זאמט
איהרען הירטען וואָרדען שנעלל הינגעראפֿט; ער מורטע ניכט.
באלד דארויף פֿערלאָהר ער אויך אללע זיינע קינדער, ער בליב
אין דער וועלט אלליין שטעהען; דאָך מורטע ער ניכט, שטייעט
קיינע לעסטערונג ווידער גאָט אויז. אנשטאט מיט דער פֿאַר-
זעהונג צו רעכטען, שפראך ער: נאקט בין איך אויז
מוטטער לייב געקאָממען, נאקט קעהרע איך
וויעדער היים: דער עוויגע גאב'ס, דער עוויגע
גאָהמ'ס; דער נאמע דעם עוויגען זיין געלאבט!
ער מוסטע איינע גאָך הערטערע פֿריפֿונג איבער זיך ערגעהען
לאסען

למלאות את חסרוננו, ואם רוחו קצרה למצוא עזר
 וישועה, יטה און אל אוהביו הדוכרים אליו דברי
 נחמה ועצות נמרצות, יתשועה ברב יועץ. ואולם
 מי שנטרפה דעתו עליו, ורוחו נלכד בידי כעס ויגון,
 צועק תמיד ומתמרמר, ממרט את שער ראשו,
 מכרה עצמו על הלחי, ומנהג המישוגעים ינהג,
 ממאן לשמוע עצת אוהביו, וממאס בחייו, סופו
 שנופלים עליו חלאים רעים, והחלאים מוסיפים
 את קצפו, עד שימות בלי חכמה, כמו שאמר
 קהלת: וכעס הרבה והליו וקצף, הרצון
 מי שמועס הרבה, סופו שיחלה, והחולי מביאו
 לידי קצף.

לט

*****

וויא מאן שאן אללעם פֿערלאָהרען גיבט, זינד נאָך מיטטעל אונד
 וועגע מעגליך, זיך אויף איינע אנדערע ארט וויעדער אויפֿצו-
 העלפֿען; מאן ערהעלט אָפֿט פֿאן פֿריינדען טראָסט, ראטה
 אונד פֿאַרשלעגע, דורך דערען בעפֿאַלגונג מאן זיך וויעדער ער-
 האַלען קאן. הירצו איזט אבער רוהיגע איבערלעגונג אונד רא-
 שע טהעטיגקייט פֿאן נעטהען. דער אונבעזאָננענע, אין זיינען
 שמערץ פֿערזונקענע, הערט אויף קיינען טראָסט, איזט קיינער
 איבערלעגונג פֿעהיג, וויל, קאן נישטס אונטערנעמען, פֿליעהט
 דיא מענשען, אונד ווירד פֿאן גראס אונד מעלאנקאליע אויפֿגע-
 צעהרט; אָדער ער טאָבט ווילד אומהער, רויפֿט זיך דאז
 האאר איז, פֿערצווייפֿעלט אונד ראזעט וויא בעזעסענע, ער-
 קראנקט ענדליך אונד שטירבט אין זיינער טאָללהייט. זאָ זאגט
 דער זאמלער: "פֿערצווייפֿלונג שטירצט איהן
 אויפֿס קראנקענלאגער, אונד נון גערעטה ער
 אין ראזערייא." דיא אונגעדולד ביא קליינען איבעלג, ברינגט
 גרעסערע הערפֿאַר, דיא דאזגעמיטה גאר אין פֿערצווייפֿלונג פֿער-
 זעטצען.

לט

ה E

כאלה. ושלל תבכה באבדון אהוביה: אבל
המשכיל שומר את נפשו, מבלי לעזוב אותה אל
היגון והצער לשלל, ומושל ברוחו, ומקימו כאשר
יכול תחת משא הצרות או המכאובות, שלא
תטרף דעתו עליו, ומקוה לה כי אתו התשועה או
הנחמה.

לח ומי שעוזב את נפשו אל היגון, וכועס תמיד
על שברו, הוא מכאיב את עצמו יותר, לפי
שהקצף והצער מחליאים את הגוף, ומי שהוא
חולה, מוסיף מכאוב על מחלתו, והנה מי ששרוי
בצער, אבל מושל ברוחו, אפשר שימצא בשכלו
מזור ותרופה למחלתו, ודרך נכון שעל ידו יכול
למלאות

שיקזאלס קיינען שמערץ צו פיהלען, זיך אללעס וועהקלאגענס
אונד יאממערנס גענצליך צו ענטהאלטען, זיינען געליעבטען,
דיא ער פערליערט, ניכט שמערצליכע טהרענען פליעסען צו לא-
סען. דיעס קאן פאן דער מענשליכען נאטור ניכט פערלאנגט
ווערדען! אלליין דיא פערנונפט בעפיהלט, זיך ניכט דעם גרא-
מע, דער פערצווייפלונג גאנץ פריי צו געבען; זיא וויל, דאס
וויר אונז אים שמערצע מעסיגען, אונז וויעדער פאסען, דען
ניסט נאך אונד נאך ווידער אויפריכטען זאללען, דאמיט ער
ניכט אונטער דער לאסט ביטטערעד ליידען ערליעגע. אויף גליי-
כע ווייזע געביעטעט דיא רעליגיאן, דאס, זא ארג עז געהען
מאג, וויר ניא דיא האפנונג פערליערען, וויר איממער אויף
גאט פערטרויען, פאן איהם הילפע, אונד ווען דיעזע ניכט
מעהר מעגליך איזט, וועניגסטענס טראסט ערווארטען זאללען.
לדן ווער זיך דער בעטריבנים גאנץ היגיבט, זיך אונאויפהער-
ליך אבהערמט, מיט זיינעם אונגליק איממער בעשעפטיגט,
פערמעהרט גור זיינען שמערץ. זא נישט איינע קראנקהייט זיכט-
ליך צו, ווען דער קראנקע אונגעדולדיג איזט, איממער ווינזעלט
אונד יאממערט. שאן דיא קלוגהייט לעהרט אונז, דיא ליידען
געלאסען ערטראגען. עז גיבט נאר וועניג אונפאללע, אין וועל-
כען אללעס פערלאהרען געהעט. אין דען מייסטען לעסט זיך
ווא ניכט אללעס, דאך נאך אייניגעס רעטטען; אונד אויך דא,
ווא

פרק ט

(מדת הסבלנות והתקוה)

לֹא וּלְפִי שִׁצְרִיךְ הָאָדָם לְשִׁמּוֹר בְּרִיאֹת גּוֹפּוֹ
וּזְכוּת נַפְשׁוֹ, לְפִיכֶךְ יִשְׁתַּדֵּל לְהַרְגִּיל עֲצָמוֹ
בְּמִדַּת הַסְּבִלְנוּת. אִם יִקְרָה לוֹ מִקְרָה רָע, אִם
מִי הִנָּהוּ הֵלְכוֹ עַל גְּרוּתוֹ, וְשִׁטְפוֹ אֶת תְּבוּאֹת שְׂדֵהוּ,
אוֹ כִּי תֵצֵא אִשׁ וּתְשַׁרוֹף אֶת בֵּיתוֹ וְכָל מִקְנֵהוּ, אוֹ
שִׁמְרָת אַחֵר מֵאֲהוּבָיו אוֹ אִשְׁתּוֹ אוֹ בְּנוֹ יְחִידוֹ, אוֹ
יִשְׁהוּא אִסּוּר בְּכַבְלֵי בְּרוֹל בְּבֵית הַסּוּהָר, אוֹ שִׁנְפֹּל
עַל עֵרֶשׁ דּוֹי וְכְדוּמָה. אִמִּית הַדָּכָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְנַפֵּשׁ
הָאָדָם, שְׁלֵא תִתְעַצֵּב וּתִתְאַנָּח עַל מִקְרִים רָעִים
כֹּאֲלֵה

קאפיטעל ט

(פֶּאָן דער געדולד אונד דער האַפֿנונג)

לֹא דִיא געזונדהייט דעם מענשען הענגט גרעסטענטיילס אויך
אָב פֶּאָן דער געמיטסהסרוהע אונד מעסיגונג דער ליידענשאַפֿט
טען. דאָהער איזט עז שאַן אִין דיזער ריקזיכט. אונזערע פֿעליכט,
זיך צור געדולד בייא ווידערווערטיגקייטען צו געוועהנען. אלליין
נאָך העהערע גרינדע, פֶּאָן דער רעליגיאַן אונד דער פֿערנונפֿט
דאָרגעבאָטען, בעלעחרען אונז, אִין קיינעם אונגליקע, זיך גראַס
עז זייא, צו פֿערצאגען, אונד ווידער דיא גאָטהייט צו מור־
רען. — טריט דאז וואסער אויז, אונד שוועמט דאז געטריידע
פֿאַס פֿעלדע וועג; קעמט פֿייער אויז, אונד לעגט הויז אונד
האָף, האב אונד גוט אִין אשע; שטירבט דער טרייע פֿריינד,
דאז געליבטע ווייב, דער איינציגע זאָהן; ווירד מאן אִין פֿעסעלן
געשמידעט, אונד אִין איינען פֿינסטערן קערקער געוואָרפֿען.
אָדער מאן ווירד מיט פֿייניגענדען שמער ען היימעזוכט; בייא
דיזען אונד דערגלייכען ארטען פֿאַן אונגליקספֿעללען מוס מאן זיך
פֿאַרציגליך מיט געדולד וואָפֿנען, אום געלאסען צו בלייבען. עז
ווערע עבען זיך אונגערעכט, אלז טעהריכט פֿאַן דעם מענשען
צו פֿאַרדערן, בייא זאָלכען טיעף פֿערוואונדענדען שלעגען דעם
שיקזאלס

ראשו כמנהג החכמים, שלא יתלו על פניו, והרות
ישאם הנה והנה; אבל לא יסלסלם כמנהג
השוטים, שמתעסקים רוב ימיהם במה שיש על
דאשם, והוא השער, ואינם נותנים את לבם על
מה שיש בתוך הראש, והוא המוח, שבו משכן
השכל (לדעת רוב המחקרים). והכלל: שישמור
המשכיל את דרך הממוצע בכל עניניו, שיהא שער
ראשו עשוי, אבל לא בתלתלים הרבה, שיהיו
בגדיו טובים ונקיים מכל לכלוך, אבל לא מרוקמים
בוהב, ושיהיו מאכליו בכל יום ערבים, אבל לא
מעדנים, כ"א לפרקים מעטים בשנה, כמו בימי
החג ועתות השמחה.

פרק

האנגען לאסען, דאס זיא דער ווינד היז אונד הער טרייבט,
אבער אויך ניכט מיט פֿילעם אויפֿוואנדע פֿאן צייט אונד מיהע
קינסטליך קרייזעלן לאסען. דיעס בלייבע לעכערליכער שטוצער
עדלע בעשעפֿטיגונג, דיא פֿאר לויטער זארגפֿאלט, דאז צו
פֿערציערען, וואז אויף דעם קאפֿע איזט, דאזיעניגע פֿערע
נאכלעסיגען, וואז אים קאפֿע איזט; דען פֿערשטאנד. מאן
בעאבאכטע אלזא אין אללען דינגען דיא מיטטעלשטראסע; מאן
טראגע דאז האאר געמאכט, וויא עז פֿערניגפֿטיגע געזעצטע
לייעט ריכטען, אהנע עז אין זא פֿיעל לאקען אויפֿצוטהירמען;
מאן טראגע רוינליכע נעטטע קליידער, אבער פוטצע זיך ניכט
בעשטענדיג, מאן קליידע זיך איינפֿאך, אהנע פראכט; עז זיא
דען ביא פֿייערליכען געלעגענהייטען, ווא עז דער וואהלשטאנד
ערפֿארדערט. זא האלטע מאן עז אויך מיט דעם טישע, דיא
געוועהנליכע קאסט האט נור אויז אייניגען נאהרהאפֿטען וואהל
שמעקענדען שפייזען צו בעשטעהען, דיא אבער אין פֿעסטטאגען
אונד ביא אנדערן פֿייערליכען געלעגענהייטען אללערדינגס מיט
נאך איינעם פאר אויזגעזוכט קעסטליכען געריכטען פֿערמעהרט
ווערדען קענען.

קאפיטעל

להחליף כתנתו פעם אחת או שתיים או שלש
בשבועה לפי זיעת גופו ולפי טבעו.
לן וצריך שיהיו כל בגדי אדם נקיים כמו שנאמר:
בכל עת יהיו בגדיך לבנים. הרצון
נקיים ויפים שמי שבגדיו נקיים ולבנים תמיד הוא
מכריא את גופו ומושך הן הרואה אותו עליו
שהבגדים הלבנים טובים לעינים ולהפך שמי
שבגדיו מלוכלכים ומלאים זיעה הוא מהליא את גופו
שאותרה הזיעה עוברת אל גופו ומקלקלו וכל
הרואה אותו מואס בו שהלכלוך קשה לעין;
והריח הרע הנודף ממנו מזהיר את כל האדם
שיברח מחברתו ולסוף יושב בדד ומשומם וכן
צריך האדם לעשות את צפרניו שאם גדלו ימאס
בהם עין הרואה אותם וכן יעשה את שערות
ראשו

וועכסעלן, יע נאך דעם מאן פֿאָן נאטור וועניגער אָדער מעהר
צום שוויטצען געניגט איזט.
לן דיא קליידער מיסען איממער זויבער זיין: צו יעדער
צייט זאל דיין געוואנד ווייס זיין! ווייס, דאז
איזט: דיין, פֿריש, ריינעס אונד פֿרישעס געוואנד טרעגט צור
געזונדהייט ביא, געוועהרט איינען אנגענעהמען אנבליק, אונד
מאכט, דאס דיא מענשען אונז מיט וואָהלגעפֿאללען אנזעהען;
דען פֿרישעס ווייסעס ליינענצייג טהוט דעם אויגע וואָהל. זאָ
וויא אומגעקעהרט, שמוטציגע קליידער, אונזויבערע וועשע דער
געזונדהייט נאכטהייליג זינד, ווייל דער שווייס אין דען קערפֿער
וויידער צוריק טריט, אונד דיא אויזדינסטונג העכט: דער אנ-
בליק איינעם אונזויבערן מענשען עררעגט עקעל, אונד דער
איבלע גערוך, דער פֿאָן איהם דופֿטעט, ווארנט אללע מענשען
פֿאָר דעם אומגאנג מיט איהם. אללעס פֿליעהעט איהן; ער
מוס זיין לעבען איינזאם אונד אונגעזעלליג צוברינגען. — מאן
מוס פֿלייסן דיא נעגעל אן דען פֿינגערן בעשניידען, ווייל אויך
זיא, ווען מאן זיא פֿאָרט וואכסען לעסט, עקעל פֿערדאורזא-
כען. — מיט דעם קאפֿפֿהארע ריכטע מאן זיך נאך דעם גע-
ברויכע פֿערנינפֿטיגער לייטע; זיא ניכט וויילר איבער דעם געזיכט
האנגען

לה ומשמירת הגוף שלא ישתה אדם צונן בעת
שגופו חם ביותר ומזיע, אבל ימתין עד
שנתקרר גופו, ויקנח את זיעתו, ואחר כן ישתה
מעט מעט ולא הרבה בפעם אחת. ורכים אשר
שתו מים צוננים בימי הקיץ מיד אשר התייגעו
את גופם, והוא עוד בחומו ומלא זיעה, ונחלו או
שמתו פתאום. וכן לא ישכב אדם בחדר או במקום
לה, שהאדים הלחים היוצאים מן הקיר עוברים אל
גופו וגורמים חלאים קשים. ולפי שגוף האדם מזיע,
ודוחה לחוץ אדים, שאין טוב שיחזרו אל הגוף,
לכן צריך לנקותו מהם, ולרחוץ את פניו בכל יום,
וכל גופו פעם בשבוע, או פעם בחודש לכל הפחות.
ולא די ברחיצת כל גופו בלבד, אבל צריך גם כן
להחליף

*****

לה צור זארגפֿעלטיגען בעאבאכטונג געהערט פֿערנער, דאס
ווען מאן ערהיצט, אונד אים שווייסע איזט, מאן קיינען
קאלטען טרונק נעהמען דארף. מאן ווארטע, ביי מאן זיך אב-
קיהלט, דען שווייס אבטראקנעט, אונד טרינקע אויך אלודאן
ניכט פֿיל אויף איינמאהל, זאגנדיגן נור שלוקווייזע. פֿילע
מענשען, דיא דיעס אויסער אכט געלאסען, זינד אונגליקליך גע-
וועזען. זיא האטטען, צור זאממערסצייט, אָדער זאנסט אינ-
דעם זיא זעהד עדהיטצט ווארען, קאלטעס געטרונקען, אונד
זינד געפֿעהרליך קראנק געווארדען, מאגנע אבער פֿלעטצליך
געשטארבען. — מאן שלאפֿע יא ניכט אין איינעם פֿייכטיגן
צימער, אָדער איבערהויפט וואָ עז פֿייכט איזט, ווייל דיא
פֿייכטיגקייט אין דען קערפֿער איינדרינגט, זיינע נאטירליכע אויז-
דינסטונג העמט, אונד דאדורך קראנקהייטען אונד לעהמונגען
פֿעראורזאכען קאן. — דער שווייס, דיא טהיילכען, וועלכע
דער לייב אויזדינסטעט, מיסען פֿלייסג אבגעטראקנעט ווערדען;
עז איזט ניכט גוט, ווען זיא ווידער אין דען קערפֿער צוריק
טרעטען. דאָהער מוס מאן דאז געזיכט טעגליך וואשען, אונד
זיך דיא וואָכע, וועניגסטענס מאָנאטליך איינמאהל באדען. מיט
דעם וואשען אונד באדען איזט עז אבער נאָך ניכט געטהאן,
זאגנדיגן מאן מוס אויך צווייא, דרייא מאהל דיא וואָכע וועשע
וועכסעלן

לך בני! היו נזהרים מאד בשתיית היין או שאר
משקים המשכרים! טוב שתשתו פחות מן
המדה, ואל תשתו יותר ממה שתוכלו לסבול:
שהרודף אחר שתי מרובה, מתבטל מעסקיו או
ממלאכתו, ולסוף מתרושש ומוכר את כל אשר יש
לו לשתות יין. והטשתכר הולך ומריב עם כל
אדם, הוא פוצע את חבירו, ואחרים פוצעים
אותו, מקיא כל מה שבמעיו וגולל עצמו על
הארץ בחזיר, ומכילה את גופו, ומאכז את נשמתו.
וכבר ידענו מה שאירע לנה הצדיק אחרי שהשתכר
ביין: ומה יקרה לאדם חלוש הדעת כמונו, אם
ימלא כריסו, במשקים הכבבלים את חושי האדם.
לה

*****

לך איך מום איך פאר יעדער אונמעסיגקייט איבערהויפט, בע-
זאנדערס אבער ביים גענוסע דעם וויינעס, אדער אנדערע
בערוישענדען געטרענקע זעהר ווארנען: דיא רעגעל איזט: ליע-
בער וועניגער צו טרינקען אלז מאן ווירקליך פערטראגען קאן;
דען מאן בלייבט זעלטען ביא דעם שטעהען, וואו גענוג איזט.
מאן געהט ווייטער אונד פערדירבט זיך: ווער זיך דעם טרונקע
ערגיבט, פערנאכלעסיגט זיין געשעפט, אכט אדער געווערבע;
פערקויפט אללעז, אום דיזע אונזעליגע ליידענשאפט צו בע-
פריידיגען, אונד קאמט צולעטצט אן דען בעטטעלשטאב: דער
טרונקענבאלד העבט מיט אללעז מענשען הענדעל אן, טהיילט
שלעגע אויז, אונד בעקאמט זי א צעהנפאך וויעדער; בעדעקט
מיט וואונדען, וועלצט ער זיך אויך דער ערדע וויא איין שוויין
אין דעם שמוטצע הערום, דען ער אויזשפייט: קורץ, לייב
אונד זעעלע געהען צו גרונדע: וויר וויסען וואו דעם פראמ-
מען נח ווידערפוהר, נאכדעם ער דעם וויינס צו פיעל געגאסען
האטטע; וואו שטעהט אלזא אונז שוועכערן מענשען אללעס
בעפאר, ווען וויר פאן בערוישענדען, זינגען פערוויירדענדען גע-
טרענקען מעהר געהמען, אלז וויר פערטראגען קענען.

וילביש את עצמו לפי ערך חומו הטבעי. ולפי הזמ
כעתות השנה. שלא יאכל בקיץ דברים מחממים
כמו בחורה. וכדומה. וכן לא יאכל אדם מאכלים
רעים להתעכל. או פירות שלא נבשלו כל צרכן.
או דברים שהתחילו להתעפש ויוצא מהם ריח רע.
אבל ישתדל שכל מאכליו יהיו נהמדים למראה.
טובים לריח. נוחים להיך. וקלים להתעכל. כדי
שיחזקו את הגוף. וגם מאותן אל יאכל אכילה גסה.
וכבירה על העכול. ולא ישתה אדם כי אם מעט יין
ישן ומים הרבה. ולא ישכר את עצמו. לפי שהשכור
מקלקל את גופו. ומזיק לזולתו.

לד

טור! דען קערפער דארף מאן ניכט צוועהר ערהיטצען. אונד
ניכט ערקעלטען. שפייזע אונד טראנק אונד בעקליידונג מיסען
דעם טעמפעראמענט דעם מענשען אונד דער יאהרסצייט געמעס
זיין; אים זאממער דארף מאן ניכט וויא אים ווינטער. ערהיט-
צענדע שפייזען צו זיך נעהמען. דיא דאז געבליט אין וואללונג
בריינגען. מאן דארף קיינע אונצייטיגע פריכטע, אונפערדויאליכע
שפייזען, זאלכע, דיא שאן אנפאנגען אין פֿיילנים איבערצוגע-
הען, געניעסען. מאן מוס נור זאלכע נאהרונגסמיטטעל געברוי-
כען, דיא גוט אויזעהען, אננעהמליך ריעכען, ליכט פֿערדויליך
זינד, אונד דעם קערפער דיא נעטהיגע נאהרונג אונד שטערקע
געבען; אבער אויך מיט געזונדען אונד וואהלשמעקענדען שפיי-
זען זיך ניכט איבערלאדען, ווייל יעדע איבערפֿיללונג דיא פֿער-
דויאונג העכט, וויניגסטענס ערשווערט. מאן טרענקע פֿיל
וואסער, אונד העכסטענס איין וועניג אלטען גוטען וויינעס.
טרינקט מאן מעהר וויין, איזט מאן אין געפֿאהר בערוישט צו
ווערדען, אונד אלזאן איזט מאן זינער ניכט מעהר מעכטיג.
מאן בעגעהרט זא מאנקעס, וואדורך מאן זיך אונד אנדערן
שאדעט.

לד

הפזרן, אבל במדה נערכת אל הצורך והראוי למנהג
רוב בני אדם משכילים ונוחים זה לזה.

פרק ח

(השמירה מכל דבר מזיק לבריאות הגוף.)

לג ולפי שבריאות הגוף היא היותר הכרחית
להשלמת האדם, שאי אפשר לחולה לעשות
כל עסקיו כהוגן, לפיכך צריך האדם לשמר מאד
את גופו מכל דבר רע, כמו שנאמר: ונשמרתם מאד
לנפשותיכם. ומעניני השמירה, שלא לחמם את
גופו ביותר, ושלא לצננו ביותר הן ע"י מאכלים
ומשקים, והן ע"י מלבושיו, אבל יאכל וישתה
וילביש

*****
אונד זא ווירטהשאפטען, דאס הייז אונז אייהרעס ביהאפאללס
פערזיכערן קענען.

קאפיטעל ח

(דאוועניגע זארגפעלטיג צו פערמיידען, וואו דער געזונדהייט
שעדליך איזט.)

לג דיא געזונדהייט איזט צור פערפאלקאמנונג דעם מענשען
אונשטרייטיג איין אונענטבעהרליכער צושטאנד: איזט מאן
קרענקליך, זא איזט מאן צו ניכטס אין דער וועלט אויפגעלעגט,
לייבעס אונד זעלענקרעפטע זינד אין אונארגנונג אונד אונ-
פעהיג, זיך מיט אירגענד איינעם געגענשטאנדע ערנסטהאפט
צו בעשעפטיגען. מאן מוס דאהער זיינע געזונדהייט זארגפעל-
טיג אין אכט נעהמען, אונד זיך פאר אללעם היטען, דאז איהר
נאכטהייליג זיין קאן. הייטעט, בעוואהרעט איינער
זייב! געבט אכט אויף אייער וועזען, איירע נא-
טוד.

צגדר השווי וחוטא, לפי ששמושו בקניניו אינו
נערך אל צרכיו, שהוא מוציא יותר מן הצורך
והראוי.

לב אמת הדבר שהפזרן בימי עשרו הוא נוח
לבריות, שכולם מיחלים טובה, והנאת
ממון ממנו, והסוחרים שמחים עמו, שנותן להם
מה שתובעים, ומרוויחים בו יותר מבשאר הקונים.
אבל סוף הפזרן לבוא לידי עניות, ועל פי הרוב מטיל
עצמו על הבריות ומטריהם, ולפיכך חובה עלינו
שלא לצאת מגדר השווי, שלא להשתמש בקנינים
לא פחות מן הצורך כמו הכילי, ולא יותר כמו
הפזרן

*****

גיבט, אונד פֿאן דען מיטטעלן, דיא ער בעזיטצט, ווייט מעהר
פֿערשוענדעט, אלז ער בעדארף.
לב דער פֿערשוענדער איזט צוואר אין זא פֿערן בעסער אלז
דער גייציגע, אלז דיא מענשען זיינען דייכטהום געניסען ער
אויך דעםהאלב פֿאן איהנען אויפגעזוכט אונד מיט שמייכעלייען
איבערהייפֿט ווירד פֿארנעמליך פֿרייען זיך דיא קויפֿלייכע מיט
איהם מעהר אלז מיט אנדערן קונדען; ער גיבט איהנען אפֿט
אונד פֿיל צו לעזען, אונד אהנע ערשט צו פֿילשען. ער איזט
אלזא ביא פֿילען מענשען געוויסערמאסען בעליבט, אנשטאט
דער גייציגע פֿאן אללען געהאסט ווירד. אלליין דיא פֿערשוענדיג
דונג פֿיהרט אונאויבלייכליך צור אדמוטה; ווער שלעכט ווירטה
שאפֿטעט, מוס צו גרונדע געהען, אונד אין דיא נאטהווענדיג
קייט קאממען, אנדערן צור לאסט צו פֿאללען. — וויר זינד
דארום שולדיג, אין דער אנווענדונג אונזרער מיטטעל, ביא בע-
שטייטונג אונזרער בעדירפֿניסע, מאאס צו האלטען, וועדער
וועניגע אלז וויר בעדירפֿען, וויא דער גייציגע, נאך מעהר אלז
געטהיג איזט, וויא דער פֿערשוענדער, זאגדערן געדאדע זא פֿיעל
אויצוגעבען, אלז דער וואהלשטאנד ערפֿארדערט; וויר מיסען
אונז היראין איבערהויפט נאך פֿערנינפֿטיגען לייטען ריכטען
אונד

חובותיו. שמהסר את עצמו מטובה, ומושך עליו
שנאת בזיון הבריות.

לא אם הכילות מגונה ומאוסה, גם הפזור
אינו ראוי ומשובה, ואם אינו גרוע ונהעב
כמו הכילות, והפזרן הוא, שקונה דבר ונותן
כל ממון שתובע המוכר ממנו, בעבורו בתחלה,
שמנהג הסוחרים לתבוע תחלה הרכבה, ואחר
המשיא ומתן פוחתים מתביעתם: והוא אינו מדקדק
על שוויו בלי הכרה כלל. או שמכין בכל יום סעודה
גדולה לעצמו, שיכולים לשבוע הימנה חמשה בני
אדם, או ששוכך על האשפה המאכלים שנשארו
על שולחנו בצהרים, שהי' יכול לאכלם בערב.
ובכלל, מי שאינו חושש על משאו ומתנו, כליו,
ובגדיו, ומוציא את ממונו לריק ולהבלים, הוא יוצא
מגדר

*****

בען, אונד, ציהעט זיך דען האס אונד דיא פֿעראכטונג דער
מענשען צו.

לא דער גייץ איזט, וויא וויר געזאגט האבען, נידריג אונד
פֿערעכטליך; אלליין דיא פֿערשווערונג איזט דאס
דום ניכט מינדער טאדעלנסווירדיג, אונד פֿלריכטווירדיג, אב-
גלייך ניכט זא העסליך אלז דער גייץ פֿערשווערדער איזט דער-
יעניגע, דער צום בייאשפיעל, ווען ער עטוואז קויפט, דאז, וואו
דער קויפֿמאן פֿארדערט, אהנע דארום צו האנדעלן, זאגלייך
הינגיכט מאן ווייס, דאס דער געברויך, דער קויפֿלייטע איזט,
ווייט מעהר צו פֿארדערן, אלז דיא וואארע וועהרט איזט, אונד
דאס זיא פֿאן איהרער פֿארדעוונג אבדינגען לאסען. פֿערשווער-
דער איזט דער, וועלכער צום ביישפיעל פֿיר זיינע פֿערכאן זא
פֿיעל קאכען לעסט, אלז פֿיר פֿינף מענשען הינרייכענד ווערע,
אונד וואס מיטטאגס איבריג בלייבט, ניכט אויף דען אבענד
אויפֿהעבען, זאנדערן אויף דען מיטט ווערפֿען לעסט; דער
איבערהויפט אום זיינע געשעפטע זיך ניכט בעקימערט, מיט
זיינעם פֿערמעגען, זיינען גערעטהשאפטען אונד קליידערן שליי-
רערט, דאז געלד פֿיר שפיעלווערק אונד נוטצלאזע דינגע אויז-

גיכט

שהוא תיקון העולם. ודי בזה להתרחק מסכלות
הכילות המזקת לבעליה ולבני ביתם, ועל פי הרוך
גם לאחרים, וכמאס אותם בעיני הבריות. זה הבל
וחלי רע הוא כמו שאמר שלמה המלך, שהכילי
בניו נופלות, שאינו אוכל כי אם מעט לחם יבש,
ואינו עושה את זקנו, כדי לקמץ דמי הספר. הולך
יש שבועות בכתנת אחת מליאה זיעה, ושמלת
מטתו מגועלת, ובגדיו לא יחליף אף שהם מטולאים,
ומלובלים בשמן, עד שנפש רואיו תגעל בו,
ויתרחקו כל בני אדם ממנו, שונאים אותו ומואסים
בו. וכבר הקדמנו, שצריך האדם למשוך חז
הבריות עליו, שגם הוא מן האמצעים המועילים
להשלמתו; ואם כן הבילי חוטא בפלים ועובר על
חובותיו

*****

סער איזט עז פיר דען שטאאט. — איך גלויבע, דיעס זיין
מעהר אלו גענוג, איך אבצוהאלטען פאן איינער זא לעכערליי-
בען אלו שענדליכען טהארהייט, דיא דען גייציגען, זיינע אנגע-
העריגען, אונד אפֿט נאך אנדערע מענשען אינס אונגליק ברינגט.
בעטראכטעט נאך דאז אייסערע דעם גייציגען, זיין איינגעפאל-
לענעם געזיכט! — זיין קענטע ער גוט אויזעהען? זיינע גאנצע
גאהרונג בעשטעהט אין טראקנעם בראדע; צו קארט, דען
בארט שעערען צו לאסען, לעסט ער איהן ווילד וואכסען; זיין
העמד ריכט נאך שווייס, זעלטען לעגט ער איין פרישעס או;
ניא וועכסעלט ער דיא קליידער, זא אבגעשליסען, שמוטציג
אונד פאללער פלעקען זיין מעגען: קורץ, ער געוועהרט
דען אונליידליכסטען, עקעלהאפטעסטען אנבליק, איינען אנ-
בליק, דען אללע מענשען פליעהען. דא עז נון פפליכט איזט,
זיך דיא גונסט, אונד דאז וואהלגעפאללען דער מענשען, אלו
מיטטעל צו אונזרער פערפאלקאמנונג צו ערווערבען, זא בע-
געהט דער גייציגע, אינדעם ער פעהראכט, אונד אין דעם גרא-
דע עקעלהאפט איזט, דאס קיין מענש מיט איהם אומגעהען
קאן, דאז גערינגסטע צו טהון האבען וויל, איין דאפפעלטעס
לאסטער; ער פערזאגט זיך יעדען גענוס, פערקימערט זיין לע-
בען

מישכן הצלהתו, ושם המטבעות תכלית וקץ מאויו.
והנה המטבעות אין תכלית השלמת הגוף, אבל
אמצע לקנות בהם כל מחסור האדם, אכילה
ושת' בגדים, בית, מטה, כסא, שולחן, ומנורה
וכדומה מן הדברים ההכרחיים והמועילים לחיי
האדם. ואם אינו מוציא אותם לצרכו ולהנאתו,
והם נחים בתיבה, הרי אין שום הבדל ביניהם
לחלוקי אבנים, והוא כשומר תיבה מלאה אבנים:
לפי שמתכת העשוי ממנה כסף וזהב, גם הוא
מעפרות הרים, כמו חול ואבנים. הרעב לא
יאכל כסף, הצמא לא ישתה זהב, הערום לא
יתכסה בדינרים, והקר לא יחם לאור הסלעים.
ואולם כל היקר הנמצא בם, הוא בהוצאתם.
שהוא

*****

קאסטען, דאז בעהעלטנים זיינער גליקזעליגקייט; צוועק אונד
ציעל אללער זיינער ווינשע זינד — מינצען הייפען. נון ווייס יע
דער פֿערנינפֿטיגע מענש, דאס דאז געלד נישט דער צוועק אונד
זינדער בעשטרעבונגען, זאגנדיק בלאס איין מיטטעל זיין, אונד
מיט וואהנונג, קליידונג, נאהרונג, אונד איבערהויפט מיט אל
לעס דעמיינעניגען צו פֿערזעהען, וואז צום מענשליכען לעבען גע
טהיג איזט, אדער וואדורך דאסזעלבע אנגענעהם געמאכט
וויירד. וויירד דאז געלד אבער הירצו נישט פֿערווענדעט, זאג
דערן אים קאסטען אויפֿבעוואהרט; זא איזט עז גלייכפֿיל, אב
ער מינצען, אדער גלאטטע שטיינען זארגעלטיג זאממעלט
אונד הייפֿט; אויך דאז מעטאלל, זילבער אונד גאלד געהערט
צום שטייגרייך, וויירד אויז דען מיענען, פֿאס בערגווערקע הער
גענאממען. ער מאג זילבער פֿערשלוקען, ווען איהן הונגערט,
גאלד און זיך היינין שיטטען, ווען איהן דורשטעט. דיא נאקט
הייט מיט הארטען טהאלעדן בעדעקען, אונד זיך אס גלאנצע
דער גאלדשטיקע ווערמען. דאז געלד און אונד פֿיר זיך האט
אלזא וועדער ווערטה, נאך נוטצען. ווערטה אונד נוטצען ער
העלט עז ערשט דורך דיא פֿערווענדונג, דורך דען אומזאטן
אונד טויש געגען לעבענסמיטטעל אונד אנדערע נאטהוועג
דיגקייטען; אונד יעמעהר עז אין אומלויף קעמט, דעסטא בע
סער

כמת בין החיים, שאינו נהנה מן העולם כלום, ואין
לזולתו שום הנאה ממנו.

כט ואתם בני! התרחקו מן הכילות שהיא נטי'
גרועה ומזקת לאדם, ולפעמים מזקת גם
לכלל החברה; שכמו שהכילות נמשכת מן המדות
הממון המופלגת ועוברת את הוקי השכל, כן
בנקל יבוא הכילי לרמות את הבריות מתאות
בצע כסף, לכחש ולשבע שבועת שקר, לגנוב,
ולעשוק שכר שכיר כדי לקבץ הון, ולמלאות תיבתו.
ואם כן יזיק את זולתו, וכל איש אשר ישית את ידו
אתו, יפול ברשת שהת. הוא נבזה בעיניו, נמאס
בעיני כל בעלי נפש וכבוד.

ל וגנורת הכילי, וסכלותו גלוי לכל. הוא יושב
תמיד על תיבתו המלאה זהב, כאילו היא
משכן

וואנדעלט ער אומהער; דיא וועלט האט פֿאן איהם, ער האט
פֿאן דער וועלט קיינען גענוס. —
כט היטעט אייך פֿאָר דיזער פֿערעכטליכען אונד נידריגען
ליידענשאַפֿט! דער גייציגע טהוט ניכט נור זיך זעלבסט
וועה, ער איזט אַפֿט אויך דער בירגערליכען געזעלשאַפֿט שעד-
ליך. ווער זאָ זעהר אס געלדע הענגט, דאס ער געגען זיך זאָ
אוננאטירליך, בינאהע אונמענשליך האנדעלט, דער קאן אויז
איבערטרענער לייעבע צום געלדע צו אללען לאסטערן פֿער-
לייטעט ווערדען. בעטרייעגען, אנפֿערטרויטע געלדער אבלייג-
גען, פֿאלש שווערען, שטעהלען, דען ארבייטסלאָזן אבדריקען,
קורץ, עז גיבט קיין לאסטער, דאז ער ניכט פֿעהיג ווערע, אויז-
צואיבען, ווען עז נור געלד איינטרעגט, אונד זיינען קאסטען
פֿיללט. ער איזט געוועהנליך איין נידערטרעכטיגער געפֿעהרלי-
כער מענש; אונד וועה דעם, דען ער אין זיינעם נעטצע פֿער-
שטריקט! —

ל דער גייציגע איזט עבען איין זאָ גראַסער טהאָר, אלז ער
גידערטרעכטיג איזט. ער ווייכט גיא פֿאן זיינעם פֿאללען
קאסטען

השלמת האדם בנפשו וגופו. אלא אף שנוא
הוא לבריות. וכדין שונאים אותו. שאין אדם
יכול לקוות שום עזר מן הכילי. ואם תמו לגוע
כל אנשי עירו. הוא לא יתן שקל כסף בעדם
להצילם. והנה הוא שונא את עצמו יותר. שאף
שיש לו תיבות גבוהות מלאות כסף וזהב. לא
יראה בטובה. לא יקח מהם לאכול ארוחת ירק
ובשר. ולהלביש את עצמו כראוי. ולדור בדירה
נאה. ולא יהנה מחברת אנשים. מיראתו
שיצטרך להוציא פרוטה אחת או שתיים. ולכן עם
כל עשרו טורד את עצמו בעולם הזה. ונחשב
כמת

דיזע טהארען פֿערקימערן זיך איהר לעבען. ניכט נור דאס
זיא דורך איין זאלכעס פֿערפֿאהרען זיך אן גאט פֿערזינדיגען, דער
פֿאן אונז פֿערלאנגט. דעם לייבע וואהלצוטהון, אונד פֿערמיט.
טעלסט דעסען דען גייסט צו פֿערפֿאללקאמנען. זאנדערן זיא
מאכען זיך אויך ביא דען מענשען פֿערעכטליך אונד פֿערהאסט.
די מענשען האסען זיא אויך מיט רעכט. דער גייציגע איזט
הארטהערציג; פֿאן איהם לעסט זיך קיינע הילפֿע ערווארטען,
זא באלד זיא געלל קאסטעט; זיינעטוועגען מעגען אללע מענ-
שען אומקאממען. אונד שטינדע עז ביא איהם, זיא מיט אייני-
גען גאלדשטיקען פֿאס טאדע צו ערדעטטען. אינדעסען האסט
ער זיך זעלבסט נאך ווייט מעהר, אלז ער געהאסט ווירד. ביא
האטען קיסטען אונד קאסטען פֿאלל געלדעס שמאכטעט ער
איס עלענדע, פֿערזאגט זיך אויך ריא גערניגסטע גוטע קאסט,
ווערע עז אויך נור איין וועניג פֿלייש אונד געמיזע; אונד ער
קאן עז ניכט פֿאן זיך געווינגען. זיך איינע אַרדענטליכע בעקליי-
זונג אונד וואהנונג אנצושאפֿען. ער פֿערבריינגט איין איינזא-
מעס, טרויריגעס לעבען; ער פֿליעהט אללע געזעלשאפט, יע-
דע צוזאממענקונפֿט מיט מענשען, אויז פֿורכט, עז מעכטע
איהם. אייניגע פֿעניגע קאסטען. איזט דיזער רייכע ניכט
העכסט אונגליקליך? פֿיהרט ער ניכט איין וויסטעס, עלענדעס.
גענוסלאזעס לעבען? וויא איין טאדטער אונטער דען לעבענדי-
גן

לא יערכו להם • וכן אמרו: איזהו עשיר
השמה בחלקו •

פרק ז

דרך הממוצע בין הכילות והפזור •

כח כמו שלא ישתמש האדם בקניניו יותר מכדי
צרכיו • כן אל ישתמש בם בפחות מכדי
צרכיו • שהשמוש בקנינים באופן שאינו מספיק
לצרכיו נקרא: כילות • מי שעינו צרה בממונו
אוכל להם יבש • ואינו אוכל לשובע • ויושב בחשך •
והולך בשלמות בלות • לא כלבד שמחסר את
נפשו מטובה • ומתנגד אל כוונת השי"ת • שהיא
השלמות

*****
הייד? דער מיט זיינעם טהיילע • זיינעם שיקזא
לע צופריעדען איזט!

קאפיטעל ז

(מיטטעל שטראסע צווישען גייץ אונד פֿערשווענדונג •)

כח יעדער מיסברויך איזט טאדעלהאפֿט • מאן מוס מיט דעם
ערווארבענען גוטע ווירטהשאפֿטליך אומגעהען • אונד ניכט
מועהר דאפֿאן פֿערטהון • אלז דיא לעבענסארט • וועלכע דעם
שטאנדע אנגעמעסען איזט • ערפֿארדערט • אלליין מאן דארף
אויך ניכט אויז צו ווייט געטריעבענער ווירטהשאפֿט פֿאן דעם
אבקארגען • וואז צור בעפֿריעדיגונג דער בעדירפֿניסע אונד צום
וואהלשטאנדע דורכאויז נעטהיג איזט • דער גייץ • דער אונגע
טהיגע אבברוך דעסייעניגען • וואז צום ארדענטליכען לעבען גע
הערט • איזט איינע נידריגע העסליכע ליידענשאפֿט • עז גיבט
מענשען • דיא ביא שענעם פֿערמעגען טראקענעם בראד עסען •
אבגעשליסענע קליידער טראגען • ליבער אין דער פֿינסטערניס
זיטצען • אלז איין גערינגעם געלד אויף בעלייכטונג פֿערווענדען •
דיעזע

משאלותיו אין הפץ במ. ואולי יהי עושר גדול דע
לו. כמו שנאמר: יש עושר שמור לבעליו
לרעתו. הוא עצמו מקלקל ומעורר דרכיו, ולא
השם. שעליו יזעף לבו ויתלונן. והכלל. ההסתפקות
היא אם הבריות ומנוחת הנפש. ונמי ששמה
בחלקו שנתן לו הזורא, ואוכל ושותה במדה
הראוי אל גופו, ולובש בבגדים נאותים לפי מנהג
אנשי המדינה, הוא עשיר גדול, לפי שקנה לעצמו
הבריות והשקט הלב: שכל כסף וזהב שבעולם
לא

*****

אונצופריעדען מיט זיינעם שטאנדע, אונצופריעדען מיט דעם
זענען גאטטעס, דער הינרייכט, איין רוהיגעס, איינפאכעס
אונד גליקליכעס לעבען צו פיהרען, שטרעבט איממער העהער
צו שטייגען, עז דען פארגעהמען לייטען נאך צומהון, אונד איזט
דארום ראסטלאז בעמיהט, שעטצע צו זאממעלן. דער בעזיטץ
פאן גראסען רייכטהימען איזט צום פערגניגטען לעבען דורכאויז
אונגעטהיג, מאכט זעלטען גליקליך, אפאט זעהר אונגליקליך:
צוויילען גערייכט דער רייכטהום דעם בעזיט-
צער צום פערדערבען. געהט עז דיזעם האבזיכטיגען
ניכט נאך וואונשע, עררייכט ער דאז ניכט, וואז ער זא עמסיג
מיט פערציכט אויף אללען לעבענסגענוס צו ערהאשען זוכט,
אלזדאן לעהנט ער זיך אים געמיטהע ווידער גאט אויף, דער עז
אין זיינער ווייזהייט בעסער פינדעט, דעסען טהעריכטע, פיל-
לייכט איהם שערליכע ווינשע ניכט צו געוועהרען.

איהר זעהעט אלזא, וויא גליקליך דיא צופריעדענהייט
מיט זיינעם שטאנדע מאכט, וויא צוטרעגליך, וויא נעטהיג דיא
געניגזאמקייט זיין, אום געזונטהייט אונד זעלענרוהע צו ער-
האלטען. ווער זיך מיט דעם איהם בעשיעדענען לאפאזע בע-
גניגט, מעסיג געניסט, געזונדע שפיזע אונד געטרענקע, זיינער
לייבעסבעשאפפעהנהייט אנגעמעסען, צו זיך נימט, זיך אנשטענ-
דיג, אונד וויא עז אים לאנדע איבליך איזט, קליידעט, דער
איזט שאן זעהר רייך; וואז ברויכט מאן מעהר, אלו איינע
פאלקאממענע געזונדהייט, אונד איין רוהיגעס געמיטה? גי-
טער, דיא אללעס גאלד אונד זילבער דער וועלט ניכט אויפ-
ווייגען. דארום זאגען אויך דיא ראבבינען: "ווער איזט

דיך

D

עושה? הוא חורש וחושב תמיד ונודד שנתו מעיניו
להרויה ולאסוף הון; למען ישוב אל כנו ומעמדו
הראשון, ויוכל להתענג כבימי קדם. ואם לא יצליח
ותחלתו נכזבה: אז הוא מעציב את נפשו, והי
תמיד כיגון ואנחה, וסופו בא לידי חולי, ומתרעם
על הק"בה, שלא השיבו על כנו והצליחו בעושר
רב, שבאמת אין צורך בולקיוס חיי האדם והצלחתו.
כן ועל זה נאמר: אולת אדם תסלף דרכו,
ועל ה' יזעף לבו. הרצון, הסכל שאינו
מסתפק במה שחננו ה', ורודף תמיד להשיג הון רב,
שאינ צורך בו, מתרעם על דרכי ה', אם לא ימלא
משאלותיו

*****

דינדפלייש צו בעגניגען, אונד אנשטאט דער העררליכען וויינע
מיט ברוננענוואסער פֿארליעב צו נעהמען: טרוידיגער וועכ-
סעל! — אבער נור דארום טרוידיג, ווייל איהן דער שטאלץ
אויז דעם מיטטעלשטאנדע העראויז געריסען האט: — אינדע-
סען בעזיטצט ער נאך זא פֿיעל, אום זיך פֿאר מאנגעל צושיט-
צען, אונד ווען ער פֿאן זיינער טהעריכטען איינבילדונג צוריק
קאממען מעכטע, ווירדע ער, צוואר ניכט גלענצענד, אבער
איממער נאך צופריעדען לעבען קענען. אלליין זיינע
פראכטליעבע, זיין האנג צום פֿארנעהמען לעבען מאכען איהן
אייגענטליך אונגליקליך. אונאויפֿהערליך בריטעט ער איבער נייע
ענטווירפֿע, רייך צו ווערדען; ער האט קיינע רוהע, קיינען
שלאף, אונד מארטערט זיינען גייסט, אום ווירדע אין דען
פֿאריגען שטאנד צו קאממען. אבער קיין איינציגער זיינער פֿלע-
נע וויל געלינגען; דיעס שלעגט איהן גאנץ דאניערער: גע-
פֿאלטערט פֿאן זיינען טהעריכטען ווינשען, דערען אונגעטהיגע
בעפֿריעדיגונג ער ניכט צו ערלאנגען פֿערמעגענד איזט, איבער-
לעסט ער זיך דעם קוממער, דער בעטריבניס, דער מוטהלא-
זיגקייט; ער הערמט זיך אב, ווירד קראנק אונד רעכטעט מיט
גאט, דאס ער איהן ניכט אין זיינע עהמאליגע העררליכקייט
ווירדען איינזעטצט.

כן דיאטהארהייט דעם מענשען, זאגט דיא שריפֿט,
פֿיהרט איהן אויף אבוועגע, הערנאך שטירמט
ווירדען גאט זיין הערץ. דער אונגעניזאמע טהאר,

אונצו

כו מי שנוטה אל המותרות הוא יוצא מן השווי
הראוי, ומשתמש בקניניו יותר מכדי צרכו.
וכל אדם שיוצא מן השווי הראוי והערך הנאות,
קשה לו מאד לשוב אליו. ד"מ מי שידיו רב לו
בעושר, והרגיל את עצמו לדור בהיכל גדול,
וללבוש בגדי שש ומשי, לעבור ברחוב העיר
במרכבת הוד והדר ולהעמיס את שלחנו במעדנים
ויינות משובחות, ועתה טבעה ספינתו בים ואבד
רוב עשרו, קשה עליו מאד לצאת מהיכלו ולשבת
בבית קטן, ללבוש בגדי צמר, לשלח עבדיו ואין
מי ישרתהו, למכור סוסיו ולעבור ברגליו, לאכול
ארוחת ירק ובשר ולשתות מים מבארו. ומה הוא
עושה

כו גיבט מאן מעהר אויז, אלז מאן בעדארף, אונד לעסט זיך
פֿאַן דעם האנגע צום גראסטהון הינרייסען, זא וויכט מאן
פֿאַן דער מיטטעלמעסיגקייט, פֿאַן איינעם שטאנדע אב, צו
דעם מאן ניכט אָהנע זעהר ביטטערע עמפֿינדונגען ווידער צו-
דיק קעהרען קאן. זעהעט דאָרט דען מאן, דער איינסט איין
גראסעם פֿערמעגען בעזעסען. אין זייער טהעדיכטען איינ-
בילדונג האט ער געגלויבט, ער קענע ניכט גליקליך זיין, וויין
ער ניכט אין איינעם פאלאסטע וואָהנעטע, זיך אין זיידען אונד
אין דיא פֿיינסטען צייגע קליידעטע, אונד דורך דיא שטאדט
אין איינעם רייכען גלענצענדען וואגען דאהער פֿאהרע. זיינע
טאָעל וואר קעניגליך; איממער מיט דען קעסטליכסטען גע-
ריכטען בעלאסטעט, איממער מיט דען זעלטינסטען אונד בע-
ריהמטעסטען וויינען בעזעטצט. — אייניגע שיפֿפֿע גינגען
איהם צו גרונדע, אונד מיט איהנען בייאנאהע זיין גאנצעם פֿער-
מעגען. ער וואר טיעף געזונקען; ער מוסטע זיינע פֿאָדיגע לע-
בענסארט גאנץ אויפֿגעבען. אָך! וועלכע קוואלען ליטט ניכט
דיעזער אונגליקליכע מאן! — זיינען זא וויטלייפֿיגען אלז פרעכ-
טיגען פאלאסט צו פֿערלאסען, אונד אין איין קליינעם, איינ-
פֿאכעם הייזכען צו ציעהען, זיינע דיענערשאפֿט אבצודאנקען,
ראם אונד וואגען צו פֿערקויפֿען, צו פֿוסע צו געהען, זיך מיט
געמיינעם טובע צו קליידען, מיט געמיזע אונד איינעם שטיקען
דינד.

התפלל הצדיק, החכם: "רש ועושר אל תתן
לי הטרפני לחם חוקי". וכן דרך כל משכיל
להרהיק עצמו מן העוני, וישתדל לפרנס עצמו ובני
ביתו ברוחה, ע"עסק או מלאכה, ולא יתאוח
לעושר גדול.

כד הרודף אחר עושר גדול ואינו מסתפק במה
שיש לו, לא ידנה לעולם ממה שיש בידו
ויתלה תמיד מאויו במה שאין לו. ד"מ מי שיש
לו עשרים אלף כסף, והוא חושב תמיד ביום ובלילה
להיות בעל מאה אלף כסף, הנה לרבות דאגותיו
ומזמותיו עליו אינו נהנה מן העשרים אלף שבידו,
ותולה מאויו באותן השמונים אלף שהושב אליהן
ורודף אחריהן להשיגן: ואומר בלבו אם אני
למאה אלף והיתה הרוחה, אז אנוח, אהנה
ואתענגבם בהשקט לבב. וטועה הוא, שאם יגיע
למאה

*****

מוטה, אבער גיב מיר קיינען רייכטהום! פֿערזאָרע
גע מיך מיט מיינעם טעגליכען בראָדע. — דאז
בעשטועבען דעם פֿערנינפֿטיגען מאנעם מוס נור דאָהין געהען,
זיך פֿאַר ארמוטה צו שיטצען, איין האנדווערק אָדער געווערבע
צו טרייבען, דאז איהם זאָ פֿיעל אבווירפֿט, זיך אונד זיינע פֿאַ-
מיליע דאָפֿאָן אנשטענדיג צו ערנעהרען, ניכט אבער רייכטהום
צו זאממעלן.

כד דאז זעהנען נאך דעם בעזיטצע גראַסער רייכטהימער מאכט
אונגעניגזאם אונד אונצופֿריעדען. איין מענש דער איינען
זאָלכען וואונש איממער אים בוזען הערום טרעט, געניסט ניא-
מאהלם דעכען, וואז ער בעזיטצט; זיין זין הענגט איממער אן
דעם, וואז ער ניכט בעזיטצט, וואז ער צו בעזיטצען פֿערלאנגט.
האט ער צום בייאשפיעל איין פֿערמעגען פֿאָן צוואנציג טויזענד
גולדען ערוואָרבען, ווינשט ער הונדערט טויזענד צו בעזיטצען;
ער דענקט טאג אונד נאכט אן דיא אכטציג טויזענד, דיא איהם
נאך פֿעהלען, אונד איזט גלייכגילטיג געגען דיא צוואנציג טוי-
זענד, וועלכע ער בעזיטצט. יא, שפּרינט ער, האבע איך ערשט
הונדערט.

למאה אלף. מתאוה למאה וחמשים אלף. כמו
שנאמר: אוהב כסף לא ישבע כסף. ואם
יגיע למאה אלף לא יחנה מהם. ויתלה כל מאויו
באותן החמשים אלף שירדוף אחריהן. והכלל:
שמי שאינו מסתפק במה שחננו ה', לא תנות
נפשו עליו לעולם. ולבו תמיד כים נגרש לרדוף
אחרי הון שלא יחנה ממנו.

כה לכן אל תתאוו בני אל המותרות, והן דברים
שאינן הכרחיים, אבל מרבים תענוגי הנפש
בלבד, ואין צורך בהם: כמו, ההיכלות הגדולות,
גנים ופרדסים, מרכבות וסוסים ועבדים רבים,
אבני יקר, כלי זהב, ובגדי ארגמן, וכדומה. ואל
תחמדו למאכלים מעדני מלך ושרים, כי אין הפך
בהם

*****
הונדערט טויזענד ביא איינאנדער, דאן וויל איך מיך פרייען, דאן
וויל איך צוגעניעסען אנפאנגען; אלליין ער בעטרעגט זיך. קאמט
ער צו הונדערט טויזענדען, זא פערלאנגט ער הערנאך הונדערט
אונד פינפציג טויזענד; דען ווער דאז געלד ליעבט, דער
ווירד דעם געלדעם ניממער זאט, זאגט דער ווייזע
שלמה: זיין געמיטה איזט פאן דען פינפציג טויזענד פאלל, נאך
דערען בעזיטן ער נונמעהר ראסטלאז שטרעכט, אונד ביז דאז
דען גענום זיינעם בערייטס ערווארבענען גראסען פערמעגענס
פערשיעבט. ווער זיך איינמאהל מיט דעם ניכט בעגניגט, וואז
איהם דיא געטליכע גיטע צוטהיילט, דער האט ניאמאהלס גע-
נוג, געניסט ניא, איזט ניא צופריעדען, אונד אים בעזיטצע דער
גרעסטען רייכטהימער ווירד זיין געמיטה, פאן דעם ניממער
זאטטען פערלאנגען, נאך מעהר צו האבען, וויא דאז וואגענדע
מעער אומהער געטריעבען.

כה דאז דיכטען אונד טראכטען נאך דעם ערווערבע אונערמעס-
ליכער רייכטהימער ענטשטעהט געוועהנליך אויז דער
פראכטליעבע, דאז איזט, אויז דער בעגערדע, גראס צו לעבען;
פירשטליכע פאללעסטע, געשמאקפאלל פערציערטע גערטען
צו בעזיטצען, אין פרעכטיגען קארטאסען, פאן איינער צאהלריי-
ען דיענערשאפט בעגלייטעט, אויפצוציעהען, מיט דען זעלטענ-
סטען

התפלל הצדיק, החכם: "רש ועושר אל תתן
לי הטרופני לחם חוקי." וכן דרך כל משכיל
להרהיק עצמו מן העוני, וישתדל לפרנס עצמו ובני
ביתו ברוחה, ע"עסק או מלאכה, ולא יתאוו
לעושר גדול.

כד הרודף אחר עושר גדול ואינו מסתפק במה
שיש לו, לא יתנה לעולם ממה שיש בידו
ויתלה תמיד מאויו במה שאין לו. ד"מ מי שיש
לו עשרים אלף כסף, והוא הושב תמיד ביום ובלילה
להיות בעל מאה אלף כסף, הנה לרבות דאגותיו
ומזמנותיו עליו אינו נהנה מן העשרים אלף שבידו,
ותולה מאויו באותן השמונים אלף שהושב אליהן
ורודף אחריהן להשיגן: ואומר בלבו אם אני
למאה אלף והיתה הרוחה, אז אנוח. אהנה
ואתענגבם בהשקט לבב. וטועה הוא, שאם יגיע
למאה

*****

מוטה, אבער גיב מיר קיינען רייכטהום! פֿערזאָרע
גע מיך מיט מיינעם טעגליכען בראדע. — דאז
בעשטרעכען דעם פֿערנינפֿטיגען מאנעם מוס נור דאהין געהען,
זיך פֿאָר ארמוטה צו שיטצען, איין האנדווערק אָדער געווערבע
צו טרייבען, דאז איהם זאָ פֿיעל אבווירפֿט, זיך אונד זיינע פֿאָ
מיליע דאפֿאן אנשטענדיג צו ערגעהרען, ניכט אבער רייכטהום
צו זאממעלן.

כד דאז זעהנען נאך דעם בעזיטצע גראסער רייכטהימער מאכט
אונגעניגזאם אונד אונצופֿריעדען. איין מענש דער איינען
זאָלכען וואונש איממער אים בוזען הערום טרעט, געניסט ניא
מאהלם דעכען, וואז ער בעזיטצט; זיין זין הענט איממער אן
דעם, וואז ער ניכט בעזיטצט, וואז ער צו בעזיטצען פֿערלאנגט.
האט ער צום ביאשפיעל איין פֿערמעגען פֿאן צוואנציג טויזענד
גולדען ערוואָרבען, ווינשט ער הונדערט טויזענד צו בעזיטצען;
ער דענקט טאג אונד נאכט אן דיא אכטציג טויזענד, דיא איהם
נאך פֿעהלען, אונד איזט גלייכגילטיג געגען דיא צוואנציג טוי
זענד, וועלכע ער בעזיטצט. יא, שפּריכט ער, האבע איך ערשט
הונדערט.

פרק ו •

(מדת הסתפקות •)

בג אמרנו, שכמו שהובה עלינו בהשתדלות
הקנינים ובהשגת האמצעים ההכרחיים
והכיועילים, כן הובה על האדם להשתמש בהם על
אופן הנאות ונערך אל צרכיו, לא פחות ולא יותר •
והשמוש הנערך אל צרכי האדם נקרא:
הסתפקות • יעקב אבינו ע"ה אמר: ונתן לי
לחם לאכול, ובגד ללבוש, שלא בקש מן השם
מאכלים מעדנים ומלבושים יקרים, אבל לחם
לאכול, ובגד ללבוש, והם דברים הכרחיים • וכן
התפלל

*****

קאפיטעל ו

(פאן דער גניגזאמקייט •)

בג זא גראס דיא פאליכט אייזט, אונז אללע נעמדיגע אונד נישט-
ליכע מיטטעל צו פערשאפפֿען, אום אונזערן צושטאנד זא
גליקליך אלז מעגליך צו מאכען; עבען זא זעהר זינד וויד פער-
בונדען, אים געברויכע העס ערוואַרבענען וועדער צו וועניג, נאך
צו פיעל צו טהון, זאנדערן דענזעלבען דען בעדירפֿניסען גענויא
אנצומעסען; מיט איינעם ווארטע: וויד זאללען אים פערווענדען,
וויא אים ערווערבען געניגזאם זיין • דיא געניגזאמקייט איז
איינע נאטורעלדיגע טוגענד, אהנע וועלכע וויד ניא גליקליך
זיין קעננען; דיזע טוגענד בעזאם אונזער ער פאטער יעקב
אין איינעם האהען גראדע • ווען דער עוויגע, דריקט ער
זיך אין זיינעם געליבדע אויז; ווען דער עוויגע מיד בראד
צום שפייזען, איין געוואנד צור בעקליידונג גע-
בען ווידר, א' ז' וו' • ער שפראך נישט פאן קעסטליכען שפיי-
זען, פרעכטיגען קליידערן, זאנדערן נור פאן בעדירפֿניסען, אה-
נע וועלכע דער מענש נישט בעשטעהען קאן; בראד צום שפיי-
זען, אונד איין קלייד צור בעדעקונג • זא האט אויך יענער פראמ-
מע ווייזע צו גאט געבעטעט: „בעוואהרע מיך פאר אר-
מוטה

ישחרוך, להצילם מפגע רע, ולהראות להם דרך
מוצא במועצות דעת, או להחזיק ידיהם בהלואת
כסף וכדומה. ואם כל אחד מכם מקיים ואהבת
לרעך כמוך: אם כן אתה אוהב את רעך כמוך, ורעך
אוהב אותך כנפשו, נמצא כולם אוהבים ועוזרים
זה את זה. והכלל כל האוהב באמת, הוא נאהב
באמת מזולתו. כל המרחם ירוחם, וכל החונן ירחן,
וכל מי שהונן את רעהו ועוזר לו בשעת דוחקו, יבטח
בלבו שימצא גם הוא מי שיחננהו ויתקרב
אליו ביום טובתו, ואל יעזבהו בעת צרתו.

פרק

זא באלד איהר דארום אנגעגאנגען ווערדעט; זיא אויז בעזען
הענדעלן ציעהען, ענטוועדער דורך אויפריכטיגען גוטען ראטה,
אדער ווען עז אין אייערער מאכט שטערעט, ווערקטהעטיג
דורך דארלעהען, געלדפארשום, א' ד' ג' ערפילט יעדער פאן
אונז דאז הייליגע געזעטץ: "ליעבע דיינען נעכסטען,
וויא דייך זעלבסט;" ליעבסט דוא יעדען דינער פריינדע,
פערוואנדטע, בעקאנטע וויא דייך זעלבסט; ליעבט יעדער נעכט-
טע דייך ווידער, וויא זייך זעלבסט; זא ענטשטעהט היראויז
איינע אללגעמיינע בערייטוויליגקייט, איינא דער צו אללעם בע-
הילפליך צו זיין, וואז צור פערבעסערונג דעם צושטאנדעס דער
מענשען, אונד צור אננעהמליכקייט דעם לעבענס געהערט. עז
איזט איינע אויזגעמאכטע זאכע; ווער דיא מענשען אויפריכטיג
ליעבט, ווידר וועדער געליעבט; ווער ביים אונגליק אנרערער
מיטליידען פיהלט, דער פֿינדעט אויך מיטליידען אין טריעכזעליג-
גען טאגען; איזט מאן גוט געזיגנט געגען דען נעכסטען, ער-
צייגט מאן איהם וואהלטהאטען אונד שטעהט איהם בייא, ווען
ער אינס געדרענגע קאמט; זא קאן מאן פֿערזיכערט זיין, אונ-
טער עהנליכען אומשטענדען מענשען צו פֿינדען, דיא גלייכעם
מיט גלייכעם פֿע געלטען, אן דעם וואהל אונד וועה גוטער זע-
לען אויפריכטיגען אנטהייל נעמען.

קנין מועיל, ולפעמי' אמצע הכרחי להשגת מבוקשנו.
שאין אדם בעולם נעזר על ידי עצמו בלבד כי אם
בהצטרפות עזר כזולתו, כמו שנבאר להלן יותר:
אם כן הובה עלינו להשתדל, שיתנו אהר' חנם בנו
שיאהבו אותנו רעינו, ושכנינו, וכל מכירינו,
ומאהבתם אותנו יעזרנו להשיג אל הפצנו ויהלצונו
ממצר ביום רעה, וביום שמהתינו יגילו גם המה ועל
ידי זה יוסיפו ששון לבנו.

כב ואם תאמרו, מה נעשה למשוך חן הבריות
עלינו? אין לכם כי אם לאהוב אותם, לשמוח
בשמחתם, לנחמם ביום שברם, לעזור אותם אם
ישחרוך

*****

זיינע בעדירפניסע צו בעפריעדגען, אונד זיך צו ערהאלטען;
דאס ער נור אין פערבינדונג מיט אנדערן אין רען שטאנד גע-
זעמט ווערדע, זיך דאסיעניגע צו פערשאפפען, אהנע וועל-
כעס ער איין טרויריגעס אונד נור זעהר קורצעס דאזיין האבען
מעכטע. וויר קענען פאן אונזערן נעבענמענשען אבער מעהר
אדער וועניגער הילפע ערווארטען, יע גרעסער אדער קליינער
איהרע צונייגונג, אכטונג אונד פריינדשאפט צו אונז איזט. די-
זע געבען דען מאאסשטאב איהרער בעדייטוויליגקייט אונז צו
דיענען אב. וויר מיסען אלזא טראכטען, אויך דיא גונסט אונ-
זער בעקאנטען, נאכבארען, אונד איבערהויט אללער דערער,
מיט דענען וויר אומגערע, צו ערווערבען. זינד זיא אונז גע-
גייגט, אדזדאן נעהמען זיא אנטהייל אן אונזערם גליק אונד אונ-
גליק; זיא פרייען זיך, ווען עז אונז וואהל געהעט, אונד ער-
העהען דאדורך אונזער פערגניגען; זיא טרעכטען אונד העל-
פען אונז ביא ווערווערטיגקייטען, אדער לינדערן אונזערן
שמערץ, ווען זיא ניכט גאנץ העלפען קעננען. —

כב וואדורך אבער געלאנגט מאן דאצו, מעכטעט איהר פרא-
גען, זיך דיא ליעבע דער מענשען צוצוציעהען? דורך דאז
אללערזימפלעכטע מיטטעל פאן דער וועלט. איהר דירפט נור
דיא מענשען הערצליך ליעבען, אייך מיט איהנען פרייען, ווען
זיא גליקליך זינד, זיא אויפריכטען, ווען זיא איין אונפאלל בייגט,
אונד צו באדען דריקט, איהנען ביאשטעהען, זא אפט אונד
זא

ברחוב העיר: סחרו במסחרי! והיו לשחוק ולעג
גם הם גם סחורותם. ולכן בני! טוב לבחור באהת
מן המלאכות, איש איש מכם כפי נטית לבו ומגמתו
אל מלאכה זו או אחרת, ולשקוד תמיד עליה,
ולעשותה בזריזות ובאמונה שיהנו אחרים ממנה
ויהללו בשערים מעשה האומן. אז יצליח וערבו
היו עליה, וכל רואהו יאמר אליו: יגיע כפיו כי
תאכל אשר יך וטוב לך!

בא ולפי שחובה עלינו להשתדל תמיד אחר כל
הקניני אס הכרחי או מועיל להשלכת
הארס, וכן הבריות וטובת עינם עלינו הוא בלי ספק
קנין

*****

ער דאמיט זיינע שולטערן, געהט אללע שטראסען אומ-
הער, ביעטעט מיט פֿיעלעם לערמען זיינען קראס אן, אונד
מאכט זיך לעכערליך אונד פֿערעכטליך. אונעג ליך בעסער אונד
אנשטענדיגער איזט עז אלזא, זיך דעם פֿעלדבויע, אָדער איי-
נעם אָדענטליכען האנדווערקע צו ווידמען, וואָצו מאן האנג
אונד גייגונג פֿיהלט, זאלכעס גרינדליך צו ערלערנען, מיט אונ-
פֿערדראָסענהייט, עמסיגקייט, אונד זאָ אויזצואיבען, דאס דיא
קונדען דאמיט צופֿריעדען זינד, אונד קיינע אורזאכע האבען,
זיך אן אנדערע מייסטער צו ווענדען, ווער איינע זאלכע לע-
בענסארט וועהלט, אונד דארין פֿעדהארט, דער האט אור-
זאכע מיט זיינעם לאַאָזע צופֿריעדען צו זיין; יעדער פֿרייזט
איהן גליקליך, אונד שפּריכט: גליק אונד הייל דיר! דוא
צעהרסט, וואו דיינע אונערמידע טען הענדע
ערווערבען!

בא דיא זעלבסטערהאלטונג, אונד דער טריעב, אונד צו פֿער-
פֿאללקאמען, בעפֿעהלען אונד, קיין מיטטעל אויסער
אכט צו לאסען, וואו אונד צור בעפֿריעדיגונג דיזער נאטור-
טריעבע בעהילפֿליך זיין קאן. דאז וואָהלוואָללען אונזערער נע-
בענמענשען, דאז גינסטיגע אורטהייל, דיא גוטע מיינונג דער-
זעלבען, קענען צור בעפֿערדערונג אונזערס גוטען צושטאנדעס
אונגעמיין פֿיעל בייאטראגען. וויר ווערדען אונטען גערעגענ-
הייט צו צייגען האבען, דאס עז דעם איינצעלנען מענשען דורכ-
אויז אונמעגליך זיין, אָהנע הילפֿע אנדערער מענשען, אללע

זיינע

החברה כולה אז לא תצלה האומה שמשאה תכבד
על שכמם וגדול מנשוא: אם לא שהיא יושבת על
חוף ימים, כי אז אנשיה יורדי ים מביאים באניות
סחורה ממרחק, ומוכרים אותה לאומות אחרות
חוצה לארץ מולדתם. ופרנסת הסוחרים אינה
מוטלת על אנשי ארצם בלבד, אבל גם על אומות
אחרות, כנודע.

ובהיום הזה רבו בינינו הסוחרים מאד מאד.
ונערים קטנים עומסים על כתפם בגדים בלויות
ונעלות מטולאות וכובעים ישנים, וצועקים
ברחוב

*****

שוויים, פֿאן דערען ערצייגונג אונד פֿערדארבייטונג זיא לעבען, צו זעהר
דריקען; נעמשיגען דען דאָהען שטאָף דיא וואָללע אין אונזערם בייא-
שפּיעל, פֿיעל טהיידער אלז זאָנסט איינצוקויפֿען, אונד דען
פֿערפֿערטיגטען צייג, צו פֿיעל לייכטערן פֿרייזען אלז זאָנסט דען
אבנעהמערן צו איבערלאסען: וויא ווירדען זאָנסט זאָ פֿיעל,
דיא ניכטס הערפֿאָר בריינגען, ניכטס פֿערעדעלן, אָדער ברויכ-
באר מאכען, לעבען קענען? — דיע קענטע נור העכסטענס
אין זאָלכען לענדערן אָהנע דרוק מעגליך זיין, דיא אם מעערע
ליענען, זעהאפֿען האבען, אונד האנדעל צור זעע טרייבען.
דא ווערדען געטריידע, וואָארען, פֿריכטע, ערצייגניסע אללער
ארט, וואָראן געוויסע געגענדען איבערפֿלוס האבען, מיט שיפֿען גע-
האָהלט, אין אנדערע שטאטען פֿערפֿיהרט, וועלכע דאָראן
מאנגעל ליידען, דאזעלכסט געגען אנדערע דינגע פֿערטוישט,
דיא ווידער אין יענען געגענדען שטארק געזוכט אונד אויפֿגע-
קויפֿט ווערדען. אין זאָלכען לענדערן, וואָ איין שטארקער האנט-
דעל צור זעע געטריעבען ווירד, לעבען דיא קויפֿלייטע וועניגער
פֿאן דען ארבייטסקלאסען אידער מיטבירגער, אלז פֿאן דענען
אין יענען שטאטען, דערען ערצייגניסע זיא אבנעהמען, אונד
איהנען אנדערע דאפֿיר צופֿיהרען. יענע מיסען דיא קויפֿלייטע,
פֿיר דיא בעקוועמליכקייט, איהרע וואָארע אבצוועטצען, אונד
אנדערע דאפֿיר איינצוהאנדעלן, רייכליך בעצאהלען.

הייטיגעס טאגעס וויל אללעס האנדעלן, יעדער הויזע-
רער דינקט זיך איין קויפֿמאן צו זיין. האט יעמאנד אבגעשליע-
סענע קליידער, געפֿליקטע שוהע, אלטע היטע, בעלאסטעט

מוציאים דגן תירוש ויצהר מן האדמה, כמו
האכרים והכורמים, ואינם מעבדים או מכינים שום
דבר, כמו האומנים ובעלי מלאכות, אבל הם
מוליכים בלבד ממדינה למדינה כל גדולי קרקע, גזת
צמר ושער, פירות ודגים מלוחים, וכל דברים נעשים
ע"י אחרים. בעבור זה די להם להיות במספר נערך
אל כמות האכרים, עובדי אדמה, רועי צאן, הדייגים,
והציידים, והאומנים שהם ראשי כתות מקבוצ מדיני,
ושכל הכתות האחרות נשענות עליהן ומתפרנסות
מהן.

כ ואם תגדל כת הסוחרים ועוברת על ערך
מספר ראשי הכתות שזכרנו, שמהן נזונת
החברה

*****

דעם לעבענס געהערען, אונד טהיילס היילמיטטעל זינד,
דיא פֿערלאָהרנע געזגדהייט ווידער צו ערהאלטען דיא האנדלונג
איזט אלזא אונעטרייטיג איינע זעהר ניטצליכע בעשעפטיגונג, אונד
טרענט צום בעפסטען דעם שטאאטס זעהר פֿיעל בייא. אלליין
ניכט אללע קענען, ניכט אללע דירפֿען האנדעלסלייטע זיין.
דיא אנצאהל דער קויפֿלייטע אונד צווישענהערע מוס אים
גענויען פֿערהעלטניכע צו דער מענגע דער ניטצליכערן קלאסען
דער פֿעלדארבייטער, לאנדווירטהשאפֿטער, אונד האנדווערקער,
שטעהען: קלאכען, וועלכע דיא גרונדפֿיילער דער בירגערליי
כען געזעלשאפֿט אויזמאכען, אונד דיא דעם האנדעלסשטאנד
אייגענטליך פֿערדיענסט אונד לעבען געבען. דיעזער שטאנד
ערצייגט ניכטס, בריינגט ניכטס הערפֿאר, פֿערארבייטעט קיין
ערצייגנים, פֿערעדעלט ניכט דיא דאָהען שטאפֿפֿע, טהוט
ניכטס, אלז דאס ער דען ערצייגערן, אונד פֿערארבייטערן צייט
ערשפארט, זיא אין שטאנד זעטצט, מעהר צו ערציעלען אונד
צו ערווערבען, אונד דעם פובליקום וואָהלפֿיילערע פרייזע פֿער-
שאפֿט.

כ העלט דיעזער שטאנד אבער ניכט דאז געהעריגע פֿער-
העלטנים, פֿערמעהרען זיך דיא צווישענהערע אין איינעם
דאָהען גראדע, זאָ מיסען זיא יענע קלאסען, פֿאן דעזען
שווייס

נראה תועלת רבה לבעלי אומנות ע"י המסחר
שיש בידם למכור מעשה מלאכתם בזול, ונמשכה
טובה גדולה גם כן לכלל אנשי העיר הקונים.
יט והנה מלבד זה הסוחרים מביאים גם כן
ממדינות רחוקות דברים אחרים. יש מהם
ערבים ויש מהם הכרחיים לחיי האדם ולהצלחת
כלל החברה, כמו: קאפ"ע, סוקר"א, מיני פירות
ובשמים ועשבי רפואות, וכדומה. ואולם אף
שתועלת המסחר גלוי לעינינו, עם כל זה אינו ראוי
שיהיו רוב אנשי הארץ רוכלים. הן המה אינם
מוציאים

*****

מוסר ער דען שטאף עטוואז טהייערער איינקויפֿען, אונד ביא
דעם אבזאטצע זיינער צייגע מוסר ער מיט דעם קויפֿמאננע,
דער דאז גאנצע פֿאבריקאט אויף איינמאהל אבנימט, ליידיכע
רע פרייזע מאכען. אלליין דאסיעניגע, וואז ער ביים איין = אונד
פֿערקויפֿע פֿערליערט, איזט איינע גאר צו גערינגע קלייניגקייט,
געגען יענען גראסען פֿערלוסט, דען ער העטטע, ווען ער זא
פֿיעל צייט אונגיטצער ווייזע צוברינגען, אדער, וועלכעס דאז
געמליכע איזט, געגען דיא גראסע פרייזע, דיא ער אויף זיינע
וואארע זעטצען מיסטע, אום דאז ווידער העריין צו ברינגען,
וואז ער אין זיינעם אומהערשווייפֿען נעבסט דען רייזעקאסטען
געברויכט האבען ווידע. יע העהער אבער דיא פרייזע אנ-
געזעטצט זינד, דעסטא גערינגער איזט דער אבזאטץ. דאז
וועניגע וואז ער ביים איינקויפֿע דעם וואללהענדלער צולעגט,
אונד וואז ער ביים פֿערקויפֿע דער צייגע דעם אבנעהמ ר נאכ-
לעסט, מאכט דען פֿערדיענסט דער צווישענהענדלער אויז,
דיא דאפֿאן גוט לעבען קעננען, אונד דאז פובליקום, דאז איזט,
דיא לייטע, וועלכע דיא וואארען בעדירפֿען, אונד זוכען, ער-
העלט זאלכע אין דען געוועלכערן צו זעהר בילליגען פרייזען,
צו יעדער צייט, אונד מיט אללער בעקוועמליכקייט.

יט דיא האנדלונג געוועהרט אונז נאך אנדערע פֿארטהיילע י
דורך זיא ערהאלטען וויר אויז דען ענטפֿערנסטען וועלט-
טהיילען איינע מענגע דינגע, דיא ביא אונז ניכט וואכסען,
אלוצום ביאשפיעל: קאפֿע, צוקער, פֿריכטע, געוויירצע, מע-
דיקאמענטע אונד דערגלייכען. דיא טהיילס צור אננעהמליכקייט
דעם

אבל אם הסוחר מביא הצמר לבית האורג, בכל
זמן שהוא צריך לו, ואחרי אשר כלה מלאכתו
הסוחר קונה ממנו מעשה האריגה, ומכרו לאחרים.
הנה האורג בביתו תמיד על מלאכתו ואינו מבטל
ממנה. ואם האורג קונה מיד הסוחר את הצמר
במעט יותר מכדי שוויו, ומוכר לו אח"כ מעשה
האריגה במעט פחות מכדי שוויו (כדי לפרנס ממנו
הסוחר); עם כל זה האומן מרויח מאד על ידי הזמן
שאינו מקצר במלאכתו ויכול להתמיד בה יותר;
וזה שהסוחר מרויח עליו דבר מועט הוא. והרי
נראה

*****
דען פרייז דער נאכדער פֿערארבייטעטען וואדע צום נאכטהייל
דער קייפֿער האָך אנצושלאגען. דיא אבנעהמער העטטען ניכט
נור דען שטאַף אונד דיא דארויף פֿערווענדעטע מיהע אונד
ארבייט, זאָנדערן אויך גלייכזאם דען מיסיגאנג דעם ווערקמייס=
טערס צו בעצאהלען. אללעם דעם העלפֿען דיא קויפֿלייטע
אָדער צווישענהענדלער אפֿי דער האנדעלסמאן איבערנימט גע=
גען איינען קליינען געוויז דיא מיהע, דיא וואָללע נאך אונד נאך
איינצוקויפֿען. ער ברינגט זיא דעם וועבער אינס הויז, וואן ער
איהרער בעדארף. ער ברויכט ניכט זיך פֿאן דער שטעללע צו
דיהרען, אונד קאן גערוהיג אונד אונאונטערבראָכען פֿאָרט אר=
בייטען. האט ער איין שטיק צייג פֿערפֿערטיגט, קאָמט די=
זער אָדער איין אנדערער צווישענהענדלער, נימט איהם דען
צייג נאך איינעם פֿאן ביידען זייטען איבעראיין געקאָמענען
פרייז אב, אונד פֿערקויפֿט איהן ווידער אן לייטע, דיא דעם
צייגעם בעדיירפֿען. דער וועבער פֿערליערט אויך ביא דעם פֿער=
קויפֿע קיינע צייט; ער האט וועדער מיט דען איינצעלנען וואָל=
לען פֿערקויפֿערן, נאך מיט דען איינצעלנען אבנעהמערן דער
פֿערפֿערטיגטען וואדע דאז גערינגסטע צו פֿערקעהרען: אללעם
געשיהעט דורך צווישענהענדלער. עז איזט וואהר, גינגע דער
וועבער אין אללען דערפֿערן אומהער, אום דיא וואָללע זעלבסט
איינצוקויפֿען, ווידע ער זיא אום איינען עטוואז גערינגערן פרייז
ערהאלטען; טריגע ער דען פֿערפֿערטיגטען צייג צום פֿערקויפֿע
אין דער שטאדט זעלבסט אומהער, ווידע ער איהן צו איינעם
עטוואז העהערן פרייז אבזעטצען קענען. פֿאָם וואָללהענדלער
מוס

שהמשיא ומתן גם הוא עסק נאה ומועיל לטובת כלל
המדינה. שבלעדו יבטלו בעלי מלאכה ממלאכתם
זמן רב. ד"מ אם האורג יצטרך לחזור על כל הכפרים
החלה לקנות צמר לארוג ממנו. וככלות מעשהו
יצטרך לבוא אל העיר ויחזור מבית לבית למכור
החריטים והיריעות. כמה מן הזמן יבטל ממלאכתו!
ואז כל מי שצריך לחריטים ויריעות לא בלבד שנותן
דמי שווים אבל מוכרח לשלם שכר בטלת האומן
כי רב הוא. וע"ז שער החפצים יעלה מעלה מעלה.
אבל

אבער, מערקטע אונד מעסע בערייזען, וויא אונזרע עלטערע
אונד בעקאנטע, דא גיבט עז געלעגנהייטען, זיין גל ק צו מא-
כען. דיעס ווערע זעהר אונפערנינפטיג געדאכט! איך געבע גערן
צו, דאס דיא האנדלונג איינע שענע אונד ניטצליכע בעשעפ-
טיגונג זיין. אהנע האנדלונגספערקעהר ווערע דיא געזעלל-
שאפט שלעכט בעדאטהען. שטעלט איך דיא אונבעקוועמליכ-
קייט פאר, ווען עז קיינע קויפלייטע געבע; וויא פיעל צייט
דיא ארבייטסלייטע אונד האנדווערקער פערליערען מיסטען.
וויא פיעל צייט אונד מיהע ווירדע צום ביאשפיעל דער וועבער
פערווענדען מיסען, ביז ער זיך איינען פארדאטה פאן וואללע
אנשאפט. ער העמטע פאן דארף צו דארף צו יעדעם שעפער,
אדער ווער זאגסט וואללע האט, הערום צו לויפען, מיט יע-
דעם אינזבעזאנדערע אום דען פרייז צו פילשען, אונד זא פיעל
צייט צוצוברינגען, ביז ער מיט יעדעם איבער דען פרייז אייניג
ווירד. אונד ווירדער נאך הויזע צוריק קעהרט. אונטערדעסען
בלייבע זיין וועבערשטוהל וואכען לאנג מיסיג שטעהען. האט
ער ענדליך איינען פארדאטה געזאממעלט פוך, דעקען, אדער
טעפליכע דארטן פערפערטיגט, אלסדאן ווירדע ער, אום זיינע
וואארע אבצוועשצען, ווירדער פיעל צייט פערשווענדען, אונד
זיין ווערק פערלאסען מיסען. ער ווערע גענעטהיגט, אין דער
שטאדט פאן הויז צו הויזע הערום צו וואנדערן, יעדעם זיינע
ווארע אנצוכיעטען, ביז ער לייטע פינדעט, דיא איהרער בע-
דירפען, אונד זיא איהם אבנעהמען וואללען. וועלך איין צייט
פערלוסט! אין ווערבער דער וועבער געוואונגען ווערע, מיסיג
צו געהען, אהנע פערדיענסט צו צעהרען, אונד דעסוועגען

דען

C 2

הסדר, כמי שנושא אשה, ואין לו ממה לפרנסה.
הוא קללה לאדם, לאשתו ובניו.

פרק ה

(לא טוב רבות הסוחרים במדינה.)

יח, ואסתאמרו מה לנו במלאכה שאינה מעשרת
בעליה, והלא טוב לנו יותר להתעסק בסחורה, ועל
ידה נוכל לקבץ הון רב, שהבעל מלאכה היותר מהיר
זורין לא יכול להשיגו? ולכן נסחור, כאבותינו
ברחובות ושווקים. לא חכמה תחשב לכם! אמת
שהמשא

*****

בעאבאכטעט: ווען איינער איין פֿעלד, איין וויינ
כערג קויפֿט א' ז' וו'; ווען איינער איין הויז איינ
ריכטעט, אונד ז' וו'; ווען איינער איין ווייב נימט,
א' ז' וו'; זיין דאז הייראטהען צולעטצט; ביא דען פֿליכען הינגעגען,
דאז עהליכען צו אללער ערשט ערוועהנט; דען עזגעהערעט מיט צום
פֿלוקע, זא אונבעזאננען צו זיין, צו הייראטהאן, אהנע ניאך
צו וויסען, וואָפֿאָן דיא בעדידפֿניסע דעם הויזוועזענס צו בע
שטדייטען. דאז פֿריהע עהליכען האט שאָן זאָ פֿיעל פֿאמיליען
אינס עלענד געבראכט!

קאפיטעל ה

(דיא איבערצאחל פֿאָן קויפֿלייטען קאן נאכטהייליג ווערדען.)

יח מאן מוס אבער ניכט דענקען, ווען איך מיך שאָן בעמיהען
אונד בעשעפֿטיגען זאָל, זאָ איזט עז דאָך בעסער, מיך
דער האנזילונג צו ווידמען, אלז איין האנדווערק צו טרייבען
וואז פֿיר זיין גליק שטעהעט דעם געשיקטעסטען מייסטער בע
פֿאר? ער קאן העכסטענס וואָהלהאבענד, רייך אבער ניא
מאהלס, אָדער אייסערקט זעלטען ווערדען. ביים האנדעלן
אבער

שלמה: רכן בחוץ מלאכתך ועתדה
בשדה לך אחר ובנית ביתך. ובארוהרמ"בם
ללמוד תחלה מלאכה להתפרנס ממנה. ולקבוע
בית דירה. וא"חכ לישא אשה והוא בנין בית.
(ע"ד אשר לא יבנה בית אחיו. ואפשר שוין
ועתדה היא וי"ו מחלקת. וביאורו או הכן בחוץ
מלאכתך. או עתדה בשדה לך. אבל בענין המכוון
אין שום הבדל.) וזהו מענין הברכות. והפכת זה
הסדר

*****

צוגלייך דיא שולדיגקייט איינעם פֿאטערלאזען ייגלינגס, דער
זיינען פֿאטער אין דער קינדהייט פֿערלאָהדען האט, פֿאן זעלבסט
דאזיף בעראכט צו זיין, פֿאן מייסטער צו מייסטער אומהער צו
געהען. ביז ער איינען פֿינדעט, דער איהן אין דיא לעהרע אויפֿ-
נימט. לערנט ער ניכטס, ווייס ער קיין געווערבע, קיין געשעפֿט
צו טרייבען, אום זיך דאפֿאן צו ערנעהרען, זאָ בלייבט איהם
קיין אנדערעם מיטטעל איבריג, אלו ענטוועדער פֿאן טהיר צו
טהירע צו בעטטעלן, אָדער איין בעטריעגער, איין דיעב צו
ווערדען. ליסט אָדער געוואלט מוס ער אנווענדען, ויין לעבען
צו פֿריסטען; איין לאסטערהאפֿטעס, פֿאן גאָט אונד מענשען
פֿעראבשייעטעס לעבען! —

וואו דער ווייזע שלמה שפּריכט: „בעשטיממע דייך
אירגענדוואָ צו איינעם האנדווערקע, אָדער בע-
שטעללע דאז פֿעלד; דאן ערשט ערבויע דיר איין
הויז, ווירד פֿאן דעם גראַסען רבי משה בן מיימון
(מאיימאָנידעס) דאָהין ערקלערט, דאס מאן ערשט איין האנד-
ווערק ערלערנען, זיך צור אויזאיבונג דעסזעלבען אירגענדוואָ
פֿעסטזעטצען מיסע, אונד דאן ערשט איין הויז ערבויען, דאן
איזט, הייראטען זאָל. נאך דיעזער ערקלערונג ווירד דאז:
אָדער בעשטעללע דאז פֿעלד, הייסען מיסען: אונד זוכע
דיר איינען וואָנזיטץ אויז. אינדעסען דיא מיינונג
בלייבט דיעזעלבע: מאן דארף ניא צור פֿערעהליכונג (דיא אין
דער העברעאישען שפּראַכע: איין הויז ערבויען, הייסט,
שרייטען, ביז מאן עטוואז גרינדליך ערלערנט האט, דורך דע-
סען אויזאיבונג מאן בראָד ערווערבען, אונד דעם הויזוועזען אָר-
דענטליך פֿאַרשטעהען קאן. דער תלמוד בעמערקט, דאס אין
דען זעגענסשפּריכען, דיא הייליגע שריפֿט פֿאָלגענדע אָרדנונג
בעאכאכט.

לבעליה. כמו גדולי החכמים שהיו נושאים בלי
אומנותן על כתפם, והיו מתכבדים בה ואומרים:
גדולה מלאכה שמכבדת בעליה.
וכל מהיר במלאכה לפני מלכים יתיצב.
ולפי שהמלאכה מכבדת, צריך לאהוב אותה, כמו
שאמרו חז"ל: אהוב את המלאכה.

וְכִּי מִמָּה שֶׁצִּוּ רַז"ל וְאָמְרוּ: חַיִּיב אָדָם לִלְמֹד
בְּנוֹ אֲוִמָּנוֹת, אֲנִי לְמִידִין, שְׁמִי שְׁמַת אֲבִיו, אוֹ לֹא
לִמְדוֹ אֲוִמָּנוֹת, שְׁחֵיב הוּא בַּעֲצָמוֹ לַחֲזוֹר עַל אֲוִמָּן.
כְּדֵי שִׁלְמוֹד מִלֵּאכָה לַחֲתָפְרָנִס מִמֶּנָּה: שְׁמִי שֶׁאִין
לוֹ עֶסֶק, אוֹ מִלֵּאכָה וְעִבּוּדָה, סוּפוֹ לְהַטִּיל עַצְמוֹ
עַל הַבְּרִיּוֹת וּלְהַחֲזִיר עַל הַפְּתָחִים, אוֹ שֶׁהוּא מִרְמָה
אֶת הַבִּירוֹ וְשׁוֹלַח יָד בְּנַכְסָיו, בְּמַרְעָה אוֹ בַּחֲזָקָה,
זָפוּשֶׁעַ וּמֹרֵד יוֹם יוֹם נֶגְדַּת הַשָּׁם וּבְנֵי אָדָם, וְכֵן אָמַר
שְׁלֵמָה

*****

הַאֲנִדוּעֶרֶק! עֵז עֹהֶרֶט דַּעַן מִיִּסְטֶעֶר: דַּעַר קוֹנִסֶט
פֶּעֶרֶטִיגֶע קֶאָן פֶּאָר קַעֲנִיגֶע הִינְטֶרֶטֶען! דָּא נִין
דָּאז הַאֲנִדוּעֶרֶק בְּרֹאד אֲוִנְד עֹהֶרֶט בְּרִינְגֶט, זֶא מוֹס מֵאָן עֵז נִיכְט
מִיט אִיבֶערֶדְרוֹס אֲוִנְד ווִידֶערֶוִילֶלֶען, זֶאנְדֶּערֶן מִיט לֹוסֶט אֲוִנְד
פֶּעֶרֶגֶנִיגֶען טִרִיבֶען, ווִיא דִּיא רֶאבִּינֶען זֶאגֶען: „לִיעֲבֶע דִּיא
אַרְבֵּי־ט!“ דִּיא לִיעֲבֶע צוֹס הַאֲנִדוּעֶרֶק עֶרֶלִיכְטֶערֶט אֲוִנְד בַּעֲ-
פֶּעֶרֶדֶרֶט דִּיא אַרְבֵּי־ט ווער מִיט לֹוסֶט אֲוִנְד נִיגֶונג אַרְבֵּי־טֶעט,
וויִידֶר זֶא לֶאנְג עֶר בִּיא קֶרַע־פֶּטֶען אִיזֶט, ווִין הַאֲנִדוּעֶרֶק, דָּאז
אִיהֶן זֶא גוֹט עֶרֶנְעֶהֶרֶט, גִּיא אוֹיִפֶּגֶעבֶען, אויך ווען עֶר דֶּאדוּרֶךְ
צו פֶּעֶרֶמֶעגֶען גַּעקֶאמֶמֶען אִיזֶט, אֲוִנְד דַּעסֶען נִיכְט מַעֲהֶר בַּעֲדֶאֶרֶף.
עֵז ווערֶע גִּלִּיכְזֶאם אִיִּנֶע אַרֶט פֶּאָן אֲוִנְדֶאנְקֶבֶאֶרֶקִיט, זיך פֶּאָן
אִיִּנֶעס הַאֲנִדוּעֶרֶק עֵז טִרֶענֶנֶען, דָּאז אֲוִנְד זֶא פִּיעֶל יֶאֱהֶרֶע גוֹ-
טֶעס עֶרֶוִיעֶזֶען הַאֲטִי עֵז אִיזֶט דֶּאֱהֶער נִיכְט וואָהֶל גַּעטֶהֶאן,
ווען אִיין רִיכְטֶער מִיִּסְטֶער זִינֶע ווערֶקֶשְׁטֶאט פֶּעֶרֶלֶעסֶט, אֲוִנְד
דָּאז עֶרֶוִיאַרְבֵּעֶנֶע פֶּעֶרֶמֶעגֶען אִין אִיִּנֶע הַאֲנִדֶּלֶונג אַנְלֶעגֶט, אָדֶער
אויף אַנְדֶּערֶע אֲוִנְטֶערֶנֶע מוֹנֶגען פֶּעֶרֶווענְדֶּעט. —

וְכִּי דִּיא רֶאבִּינֶען מֵאכֶען עֵז יַעֲרֶעס פֶּאָמֶער צוֹר פֶּפֿלִיכְט: „זִיגֶ-
נֶען זֶאֶהֶן אִיין הַאֲנִדוּעֶרֶק, אָדֶער אִיִּנֶע נִיט צִלִּי-
בַּע קוֹנִסֶט לַעֲהֶרֶען צוֹ לֶאסֶען, הִירֶאוּז עֶרֶנִיכְט זיך
צוּגֶלִיך

במלאכתו עד שנתעשר ממנה, אל יעזוב את
מלאכתו לשאת ולתת בממונו ולסחור במסחרים,
שהוא כמו כפוי טובה, אל אומנתו שנתפרנס בה
שנים רבות; אלא ישתדל להתעסק במלאכתו כל
ימי חייו.

מן וכן אל יאמר, איך אחזיק במלאכה, הלא
מבני חכמים אני, וממשפחה גדולה
ומיוחסת, ואיך אראה בבזות אותי בני אדם? —
שומרים הם המכזים את בעלי המלאכה והנהנים
מיגיע כפם. העצלות וההטלת עצמו על הבריות
היא לבדה חרפה באמת, והמהירות, והזריזות
במלאכה, תהי' מלאכה מה שתהי', מביאה כבוד
לבעליה

*****

דע מיט מיהע ערווארבען "אונזערע פֿליכט איזט אלץ
זא צו ארבייטען, אונז אויף איינע קונסט, אדער איין האנדווערק,
צו לעגען, אונד דאן אויף דיא גיטע גאטטעס פֿעדטרויען,
דיא אונזערס האנדווערקע גליק אונד געדרייהען גיבט. —
מן מאנכען העלט דער פֿאמיליענשטאלץ אב, זיך מיט איינעם
האנדווערק אבצוגעבן. איך שטאממע אויז איינער פֿאר-
נעהמען פֿאמיליע הער, דענקט ער; זיא צעהלט זא פֿיעלע
ראבבינען, וויה קענטע איך איין האנדווערקער ווערדען, אונד
מיך דער גערינגשעטצונג אויזעצען, מיט וועלכער מאן דיזע
קלאסע מענשען צו בעהאנדעלן פֿלעגט? — אלליין קיין פֿער-
גינגטיגער, געזיטשטער מענש קאן בויערן, האנדווערקער,
אונד איבערהויפט יעמאנדען גערינג אכטען, דער זיך דורך
איין ניטצליכעס, עהרליכעס געווערב ערנעהרט. נור דער מיט
סיגענגער, דער שדעגע, אונד דער פֿאם שוויסע אנדערער
מענשען לעבען וויל, איזט פֿערעכטליך; פֿלייס, אונד אונפֿער-
דראסענע טהעטיגקייט הינגעגען ווערדען אין יעדער ארבייט,
האנדטהירונג, אונד פֿערריכטונג געשעטצט אונד געלאבט. וויר
פֿינדען אים תלמוד, דאס דיא גרעסטען, ווייזעסטען ראבבינען,
זיך איינע עהרע דארויז געמאכט, דיא ווערקצייגע, וואמיט זיא
ארבייטעטען, אויף דען שולטערן צור שויה הערום צו טראגען.
זיא שפראכען דאבייא: "לא בעגס ווערטה איזט איין
האנד-

וע"י שאיבריו מתנוועעים גופו בא לידי זיע ומתעכל
מזונו יפה, ונהנה מן המנוחה אחר היגיעה, ושנתו
ערבה עליו כמו שנאמר: מתוקה שנת העובד.
ואל תאמרו, כבר נגזר עלינו מן השמים מה שעתיד
לבוא עלינו, ומה לנו עוד ליגע את גופנו ולהחליש
כחות אברינו כדי למצוא את טרפנו? והלא מן
השמים ירחמו עלינו? כי כבר אמר השי"ת: בזאת
אפיך תאכל לחם: וזאת אפים היא על ידי
הטורה והעבודה. ואין זאת חלק מן קללת השם,
אבל באמת היא טובה לאדם, כמו שאומר דוד
המלך: יגיע כפיך כי תאכל, אשר יך וטוב
לך. לפיכך צריך האדם לייגע את עצמו בעבודה או
מלאכה בבטחונו על השם שהוא יהי בעזרו
ויצליח את מעשה ידיו. ומי שחננו ה' להשתכר
במלאכתו

דער שלאף זינד דעסטא אנגענעהמער, יע מעהר מאן געאר-
בייטעט אונד זיך ערמידעט האט. זיס איזט דער שלאף
דעם ארבייטזאמען! זאגט דער ווייזע קעניג: — מאן-
כע זוכען איהרע געשעפטסלאזיגקייט, איהרע פוילהייט דאמיט
צו בעמענטעלן, דאס זיא זאגען: וואו וויר בעזיטצען, אונד
וואצו וויר געלאנגען זאללען, דאז האט דאז שיקזאל שאן
לענגסט בעשטימט; וויר מעגען ארבייטען, אדער ניכט, ווערע
עז אלזא ניכט טהעריכט, זא פיעל מיהזעליגקייטען צו איבער-
געהמען, אונז אבצוארבייטען? דיופען וויר אום אונזערן לע-
בענסאונטערהאלט בעקיממערט זיין, זא באלד וויר דעם הימ-
פעל פערטרויען? דיוג איינפֿעלטיגע מענשען פֿערגעסען, דאס
גאט זעלבסט שפריכט: „איים שווייסע דיינעם אנגע-
זיכטס זאלסט, דוא דיין בראד פֿערצעהרען:“
דאס הייסט, דוא זאלסט פֿריש אנס ווערק געהען, אונפֿערדרא-
סען ארבייטען, דאס דער שווייס איבער דיין געזיכט פֿליעסט,
דאן מאגסט דוא ערשט דיין בראד פֿערצעהרען: דיוער געט-
ליכע שפרוך איזט ניכטס וועניגער אלז איין פֿלוך, איזט פֿיל-
מעהר איינע גראסע וואהלטהאט, ווא דוד זאגט: „זעליג!
וואהל דיר! פֿערצעהרסט דוא, וואז דיינע הענ-

אל תאמר אלמוד אם אהי פנוי, אולי ירכו עליך
עסקים ולא תהי פנוי.

פרק ד

(תועלת החריצות.)

מן הנה אחרי שהעצלות היא מדה גרועה המביאה
רעות רבות על האדם, השמרו מאד ממנה, בני
אהובי! והשתדלו, לקנות לכם מדת החריצות
המכבדת את האדם, כמו שנאמר: חזית איש
מהיר במלאכתו, לפני מלכים יתיצב.
כל הקרב למלאכה בוזיזות, מלאכתו קלה עליו.
ועי'

*****

וואו מאן הייטע צו לערנען האט, פֿערשיעבע מאן ניכט אויף
מארגען. שפּריך ניכט: איך ווערדע שאן בייא
גרעסערער מוסע מיינע אויפֿגאבע לערנען;
פֿילל לייכט פֿינדעט זיך דיא גרעסערע מוסע ניכט
זאגט דער תלמוד.

קאפיטעל ד

(פֿאָם נוטצען דעם פֿלייסעם.)

מן זא מאנניגפֿאלטיג דיא שעדליכען פֿאָלגען זינד, וועלכע
אויז דעם מיסיגאנגע ענטשפּרינגען, זא גראָס זינד דיא
פֿאָרטהיילע דער ארבייטזאמקייט, דעם פֿלייסעם, אונד דער
אונפֿערדראָסענהייט, מיינע ליעבען! דיא פֿאָללקאממענהייט אין
יעדער קונסט, יעדעס האנדווערק ברינגט עהרע: זיעהע!
דער פֿערטיגע אין זיינער קונסט קאן פֿאָר קע-
ניגע הינטרעטען; ווער פֿלוש אן דיא ארבייט געהעט,
דעם קאמט זיא ניכט שווער אן. דיא ארבייט, דיא בעוועגונג
דעם לייבעם, אונד דער גליעדער, איזט געוונד; מאן פֿער-
דויעט בעסער, דיא עסלוסט ווירד שטערקער, דיא רוהע אונד
דער

יג ולא בלבד שהבטלה מביאה לידי עוני
ולצורך הבריות שחרפתו גדולה מאד. הנה
המונע עצמו לעשות מלאכתו ועסקיו. אינו נהנה
מן המנוחה: שאין המנוחה תענוג אלא לאחר טורח
ויגיעת הגוף. ומי שאינו יגע בתנועת הגוף ואיבריו,
אינו מעכל המזון כל צרכו. וגורם לעצמו חלאים
גדולים ומדוים עצומים. כמו החולי פודגרא,
ושאר חלאים משונים אשר יקרו לאדם מחולשת כח
המעכל. והעצל ההולך ברחובות כל היום מבלי
עסק וגיעה, בא לידי סכלות וטפשות. או לעשות
מעשים מגונים ומתועבים. היום יצוד ציד זכובים
ויתושים. ומחר ישחק עם כלבי העיר. ולמחרתו
יצחקו הנערים לו. וכן אמרו רז"ל: הבטלה
מביאה לידי שיעמום, הבטלה מביאה
לידי

*****
דיא אין וויסטעניען וואנדערן. איהר אבער קענט ארבעטען;
וואהל אייך! צעהדט איהר פֿאן דעם, וואו אייערע הענדע
שאפֿען! דאז ווערדע איך זענען! —
יג דער מיסיגאנג האט נאך אנדערע טרויריגע פֿאלגען. אויב
סער דעם, דאס ער צור ארמוטה, דירפֿטיגקייט, שאנע
דע אונד פֿעדאכטונג פֿיהרט, בערויכט ער עדשטליך דעם פֿער-
גניגענס, דאז אונז דיא רוהע נאך געטהאנער ארבייט געוועהרט.
ווער דען קערפֿער ניכט דורך ארבייט טעגליך אין מעסיגע בע-
וועגונג זעטצט, דער פֿיהלט ניכט וואו רוהע איזט, דעם שמעקט
קיין עסען רעכט, האט איינע שלעכטע פֿערדוואונג, אונד ציעהט
זיך דורך איינע זאלכע אונטהעטיגע בעוועגונגסלאזע לעבענס-
ארט מאנכע קראנקהייטען צו, דיא אין דער אונפֿערדויליכקייט,
וועלכע שלעכטע זעפֿטע ערצייגעט, איהרען אורשפרונג
האבען. דער אונבעשעפֿטיגטע מענש געדעטה ניכט זעלטען
אויף קינדישע טהארהייטען, אָדער אויף פֿעדראממליכע לאס-
טער. ניאמאנד גיכט זיך מיט איהם אב; יעדער איזט ביא
דער ארבייט: וואו זאל דיזער געדאנקענלאזע מיט דער צייט
אנפֿאנגען? דיא לאנגע וויילע דריקט איהן, אונד אום זיא צו
טעדטען, גימט ער דיא אלבעדנסטע דינגע פֿאַר. באלד פֿענגט
ער

לתוך ביתו. וסופו לטורח על הבריות. ומחיתו מיטל עליהם. ואין לך חרפה גדולה מזו! הרי אנו מתחננים בכל יום: ונא אל תצריכנוה' אלקינו. לא לידי מתנת בשר ודם, ולא לידי הלואתם. כ"א לידך המלאה חפתושה הקדושה והרחבה שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד. והי' אם נקרא והוא יעננו: מה אתם שואלים ממני? הלא נתתי לכם עינים לראות. וידיים לעשות כל מלאכה. ומדוע לא פקחתם את עיניכם. ולא הרימותם את ידכם לעבוד את האדמה או לעשות אומנות. לא המטרת מן ושליו כי אם להולכי מדבר. ואתם אשריכם! יגיע בפכם כי תאכלו!

יג

נעטהיגע זארגפאלט פֿערדריכטעט, אדער ווער הויז, גערעטהע שאפֿטען, קליידונגסשטיקע, איבערהויפט אללעז וואז צור ווירטהע שאפֿט געהערט, ניכט אין אכט נימט, אונד זא באלד עטוואז דאראן פֿערדארבען ווירד, אויזבעסערן לעסט; אויך איין זאל בעד איזט טרעגע, אונד מוס זיינער פֿוילהייט אדער אונאכט-זאמקייט וועגען צו גרונדע געהען. דאז ענדע דאפֿאן איזט, דאס מאן צולעטצט זיך גענעטהיגט זעהעט, פֿאן דער מענש-ליכקייט גוטער זעלען צו צעהרען; איין שענדליכעם בראד! — אין אונזערם טישגעבעטע זאגען וויר טעגליך: „א, עוויגער, אונ-זער גאט! פֿערוואהרע אונז פֿאר דירפֿטיגקייט, פֿאר דער נאטח, פֿאס דארלעהען, אדער פֿאן דער פֿרייאגעביגקייט דער מענשען — זעלבסט נור פֿלייש אונד בלוט, — צו לעבען. שפייזע אונז „אויז דיינער הייליגען, איממער אפֿפֿענען, איממער פֿאללען האנד, „דאמיט וויר ניכט בעשעמט, ניכט צו שאנדען ווערדען, פֿיר אונד פֿיר!“ ווען נון ריא גאטהייט הידראיף אנטווארטעטע: וואז וואלט איהר נאך פֿאן מיר? האבע איך אייך ניכט אויגען צום זעהען, אונד הענדע צור ארבייט געגעבען? ווארום עפֿנעט איהר ניכט אייערע אויגען? ווארום ערהעבט איהר אייערע הענ-דע ניכט, דאז לאנד אנצובויען, אדער אנדערע ארבייטען צו פֿערדריכטען? מאגנא אונד וואכטעלן האבע איך נור פֿיר יענע,

דיא

הקורות. ונרקבין והולכין עד שנופל כל הגג. וכן אמר
ההכס: בשפלות ידיים ידלף הבית. הרצון
ע"י שהעצל מניח את ידיו תלויות בשפל, ואין מרימם
לתקן גגו. ידלף הבית. שנתמלא מטיפי הגשם
שיורדים מעט מעט באותן הסדקים שהי' יכול לחזק
ביגיעה מועטת. וכן אם גקרעה בתנתו, ונתעצל
לתפרו ואומר: מה הסרון יש בקרע קטן כזה? ובין
בך הקרע מתרחב והולך עד שמתקרע כל החלוק.
ולפי שכל המתרפה במלאכתו ואינו עושה אותה
כראוי, אומי שמתרשל לתקן ביתו, כליו, בגדיו,
וכלת שמישיו בעוד שנתקלקלו מעט, הוא אחלאיש
בשחית, שגורם ההשחתה וההפסד של כל הבית
או הכלים, לכן נקרא גם הוא עצל, ומביא עניות
לתוך

*****
עד שיטטטט דאז געוועלבע"י טריטט איין דאכציגעל
אויז אונד פֿעלט הינאונטער: וואז טהוט איהם דאז? שפרייכט
דער טרענע: וועלכען שאדען קאן איין ציעגעל וועניגער, דעם
הויזע פֿעראורזאכען? אינדעסען זא קליין דיא עפֿנונג איזט, וועל-
כע דער הינאפ געשטירצטע ציעגעל לעסט, זא מאכט דאך
דער אנהאלטענדע רעגען, לאטטען אונד באלקען אויף דיעזעס
ארטע נאך אונד נאך מירבע, אונד קאן מיט דער צייט דאז גע-
בעלקע אויז דען פֿונען טרייבען, ביז ענדליך דאז גאנצע דאך איינ-
שטירצט. ווער דיא הענדע הענגען לעסט, דעם
קעמט דיא טרויפֿע אינס הויז. ווער דיא הענדע ניכט
ערהעכט, וואקער צוגרייפֿט, שפאלטען אונד שרונדען אס דא-
כע, ווייל זיא גאר קליין זינד, אויזצובעסערן, דעם רעגנעט עז
נאכהער אינס הויז. דער שאדע, דעם מאן אנפֿענגליך מיט גע-
רינגער מיהע העטטע פֿארבייגען קעננען, ווירד אויז נאכלעסיג-
קייט מיט יעדעם טאגע בעטרעכטליכער. זא מאכען עז אויך
מאנכע קינדער, ווען איהר קלייד אדער העכודע איינען קליינען
דיס בעקעמט; זיא זינד צו נאכלעסיג, אום עז גלייך צונעהען צו
לאסען. איבער איינע צייט פֿינדען זיא, דאס אויז דעם קליינען
דיסע איין גראסעס לאך, אונד דאז קלייד אונברויכבאר געוואר-
דען אייזט. ווער אלזא ווייגע ארבייט נאכלעסיג אונד אהנע דיא
נעמטהיגע

ממנו והוא סופו יושב ובטל והסר לחם, כמו החייט
האומן שיודע לעשות מלאכתו היטב ומקובלת.
אבל אינו מתמיד בה. שאינו עובד כ"א שעה אחת
ביום. ושלמה המלך אמר: גם מתרפה
במלאכתו אה הוא לבעל משהית.

יב הרי שבאלקרות את ביתו (להניח הקורות
שעליהם הגג), ומניח קורה אחת היום, ולמחר
אחרת, ולשבוע הבאה קורה אחרת, ואינו קובע אותן
במסמרות, הרי תקרתו מתפרדת, ונופלת לארץ.
וע"ז נאמר: בעצלתים יכך המקרה. ואם
נשברה לבינה אחת מעל גנו, העצל אומר: מה
הסרון יש בלבינה אחת, ומה יכולה להזיק? ומהוך
העצלות הדלק (טיפי הגשם) נופלים על הרהוטין על
הקורות

*****

וואר עז אויף איינער זייטע צו ווייט, אויף דער אנדערן צו ענג,
היר קורץ, דאָרט לאנג. איך מוסטע איהן ענדליך פֿערלאסען.
אונד מיך אום איינען אנדערן אומזעהען, דער ניכט נור פֿלייסג
ארבייטעט, זאָנדערן אויך דיא נעטהיגע פֿאָרזיכט אונד זאָרג-
פֿאלט דארויף פֿערווענדעט, אום דאז קלייד ניכט צו פֿערדער-
בען. איך הערע, דאס יענער אויך פֿאן אללען איברי'ען קונדען
אויז גלייכער אורזאכע פֿערלאסען וואָרדען, אונד נונמעהר בראָד-
לאז זיין דאז קאָנטע ניכט אנדערס קאָממען! ער מוסטע גליי-
בעס שיקנאל מיט דעמייעניגען האבען, דער צוואר געשיקט איזט,
אבער אים גאנצען טאגע קוים איינע שטונדע ארבייטעט, אונד
דיא איבריגע צייט זיך דעם מוסיגנאנג היגניכט. דיא בעשרייבונג
גען וועלכע דער ווייזע שלמה פֿאן דען אדטען דער פֿוילהייט
גיבט, זינד זאָ מאהלעדיש, אלז טרעפֿענדי. אויך דעריינע
פיגע וועלכער אין זיינער ארבייט נאכ לעסונג
איזט, איזט איין ברודער דעם זאכפֿערדערבערס
יב לאסט איהן צום בייאשפיעל איין הויז דעקען, לעגט ער
אייך הייטע איינען באלקען, מאָרגען איינען, אונד איינע
וואָכע פֿערגעחעט ביז ער דען דריטטען הינצו לעגט; אונד דא
ער זיין ניכט פֿעסט אן איינאנדער פֿיגט, זאָ גיבט דאז געבעלק
מיט דער צייט נאך אונד שטידצט איין. דיא פֿוילהייט
ערשייט.

יא ולא היושב ובטל בלבד נקרא עצל, אלא אף
מי שעושה מלאכה, ואינו עושה אותה
בזהירות וזריזות כראוי; לפי שתכלית המלאכה
והעבודה היא להשיג על ידה הדברים הנצרכים
להיי האדם וקיומו. לפיכך שווים הם העובד שעה
אחת ביום וכל היום מטייל ברחוב העיר ומניה
מלאכתו, והעושה מלאכתו כל היום, אבל
אינו משגיח לעשותה בזהירות כראוי כדי שיהנו
אחרים ממנה, וישיגו ממעשה מלאכתו את
התועלת המבוקש מהם. החייט ד"מ שמתמיד
במלאכתו, אבל אינו עושה בגד חבירו על נכון,
לפי בנין הגוף ואיבריו, אבל רחב מצד זה וצר מצד
שכנגדו וכלי ערך נאות, יעזבו אותו במהרה, ולא
יתנו לו מה לעשות, וילכו אל אומן אחר בקי וחרוץ
בזמנו

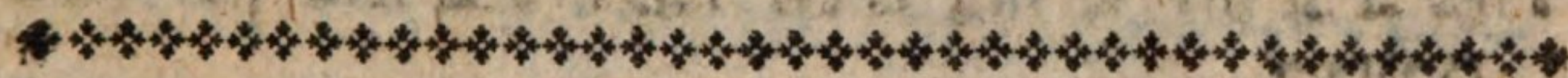
*****

יא ניכט בלאס דער געשעפֿטסלאָזע, זאָנדערן אויך דערעניגע
געהערט צור קלאסע פֿוילער אונניצער מענשטן, וועלכער
צוואר איין געווערבע טרייבט, אבער דארויף קיינען פֿלייס פֿער-
ווענדעט, אונד אלזאָ דען צוועק דער בעטריבזאמקייט פֿער-
פֿעהלט. דער צוועק אללער ארבייטען אונד בעשעפֿטיגונגען מוס
זיין, זיך אונד אנדערן נוצען צו פֿערשאפֿען. איזט דיא ארס
בייט שלעכט, אונד קענען זיא דיא מענשטן ניכט געברויכען, זאָ
איזט עז גלייכפֿיעל. אָב מאן נור איינע שטונדע דאראן ארביי-
טעט, אונד דען איבריגען גאנצען טאג מיסיג צוברינגט,
אדער אָב מאן פֿאָן פֿריה ביז אין דער נאכט דאראיבער שוויטצט,
צולעטצט דאך ניכטס הערויז ברינגט, וואָמיט דיא לייטע צו-
פֿריעדען זינד. יא אויז אכטלאָזיקייט פֿערדירכט ער אָפֿט דיא
זאכען, אונד עז ווערע בעסער זעוועזען, ער העטטע גאנץ אונד
גאר ניכטס געארבייטעט. איך האטטע איינען מייסטער, דער
וואז מאן ביא איהם בעשטעלטע, הינטער איינאנדער וועג ארס
בייטעטע, אונד מאן קאנטע זיך ניכט בעקלאגען, דאס ער איי-
נען מיט דער ארבייט לאנג אויפֿעהלט. אלליין ניאמאהלס האט
ער דען צושניטט, דער מיינעם לייבע אנפאסענד ווערע, געכט
פֿרעפֿען קענען. זאָ אָפֿט ער טיר איין קלייד פֿערפֿערטיגטע
וואר

החורף כראוי, מתאונן ונאנה בימי הקציר ואין מי
משגיח עליו, כמו שנאמר: מחורף עצל לא יחרוש,
ושאל בקציר ואין, שאם מתעצל בשעת זריעה
ואומר עת גשמים הוא, איני יכול לצאת בשדה
ויושב בביתו ואינו זורע, ובשעת הקציר אומר:
השמש בחומו מכה על ראשי, ואיני יכול לצאת
בשדה, סוף אין לו מה שיאכל, ונמצא מצטרך אל
הבריות ובא לידי מחסור ובזיון. ואחרי שנהנה
מיגיעת אחרים מבלי שיש להם שום גמול טובה
ותועלת ממנו, הנה קיוס היי הוא לעול על הבריות,
ועל אנשי עירו, וחוטא גם כזה, כמו שנאמר להלן.

יא

זאמנו עלט זיא ריי כען פאר דאטה איין. דער טרע-
גע לאנדמאן, דער זיין פֿעלד ניכט בעשטעלט, ניכט פֿלייסג אומ-
פֿליגט, אונד אַרדענטליך בעזעצט, עמפֿינדעט עז נאכהער
צור שניטטצייט. ער קלאגט איבער זיין ארמזעליגעס ערטערעגים,
אבער ניאמאנד אכטעט זינער. זא זאגט שלמה: צור ווי נ-
ט ערס צייט אקערט דער טרעגע ניכט; אים שניט-
טע זוכט ער אונד פֿינדעט ניכטס. צור זאטצייט
איזט איהם דאז וועטטער ניכט גוט גענוג. עז קענטע דעגנען,
מיינט ער, אונד פֿירכטעט זיך, נאס צו ווערדען; ער פֿעראב-
זיינט דיא בעסטע צייט. קאמט עז צום שניידען, בון דא איזט
עז וויעדער צו הייס; ווער ווירד זיך פֿאן דער זאגנע דורכברענגען
לאסען? זא געהעט ער דורך זיינע פֿוילהייט נאך אונד נאך צו
גרונדע, ווירד פֿאס מאנגעל געענגסטונט, אונד מיט שאנדע בע-
דעקט. זיינע נאכבארען, אונד אנדערע לייטע, דענען ער צור
לאסט פֿעללט, פֿעראכטען איהן, אונד האבען פֿאללקאממען
דעכט. וואז, זאגען זיא, דוא נוטצלאזער מענש! וויר זאללען
פֿיר דין ארבייטען, דין אויזהאלטען, דאמיט דוא דיא שענסטע
צייט אים מיסיגעהען פֿערשווערען קאנסט! — וויר ווערדען
ווייטער פֿינדען, דאס איינע זאלכע לעבענסארט ניכט אלליין
אללע פֿעראכטונג פֿערדיגען, זאגדערן אויך העכסט זינדליך זיא.

יא

אנה ואנה. ואינו עושה כלום. ידיו ורגליו למה
גבראו? עיניו ואזניו למה יוצרו?
הנה כל בחות גופות וכוונות שכלו המה לריק. אין
מועיל בהם. ואם אינו מתעסק עתה בימי בחרות
להשיג את הקנינים ההכרחיים, מה יעשה בימי
הזקנה ובימי החוליו ומכאובות? כל עצלם ופולחיות
עני, שהעניות על פי הרוב היא בת העצלות,
ואולי העני אינו נחשב בעיני הבריות, בעבור שהם
מחזיקים אותו לעצל החובק את ידיו ובורח מן
המלאכה והיגיעה. וכבר אמר שלמה המלך ע"ה:
לך אל גמלה עצל, וראה דרכי וחכמים.
תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה.
שכל זמן שאדם מתעצל ואינו חורש וזורע בימות
החורף

*****

אונד דעד פיערטע זיטצט אין דער דרוקערייא, זיא דער וועלט
מיטצוטהיילען, אונד געמיינגטיגער צו מאכען: אללע זינד
טעהטיג, ער אלליין ברינגט זיין לעבען אים מיסינגאננע צו! ווא-
צו האט דיעזער פלאסטערטער אייגען אונד אהרען, הענט
דע אונד פיסע? וועלכען ניטצליכען געברויך מאכט ער פאן זיין
גען לייבעסקרעפטען אונד זעלענפעהיגקייטען? —
איזט מאן ניכט אין דער יוגענד ארבייטזאם, וואו פֿענגט מאן
נאכהער אים אלטער אן, אדער ווען שמערצען אונד קראנקהייטען
צור ארבייט אונפֿעהיג מאכען? איין טרעגער מענש קאן ניא צום וואהל-
שטאנדע געלאנגען; אונד זא איזט דיא ארמוטה בייאנאהע אימ-
מער דיא טאכטער דער פֿוילהייט. דיא גערינגע אכטונג, וועל-
כע מאן ארמען לייטען ערווייזעט, שיינט אויך דאהער צו ריה-
דען, ווייל מאן גלייבט, זיא ווירדען ניכט זא ווייט הינאונטער
געקאממען זיין, ווען זיא ארבייטזאם אונד ווירטהשאפטליך גע-
זועזען ווערען; וועלכעס אויך אין דען מייסטען פֿעללען זיינע ריכ-
טיגקייט האט. — שלמה ווייזעט דען טרעגען צור אמייזע:
געה היין, שפריינט ער, בעאבאכטע איהרע ווייזע
אונד ווערדע קלוג: אים ואממער שאן איזט זיא
אגיק איהרע נאהרונג בעראכט, אים הערבסטע
זאמט

אשר נמצאו בבני אדם. ואינה נמצאת בחכמים אלא
 בפתאים וחסרי לב. כמו שנאמר: על שדה
 איש עצל עברתי, ועל כרם אדם חסר לב,
 והנה עלה כלו קמשונים וגו'. וקרא שלמה
 המלך החכם לעצל חסר לב, ובאמת אי' איפוא
 לבו של עצל זה? שרואה כל הבריות עוסקין
 במלאכתן לדחיוז את נפשם ונפש בני ביתם,
 והוא יושב ובטל? זה חורש את שדהו, וזה עובד
 את כרמו, זה קוצר וזה בוצר, זה אורג וזה צובע,
 זה תופר בגדים, זה מעבד עורות, וזה עושה ממנו
 מנעלים, והעצל יושב ובטל. זה מוליך ספינת
 בנהר, וזה מוליך את העגלה, זה בונה וזה חופר,
 והוא לבדו יושב ובטל. זה לומד מפי רבו, זה חושב
 מחשבות חכמה, וזה כותבם על ספר, וזה מדפיסו
 כדי להפיצו ברבים, והוא לבדו הולך ברחובות קרי'
 אנה

*****
 געדאנקען - אונד הערצלאזען מענשען פֿינדען, וויא שלמה
 שפריכט: „דעם פֿעלדע איינעם טרעגען גינג איך
 פֿאַראיבער, דעם וויינבערגע איינעם הערצלאזע
 זען מענשען: זיעהע! עז וואר אללעז מיט אונז
 קרויט איבער וואכסען“ איין זאלכער מענש איזט אלס
 לערדינגס אהנע הערץ אונד געפֿיהל, וויא ווירדע ער זאגסט זיך
 דער פֿוילהייט איבערלאסען, אינדעם אללע וועלט זיך ניטצליך
 בעשעפֿטיגט, דען לעבענסאונטערהאלט צו פֿערשאפֿען? איינער
 בעשטעללט דאז פֿעלד, דער אנדערע דען וויינבערג, יענער
 העלט שניטט, דיזער דיא וויינלעזע; איינער גיבט זיך מיט ווע-
 בען, דער אנדערע מיט פֿערבען אב, אונד איין דריטטער פֿערפֿער-
 טיגט קליידער; דיזער גערבט הייטע, יענער פֿערארבייטעט דאז
 לעדער צור בעשוהונג; נור ער אלליין בלייבט אונטערהעטיג! איי-
 גער ווידמעט זיך דער שיפֿפֿאהרט, איין אנדערער טרייבט דאז
 פֿוהרוועזען, דיזער גרעכט, יענער בויפט; נור ער אלליין איזט
 איין מיסיגער צושויער! איינער הערט קאלעגיא, דער אנדערע
 ערפֿינדעט נייע קונסטווערקע, איין דריטטער בעשרייבט זיא
 אונד

פרק ג

(גנות ומיני העצלות.)

ט שני מיני קנינים ואמצעים הם, שעל ידן יזמין האדם את כל צרכיו: המין הראשון כמו דירה, מאכל ומשתה בגדים וכדומה, הם מקיימים את גופו על עמדו; והמין השני הוא ידיעות מוסר והכמה, קיום מצות ופעולות צודקות וטובות, הם מעלימים את נפש האדם. וההשתדלות התמידית בהשגת האמצעים האלו, נקרא: חריצות, והפכו עצלות, והיא הבטלה וההתרשלות מהשיג הענינים ההכרחיים לאדם. דעו בני! כי העצלות היא אחת מן המדות הפחותות והגרועות אשר

קאפיטעל ג

(פֿאַן דער העסליכקייט אונד דען פֿערשידענען ארטען דער טרעגהייט.)

ט איהר קענט זשא דיא פֿיעלערלייא ארטען פֿאַן בעדירפֿניסען. פֿיר דערען בעפֿריידיגונג וויר צו זארגען האבען. דער לייב בעדארף גאָהרונג, א' ז' וו'; דער גייסט זוכט איממער נייע קענטניסען, העהערע בעגריפֿע פֿאַן מאָראַלישען אונד אנדערן וויסענשאַפֿטען; דאז הערץ ווינשט זיינע שענען געפֿיהלע אין האַנדלונגען צו פֿערוואַנדעלן איינע בעשטענדיגע טהעטיגקייט, דיא מיטטעל צו ערווערבען, וואָדורך אללען דיעזען ערפֿאָרדערניסען געניגע געטהאן ווירד, נענט מאן: פֿלײס, אונד דאז געגענ־טהייל: נאכלעסיגקייט, טרעגהייט. דיא טרעגהייט, מיינע לייעבען! דיא פֿערנאכלעסיגונג, אונז דאסיעניגע אייגען צו מאכען, וואז וויר צור זעלבסטערהאלטונג אונד צור פֿעררע־סערונג אונזערס צושטאנדעס פֿאַן געטהען האבען, דיעזע אונז ליידליכע, דער מענשליכען נאטור ניכט אנגעמעסענע אייגענשאַפֿט, ווערדעט איהר ניא ביא פֿערנינפֿטיגען לייטען, איממער נור ביא

אדם במדת החנינה אף שהיא נאותה להשלמת הנפש כי אם על שיעור ראוי, ולפי ערך עשרו והונו, וכן אמרו חז"ל: המבזבז אל יבזבז יותר מהומש.

ח ויצא לנו מהחקירה הזאת שתי חובות ראשיות: החובה הראשונה: החריצות; והיא, החפוש וההשתדלות להשיג הדברים ההכרחיים לקיום האדם, והאמצעים שעל ידן יגיע להשלמת גופו ונפשו, ויעשם קניין לו. והחובה השניה: השמוש הראוי בקנינים; והיא העיון וההשקפה לשמש תמיד בכל קניניו, על אופן נערך אל צרכיו לא פחות ולא יותר.

פרק

*****

גוטטהעטער צווינגט, דען לייטען צור לאסט צו פאללען, ווער אללמאזען שפענדעט, זאגען דיא דאבבינען, דארף אין זיינער פרייגעביגקייט ניבט אלל צו זויט געהען; ער דארף העכסטענס דען פֿינפטען טהייל זיינעם פֿערמעגענס דעם וואָהלטאָהן ווידע מען. —

ד אללעס, וואז איך ביזהער געזאגט האבע, לעסט זיך אויף צווייא הויפטפֿליכטען צוריק פֿיהרען: ערשטענס, דיא פֿליכט דעם ניטצליכען פֿלייסעס, דאז איזט, דיא פֿערבינדליכקייט דעם מענשען, אונאבלעסיג נאך ערווערבונג אללער, זא וואָהל צור ערהאלטונג דעם לייבעס אלז צור פֿערבעסערונג זיינעם עדלערן טהיילס ערפֿארדערליכען הילפֿסמיטטעל צו שטרעבען; אונד צווייטענס, דיא פֿליכט דער פֿערניגטיגען אנווענדונג דיזער מיטטעל; נעמליך דיא שולדיגקייט, דען געברויך דערזעלבען איממער גענויא נאך דעם גראדעדער בעדירפֿניסע, מיט ריקזיכט אויף זיינע פֿעהעלט ציסע איינצוריקטען.

בכח איברי האדם לעשות כל מעשה. ולהמציא לו
ארוחת מזונו וכסותו וכל צרכיו. אבל היתה כוונתו
ית' להנן האדם בכל האמצעים האפשרים שעל
ידן יוכל להשלים את עצמו: ובעבור זה חובה
על כל האדם להשתדל ולהשיג את כל האמצעים
המביאים אותו להשלמתו. ואין הכדל בין אותן
האמצעים המשלימים את גופו ואיבריו, לאותן
המביאים לידי שלמות הנפש, שהשלמת האחד
בלתי השלמת האחרת אי אפשר. כי כמו שגוף
ונפש האדם הסדבוקים ונאחזים יחד כל זמן שהוא
חי כן שלמות הנפש דבקה בבריאות הגוף ומצבו
הטוב. אם יחלה הגוף לא תפעול עוד הנפש על
המינהג הראוי לה; וכן אם הנפש נעצבת
ומתמררת אזי גם הגוף נוטה מקו בריאותו, לא
יעכל

*****

מען. ער האט איהן מיט אללעם אויזגערעסטעט, וואו נעטהיג
איזט, זאווואהל, דיא קערפעליכען בעדירפניסע צו בעפריעדניגען,
אלו דעם ראסטלאזען שטרעבען אויך זעהנען זיינעם גייסטעס
גאך פערעדלונג אויך פערפיינערונג צו הילפע צו קאממען. די
זע אים מענשען זא דייטליך, זא שטארק בעצייכעטע אבזיכט,
שרייבט אויז אלזא דיא פפליכט פאר, אללע אונזרע קרעפטע
פעהיגקייטן, דיא גייסטיגען וויא דיא קערפערליכען, איממער
מעהר צו ענטוויקעלן, ביז וויר דיא פערטיגקייט ערלאנגען, אויך
זערן בעדירפניסען פאללקאממען געניגע צו לייסטען. דיא קער-
פערליכען בעדירפניסע געהען צוואר פאראויז; וויר זינד ניכט
אים שטאנדע אויף דיא בילדונג דעם גייסטעס צו דענקען, זא
לאנג וויר ניכט מיט אבראך, שפייזע, טראנק, קליידונג א'ו'ו'
פערזעהען זינד. דיא זעעלע איזט ניכט פעהיג זיך צו ענטוויקעלן,
ווען דער קערפער ענטוועדער דעם מאנגעל אויזגעזעטצט איזט,
אדער קראנקהייטען, שמערצליכען עמפיינדונגען אונטערליגט;
אלליין אויך דיא קערפערליכען פערדיכטונגען געהען ניכט גוט
פאן שטאטטען, ווען דיא זעעלע ניכט הייטער איזט. איזט
דאז געמטה אונרוהיג אויך בעענגסטיגט, זא פערליערט זיך דיא
עסלוסט, דיא פערדוואונגסקרעפטע האבען ניכט מעהר דיא
געהעריגע

ונשמרתם מאד לנפשותיכם • וכוונת השמירה היא
הקירת ודרישת טבע גופו וערכו אל הענינים
המסבכים אותו • כדי להזהר מאד במעשיו •

פרק ב

(חובות האדם להשיג האמצעים ולהשתמש בהם על אופן הראוי •
כוונת הבורא בכל אדם שחננו בדעה והשכל
גלויה היא לכל משכיל • אמנה לא לחנם נטע
בלבבו כל הנטיות המעולות • כמו רחמים וחנינה •
צדק ויושר • אהבה וידידות וכדומה • ולא לריקנות
בבחי

דער דאז פֿערהעלטניס אייערער לייבעסבעשאפֿענהייט איבער
שרייטעט • עבען זאָ געפֿעהרליך איזט • אלז דער געברויך זאָל
כער מיטטעל • וועלכע דער מענשליכען נאטור אפֿפֿענגבאר צו
וידער זינד •

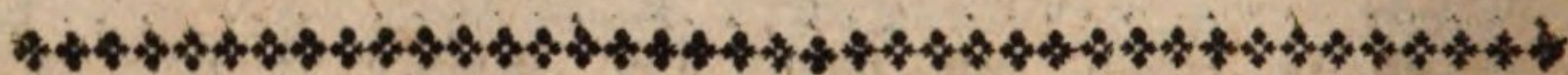
קאפיטעל ב

(פֿאָן דען פֿאָליכטען • מיטטעל צו פֿאללקאממענהייט צו
ערווערבען אונד געהעריג אנצווענדען •)

ו פֿערשטאנד אונד פֿערנונפֿט • דיזע היממלישען גאבען • רעד
ליכקייט אונד גערעכטיגקייט • מיטליידען אונד וואָהלוואָללען •
ליעבע אונד פֿריינדשאפֿט • אונד אללע איבריגען שענען געפֿיהלע •
וועלכע דיא נאטור אין דאז צארטע מענשענהערץ געלעגט • קע
נען זיכט צוועקלאז דא זיין • אונד עבען זאָ וועניג דיא מאניג
פֿאלטיגען קערפֿערליכען קרעפֿטע אונד פֿעהיגקייטן • קורץ • דיא
גאנצע איינדיכטונג דעם אינגערן אונד אייפרען מענשען • פֿער
דעטה נור אללצודייליך זיינע וואָהרע בעשטימונג • גאט האט
איהן מיט אללען מיטטעלן פֿערזעהען • זיין אינגערעם אונד אייסע
דעם • לייב אונד זעלע צו ערהאלטען • אונד צו פֿעדפֿאללקאמ
מען

אבל גוף שמעון חלש מאד, מיתריו ועורקיו דקים ביותר, לכן ישתמש ביינו על ערך נאות אל גופו, ולא ישתה כ"א שתי כוסות. ואם רגיל לשתות שתי כוסות, ואחר זמן נחלש גופו, צריך שישקוף על מעמד כחותיו ולא ישתה רק כפי הנאות לבריאת גופו בזמן ההוא. וכדומה בכל הקנינים צריך האדם להשתמש בהם לפי ערך ושיעור אל גופו. לפי הזמן והמקום, ולפי שאר הענינים שהאדם מסובב מהם, ומעריכים את מצבו, כמו שנבאר להלן. וכן הדבר באותן הענינים ששלמות הנפש תלוי בהם. מדת החנינה עד"מ היא אמצע ראוי והכרחי להשלים הנפש. ואולם החונן יותר מדאי, והנותן צדקה יותר מכדי יכלתו, לסוף נתרשש ומטיל עצמו על הבריות. ולפיכך אל ישמש אדם

געברויך דער ערווארבענען מיטטעל מיט דער גאטור דעם מענ-
שען, זיינען קרעפטען, צייט אונד אומשטענדען גענויא אנגעטע-
סען זיין. ראובן צום בייאשפיעל טרינקט פיער גלעזער וויין.
אָהנע דאס ער דיא גערינגסטע אונגארדנונג פערשפיהרט
ש מען הינגעגען איזט פאן שוואכער לייבעסבשאפפעהייט, זיין
צארטעס נערפענס סטעם קאן העכסטענס צווייא גלעזער
פערטראגען. נימט זיינע לייבעסשוועכע צו, אלזדאן מוס ער פאן
זייער געוואהנהייט אבגעהען, אין זייער יעציגען לעבענסאדעם
איינע אנדערע איינדיכטונג טרעפפען, ביז ער ווידער צו זיינעם
פאריגען געזונדהייטסשטאנד געלאנגט. עבען זא פערהעלט ער
זיך מיט דער אנווענדונג דער מיטטעל, דיא בעדירפניסע דעם
געמיטהם צו בעפדיעדיגען. וואהלטהן איזט אונז אנגעבאָהרען
דיא זעלע פיהלט זיך בערוהיגט, פערעדעלט, ווען זא דאז
עלענד דער מענשהייט מילדערט. אלליין אויך אין דער וואהל-
טהעטיגקייט, אין אויזאיבונג זעלבסט דיזער געטליכען טוגענד
מוס מאאס געהאלטען ווערדען, מוס מאן זיך נאך רען אומ-
שטענדען ריכטען. טחוט מאן מעהר, אלז דאז פערמעגען צום
לעסט, זא קאמט מאן נאך אונד נאך אין דען צושטאנד, אין
וועלכען מאן וועדער זיך נאך אנדערן העלפען קאן, אונד דען

יעכל המזון כראוי ושנתו מטורפת עליו וכדומה.
ואם כן מדרך המשכיל לתור ולחפש אחרי כל
הדברים שנצטרך האדם להם בין להשלמת גופו
ובין להשלמת נפשו עד שעשה אותם קנין לו
להשתמש בהם בכל זמן שצריך להם.

ולמה שאמרנו למעלה שיש הרבה מבני אדם
אשר מקוצר העיון והבחינה הם פועלים על צד
תהלת ההשקפה בלבד. ועי"ז הם בוחרים לפעמים
רע מפני שנדמה להם טובה. ועוזבים את הטוב
שנדמה במהירות מחשבתם רע ומזיק: לכן צריך
כל בן מבין להזהר מאוד בשמוש הדברים והאמצעים
שעשאו קנין לו. שישמש בהם תמיד במדה,
ומשקל, וערך נאות אל גופו ונאותיו. ד"מ ראובן
שותה ארבעה כוסות יין ואין דעתו מטורפת עליו.
אבל

געהעריגע שפאננונג, אונד דער שלאף ווירד פאן שרעקליכען
טריימען בעגלייטעט: איין זאלכער שלאף ערמאטטעט מעהר
אלז ער שטערקט. גייסט אונד קערפער, ביידע מיסען זיך אל-
זא אים צושטאנדע דעם וואהלבעהאגענס בעפֿינדען, ווען דער
מענש געהעריג ווירקען זאל.

ז דארום בעפֿיעהלט אונז דיא פֿערנונפֿט, אונז מיט אללען מיט-
טעלן צו פֿערזעהען, אונד ניכטס אויסער אכט צו לאסען,
וואז נעטהיג איזט, דיזען צושטאנד בלייבענד אונד דויערהאפֿט
צו מאכען. זיא בעפֿיעהלט אונז אויפֿמערקזאם ביא דער וואהל
דער מיטטעל צו דיזעם ענטצוועקע צו זיין, אונד זארגפֿעלטיג
אום דען ווערטה דער דינגע, איהרען בלייבענדען איינפֿלוס, איה-
רע ווירקזאמקייט אויף דען איננערן אונד אייסערן מענשען צו
בעקימערן, אונד אונז פֿאר טיישונג צו היטען, דאמיט וויר
ניכט אויז אונפֿארזיכטיגקייט געראדע זאלכע וועהלען, וועלכע
צוואר דעם שיינע נאך איין גוט פֿערשפרעכען; אין דער פֿאלגע
אבער דיא שערליכסטען ווירקונגען אייבערן, זיא בעפֿיעהלט אונז
ענדליך, נאך אנגעשטעללטער פֿריפֿונג אונד געטראפֿענער וואהל
דער בעוועהרט געפֿונדענען מיטטעל, אים געברויכע דערזעלבען
מיט דער גרעסטען בעהוטזאמקייט צו ווערקע צו געהען. דער
געברויך

בכה איברי האדם לעשות כל מעשה. ולהמציא לו
ארוחת מזונו וכסותו וכל צרכיו. אבל היתה כוונתו
ית' לחנן האדם בכל האמצעים האפשריים שעל
ידו יוכל להשלים את עצמו: ובעבור זה חובה
על כל האדם להשתדל ולהשיג את כל האמצעים
המביאים אותו להשלמתו. ואין הכדל בין אותן
האמצעים המשלימים את גופו ואיבריו, לאותן
המביאים לידי שלמות הנפש, שהשלמת האחד
בלתי השלמת האחרת אי אפשר. כי כמו שגוף
ונפש האדם הסדבוקים ונאחזים יחד כל זמן שהוא
חי כן שלמות הנפש דבקה בבריאות הגוף ומצבו
הטוב. אם יחלה הגוף לא תפעול עוד הנפש על
הכנה הראוי לה; וכן אם הנפש נעצבת
ומתמררת אזי גם הגוף נוטה מקו בריאותו, לא
יעכל

*****

מען. ער האט איהן מיט אללעם אויגעריסטעט, וואו נעטהיג
איזט, זאווהאל, דיא קערפעליכען בעדירפניסע צו בעפרייעדיגען,
אלז דעם ראסטלאזען שטרעבען אוגד זעהנען זיינעם גייסטעם
גאך פערעדלונג אוגד פערפיינערונג צו הילפע צו קאממען. די
זע אים מענשען זא דייטליך, זא שטארק בעצייכנעטע אבזיכט,
שרייבט אונו אלזא דיא פפליכט פאר, אללע אונזרע קרעפטע
פעהיגקייטן, דיא גייסטיגען וויא דיא קערפערליכען, איממער
מעהר צו ענטוויקעלן, ביז וויר דיא פערטיגקייט ערלאנגען, אונז
זערן בעדירפניסען פאללקאממען געניגע צו לייסטען. דיא קער-
פערליכען בעדירפניסע געהען צוואר פאראויס; וויר זינד ניכט
אים שטאנדע אויף דיא בילדונג דעם גייסטעם צו דענקען, זא
לאנג וויר ניכט מיט אבדאך, שפייזע, טראנק, קליידונג א'ז'ו
פערזעהען זינד. דיא זעעלע איזט ניכט פעהיג זיך צו ענטוויקעלן,
ווען דער קערפער ענטוועדער דעם מאנגעל אויגעזעטצט איזט,
אדער קראנקהייטען, שמערצליכען עמפיינדונגען אונטערליגט;
אלליין אויך דיא קערפערליכען פערדריכטונגען געהען ניכט גוט
פאן שטאטטען, ווען דיא זעעלע ניכט הייטער איזט. איזט
דאז געמטה אונרוהיג אוגד בעענגסטיגט, זא פערליערט זיך דיא
עסלוסט, דיא פערדוואונגסקרעפטע האבען ניכט מעהר דיא
געהעריגע

ונשמרתם מאד לנפשותיכם • וכוונת השמירה היא
הקירית ודרישת טבע גופו וערכו אל הענינים
המסבכים אותו • כדי להזהר מאד במעשיו •

פרק ב

(חובות האדם להשיג האמצעים ולהשתמש בהם על אופן הראוי •
כוונת הבורא בכל אדם שחננו בדעה והשכל
גלויה היא לכל משכיל • אמנה לא לחנם נטע
בלבבו כל הנטיות המעולות • כמו רחמים וחנינה •
צדק ויושר • אהבה וידידות וכדומה • ולא לריקנות
בבחי

דער דאז פֿערהעלטניס אייערער לייבעסבעשאפֿענהייט איבער
שרייטעט • עבען זאָ געפֿעהרליך איזט • אלו דער געברויך זאָל
כער מיטטעל • וועלכע דער מענשליכען נאטור אפֿפֿענגבאר צום
ווידער זינד •

קאפיטעל ב

(פֿאָן דען פֿאָליכטען • מיטטעל צור פֿאָללקאממענהייט צו
ערווערבען אונד געהעריג אנצווענדען •)

פֿערשטאנד אונד פֿערנונפֿאָ • דיזע היממלישען גאבען • רעד
ליכקייט אונד גערעכטיגקייט • מיטליידען אונד וואָהלוואָללען •
ליעבע אונד פֿריינדשאפֿט • אונד אללע איבריגען שענען געפֿיהלע •
וועלכע דיא נאטור אין דאז צארטע מענשענהערץ געלעגט • קע
נען גיכט צוועקלאז דא זיין • אונד עבען זאָ וועניג דיא מאניג
פֿאלטיגען קערפֿערליכען קרעפֿטע אונד פֿעהיגקייטן • קורץ • דיא
גאנצע איינדיכטונג דעם איננערן אונד אייסערן מענשען • פֿער
רעטה נור אללצודייליך זיינע וואהרע בעשטיממונג • גאט האט
איהן מיט אללען מיטטעלן פֿערזעהען • זיין אינגערעס אונד אייסע
רעס • לייב אונד זעעלע צו ערהאלטען • אונד צו פֿעדפֿאללקאמ
מען

מעט הקרירות, שמים הצוננים מנקים היטב פני האדם ומחזקים ומבריאם אותם.

זהנה אחרי שנודע בנסיון, שהרבה מבני האדם אוהבים את עצמם לא על דרך האמת, ובוחרים ברע מפני שנדמה להם טוב בתחלת ההשקפה, ועוזבים את הטוב מפני שמחזיקים אותו רע במהירות המחשבה: על כן חובה עלינו לבחון מאוד על כל המעשים ולהבדיל בעיון נמרץ בין הטוב המדומה והעובר, וניין הטוב האמתי ומתמיד, וכן בין הרע החולף מהר ובין הרע הקיים, כדי לדעת איך נאהוב את עצמנו באמת, ושלא נפול במבוכה, להחליף את הטוב הקיים בעובר ואת הרע העובר ברע מתמיד, ועל זה צוה התורה, ונשמרתם

*****

פֿאַן איינעם אנדערן, דער דיא געשטאלט איינעם גוטעס האט, וויעדער זא איינגענאמען ווערדען, דאס זיא זיך דעמועלבען בלינדלינגס הינגעבען; זא האט דיא שריפט אללערדינגס געטהיג געפֿונדען, אויזדריקליך צו בעפֿעהלען: היטעט, בעוואה= דעט אייערן לייב! געבט גנויא אכט אויף אייער וועזען, אויף אייערע נאטור, אונטערזוכט אייער רע פֿיזישען אונד מאראלישען קרעפטע, לערנט איהרע פֿערעהעלטניסע צו דען דינגען, דיא אייך אומגעבען, קענען הייצו איזט אבער געטהיג, אויך דיא נאטור דיזער דינגע זעלבסט אונד איהרע וואהלטהעטיגען אונד שעדליכען ווירקונגען קענען צו לערנען, אום דיעיעניגען, וועלכע אייערעס וועזען אין דער טהאט צומדעגליך, דער זעלבסט= ערהאלטונג בעפֿערדערליך זינד, אונד אלז מיטטעל צור פֿער= פֿאללקאממונג אונד גליקזעליגקייט דיענען, פֿאן יענען געהעריג צו אונטערשיידען, דיא נור דען שיין האבען, אללעס דיעזעס צו לייסטען, אין איהרען פֿאלגען אבער, צו אונזערס גאכטהייל אונד פֿערדערבען דען בעטרוג אויפֿדעקען, וואמיט זיא אונזערע זינגע געטיישט האבען זייד אויך אים געברויכע דערייעניגען דינגע בעהוטזאם, דיא איהר אלז ווירקליכעס גוט בעוועהרט גע= פֿונדען; ווייל דער אונגעסיגע גענוס, דאז איזט, איין גענוס

דער

רעות בעיניו. לכן הוא בורח מהן לאהבתו את
נפשו. ושוכב תמיד על מטתו. ואולם כמו שהנועת
האברים והטרחה (אם הם נערכות אל כחות העובר
הזריז) הן באמת טובות גדולות. כמו שנאמר
להלן. ואינן כ"א מתנגדות לגוף האדם בתחלת
המחשבה. הנה בעבור זה העצל הבורח מהן אינו
אוהב את עצמו באמת. אבל הוא שונא לנפשו.
כן יש מן הילדים שאינם רוצה לרחוץ פניו במים
צוננים בימי החורף. לפי שמקררים את פניו ונדמה לו
רע בהם. ואולם כל בן מבין יסבול בחפץ נפשו
מעט

בעוועגונג, וויא וויר, ווייטער אונטערן צייגען ווערדען. עז פער-
שטעהט זיך, דאס ארבייט אונד לייבעסבעוועגונג ניכט איבער-
טריעבען ווערדען דירפֿען, דאס ביידע דען לעבעסקרעפֿטען אונד
געמעסען זיין מיסען. אלליין זיא קאסטען אייניגע מיהע אונד
אנהאלטזאמקייט: דיזע שרעקען דען ארבייטסשייען אב,
אונד ער טהוט דעסהאלב פֿערציכט אויף דיא גראסען פֿארטהיי-
לע, וועלכע דיא ארבייטזאמקייט פֿערשאפט. מאנכעס קינד
ווירדע ניכט פֿיעלעס געהמען, צור ווינטערסצייט זיין געזיכט
מיט קאלטעס וואסער צו וואשען. קאלטעס וואסער דיניגט,
שטערקט אונד הייטערט דאז געזיכט אויף; אבער עז פֿעראור-
זאכט איינע קליינע אונאנגענעהמע עמפֿינדונג. זא אונבעהיי-
טענד זיא איזט, אונד זא פֿיעל זיא צור ערפֿרישונג דער גערפֿען
בייטרעגט. זא ערשיינט זיא דענגאך אין דער פֿארשטעללונג פֿער-
צערטעלטער, אין ווייכליכקייט אויפֿערצאגענד קינדער אלז איין
גראסעס, בעדייטענדעס איבעל. איך בין איבערצייגט, דאס
קיינער פֿאן אייך, זא אונפֿערנינפֿטיג איזט, דיזער גערינגען
אונבעהאגליכקייט וועגען, דען געברויך דעס קאלטען וואסערס,
דער זא היילזאם איזט, צו אונטערלאסען. דא עז נון זא פֿיעל
גענישען גיכט, דיא נאך פֿאלשען בעגריפֿען האנדעלן, אדער
זיך פֿאן דעם שיינע דער דינגע פֿערפֿיהרען לאסען, אהנע איה-
רע ווירקונגען אונד פֿערהעלטניסע צו אונז גענויא צו אונטערזוכען.
אונד דאהער איינען געגענשטאנד פֿליעהען, דער איהנען בייס
ערשטען פֿליכטיגען אנבליקע איין איבעל צו זיין שיינט, אונד
פֿאן

להמתיק לשונו וגרונו לכלי חק ומדה. ואורם המשכיל
יודע שהשכור שונא את נפשו, שבעבור המת'קות
העוברת ואינה מתמדת כי אם רגע אחת ושתיים הוא
סובל ימים רבים כאב ראש ומחליא כל גופו. עד
שיצטרך זמן מרובה, וסמים מרים מאד להבריאו
ולהעמידו על מעמדו הראשון.

ה וכן בכל הדברים. ראו יש עצל החובק
את ידיו ואינו עושה מאומה! מדוע הוא חובק
את ידיו? מפני שמפחד מן העבודה והמלאכה
שתטריח את גופו. ולפי שהטרחתו והתנועה נדמו
רעות

*****

גוטער וויין שמעקט אונז אללען, אבער דארום מוס מאן איהן
ניכט אים איבערמאאסע געניעסען. דער טרונקענבאלד, לעע-
רעט איינע פלאשע נאך דער אנדערן, עד קאן דיזעס עדעלן
געטרענקעס ניכט גענוג צו זיך געהומען. ער גלייכט דעם נא-
טירליכען טריעבע צו פאלגען, דער איהם זאגט: פערגניגע דין
זא אפֿט דוא קאנסט. אלליין דיא איבערפֿיללונג עררעגט ער-
ברעכען, מאכט קאפֿפֿוועהע, אונד ווירפֿט איהן צוויילען אויף
דאז קראנקענלאגער, ווא ער פֿיללייכט יאהרעלאנג מיט דען
העפֿטיגסטען שמערצען צו רינגען האט. הייסט דאז לייעבע צו
זיך ועלבסט? הייסט דאז דער נאטור געהארכען? געגען יעדען
טראפֿפֿען וויין, דער ווינען גוימען געקייטצעלט, מוס ער הער-
נאך זא. פֿיעלע בעפער דער ווידערליכסטען ארצנייען געהומען,
ביז ער ווידער דיא קרעפֿטע ערלאנגט, וועלכע ער אויז לייכט-
זין, אונד איינער פֿאלשען פֿארשטעללונג דעם גוטען, זא מוטא-
ווילליג פֿערלאהרען האט.

ה זעהעט פֿריינדע! דארט דען פֿוילענצער, וויא ער דיא הענ-
דע איבער איינאנדער שלעגט, אונד וויין לעפען אים מיסיג-
גאנג אונד אונטהעטינקייט צוברינגט. ער שיעט יעדע ארבייט,
אונד דיא קליינסטע בעמיהונג; הענדע אונד פֿיסע צו בעוועגען,
זיינע קרעפֿטע איין וועניג אנשטרענגען, איזט איהם איינע אונ-
ערטרעגליכע לאסט, איין איבעל אהנע גלייכען. דיזעס איבעל
צו ענטגעהן, שלייכט ער דיא קורצע צייט לאנגזאם אומהער, אין
וועלכער ער וויין רוהעבעטטע פֿערלעסט. נון איזט דעם מענש-
ליכען קערפער ניכטס געדיהליכער אלז ארבייט אונד לייבעס
בעוועגונג.

מכאובים רעים וקשים הממררים את חיינו ימים רבים.
ואולי ימות מהם, מלטעום טעם מרירות הסמים
אשר עובר על גרונו כמעט רגע ואינו מכאיבו, ועל
ידו ירפא מחליו. וכן לפי שאין כל דבר טוב באמת.
אבל נדמה לפעמים טוב לפי תחלת המחשבה.
ואם יש בו נזק והוא רודף אחריו להשיגו, נמצא
אינו אוהב את עצמו באמת, אבל נדמה כאוהב
והוא שונא לו. לפי שמתאוה אל דבר המזיקו.
כמו במשל השותה יין יותר מדאי, שהסכל נדמה
בעיניו שהוא אוהב את עצמו וחפץ ומתאוה אל היין.
להמתיק

*****

כזאן דען געברויך דערזעלבען נור אויז איינער איבעלפערשטאנדע.
נען ליעבע צו זיך זעלבסט אונטערלאסען האבע. איהר עראינע.
נערט אייך נאך דעם אנגעפיהרטען ביאשפיעלם פאן איינעם
אונבעזאננענען קראנקען, דער אללע ארצנייא פאן זיך וויזעט;
ער גיבט ליעבער דען גייסט אויף, אלז דאס ער מעדיצין נימט.
עז איזט וואהר, זיא האט איינען זעהר איבעלן געשמאק. איזט
דעם גוימען אייסערסט צוויידער; אונד ווען וויר דיא גוטע איינע-
פאלט אנהערען, זא פאלגט דיעזער קראנקע דער נאטירליכען
ליעבע צו זיך זעלבסט, אינדעם ער זיינען געשמאקסנערפֿען ניכט
געוואלט אנטהון וויל. יעדער פֿערנינפֿטיגע זאן אבער לאכט
איהן אויז, אונד ערגערט זיך דאראיבער, דאס ער ליעבער דיא
עמפֿינדליכסטען אונד לאנגוועריגסטען שמערצען ערדולדעט.
אלז דאס ער זיך ענטשליסט, איינען טראנק צו נעהמען, דער
איהם הייל אונד גענעזונג געבען ווירדע, ווייל ער אויף אייניגע
אויגענבליקע איינע קליינע אונאנגעהמליכקייט פֿעראורזאכען
זעכטע. זאלכע טהארהייטען ווערדען זעהר אפֿט בעגאנגען.
ווייל פֿיל מענשען נור נאך דעם אויגענשיין האנדעלן, ווייל עז
פֿיעלען אן קענטניס דער דינגע אונד איהרער ווירקונגען פֿעה-
לעט, אונד דאהער זיך אויך ניכט צור קליינסטען איבערווינדונג
איהרער נייגונגען בעוועגען לאסען, אב גלייך דיא פֿאלגען דא-
פֿאן פֿיר זיא זעהר וואהלטהעטיג געוועזען ווערען. זא האבע
אייך אייך אויך פֿיר דען אומגעקעהרטען פֿאלל דיא אונמעסיגקייט
איים גענוסע דעם וויינעם צום ביאשפיעל אויפֿגעשטעלט. איין
נוטער

הדברים המתנגדים לו. ואולם לפי שאין כל דבר
מתנגד באמת. אבל נראה כן לפי תחלת ראות
עינים. ואם יש בו תועלת והוא בורה ממנו.
נמצא אינו אוהב את עצמו באמת. אבל נדמה
כאוהב והוא שונא את נפשו. לפי שבורה מן
התועלת. הלא תזכרו נה שאמרנו במשל החולה
הדוחה בשתי ידיו את סמי הרפואה. לפי שמרירותם
מתנגדת אל טעם פיו וגרונו. והשוטה הרואה אותו.
אומר: יפה עושה החולה בעבור שהוא אוהב את
עצמו. אינו רוצה למרר פיו בטעם הסמים. ואולם
החכם רואה שאותו החולה נדמה כאוהב את עצמו.
אבל הוא שונא את נפשו. וטוב בעיניו לסבול
מכאובים

פֶּאֶן זֶאָלְכֵּן וויעדער ענטפֿערנט. דיא אונז שמערצהאפֿטע עמֶּ
פֿינדונגען. אדער אויך נור מיספֿערגניגען אנדראהען. אלליין
זיא בעלעהרט אונז ניכט צוגלייך. אָב יענע אונז אויך אייך דוּ
ערהאפֿטעם גליק פֿערשאפֿען. אָב זיא ניכט פֿיללייכט אונז אין
דען פֿאלגען דעם גענוסעם עלענד אונד ליידען צובעדייטען. גע-
גען וועלכע דאז געדינגע פֿערגניגען. וואז וויר גענאָסען האבען.
ניכט אין בעטראכטונג קאממען קאן. ווער זיך נון דעם גענוסע
זאלכער טיישענדען גיטער בלינדלינגס איבערלעסט. גלויבט דער
נאטור צו פֿאלגען אונד שיינט זיך זעלבסט צו ליעבען. האנדעלט
אבער גראדע זאָ. אלז אָב ער דער גרעסטע פֿיינד זיינער זעלבסט
ווערע. — עבען זאָ וועניג ברינגען וויר דיא אנווייזונג מיט אויף
דיא וועלט. וועלכע געגענשטענדע אונז ווירקליך אינס פֿערדער-
בען פֿיהרען. אונד וועלכע אונז נור איינען קליינען שמערץ. אפֿט
נור איינע אונבעדייטענדע אונבעהאגלייכקייט פֿעראורזאכען. דיא
אבער זאָ באלד זיא איבערשטאנדען איזט. אונז איין וואהרעס
דויערהאפֿטעם פֿערגניגען געוועהרט. מאן ווירדע זעהר אונאי-
בערלעגט האנדעלן. אונד עז אין צוקונפֿט בערייען. דיזע גע-
גענשטענדע געפֿלאָהען. אונד זיך ראדורף זאָ מאנכער ווירקלי-
כען פֿארטהיילע בערויכט צו האבען. שפעט ערשט. אונד ווען
עז שאָן ניכט מעהר צייט איזט דען פֿעהלער גוט צו מאכען.
ווירדע מאן מיט ביטטערס פֿערדרוסע איינזעהען לערנען. דאס
מאן

ומלבושים מוכנים לו. ולהתענג בדברים הנאותים
לכל הושיו. וכן אין בעולם שלא ימאס ברע, ושלא
יברח מן הדברים המזיקים. והמחליאים את הגוף,
ומאותן המתנגדים אל הושי האדם, לפי שבטבעו
לאהוב את עצמו. אבל בני אהובי! כמו שיש
טוב אמת וטוב מדומה, רע אמת ורע מדומה
בעולם. שבני אדם טועים בהם ומחזיקים את הטוב
המדומה, טוב גמור, ואחריתו רעה, וכן להפך
מחזיקים את רע מדומה, רע גמור, ובחינת השכל
מעידה עליו שהוא רע עובר ומביא לידו טובה
גדולה ומתמדת, כן יש אהבת עצמו מדומה,
ואהבת עצמו גמורה ואמתית. והבינו זאת!

ד אמת הוא, שבטבע כל האדם לאהוב את עצמו
לרדוף אחרי הדברים המועילים, ולברוח מן
הדברים

*****

אונאנגענעהמען עמפֿינדונגען היטען; מיט איינעם ווארטע:
דאז גוטע ליעבען אונד בעגעהרען, יעדעס איבעל אבער פֿאן אונז
ענטפֿערנען; דאס וויר יעדאך אים אורטהיילען איבער דיא נא-
טור דער דינגע אונד דעס גענוסעס דערזעלעבן אונז זעהר אפֿט
בעטריעגען, אונד פֿאס שיינע פֿערפֿיהרען לאסען. וויר ווינשען
ניכט זעלטען איין איבעל, ווייל עז דען שייין איינעם גוטעס האט,
אונד פֿערווערפֿען אפֿט איין וואהרעס גוט, ווייל עז זיך אונטער
איינער געשטאלט צייגט, דיא אונז ניכט געפֿעללט. ניכט אלס
לעס איזט גוט, וואז דען זינגען שמייכעלט; ניכט אללעס איזט
דארום ווירקליך שלעכט, ווייל עז אונז זא פֿארקאמט. איך קענ-
טע אלזא זאגען, זא וויא עז וואהרע גיטער אונד שיינגיטער,
וואהרע איבעל אונד שיינאיבעל גיבט, דיא פֿאן אונז פֿאהרנען
מעגשען, אונד זאלכען, דיא אין איהרער יוגענד קיינען אונטער-
ריכט ערהאלטען האבען, זא אפֿט צו איהרעם שאדען מיט איינ-
אנדער פֿערוועכסעלט ווערדען, עבען זא גיבט עז גלייכזאם איינע
וואהרע, אונד איינע פֿאלשע ליעבע צו זיך זעלבסט.

ד עז איזט אללערדינגס וואהר, דאס דיא נאטור אונז שאן צו
יענען געגענשטענדען אנטרייבט, פֿאן וועלכען וויר בעפֿריעדיג
גוג אונזער בעדירפֿניסע, נוצען אָדער פֿערגניגען ערהאלטען,
פֿאן

ועת הנצנים נראו בארץ והכרים לבשו ירק ורשא.
כולם יוצאים לשוח בשדה ויער, להתענג בריח
השדה ובקול זמירות צפרים.

ב ואם כן הדבר, תחשבו בלבבכם שהאהבת עצמו
אינה חובה על האדם. לפי שכל אחד אוהב
את עצמו מרצונו הגמור מבלי שצריך לצותו על
זה, וכל דבר שכל אדם עושה מעצמו בחפץ
ורצון אינו ראוי להייהו עליו, ומדוע אמרה
התורה: ונשמרתם מאד לנפשותיכם? הלא כל
אדם שומר את נפשו וממלט עצמו מרעה? הלא
כל אדם בוחר בטוב, ומואס ברע?

ג ואולם הדבר כמו שאמרנו בתחלת הספר,
שאין אדם בעולם שלא יבחר בטוב, ויחפוץ
להיות בריא וחזק, וכל צרכי גופו כמו מזונות
ומלבושים

*****

א"א דער זאנפֿטע לענג ווידער ערשיינט, זא זייד איזער שאן
אויף דען פֿעלדערן, ערגעצט אייך אן דעם יוגען גרין, אן דען
באלזאמישען געדיכען, דיא דיא נאטור אומהער שטרײַעט, אונד
אן דעם ליעכליכען געזאנגע אונד צוויטשערן דעם ווידער אויפֿ-
לעבענדען קאהרס דער בונטפֿארביגען פֿעגעל.

ב דא נון דיא נאטור דען טריעב, זיך צו ערהאלטען אונד צו
פֿערגניגען שאן אין יעדעם מענשען הערץ געלעגט; זא מעכטע
עז אייך איבערפֿליסיג שיינען, דא זעלבסטערהאלטונג, אדער
דיא ליעבע צו זיינער אייגענען פֿערסאן צור פֿעליכט צו מאכען.
וואָצו בעדארף דיא שריפֿט אנצובעפֿעהלען: ה' יטעט א' יעדן
ל' ייב? אהנעהין לעהרט דען טהיערען דער בלאסע אינסטינקט,
אונד דען מענשען דיא פֿערנונפֿט, דאז גוטע אונד ניטצליכע אויפֿ-
צוזוכען, דאז שעדליכע אדער אויך גור דאז אונאנגענעהמע פֿאן
אונז צו ענטפֿערנען.

ג עראיננערן וויר אונז אבער דעסען, וואָרויף איך אייך שאן צו
אנפֿאנג דער ערשטען אבטהיילונג אויפֿמערקזאם געמאכט הא-
בע, דאס וויר נעמליך צוואד ווינשען, אונד אונז בעשטרעבען,
אונז מיט אללען בעדירפֿניסען צו פֿערוואַרגען, אויך אונזערע זיג-
נען צו פֿערגניגען, זא וויא וויר אונז פֿאָר שמערצהאפֿטען אדער
אונאנגע-

פרק א

(אהבת עצמו בשווי הראוי)

א ואהבת לרעך כמוך, זהו דבר תורה.
ומזה אנו למדין שהייב האדם לאהוב את
עצמו, שאם אינו אוהב את עצמו, איך יאהב
את רעהו? ובאמת בטבע כל אדם לרדוף אחרי
התענוג והדברים המועילים, וכולם מתרחקים
מדברים המזיקים או מכאיבים את הגוף. הכל
בורחים מן החיות הטורפות, והכל רצים לשמוע
קול שיר כנור ונבל. ביום קרח וקרה כולם נחבאים
באהליהם מצנת שלג, ויושבים סביב יקור האש.
ועת

קאפיטעל א

(פֿאָן דער געמעכטענען זעלבסטליבע)

א „דוא זאלסט דיינען געכסטען ליעבען וויא
דיך זעלבסט:“ זאגט דיא שריפט. דיזעס זעכט
פֿאראויז, דאס וויר אונז זעלבסט ליעבען מיסען; וויא גורדע מאן
זאגט דען געכסטען, וויא זיך זעלבסט ליעבען? דיא ליעבע צו
זיך זעלבסט איזט צוואר דען מענשען אנגעבארען. אללעס
דענקט אויף דיא זעלבסטערהאלטונג; אללעס זוכט דאז ניטצ-
ליכע אונד אנגענעהמע, אונד יעדערמאן מיידעט זאלכע דינגע,
דיא שעדליך זינד, אדער שמערצען פֿעראורזאכען. מאן פֿליע-
העט רייסענדע טהיערע אונד יעדע געלעגענהייט, וואָ לעבען געזונד-
הייט, אדער דאז פֿערמעגען אין געפֿאהר קאָממען קאן. אונד ווער
לויפט ניכט דאהין, וואָ פֿרעהליכקייט העררשט? ווער הערט ניכט גערן
געזאנג, הארפֿען - אונד זאייטענשפיעל? ניכט וואהר, ווען אייערע
הענדע פֿאָן פֿראסט אונד שנעע שטארען: דא פֿערלעסט מאן
דאז ציממער ניכט גערן, אונד לאגערט זיך אום דען אָפֿען הער? -
וויא

אמרי שפר

צווייטער טהייל

מאראל

הענין הזה הוא שכל המעשים
האלהיים הם כפי צרכי העולם

ועל כן נקראו המעשים האלהיים
האלהיים

הענין הזה הוא שכל המעשים

האלהיים הם כפי צרכי העולם
ועל כן נקראו המעשים האלהיים
האלהיים

הענין הזה הוא שכל המעשים
האלהיים הם כפי צרכי העולם
ועל כן נקראו המעשים האלהיים
האלהיים

הענין הזה הוא שכל המעשים
האלהיים הם כפי צרכי העולם

לכבוד הנגיד וגביר לאחיו, האלוף והקצין, במדות
דמות מוכתר ובין גדולים הוא נכבד, כהר"ר
שמעון, עדלער פאן לעמעל נ"י.

וואהלגעבאהרנער הערר!

פֿעראנלאסט, מיין ווערק (אמרי שפר) נייארדינגס אונד פֿערבע-
פֿערט אן דאז ליכט טרעטען צו לאפען, ווינשטע איך, דיא וויר-
קונג דעסזעלבען בייא דער יוגענד ראדורך צו פֿערשטערקען, דאס
איין נאכאהמונגסווירדיגעס, מוסטער פֿאר אויגען געשטעלט, איהר
דיא פֿעהיגקייט צייגט, צו איינעם האָהען גראדע מאָראלישער
פֿאללקאממענהייט צו געלאנגען.

ווען עז דרויף אנקעמט, פֿאַר דען מאָראלישען טהייל מיינער
ארבייט דען נאמען איינעם מאננעס צו זעצען, דונס דאז אינטע-
רעסע אונזרער, נאציאָן הייליג איזט, צו דערען וואָהל אונד זיטלי-
כען פֿערפֿאללקאמנונג ער אויז אלען קרעפֿטען מיט ווירקט, ווען
קענטע איך הירצו בעסער וועחלען, אלס זיא, פֿערעהרונגס וויר-
דיגער פֿריינד דעם גוטען אונד עדלען? איך ווידדע איהרער בע-
שיידענהייט צו נאהע טרעטען, ווען איך איהרע בעמיהונגען צום
בעסטען אונזרער מיטברידער בעקאנט מאכטע; אבער זיא קענען
דען דאנק דאפֿיר ניכט איבעל אויפֿנעהמען, דען איך, אלז אָר-
גאן פֿילער גוטדענקענדען, איהנען עפֿענטליך ראדורך אבשטא-
טע, דאס איך זאָ פֿרייאַ בין, איין ווערק פֿאַן גלייכער טענדענץ
איהנען צוצואייגען, אונד זיא פֿאַן דער האָהען פֿערעהרונג פֿער-
זיכרע, מיט וועלכער איך בין

איהר ערגעכנער
הערץ האמבערג.

הַשְׁמֵרָה הַזֶּה

הוא חלק מן הספר
הזה. והוא נמצא
במקום זה.

הַשְׁמֵרָה הַזֶּה

הוא חלק מן הספר

הזה. והוא נמצא
במקום זה.

הַשְׁמֵרָה הַזֶּה

הוא חלק מן הספר

הזה. והוא נמצא
במקום זה.

א מ ר י ש פ ר

כוללים עניני תורה ומוסר לילדי בני ישראל עלם
ועלמה. סדרם ובארם בלשון הקודש אף
העתיקים אל לשון אשכנזים.

הערץ האמב ערג

שנת תקס"ח לפ"ק.

גנרפס שנית מתוקן ומהודר בהוספות רבות מועילות על ידי
המחבר בעצמו.
שנת תקע"ו לפ"ק

ו ו י ן

גערדוקט ביא אנטאן שמיד ק' ק' פריו' אונד גיעדערעסטעם
רייכישעם לאנדשאפטס = דייטש אונד אריענטאלישעם בוךדוקער.
WIEN, bey ANTON SCHMID, k. k. priv. Buchdrucker. 1816.

א מ ר י ש פ ר

כוללים עניני תורה ומוסר לילדי בני ישראל עלם
ועלמה. סדרם ובארם בלשון הקודש אף
העתיקים אל לשון אשכנזים.

הערץ האמב ערג

שנת תקס"ח לפ"ק.

גנרפס שנית מתוקן ומהודר בהוספות רבות מועילות על יד
המחבר בעצמו.
שנת תקע"ו לפ"ק

ו ו י ז

גערדוקט ביא אנטאן שמיד ק' ק' פריו' אונד גיערדערעססעם
דייכישעם לאנדשאפטס = דייטש אונד אריענטאלישעם בוכדרוקער.
WIEN, bey ANTON SCHMID, k. k. priv. Buchdrucker. 1816.

Homberg, Naphtali Herz,

Imre shefer kolelim ʔinyane torah u-musar le-yalde bene Yiśraʔel ʔelem ʔe-
almah

Bd.: 2

Wien 1816

A.hebr. 701-1/2

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10995004-1